

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

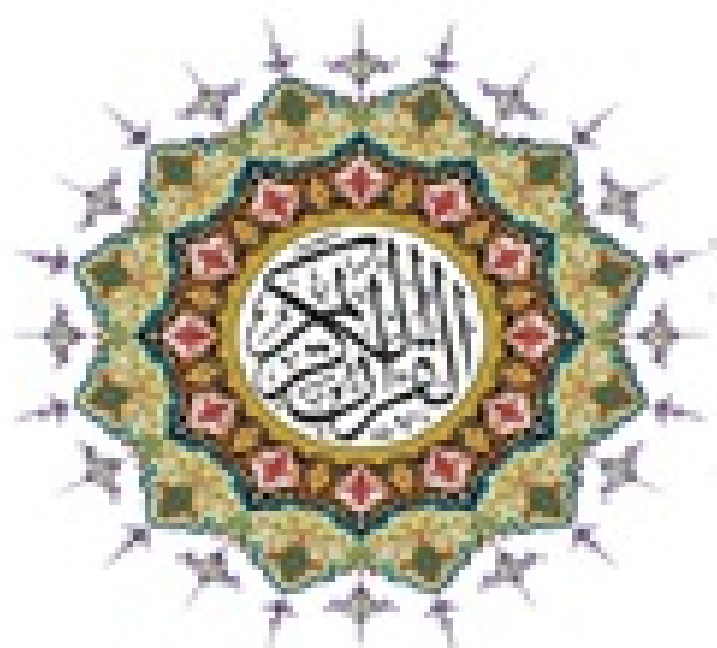
گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۲۸

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 28

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۸
۶۲	مشخصات کتاب
۶۲	۱- پادشاه
۶۲	۱- آبخوری پادشاه مصر
۶۳	۲- آگاهی پادشاه مصر
۶۴	۳- ابلاغ تعبیر رؤیای پادشاه مصر
۶۴	۴- ارزش آبخوری پادشاه مصر
۶۶	۵- استیزان ساقی پادشاه مصر
۶۶	۶- اطمینان پادشاه مصر
۶۶	۷- اطمینان ساقی پادشاه مصر
۶۶	۸- اعتماد پادشاه مصر به یوسف(ع)
۶۸	۹- اقرار معبران پادشاه مصر
۶۸	۱۰- اوامر پادشاه مصر
۶۸	۱۱- اهداف ساقی پادشاه مصر
۷۰	۱۲- بازجویی پادشاه مصر
۷۰	۱۳- بینش پادشاه مصر
۷۰	۱۴- بینش ساقی پادشاه مصر
۷۱	۱۵- پادشاه ظالم
۷۲	۱۶- پادشاه مصر و اشراف مصر
۷۲	۱۷- پادشاه مصر و امینان
۷۲	۱۸- پادشاه مصر و بردگی یوسف(ع)
۷۲	۱۹- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف(ع)
۷۴	۲۰- پادشاه مصر و خواسته های یوسف(ع)

- ۲۱- پادشاه مصر و زنان اشراف مصر ۷۴
- ۲۲- پادشاه مصر و عفیفان ۷۴
- ۲۳- پادشاه مصر و علما ۷۵
- ۲۴- پادشاه مصر و قصه یوسف(ع) ۷۶
- ۲۵- پادشاه مصر و معبران ۷۶
- ۲۶- پادشاه مصر و یوسف(ع) ۷۶
- ۲۷- تعبیر رؤیای پادشاه مصر ۷۸
- ۲۸- جایزه یابنده آبخوری پادشاه مصر ۸۰
- ۲۹- جنس آبخوری پادشاه مصر ۸۲
- ۳۰- حکمت پادشاه مصر ۸۲
- ۳۱- خواسته های پادشاه مصر ۸۲
- ۳۲- خواسته های ساقی پادشاه مصر ۸۳
- ۳۳- درخواست تعبیر رؤیای پادشاه مصر ۸۴
- ۳۴- رؤیای پادشاه مصر ۸۴
- ۳۵- زلیخا و پادشاه مصر ۹۰
- ۳۶- ساقی پادشاه مصر و عجز معبران ۹۰
- ۳۷- ساقی پادشاه مصر و یوسف(ع) ۹۰
- ۳۸- شگفتی رؤیای پادشاه مصر ۹۳
- ۳۹- شیطان و ساقی پادشاه مصر ۹۴
- ۴۰- ظلم پادشاه قصه خضر(ع) ۹۴
- ۴۱- عجز معبران پادشاه مصر ۹۵
- ۴۲- عدالت پادشاه مصر ۹۶
- ۴۳- عقیده پادشاه مصر ۹۶
- ۴۴- غارتگری پادشاه قصه خضر(ع) ۹۶
- ۴۵- فراموشی ساقی پادشاه مصر ۹۸
- ۴۶- فضایل پادشاه مصر ۹۸

- ۴۷- فواید آبخوری پادشاه مصر - ۹۸
- ۴۸- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر ۱۰۰
- ۴۹- گفتگوی یوسف(ع) با پادشاه مصر ۱۰۰
- ۵۰- گم شدن آبخوری پادشاه مصر ۱۰۲
- ۵۱- محدوده اختیارات پادشاه مصر ۱۰۴
- ۵۲- مدیریت پادشاه مصر ۱۰۴
- ۵۳- مشاور مخصوص پادشاه مصر ۱۰۴
- ۵۴- معبران پادشاه مصر ۱۰۶
- ۵۵- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر ۱۰۶
- ۵۶- ملاقات پادشاه مصر با یوسف(ع) ۱۰۶
- ۵۷- منشأ فراموشی ساقی پادشاه مصر ۱۰۷
- ۵۸- نجات ساقی پادشاه مصر ۱۰۸
- ۵۹- نقش ساقی پادشاه مصر ۱۰۸
- ۶۰- ویژگیهای آبخوری پادشاه مصر ۱۰۸
- ۶۱- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا ۱۰۸
- ۶۲- همسر پادشاه مصر و یوسف(ع) ۱۱۰
- ۶۳- یوسف(ع) و پادشاه مصر ۱۱۰
- ۶۴- یوسف(ع) و رد دعوت پادشاه مصر ۱۱۲
- ۶۵- یوسف(ع) و ساقی پادشاه مصر ۱۱۲
- ۶۶- یوسف(ع) و همسر پادشاه مصر ۱۱۴
- ۶۷- {پادشاه مصر} ۱۱۴
- ۶۸- آبخوری پادشاه مصر ۱۱۴
- ۶۹- آگاهی پادشاه مصر ۱۱۶
- ۷۰- ابلاغ تعبیر رؤیای پادشاه مصر ۱۱۶
- ۷۱- ارزش آبخوری پادشاه مصر ۱۱۸
- ۷۲- استیزان ساقی پادشاه مصر ۱۱۸

- ۷۳- اطمینان پادشاه مصر ----- ۱۱۸
- ۷۴- اطمینان ساقی پادشاه مصر ----- ۱۱۹
- ۷۵- اعتماد پادشاه مصر به یوسف(ع) ----- ۱۲۰
- ۷۶- اقرار معبران پادشاه مصر ----- ۱۲۰
- ۷۷- اوامر پادشاه مصر ----- ۱۲۱
- ۷۸- اهداف ساقی پادشاه مصر ----- ۱۲۲
- ۷۹- بازجویی پادشاه مصر ----- ۱۲۲
- ۸۰- بینش پادشاه مصر ----- ۱۲۲
- ۸۱- بینش ساقی پادشاه مصر ----- ۱۲۳
- ۸۲- پادشاه مصر و اشراف مصر ----- ۱۲۴
- ۸۳- پادشاه مصر و امینان ----- ۱۲۴
- ۸۴- پادشاه مصر و بردگی یوسف(ع) ----- ۱۲۴
- ۸۵- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف(ع) ----- ۱۲۵
- ۸۶- پادشاه مصر و خواسته های یوسف(ع) ----- ۱۲۶
- ۸۷- پادشاه مصر و زنان اشراف مصر ----- ۱۲۶
- ۸۸- پادشاه مصر و عقیقان ----- ۱۲۶
- ۸۹- پادشاه مصر و علما ----- ۱۲۸
- ۹۰- پادشاه مصر و قصه یوسف(ع) ----- ۱۲۸
- ۹۱- پادشاه مصر و معبران ----- ۱۲۸
- ۹۲- پادشاه مصر و یوسف(ع) ----- ۱۲۹
- ۹۳- تعبیر رؤیای پادشاه مصر ----- ۱۳۰
- ۹۴- جایزه یابنده آبخوری پادشاه مصر ----- ۱۳۳
- ۹۵- جنس آبخوری پادشاه مصر ----- ۱۳۴
- ۹۶- حکمت پادشاه مصر ----- ۱۳۴
- ۹۷- خواسته های پادشاه مصر ----- ۱۳۴
- ۹۸- خواسته های ساقی پادشاه مصر ----- ۱۳۶

- ۹۹- درخواست تعبیر رؤیای پادشاه مصر ۱۳۶
- ۱۰۰- رؤیای پادشاه مصر ۱۳۶
- ۱۰۱- زلیخا و پادشاه مصر ۱۴۲
- ۱۰۲- ساقی پادشاه مصر و عجز معبران ۱۴۲
- ۱۰۳- ساقی پادشاه مصر و یوسف(ع) ۱۴۲
- ۱۰۴- شگفتی رؤیای پادشاه مصر ۱۴۶
- ۱۰۵- شیطان و ساقی پادشاه مصر ۱۴۶
- ۱۰۶- عجز معبران پادشاه مصر ۱۴۶
- ۱۰۷- عدالت پادشاه مصر ۱۴۸
- ۱۰۸- عقیده پادشاه مصر ۱۴۸
- ۱۰۹- فراموشی ساقی پادشاه مصر ۱۴۸
- ۱۱۰- فضایل پادشاه مصر ۱۴۹
- ۱۱۱- فواید آبخوری پادشاه مصر ۱۵۰
- ۱۱۲- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر ۱۵۰
- ۱۱۳- گفتگوی یوسف(ع) با پادشاه مصر ۱۵۲
- ۱۱۴- گم شدن آبخوری پادشاه مصر ۱۵۴
- ۱۱۵- محدوده اختیارات پادشاه مصر ۱۵۴
- ۱۱۶- مدیریت پادشاه مصر ۱۵۴
- ۱۱۷- مشاور مخصوص پادشاه مصر ۱۵۶
- ۱۱۸- معبران پادشاه مصر ۱۵۶
- ۱۱۹- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر ۱۵۶
- ۱۲۰- ملاقات پادشاه مصر با یوسف(ع) ۱۵۸
- ۱۲۱- منشأ فراموشی ساقی پادشاه مصر ۱۵۸
- ۱۲۲- نجات ساقی پادشاه مصر ۱۵۸
- ۱۲۳- نقش ساقی پادشاه مصر ۱۵۸
- ۱۲۴- ویژگیهای آبخوری پادشاه مصر ۱۶۰

- ۱۲۵- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا ----- ۱۶۰
- ۱۲۶- همسر پادشاه مصر و یوسف(ع) ----- ۱۶۰
- ۱۲۷- یوسف(ع) و پادشاه مصر ----- ۱۶۰
- ۱۲۸- یوسف(ع) و رد دعوت پادشاه مصر ----- ۱۶۳
- ۱۲۹- یوسف(ع) و ساقی پادشاه مصر ----- ۱۶۴
- ۱۳۰- یوسف(ع) و همسر پادشاه مصر ----- ۱۶۴
- ۱۳۱- آثار سلطه پادشاهان ----- ۱۶۵
- ۱۳۲- افساد پادشاهان ----- ۱۶۶
- ۱۳۳- دنیاطلبی پادشاهان ----- ۱۶۶
- ۱۳۴- ملکه سبأ و پادشاهان ----- ۱۶۶
- ۱۳۵- نقش پادشاهان ----- ۱۶۷
- ۱۳۶- ویژگیهای پادشاهان ----- ۱۶۸
- ۱۳۷- پادشاهی بزرگ ----- ۱۶۸
- ۱۳۸- حکومت پادشاهی مصر باستان ----- ۱۶۸
- ۱۳۹- ویژگیهای پادشاهی در بهشت ----- ۱۶۸
- ۲- پاسخ ----- ۱۷۱
- ۱- آثار پاسخ ابراهیم(ع) ----- ۱۷۱
- ۲- آداب پاسخ ----- ۱۷۱
- ۳- انبیا و پاسخ منطقی ----- ۱۷۱
- ۴- اهمیت پاسخ به شبهات ----- ۱۷۲
- ۵- اهمیت پاسخ به شبهات دینی ----- ۱۷۲
- ۶- اهمیت پاسخ شبهات دین ----- ۱۷۲
- ۷- اهمیت پاسخ شبهات معاد ----- ۱۷۲
- ۸- اهمیت پاسخ محققان ----- ۱۷۳
- ۹- اهمیت پرسش و پاسخ ----- ۱۷۴
- ۱۰- پاسخ ابراهیم(ع) ----- ۱۷۴

- ۱۱- پاسخ ابلیس ----- ۱۷۵
- ۱۲- پاسخ اخروی انسان ها ----- ۱۷۶
- ۱۳- پاسخ اخروی گناهکاران ----- ۱۷۶
- ۱۴- پاسخ اخروی ملائکه ----- ۱۷۶
- ۱۵- پاسخ استغاثه جهنمیان ----- ۱۷۶
- ۱۶- پاسخ به اهل مدین ----- ۱۷۸
- ۱۷- پاسخ به پرسشهای دینی ----- ۱۷۸
- ۱۸- پاسخ به تبلیغات دشمنان ----- ۱۷۸
- ۱۹- پاسخ به سخنان نادرست ----- ۱۷۸
- ۲۰- پاسخ به شبهات ----- ۱۸۰
- ۲۱- پاسخ به شبهات دینی ----- ۱۸۰
- ۲۲- پاسخ به شبهات کافران ----- ۱۸۰
- ۲۳- پاسخ به شبهات مردم ----- ۱۸۲
- ۲۴- پاسخ به شبهات مشرکان ----- ۱۸۲
- ۲۵- پاسخ به شبهات معاد ----- ۱۸۲
- ۲۶- پاسخ به شبهات مکذبان معاد ----- ۱۸۴
- ۲۷- پاسخ به شبهه ----- ۱۸۴
- ۲۸- پاسخ به کافران ----- ۱۸۴
- ۲۹- پاسخ پرسشهای دینی ----- ۱۸۴
- ۳۰- پاسخ تهمتهای مشرکان ----- ۱۸۶
- ۳۱- پاسخ جاهلانه ----- ۱۸۶
- ۳۲- پاسخ دختران شعیب(ع) ----- ۱۸۶
- ۳۳- پاسخ شبهات اسما و صفات ----- ۱۸۸
- ۳۴- پاسخ شبهات قیامت ----- ۱۸۸
- ۳۵- پاسخ شبهات کافران ----- ۱۸۸
- ۳۶- پاسخ شبهات معاد ----- ۱۸۸

- ۳۷- پاسخ شبهات مکذبان قیامت ۱۹۰
- ۳۸- پاسخ شبهات مکذبان معاد ۱۹۰
- ۳۹- پاسخ گویی به کافران ۱۹۲
- ۴۰- پاسخ مکذبان قرآن ۱۹۲
- ۴۱- پاسخ مکر کافران ۱۹۲
- ۴۲- پرسش و پاسخ ۱۹۴
- ۴۳- پرسش و پاسخ در قیامت ۱۹۴
- ۴۴- تعلیم روش پاسخ به محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۹۴
- ۴۵- روش پاسخ به شبهات ۱۹۵
- ۴۶- روش پاسخ به مکذبان معاد ۱۹۶
- ۴۷- زمینه پاسخ به شبهات معاد ۱۹۶
- ۴۸- سرزنش رد پاسخ محققان ۱۹۶
- ۴۹- منشأ پاسخ به شبهات مشرکان ۱۹۶
- ۳- پاکان ۱۹۸
- ۱- پاکان ۱۹۸
- ۲- آثار خویشاوندی با پاکان ۲۰۲
- ۳- ارزش همنشینی با پاکان ۲۰۲
- ۴- استقبال از پاکان ۲۰۲
- ۵- استهزای پاکان ۲۰۲
- ۶- امتحان پاکان ۲۰۴
- ۷- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان ۲۰۴
- ۸- امکان فساد خانواده پاکان ۲۰۴
- ۹- امکان کفر خانواده پاکان ۲۰۴
- ۱۰- پاکان در بهشت ۲۰۵
- ۱۱- پاکان در قیامت ۲۰۶
- ۱۲- تشخیص پاکان ۲۰۷

- ۱۳- جاودانگی پاکان ۲۰۸
- ۱۴- سعادت پاکان ۲۰۸
- ۱۵- صورت اخروی پاکان ۲۰۹
- ۱۶- فضایل پاکان ۲۱۰
- ۱۷- فهم پاکان ۲۱۰
- ۱۸- محبت به پاکان ۲۱۰
- ۱۹- مرگ پاکان ۲۱۲
- ۲۰- مقام پاکان ۲۱۲
- ۲۱- نجات پاکان ۲۱۲
- ۲۲- نقش خویشاوندی با پاکان ۲۱۲
- ۲۳- نورانیت اخروی پاکان ۲۱۴
- ۲۴- ویژگیهای پاکان ۲۱۴
- ۲۵- {پاکی} ۲۱۴
- ۲۶- آثار اخروی پاکی ۲۱۶
- ۲۷- آثار پاکی ۲۱۶
- ۲۸- آثار پاکی از فساد ۲۱۹
- ۲۹- آثار پاکی از گناه ۲۲۰
- ۳۰- آثار پاکی خانواده لوط(ع) ۲۲۰
- ۳۱- آثار پاکی قلب ۲۲۰
- ۳۲- آثار پاکی لوط(ع) ۲۲۱
- ۳۳- آثار پاکی محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۲۲
- ۳۴- آثار پاکی مسلمانان ۲۲۲
- ۳۵- آثار پاکی موسی(ع) ۲۲۲
- ۳۶- آرزوی پاکی قلب ۲۲۴
- ۳۷- ادعای پاکی ۲۲۴
- ۳۸- ارزش پاکی ۲۲۴

- ۳۹- اهمیت پاکی ۲۲۶
- ۴۰- اهمیت پاکی جامعه ۲۲۶
- ۴۱- اهمیت پاکی قلب ۲۲۷
- ۴۲- پاداش پاکی ۲۲۸
- ۴۳- پاکی از گناه ۲۲۸
- ۴۴- پاکی انبیا ۲۲۸
- ۴۵- پاکی انسان ۲۳۰
- ۴۶- پاکی اولیاء الله ۲۳۰
- ۴۷- پاکی اهل بیت(ع) ۲۳۰
- ۴۸- پاکی برگزیدگان ۲۳۰
- ۴۹- پاکی پیروان لوط ۲۳۱
- ۵۰- پاکی خانواده لوط(ع) ۲۳۲
- ۵۱- پاکی خداترسان ۲۳۲
- ۵۲- پاکی در روابط اجتماعی ۲۳۲
- ۵۳- پاکی دوستداران خدا ۲۳۴
- ۵۴- پاکی سرزمین طوی ۲۳۴
- ۵۵- پاکی عبرت پذیران ۲۳۴
- ۵۶- پاکی فرزند صالح ۲۳۴
- ۵۷- پاکی قرآن ۲۳۵
- ۵۸- پاکی قلب ۲۳۶
- ۵۹- پاکی قلب بهشتیان ۲۳۶
- ۶۰- پاکی قیامت ۲۳۶
- ۶۱- پاکی کتب آسمانی ۲۳۸
- ۶۲- پاکی کلمه توحید ۲۳۸
- ۶۳- پاکی لوط(ع) ۲۳۸
- ۶۴- پاکی متقین ۲۴۰

- ۶۵- پاکی مریم(س) ۲۴۰
- ۶۶- پاکی مقربان ۲۴۱
- ۶۷- پاکی مکان گفتگوی خدا با انبیا ۲۴۲
- ۶۸- پاکی ملائکه ۲۴۲
- ۶۹- پاکی موجودات ۲۴۲
- ۷۰- پاکی مؤمنان ۲۴۴
- ۷۱- پاکی همسران بهشتی ۲۴۴
- ۷۲- تضمین پاکی عیسی(ع) ۲۴۴
- ۷۳- دعوت به پاکی ۲۴۵
- ۷۴- زمینہ پاکی ۲۴۶
- ۷۵- زمینہ پاکی جامعہ ۲۴۷
- ۷۶- شرایط پاکی قلب ۲۴۸
- ۷۷- عوامل پاکی ۲۴۸
- ۷۸- عوامل پاکی مؤمنان ۲۵۰
- ۷۹- فطرت پاکی ۲۵۰
- ۸۰- فواید پاکی ۲۵۲
- ۸۱- گواہی بر پاکی ۲۵۲
- ۸۲- محرومان از پاکی ۲۵۲
- ۸۳- ملاک پاکی ۲۵۴
- ۸۴- منشأ پاکی مؤمنان ۲۵۴
- ۸۵- موانع پاکی ۲۵۴
- ۸۶- موانع پاکی قلب ۲۵۴
- ۸۷- موجبات پاکی ۲۵۵
- ۸۸- نشانه های پاکی ۲۵۶
- ۸۹- فضایل پاکیزگان ۲۵۶
- ۹۰- آثار پاکیزگی ۲۵۶

- ۲۵۸ ..... ۹۱- ارزش پاکیزگی
- ۲۵۸ ..... ۹۲- اهمیت پاکیزگی
- ۲۵۸ ..... ۹۳- اهمیت پاکیزگی طعام
- ۲۵۹ ..... ۹۴- پاکیزگی باران
- ۲۶۰ ..... ۹۵- پاکیزگی حلال ها
- ۲۶۰ ..... ۹۶- پاکیزگی خوردنیها
- ۲۶۰ ..... ۹۷- پاکیزگی در خانواده
- ۲۶۰ ..... ۹۸- پاکیزگی در مسجد الحرام
- ۲۶۱ ..... ۹۹- پاکیزگی شراب بهشت
- ۲۶۲ ..... ۱۰۰- پاکیزگی لباس
- ۲۶۲ ..... ۱۰۱- پاکیزگی همسران بهشتی
- ۲۶۲ ..... ۱۰۲- تشویق به پاکیزگی
- ۲۶۳ ..... ۱۰۳- توصیه به پاکیزگی
- ۲۶۴ ..... ۱۰۴- توصیه به پاکیزگی قرآن
- ۲۶۴ ..... ۱۰۵- عبادت و پاکیزگی
- ۲۶۴ ..... ۱۰۶- عوامل پاکیزگی
- ۲۶۶ ..... ۴- پدر
- ۲۶۶ ..... ۱- آثار تزکیه پدر
- ۲۶۶ ..... ۲- آثار صلاحیت پدر
- ۲۶۶ ..... ۳- آثار علاقه به پدر
- ۲۶۷ ..... ۴- آثار گرایشهای پدر
- ۲۶۷ ..... ۵- احترام پدر
- ۲۶۷ ..... ۶- احسان به پدر
- ۲۶۷ ..... ۷- ادب در گفتگو با پدر
- ۲۶۹ ..... ۸- ارث پدر
- ۲۶۹ ..... ۹- استغفار برای پدر

- ۱۰- استقبال از پدر ۲۶۹
- ۱۱- اطاعت از پدر ۲۶۹
- ۱۲- انتساب فرزند به پدر ۲۷۱
- ۱۳- اهمیت احترام پدر ۲۷۱
- ۱۴- اهمیت دعای پدر ۲۷۱
- ۱۵- اهمیت نقش پدر ۲۷۳
- ۱۶- ایمان پدر ابراهیم(ع) ۲۷۳
- ۱۷- بارداری بدون پدر ۲۷۳
- ۱۸- بی نیازی از پدر ۲۷۴
- ۱۹- پدر ابراهیم(ع) ۲۷۵
- ۲۰- پدر انسان ها ۲۷۷
- ۲۱- پدر جن ۲۷۷
- ۲۲- پدر دینی مسلمانان ۲۷۸
- ۲۳- پدر سلیمان(ع) ۲۷۹
- ۲۴- پدر مالک دیوار قصه خضر(ع) ۲۷۹
- ۲۵- پدر مریم(س) ۲۷۹
- ۲۶- پدر یوسف(ع) ۲۸۰
- ۲۷- توحید پدر ابراهیم(ع) ۲۸۱
- ۲۸- حقوق پدر ۲۸۱
- ۲۹- حکومت بر پدر ۲۸۳
- ۳۰- خدا و پدر ۲۸۳
- ۳۱- خوردن از خانه پدر ۲۸۳
- ۳۲- دوستی با پدر کافر ۲۸۵
- ۳۳- رعایت حقوق پدر ۲۸۵
- ۳۴- روش برخورد با پدر ۲۸۵
- ۳۵- روش گفتگو با پدر ۲۸۵

- ۲۸۶ ..... ۳۶- سرزنش پدر ابراهیم(ع)
- ۲۸۷ ..... ۳۷- سهم ارث پدر
- ۲۸۸ ..... ۳۸- شرک پدر ابراهیم(ع)
- ۲۸۹ ..... ۳۹- علاقه به پدر
- ۲۸۹ ..... ۴۰- فرار از پدر در قیامت
- ۲۸۹ ..... ۴۱- فرار پدر در قیامت
- ۲۸۹ ..... ۴۲- کیفر پدر به جای فرزند
- ۲۹۱ ..... ۴۳- کیفر فرزند به جای پدر
- ۲۹۱ ..... ۴۴- محدوده اطاعت از پدر
- ۲۹۲ ..... ۴۵- محرمیت پدر
- ۲۹۳ ..... ۴۶- محرمیت پدر شوهر
- ۲۹۳ ..... ۴۷- مسؤولیت پدر
- ۲۹۵ ..... ۴۸- موارد اطاعت از پدر
- ۲۹۵ ..... ۴۹- مهربانی با پدر
- ۲۹۵ ..... ۵۰- نعمت همنشینی با پدر
- ۲۹۵ ..... ۵۱- نقش پدر
- ۲۹۷ ..... ۵۲- نقش پدر صالح
- ۲۹۷ ..... ۵۳- ولایت پدر
- ۲۹۸ ..... ۵۴- محرمیت پدر شوهر
- ۳۰۰ ..... ۵- پرسش
- ۳۰۰ ..... ۱- آثار پرسش
- ۳۰۰ ..... ۲- آثار پرسش بیجا
- ۳۰۰ ..... ۳- آثار پرسش مردم صدر اسلام
- ۳۰۱ ..... ۴- آثار ذکر پرسش از عهد
- ۳۰۱ ..... ۵- اجتناب از پرسش بیجا
- ۳۰۱ ..... ۶- استهزا با پرسش

- ۷- اهمیت پرسش ۳۰۱
- ۸- اهمیت پرسش و پاسخ ۳۰۲
- ۹- اهمیت طرح پرسش ۳۰۳
- ۱۰- پرسش ابراهیم(ع) ۳۰۳
- ۱۱- پرسش اخروی خدا ۳۰۷
- ۱۲- پرسش اخروی غافلان ۳۰۷
- ۱۳- پرسش اخروی گناهکاران ۳۰۷
- ۱۴- پرسش از آزر ۳۰۸
- ۱۵- پرسش از ابلیس ۳۰۹
- ۱۶- پرسش از ارث ۳۰۹
- ۱۷- پرسش از استقامت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۱۰
- ۱۸- پرسش از استقامت مسلمانان ۳۱۱
- ۱۹- پرسش از افعال خدا ۳۱۱
- ۲۰- پرسش از اقتصاد ۳۱۱
- ۲۱- پرسش از انبیا ۳۱۱
- ۲۲- پرسش از انفاق ۳۱۳
- ۲۳- پرسش از انفال ۳۱۳
- ۲۴- پرسش از انگیزه عصیان ۳۱۳
- ۲۵- پرسش از انگیزه قانون شکنی ۳۱۵
- ۲۶- پرسش از ائمه(ع) ۳۱۵
- ۲۷- پرسش از بت پرستی ۳۱۵
- ۲۸- پرسش از بت ها ۳۱۷
- ۲۹- پرسش از برپایی قیامت ۳۱۷
- ۳۰- پرسش از برخورد خدا با مشرکان ۳۱۷
- ۳۱- پرسش از بهشتیان ۳۱۸
- ۳۲- پرسش از تعداد نگهبانان جهنم ۳۱۹

- ۳۳- پرسش از توحید ربوبی ۳۱۹
- ۳۴- پرسش از جبرئیل ۳۱۹
- ۳۵- پرسش از جهنمیان ۳۲۱
- ۳۶- پرسش از چشم ۳۲۳
- ۳۷- پرسش از حق ستیزان ۳۲۳
- ۳۸- پرسش از حکمت خدا ۳۲۳
- ۳۹- پرسش از خبرگان امت ها ۳۲۳
- ۴۰- پرسش از خدا ۳۲۵
- ۴۱- پرسش از خلقت آسمان ها ۳۲۷
- ۴۲- پرسش از خلقت زمین ۳۲۷
- ۴۳- پرسش از خمر ۳۲۷
- ۴۴- پرسش از دختران شعیب(ع) ۳۲۸
- ۴۵- پرسش از درباریان سلیمان(ع) ۳۲۹
- ۴۶- پرسش از رب العالمین ۳۲۹
- ۴۷- پرسش از رسالت ملائکه ۳۳۰
- ۴۸- پرسش از زلزله قیامت ۳۳۱
- ۴۹- پرسش از شنوایی بت ها ۳۳۱
- ۵۰- پرسش از صفات خدا ۳۳۱
- ۵۱- پرسش از عذاب اقوام پیشین ۳۳۱
- ۵۲- پرسش از عقیده ۳۳۳
- ۵۳- پرسش از عقیده باطل ۳۳۴
- ۵۴- پرسش از عقیده مشرکان ۳۳۵
- ۵۵- پرسش از علم خدا ۳۳۶
- ۵۶- پرسش از علما ۳۳۷
- ۵۷- پرسش از علمای دینی ۳۳۷
- ۵۸- پرسش از عمل ۳۳۸

- ۳۳۹ ..... ۵۹- پرسش از عیسی(ع)
- ۳۳۹ ..... ۶۰- پرسش از غیاب هدهد
- ۳۳۹ ..... ۶۱- پرسش از فرجام کوه ها
- ۳۴۰ ..... ۶۲- پرسش از فرزندی مریم(س)
- ۳۴۱ ..... ۶۳- پرسش از فرعون
- ۳۴۱ ..... ۶۴- پرسش از فرعونیان
- ۳۴۱ ..... ۶۵- پرسش از فضایل یوسف(ع)
- ۳۴۱ ..... ۶۶- پرسش از قانون شکنی
- ۳۴۳ ..... ۶۷- پرسش از قصه یوسف(ع)
- ۳۴۳ ..... ۶۸- پرسش از قلب
- ۳۴۳ ..... ۶۹- پرسش از قمار
- ۳۴۳ ..... ۷۰- پرسش از قوم ابراهیم
- ۳۴۵ ..... ۷۱- پرسش از قیامت
- ۳۴۹ ..... ۷۲- پرسش از کارگزاران یوسف(ع)
- ۳۴۹ ..... ۷۳- پرسش از کافران
- ۳۵۱ ..... ۷۴- پرسش از کیفیت ورود به بهشت
- ۳۵۱ ..... ۷۵- پرسش از گرایش امت ها
- ۳۵۱ ..... ۷۶- پرسش از گناهکار
- ۳۵۲ ..... ۷۷- پرسش از گناهکاران
- ۳۵۳ ..... ۷۸- پرسش از گوش
- ۳۵۳ ..... ۷۹- پرسش از مجهولات دین
- ۳۵۳ ..... ۸۰- پرسش از محبت اهل بیت(ع)
- ۳۵۵ ..... ۸۱- پرسش از محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۶۵ ..... ۸۲- پرسش از مدت زندگی دنیوی
- ۳۶۵ ..... ۸۳- پرسش از مدت عالم برزخ
- ۳۶۵ ..... ۸۴- پرسش از مسکوتات دین

- ۳۶۶ ..... ۸۵- پرسش از مسلمانان صدر اسلام
- ۳۶۷ ..... ۸۶- پرسش از مشرکان
- ۳۶۹ ..... ۸۷- پرسش از معاد
- ۳۷۱ ..... ۸۸- پرسش از معبودان باطل
- ۳۷۳ ..... ۸۹- پرسش از ملائکه
- ۳۷۳ ..... ۹۰- پرسش از موجودات
- ۳۷۴ ..... ۹۱- پرسش از موسی(ع)
- ۳۷۷ ..... ۹۲- پرسش از مؤمنان
- ۳۷۷ ..... ۹۳- پرسش از مهمانان ابراهیم(ع)
- ۳۷۷ ..... ۹۴- پرسش از نعمت در قیامت
- ۳۷۸ ..... ۹۵- پرسش از وحی به انسان
- ۳۷۹ ..... ۹۶- پرسش از ولایت اهل بیت(ع)
- ۳۷۹ ..... ۹۷- پرسش از هلال ماه
- ۳۷۹ ..... ۹۸- پرسش اصحاب کهف
- ۳۸۱ ..... ۹۹- پرسش اصحاب یمین
- ۳۸۱ ..... ۱۰۰- پرسش برادران یوسف
- ۳۸۲ ..... ۱۰۱- پرسش برگزیدگان خدا
- ۳۸۳ ..... ۱۰۲- پرسش بهشتیان
- ۳۸۳ ..... ۱۰۳- پرسش بیجا
- ۳۸۵ ..... ۱۰۴- پرسش بیماردلان
- ۳۸۵ ..... ۱۰۵- پرسش پسندیده
- ۳۸۵ ..... ۱۰۶- پرسش جادوگران فرعون
- ۳۸۵ ..... ۱۰۷- پرسش جایز
- ۳۸۷ ..... ۱۰۸- پرسش حرام
- ۳۸۷ ..... ۱۰۹- پرسش حفصه
- ۳۸۷ ..... ۱۱۰- پرسش در احتجاج

- ۳۸۸ ..... ۱۱۱- پرسش در تعلیم
- ۳۸۹ ..... ۱۱۲- پرسش در قبر
- ۳۸۹ ..... ۱۱۳- پرسش در قیامت
- ۳۹۵ ..... ۱۱۴- پرسش درباره انبیا
- ۳۹۵ ..... ۱۱۵- پرسش درباره حاکم آفرینش
- ۳۹۵ ..... ۱۱۶- پرسش درباره ذوالقرنین
- ۳۹۶ ..... ۱۱۷- پرسش درباره رسولان خدا
- ۳۹۷ ..... ۱۱۸- پرسش درباره روح
- ۳۹۷ ..... ۱۱۹- پرسش درباره شفاعت
- ۳۹۸ ..... ۱۲۰- پرسش درباره کافران
- ۳۹۹ ..... ۱۲۱- پرسش درباره گناهکاران
- ۳۹۹ ..... ۱۲۲- پرسش درباره معبودان باطل
- ۴۰۰ ..... ۱۲۳- پرسش درباره منذران
- ۴۰۱ ..... ۱۲۴- پرسش زکریا(ع)
- ۴۰۱ ..... ۱۲۵- پرسش سلیمان(ع)
- ۴۰۱ ..... ۱۲۶- پرسش شفیعیان
- ۴۰۳ ..... ۱۲۷- پرسش طغیانگران
- ۴۰۳ ..... ۱۲۸- پرسش عزیر(ع)
- ۴۰۴ ..... ۱۲۹- پرسش فرعون
- ۴۰۵ ..... ۱۳۰- پرسش قوم ابراهیم
- ۴۰۶ ..... ۱۳۱- پرسش کافران
- ۴۰۷ ..... ۱۳۲- پرسش کافران صدراسلام
- ۴۰۷ ..... ۱۳۳- پرسش گناهکاران
- ۴۰۷ ..... ۱۳۴- پرسش محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۰۹ ..... ۱۳۵- پرسش محمد(صلی الله علیه و آله) از یهود
- ۴۰۹ ..... ۱۳۶- پرسش مردم صدر اسلام

- ۱۳۷- پرسش مردم مقارن بعثت ۴۰۹
- ۱۳۸- پرسش مسلمانان ۴۱۱
- ۱۳۹- پرسش مشرکان صدر اسلام ۴۱۱
- ۱۴۰- پرسش مکذبان معاد ۴۱۲
- ۱۴۱- پرسش ملائکه قبر ۴۱۳
- ۱۴۲- پرسش موسی(ع) ۴۱۵
- ۱۴۳- پرسش موسی(ع) از خدا ۴۱۵
- ۱۴۴- پرسش نگهبانان جهنم ۴۱۵
- ۱۴۵- پرسش و پاسخ ۴۱۷
- ۱۴۶- پرسش و پاسخ در قیامت ۴۱۷
- ۱۴۷- زمینه پرسش ۴۱۷
- ۱۴۸- زمینه پرسش از قیامت ۴۱۸
- ۱۴۹- زمینه پرسش مسلمانان ۴۱۹
- ۱۵۰- شگفتی پرسش از معاد ۴۱۹
- ۱۵۱- عجله در پرسش ۴۱۹
- ۱۵۲- فلسفه پرسش ابراهیم(ع) ۴۲۰
- ۱۵۳- فلسفه پرسش خدا ۴۲۱
- ۱۵۴- فلسفه پرسش سلیمان(ع) ۴۲۱
- ۱۵۵- فلسفه پرسش فرعون ۴۲۱
- ۱۵۶- فواید پرسش ۴۲۳
- ۱۵۷- گناه پرسش بیجا ۴۲۸
- ۱۵۸- محدوده پرسش در قیامت ۴۲۹
- ۱۵۹- ممنوع پرسش ۴۲۹
- ۱۶۰- موانع پرسش ۴۲۹
- ۱۶۱- ناپسندی پرسش از خدا ۴۲۹
- ۱۶۲- {پرسش و پاسخ} ۴۳۱

- ۱۶۳- اهمیت پرسش و پاسخ ۴۳۳
- ۱۶۴- پرسش و پاسخ ۴۳۳
- ۱۶۵- پرسش و پاسخ در قیامت ۴۳۵
- ۱۶۶- پاسخ به پرسشهای دینی ۴۳۵
- ۱۶۷- پاسخ پرسشهای دینی ۴۳۵
- ۶- پرندگان ۴۳۷
- ۱- ابراهیم(ع) و پرندگان ۴۳۷
- ۲- احیای پرندگان ۴۳۷
- ۳- اقرار پرندگان ۴۳۹
- ۴- امت پرندگان ۴۳۹
- ۵- انسان شناسی پرندگان ۴۳۹
- ۶- انقیاد پرندگان ۴۳۹
- ۷- اهمیت فهم تکلم پرندگان ۴۴۰
- ۸- بازدید از پرندگان ۴۴۱
- ۹- بال پرندگان ۴۴۱
- ۱۰- پرندگان سلیمان(ع) ۴۴۱
- ۱۱- پرواز پرندگان ۴۴۳
- ۱۲- تسبیح پرندگان ۴۴۴
- ۱۳- تسخیر پرندگان ۴۴۶
- ۱۴- تعبیر رؤیای خوردن پرندگان ۴۴۷
- ۱۵- تکلم پرندگان ۴۴۷
- ۱۶- حشر اخروی پرندگان ۴۴۷
- ۱۷- خداشناسی پرندگان ۴۴۷
- ۱۸- ذبح پرندگان ۴۴۹
- ۱۹- رؤیای خوردن پرندگان ۴۴۹
- ۲۰- زندگی جمعی پرندگان ۴۴۹

- ۴۵۱ - - - - - ۲۱- شعور پرندگان
- ۴۵۱ - - - - - ۲۲- شگفتی پرواز پرندگان
- ۴۵۱ - - - - - ۲۳- کیفیت تسبیح پرندگان
- ۴۵۲ - - - - - ۲۴- گوشت پرندگان
- ۴۵۲ - - - - - ۲۵- محافظ پرندگان
- ۴۵۲ - - - - - ۲۶- مطالعه پرواز پرندگان
- ۴۵۴ - - - - - ۲۷- منشأ پرواز پرندگان
- ۴۵۵ - - - - - ۲۸- منشأ تسخیر پرندگان
- ۴۵۵ - - - - - ۲۹- نقش پرندگان
- ۴۵۵ - - - - - ۳۰- ویژگیهای تکلم پرندگان
- ۴۵۶ - - - - - ۳۱- هجوم پرندگان بر اصحاب فیل
- ۴۵۷ - - - - - ۳۲- هم آوایی پرندگان با داود(ع)
- ۴۵۹ - - - - - ۷- پسر
- ۴۵۹ - - - - - ۱- افساد پسر نوح(ع)
- ۴۵۹ - - - - - ۲- امدادهای پسر
- ۴۶۱ - - - - - ۳- برتری پسر
- ۴۶۱ - - - - - ۴- بشارت پسر عالم
- ۴۶۲ - - - - - ۵- بی تأثیری پسر در قیامت
- ۴۶۳ - - - - - ۶- بینش پسر نوح(ع)
- ۴۶۳ - - - - - ۷- پسر ابراهیم(ع)
- ۴۶۳ - - - - - ۸- پسر رضاعی
- ۴۶۴ - - - - - ۹- پسر زکریا(ع)
- ۴۶۵ - - - - - ۱۰- پسر ساره
- ۴۶۵ - - - - - ۱۱- پسر لقمان
- ۴۶۶ - - - - - ۱۲- پسر نوح(ع) قبل از طوفان
- ۴۶۷ - - - - - ۱۳- پسر نوح(ع) و ایمنان

- ۴۶۷ - ۱۴- پسر نوح(ع) و کشتی
- ۴۶۷ - ۱۵- پسر نوح(ع) هنگام طوفان
- ۴۶۹ - ۱۶- پناهگاه پسر نوح(ع)
- ۴۶۹ - ۱۷- پناهندگی پسر نوح(ع)
- ۴۶۹ - ۱۸- خدا و پسر
- ۴۷۱ - ۱۹- خواستگاری از پسر
- ۴۷۱ - ۲۰- دعوت از پسر نوح(ع)
- ۴۷۱ - ۲۱- سهم ارث پسر
- ۴۷۳ - ۲۲- شفاعت از پسر نوح(ع)
- ۴۷۳ - ۲۳- عصیان پسر نوح(ع)
- ۴۷۳ - ۲۴- علاقه به پسر
- ۴۷۳ - ۲۵- عوامل محرومیت پسر نوح(ع)
- ۴۷۵ - ۲۶- عوامل هلاکت پسر نوح(ع)
- ۴۷۵ - ۲۷- غرق پسر نوح(ع)
- ۴۷۵ - ۲۸- فرار از پسر در قیامت
- ۴۷۵ - ۲۹- کفر پسر نوح(ع)
- ۴۷۷ - ۳۰- کوه پسر نوح(ع)
- ۴۷۷ - ۳۱- محرمیت پسر شوهر
- ۴۷۷ - ۳۲- محرومیت پسر نوح(ع)
- ۴۷۹ - ۳۳- مخالفت پسر نوح(ع)
- ۴۷۹ - ۳۴- مقامات پسر ابراهیم(ع)
- ۴۷۹ - ۳۵- منشأ خلقت پسر
- ۴۸۰ - ۳۶- منشأ فرزند پسر
- ۴۸۱ - ۳۷- ناخشنودی از فرزند پسر
- ۴۸۱ - ۳۸- نامگذاری پسر زکریا(ع)
- ۴۸۱ - ۳۹- نجات پسر نوح(ع)

- ۴۰- نعمت پسر عالم - ۴۸۳
- ۴۱- نفی پسر برای محمد(صلی الله علیه و آله) - ۴۸۳
- ۴۲- نقش پسر - ۴۸۳
- ۴۳- نوح(ع) و پسر نوح - ۴۸۳
- ۴۴- نوح(ع) و نجات پسر - ۴۸۵
- ۴۵- هلاکت پسر نوح(ع) - ۴۸۵
- ۴۶- محرمیت پسر شوهر - ۴۸۶
- ۸- پشیمانی - ۴۸۸
- ۱- آثار پشیمانی از گناه - ۴۸۸
- ۲- اظهار پشیمانی - ۴۸۸
- ۳- بی تأثیری پشیمانی اخروی گمراهان - ۴۸۸
- ۴- بی تأثیری پشیمانی در قیامت - ۴۹۰
- ۵- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا - ۴۹۰
- ۶- بی تأثیری پشیمانی قوم ثمود - ۴۹۰
- ۷- پشیمانی آدم(ع) - ۴۹۱
- ۸- پشیمانی اخروی خطاکاران - ۴۹۲
- ۹- پشیمانی اخروی صالحان - ۴۹۲
- ۱۰- پشیمانی اخروی ظالمان - ۴۹۲
- ۱۱- پشیمانی اخروی کافران - ۴۹۴
- ۱۲- پشیمانی اخروی گمراهگران - ۴۹۶
- ۱۳- پشیمانی اخروی گناهکاران - ۴۹۶
- ۱۴- پشیمانی اخروی مستضعفان - ۴۹۸
- ۱۵- پشیمانی اخروی مستکبران - ۴۹۸
- ۱۶- پشیمانی اخروی مشرکان - ۴۹۸
- ۱۷- پشیمانی از اتکا به غیر خدا - ۵۰۰
- ۱۸- پشیمانی از خدمت به فرعون - ۵۰۰

- ۱۹- پشیمانی از خطا ۵۰۰
- ۲۰- پشیمانی از رفتار ناپسند ۵۰۱
- ۲۱- پشیمانی از شرک ۵۰۲
- ۲۲- پشیمانی از ظلم ۵۰۲
- ۲۳- پشیمانی از عقیده باطل ۵۰۲
- ۲۴- پشیمانی از کفر ۵۰۳
- ۲۵- پشیمانی از گناه ۵۰۴
- ۲۶- پشیمانی از گوساله پرستی ۵۰۶
- ۲۷- پشیمانی از مبارزه با موسی(ع) ۵۰۶
- ۲۸- پشیمانی اصحاب الجنه ۵۰۶
- ۲۹- پشیمانی ایوب(ع) ۵۰۸
- ۳۰- پشیمانی برادران یوسف ۵۰۸
- ۳۱- پشیمانی بنی اسرائیل ۵۱۰
- ۳۲- پشیمانی بی اثر ۵۱۰
- ۳۳- پشیمانی بی ثمر ۵۱۰
- ۳۴- پشیمانی جادوگران فرعون ۵۱۲
- ۳۵- پشیمانی جهنمیان ۵۱۲
- ۳۶- پشیمانی در قیامت ۵۱۴
- ۳۷- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل ۵۱۵
- ۳۸- پشیمانی سلیمان(ع) ۵۱۶
- ۳۹- پشیمانی ظالمان ۵۱۶
- ۴۰- پشیمانی فرعون ۵۱۷
- ۴۱- پشیمانی قابیل ۵۱۸
- ۴۲- پشیمانی قاتل ۵۱۸
- ۴۳- پشیمانی قوم ثمود ۵۱۹
- ۴۴- پشیمانی کافران ۵۲۰

- ۴۵- پشیمانی کافران قریش ۵۲۲
- ۴۶- پشیمانی گناهکاران ۵۲۲
- ۴۷- پشیمانی متخلفان از مسافت به حدیبیه ۵۲۲
- ۴۸- پشیمانی محارب ۵۲۴
- ۴۹- پشیمانی مرفهان ۵۲۴
- ۵۰- پشیمانی مسلمانان ۵۲۴
- ۵۱- پشیمانی مشرکان ۵۲۶
- ۵۲- پشیمانی مکذبان صالح(ع) ۵۲۶
- ۵۳- پشیمانی مکذبان قرآن ۵۲۷
- ۵۴- پشیمانی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۲۸
- ۵۵- پشیمانی مکذبان هود(ع) ۵۲۸
- ۵۶- پشیمانی ملکه سبا ۵۲۸
- ۵۷- پشیمانی منافقان ۵۲۸
- ۵۸- پشیمانی موسی(ع) ۵۳۰
- ۵۹- پشیمانی نوح(ع) ۵۳۰
- ۶۰- پشیمانی هنگام عذاب ۵۳۰
- ۶۱- عوامل پشیمانی ۵۳۲
- ۶۲- عوامل پشیمانی آدم(ع) ۵۳۶
- ۶۳- عوامل پشیمانی اخروی ۵۳۶
- ۶۴- عوامل پشیمانی از گناه ۵۳۸
- ۶۵- عوامل پشیمانی دنیوی ۵۳۹
- ۶۶- عوامل پشیمانی ظالمان ۵۴۰
- ۶۷- عوامل پشیمانی کافران ۵۴۰
- ۶۸- کتمان پشیمانی ۵۴۰
- ۶۹- موارد پشیمانی ۵۴۲
- ۷۰- موانع پشیمانی ۵۴۲

- ۹- پلیدان ۵۴۳
- ۱- پلیدان ۵۴۳
- ۲- پلیدان در جهنم ۵۴۳
- ۳- پلیدان در قیامت ۵۴۵
- ۴- تشخیص پلیدان ۵۴۵
- ۵- تهمتهای پلیدان ۵۴۶
- ۶- زمینه انحطاط پلیدان ۵۴۷
- ۷- فرجام پلیدان ۵۴۷
- ۸- منشأ انحطاط پلیدان ۵۴۷
- ۹- آثار اجتناب از پلیدی ۵۴۸
- ۱۰- آثار پلیدی ۵۴۹
- ۱۱- آثار درک پلیدی گناه ۵۴۹
- ۱۲- آثار شناخت پلیدی ۵۵۱
- ۱۳- اجتناب از پلیدی ۵۵۱
- ۱۴- ازدیاد پلیدی کافران ۵۵۳
- ۱۵- ازدیاد پلیدی مکذبان انبیا ۵۵۳
- ۱۶- ازدیاد پلیدی منافقان ۵۵۳
- ۱۷- اهمیت شناخت پلیدی ۵۵۳
- ۱۸- پلیدی آشامیدنیهای جهنم ۵۵۳
- ۱۹- پلیدی ازلام ۵۵۵
- ۲۰- پلیدی اضلال انسان ها ۵۵۵
- ۲۱- پلیدی اقوام پیشین ۵۵۵
- ۲۲- پلیدی بت پرستان ۵۵۶
- ۲۳- پلیدی بت ها ۵۵۷
- ۲۴- پلیدی خمر ۵۵۷
- ۲۵- پلیدی خوک ۵۵۸

- ۵۵۹ ..... ۲۶- پلیدی خون
- ۵۵۹ ..... ۲۷- پلیدی در مجاهدان غزوه بدر
- ۵۵۹ ..... ۲۸- پلیدی زنا
- ۵۶۰ ..... ۲۹- پلیدی زنا در ادیان آسمانی
- ۵۶۱ ..... ۳۰- پلیدی شرک
- ۵۶۱ ..... ۳۱- پلیدی شیاطین
- ۵۶۱ ..... ۳۲- پلیدی شیطان
- ۵۶۳ ..... ۳۳- پلیدی فرعون
- ۵۶۳ ..... ۳۴- پلیدی قمار
- ۵۶۳ ..... ۳۵- پلیدی قوم عاد
- ۵۶۵ ..... ۳۶- پلیدی قوم لوط
- ۵۶۵ ..... ۳۷- پلیدی کافران
- ۵۶۵ ..... ۳۸- پلیدی کفر
- ۵۶۷ ..... ۳۹- پلیدی گناه
- ۵۶۷ ..... ۴۰- پلیدی لواط
- ۵۶۷ ..... ۴۱- پلیدی متخلفان از جهاد
- ۵۶۹ ..... ۴۲- پلیدی محرمات
- ۵۶۹ ..... ۴۳- پلیدی مردار
- ۵۶۹ ..... ۴۴- پلیدی مشرکان
- ۵۷۱ ..... ۴۵- پلیدی مشرکان صدراسلام
- ۵۷۱ ..... ۴۶- پلیدی مکذبان آخرت
- ۵۷۱ ..... ۴۷- پلیدی مکذبان آیات خدا
- ۵۷۱ ..... ۴۸- پلیدی منافقان
- ۵۷۳ ..... ۴۹- پلیدی نفاق
- ۵۷۵ ..... ۵۰- پلیدی همجنس بازی
- ۵۷۵ ..... ۵۱- تشخیص پلیدی

۵۷۵	۵۲- حرمت پلیدی
۵۷۶	۵۳- زمینه پلیدی
۵۷۷	۵۴- زمینه ترک پلیدی
۵۷۷	۵۵- شناخت پلیدی
۵۷۷	۵۶- شناخت راههای نجات از پلیدی
۵۷۹	۵۷- عوامل پلیدی
۵۸۱	۵۸- عوامل پلیدی منافقان
۵۸۱	۵۹- عوامل پلیدی ها
۵۸۱	۶۰- مبارزه با پلیدی
۵۸۱	۶۱- مراتب پلیدی
۵۸۳	۶۲- معرضان از پلیدی
۵۸۳	۶۳- منشأ پلیدی
۵۸۳	۶۴- موانع پلیدی
۵۸۵	۶۵- نشانه های پلیدی
۵۸۵	۶۶- نشانه های پلیدی منافقان
۵۸۶	۶۷- عوامل پلیدی ها
۵۸۷	۱۰- پناهندگان
۵۸۷	۱- اطمینان پناهندگان به خدا
۵۸۷	۲- حفظ امنیت پناهندگان
۵۸۷	۳- احکام پناهندگی
۵۸۸	۴- پناهندگی پسر نوح(ع)
۵۸۸	۵- قبول پناهندگی کافران محارب
۵۹۰	۱۱- پندار
۵۹۰	۱- پندار استبعاد معاد
۵۹۰	۲- پندار باطل
۵۹۲	۳- پندار بدکاران

- ۴- پندار جاودانگی دنیا - ۵۹۳
- ۵- پندار جاودانگی نعمت - ۵۹۴
- ۶- پندار سلطه بر خدا - ۵۹۴
- ۷- پندار عجز خدا - ۵۹۵
- ۸- پندار کافران - ۵۹۶
- ۹- پندار مشرکان - ۵۹۶
- ۱۰- پندار مکذبان معاد - ۵۹۶
- ۱۱- پندار منفعت رسانی به خدا - ۵۹۸
- ۱۲- پندار یهود - ۵۹۸
- ۱۳- رد پندار عجز خدا - ۵۹۸
- ۱۲- پوچ گرایان - ۶۰۰
- ۱- بی ارزشی پوچ گرایان - ۶۰۰
- ۲- آثار پوچ گرایی - ۶۰۰
- ۳- روش درمان احساس پوچ گرایی - ۶۰۰
- ۴- عوامل پوچ گرایی - ۶۰۲
- ۵- منشأ پوچ گرایی - ۶۰۲
- ۱۳- پوست - ۶۰۳
- ۱- آگاهی پوست از عمل - ۶۰۳
- ۲- پوست جهنمیان - ۶۰۳
- ۳- پوست قربانی حج - ۶۰۳
- ۴- جدایی پوست سر جهنمیان - ۶۰۵
- ۵- دگرگونی پوست جهنمیان - ۶۰۵
- ۶- ذوب پوست جهنمیان - ۶۰۵
- ۷- شگفتی گواهی اخروی پوست - ۶۰۶
- ۸- فواید پوست چهارپایان - ۶۰۷
- ۹- فواید پوست شتر - ۶۰۷

- ۱۰- فواید پوست گاو ۶۰۹
- ۱۱- فواید پوست گوسفند ۶۰۹
- ۱۲- کیفر با پوست ۶۰۹
- ۱۳- گلایه اخروی از پوست ۶۰۹
- ۱۴- گواهی اخروی پوست ۶۱۱
- ۱۵- نعمت پوست شتر ۶۱۱
- ۱۶- نعمت پوست گاو ۶۱۱
- ۱۷- نعمت پوست گوسفند ۶۱۳
- ۱۴- پوشاک ۶۱۴
- ۱- اهمیت پوشاک ۶۱۴
- ۲- پوشاک آدم(ع) ۶۱۴
- ۳- پوشاک حوا ۶۱۴
- ۴- پوشاک در بهشت آدم(ع) ۶۱۶
- ۵- پوشاک در کفاره ۶۱۶
- ۶- پوشاک زن ۶۱۸
- ۷- پوشاک زیبا ۶۱۹
- ۸- پوشاک مباح ۶۲۰
- ۹- پوشاک مرد ۶۲۰
- ۱۰- پوشاک مساکین ۶۲۰
- ۱۱- نعمت پوشاک ۶۲۱
- ۱۲- نیاز به پوشاک ۶۲۲
- ۱۵- پوشش ۶۲۳
- ۱- ارزش رعایت پوشش ۶۲۳
- ۲- پوشش آسمان ۶۲۳
- ۳- پوشش پا در حجاب ۶۲۳
- ۴- پوشش خوشه های خرما ۶۲۳

- ۵- پوشش در عبادت ----- ۶۲۴
- ۶- پوشش روز با شب ----- ۶۲۴
- ۷- پوشش زینت زن ----- ۶۲۴
- ۸- پوشش سدره المنتهی ----- ۶۲۶
- ۹- پوشش سر در حجاب ----- ۶۲۶
- ۱۰- پوشش سینه در حجاب ----- ۶۲۶
- ۱۱- پوشش شب با روز ----- ۶۲۶
- ۱۲- پوشش گلو در حجاب ----- ۶۲۸
- ۱۳- پوشش محل زینت زن ----- ۶۲۸
- ۱۴- عوامل پوشش گیاهی ----- ۶۲۸
- ۱۶- پول ----- ۶۳۰
- ۱- پول اصحاب کهف ----- ۶۳۰
- ۲- پول رایج دوران اصحاب کهف ----- ۶۳۰
- ۳- پول رایج دوران یعقوب(ع) ----- ۶۳۰
- ۴- تاریخ پول ----- ۶۳۱
- ۱۷- پیران ----- ۶۳۲
- ۱- پیران و جهاد ----- ۶۳۲
- ۲- حجاب پیرزن ----- ۶۳۲
- ۱۸- پیروان ادیان ----- ۶۳۵
- ۱- پیروان ادیان ----- ۶۳۵
- ۲- اختلاف دینی پیروان ادیان آسمانی ----- ۶۳۶
- ۳- امنیت اخروی پیروان ادیان ----- ۶۳۷
- ۴- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی ----- ۶۳۷
- ۵- پیروان ادیان در قیامت ----- ۶۳۷
- ۶- توصیه به پیروان ادیان آسمانی ----- ۶۳۹
- ۷- دشمنی پیروان ادیان ----- ۶۳۹

- ۸- زمینه اتحاد پیروان ادیان آسمانی ۶۳۹
- ۹- سرور اخروی پیروان ادیان ۶۳۹
- ۱۰- عدالت با پیروان ادیان ۶۴۱
- ۱۱- مسئولیت پیروان ادیان ۶۴۱
- ۱۲- نقش پیروان ادیان آسمانی ۶۴۱
- ۱۳- هماهنگی پیروان ادیان آسمانی ۶۴۱
- ۱۹- پیروان انبیاء ۶۴۳
- ۱- پیروان انبیا ۶۴۳
- ۲- احسان پیروان انبیا ۶۴۳
- ۳- اختلاف پیروان انبیا ۶۴۳
- ۴- اخلاص پیروان انبیا ۶۴۴
- ۵- استهزای پیروان انبیا ۶۴۴
- ۶- پاداش پیروان انبیا ۶۴۴
- ۷- پیروان انبیا ۶۴۴
- ۸- پیروان انبیا در قیامت ۶۴۹
- ۹- تقوای پیروان انبیا ۶۵۰
- ۱۰- حامی پیروان انبیا ۶۵۰
- ۱۱- حسن فرجام پیروان انبیا ۶۵۰
- ۱۲- سلامتی قلب پیروان انبیا ۶۵۱
- ۱۳- صفات پیروان انبیا ۶۵۲
- ۱۴- عبودیت پیروان انبیا ۶۵۲
- ۱۵- فضایل پیروان انبیا ۶۵۲
- ۱۶- مسئولیت پیروان انبیا ۶۵۴
- ۱۷- مصونیت پیروان انبیا ۶۵۴
- ۱۸- نجات پیروان انبیا ۶۵۴
- ۲۰- پیروان شعیب ۶۵۶

- ۱- پیروان شعیب(ع) ۶۵۶
- ۲- انقیاد پیروان شعیب(ع) ۶۵۶
- ۳- توکل پیروان شعیب(ع) ۶۵۶
- ۴- عقیده پیروان شعیب(ع) ۶۵۶
- ۵- فضایل پیروان شعیب(ع) ۶۵۸
- ۶- مبارزه با پیروان شعیب(ع) ۶۵۸
- ۷- نجات پیروان شعیب(ع) ۶۵۹
- ۸- هجرت پیروان شعیب(ع) ۶۶۰
- ۲۱- پیروان شیطان ۶۶۱
- ۱- پیروان شیطان ۶۶۱
- ۲- پیروان شیطان ۶۶۱
- ۳- پیروان شیطان در صدراسلام ۶۶۶
- ۴- تبری از پیروان شیطان ۶۶۷
- ۵- دعوت از پیروان شیطان ۶۶۷
- ۶- سرزنش پیروان شیطان ۶۶۷
- ۷- سرزنشهای پیروان شیطان ۶۶۹
- ۸- شرک پیروان شیطان ۶۶۹
- ۹- صفات پیروان شیطان ۶۶۹
- ۱۰- ظلم پیروان شیطان ۶۷۰
- ۱۱- عجز پیروان شیطان ۶۷۱
- ۱۲- عذاب اخروی پیروان شیطان ۶۷۱
- ۱۳- عذاب پیروان شیطان ۶۷۱
- ۱۴- فرجام پیروان شیطان ۶۷۳
- ۱۵- فرجام شوم پیروان شیطان ۶۷۳
- ۱۶- کیفر پیروان شیطان ۶۷۳
- ۱۷- گمراهی پیروان شیطان ۶۷۵

- ۱۸- ولایت بر پیروان شیطان ۶۷۵
- ۱۹- هماهنگی پیروان شیطان ۶۷۵
- ۲۲- پیروان ادیان ۶۷۶
- ۱- پیروان ادیان ۶۷۶
- ۲- اختلاف دینی پیروان ادیان آسمانی ۶۷۷
- ۳- امنیت اخروی پیروان ادیان ۶۷۸
- ۴- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی ۶۷۸
- ۵- پیروان ادیان در قیامت ۶۷۸
- ۶- توصیه به پیروان ادیان آسمانی ۶۸۰
- ۷- دشمنی پیروان ادیان ۶۸۰
- ۸- زمینه اتحاد پیروان ادیان آسمانی ۶۸۰
- ۹- سرور اخروی پیروان ادیان ۶۸۰
- ۱۰- عدالت با پیروان ادیان ۶۸۲
- ۱۱- مسؤولیت پیروان ادیان ۶۸۲
- ۱۲- نقش پیروان ادیان آسمانی ۶۸۲
- ۱۳- هماهنگی پیروان ادیان آسمانی ۶۸۲
- ۱۴- {پیروان انبیا} ۶۸۴
- ۱۵- احسان پیروان انبیا ۶۸۴
- ۱۶- اختلاف پیروان انبیا ۶۸۴
- ۱۷- اخلاص پیروان انبیا ۶۸۴
- ۱۸- استهزای پیروان انبیا ۶۸۵
- ۱۹- پاداش پیروان انبیا ۶۸۶
- ۲۰- پیروان انبیا ۶۸۶
- ۲۱- پیروان انبیا در قیامت ۶۹۰
- ۲۲- تأمین خواسته های پیروان انبیا ۶۹۰
- ۲۳- تقوای پیروان انبیا ۶۹۱

- ۶۹۲ ..... ۲۴- حامی پیروان انبیا
- ۶۹۲ ..... ۲۵- حسن فرجام پیروان انبیا
- ۶۹۲ ..... ۲۶- سلامتی قلب پیروان انبیا
- ۶۹۳ ..... ۲۷- صفات پیروان انبیا
- ۶۹۴ ..... ۲۸- عبودیت پیروان انبیا
- ۶۹۴ ..... ۲۹- فضایل پیروان انبیا
- ۶۹۵ ..... ۳۰- مسؤولیت پیروان انبیا
- ۶۹۶ ..... ۳۱- مصونیت پیروان انبیا
- ۶۹۶ ..... ۳۲- نجات پیروان انبیا
- ۶۹۶ ..... ۳۳- پیروان رهبری دینی
- ۶۹۷ ..... ۳۴- {پیروان شعیب(ع)}
- ۶۹۸ ..... ۳۵- اتقیاد پیروان شعیب(ع)
- ۶۹۸ ..... ۳۶- توکل پیروان شعیب(ع)
- ۶۹۸ ..... ۳۷- عقیده پیروان شعیب(ع)
- ۷۰۰ ..... ۳۸- فضایل پیروان شعیب(ع)
- ۷۰۰ ..... ۳۹- مبارزه با پیروان شعیب(ع)
- ۷۰۰ ..... ۴۰- نجات پیروان شعیب(ع)
- ۷۰۲ ..... ۴۱- هجرت پیروان شعیب(ع)
- ۷۰۲ ..... ۴۲- {پیروان شیطان}
- ۷۰۲ ..... ۴۳- پیروان شیطان
- ۷۰۸ ..... ۴۴- پیروان شیطان در صدراسلام
- ۷۰۸ ..... ۴۵- تبری از پیروان شیطان
- ۷۰۸ ..... ۴۶- دعوت از پیروان شیطان
- ۷۰۸ ..... ۴۷- سرزنش پیروان شیطان
- ۷۱۰ ..... ۴۸- سرزنشهای پیروان شیطان
- ۷۱۰ ..... ۴۹- شرک پیروان شیطان

- ۵۰- صفات پیروان شیطان ۷۱۰
- ۵۱- ظلم پیروان شیطان ۷۱۲
- ۵۲- عجز پیروان شیطان ۷۱۲
- ۵۳- عذاب اخروی پیروان شیطان ۷۱۲
- ۵۴- عذاب پیروان شیطان ۷۱۲
- ۵۵- فرجام پیروان شیطان ۷۱۴
- ۵۶- فرجام شوم پیروان شیطان ۷۱۴
- ۵۷- کیفر پیروان شیطان ۷۱۴
- ۵۸- گمراهی پیروان شیطان ۷۱۶
- ۵۹- ولایت بر پیروان شیطان ۷۱۶
- ۶۰- هماهنگی پیروان شیطان ۷۱۶
- ۶۱- آمرزش پیروان قرآن ۷۱۶
- ۶۲- بشارت به پیروان قرآن ۷۱۸
- ۶۳- پاداش پیروان قرآن ۷۱۸
- ۶۴- هدایت پذیری پیروان قرآن ۷۱۸
- ۶۵- { پیروان کافران } ۷۱۹
- ۶۶- { پیروان لوط } ۷۲۰
- ۶۷- اقلیت پیروان لوط ۷۲۰
- ۶۸- پاکی پیروان لوط ۷۲۰
- ۶۹- تبعید پیروان لوط ۷۲۲
- ۷۰- قوم لوط و پیروان لوط ۷۲۲
- ۷۱- { پیروان محمّد(صلی الله علیه و آله) } ۷۲۲
- ۷۲- پاداش پیروان محمّد(صلی الله علیه و آله) ۷۲۲
- ۷۳- { پیروان موسی(ع) } ۷۲۴
- ۷۴- انذار از غضب پیروان موسی(ع) ۷۲۴
- ۷۵- پیروان موسی(ع) ۷۲۴

- ۷۶- پیروان موسی(ع) در دربار فرعون ۷۲۴
- ۷۷- پیروان موسی(ع) و فساد ۷۲۶
- ۷۸- پیروان موسی(ع) و موسی(ع) ۷۲۶
- ۷۹- تهمت به پیروان موسی(ع) ۷۲۶
- ۸۰- تهمت جادو به پیروان موسی(ع) ۷۲۶
- ۸۱- خیرخواهی پیروان موسی(ع) ۷۲۷
- ۸۲- ظلم به پیروان موسی(ع) ۷۲۸
- ۸۳- فرعون و پیروان موسی(ع) ۷۲۸
- ۸۴- فرعونیان و پیروان موسی(ع) ۷۲۸
- ۸۵- کثرت پیروان موسی(ع) ۷۲۹
- ۸۶- مبارزه با پیروان موسی(ع) ۷۳۰
- ۸۷- نهضت پیروان موسی(ع) ۷۳۰
- ۲۳- پیروزی ۷۳۱
- ۱- پیروزی ۷۳۱
- ۲- آثار اعلام پیروزی حق ۷۳۹
- ۳- آثار ایمان به پیروزی مؤمنان ۷۴۰
- ۴- آثار پیروزی ۷۴۱
- ۵- آثار پیروزی اصحاب فیل ۷۴۱
- ۶- آثار پیروزی امت ها ۷۴۳
- ۷- آثار پیروزی جادوگران فرعون ۷۴۳
- ۸- آثار پیروزی در جنگ ۷۴۳
- ۹- آثار پیروزی در غزوه تبوک ۷۴۴
- ۱۰- آثار پیروزی در غزوه خیبر ۷۴۵
- ۱۱- آثار پیروزی رومیان ۷۴۵
- ۱۲- آثار پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴۷
- ۱۳- آثار پیروزی مسلمانان صدر اسلام ۷۴۷

- ۱۴- آثار پیروزی مشرکان ۷۴۷
- ۱۵- آثار پیروزی مؤمنان ۷۴۸
- ۱۶- آرزوی پیروزی اسلام ۷۴۹
- ۱۷- ادعای پیروزی عبدالله بن ابی ۷۴۹
- ۱۸- اسیرگیری قبل از پیروزی ۷۴۹
- ۱۹- اطمینان ۷۵۱
- ۲۰- اعلام پیروزی حق ۷۵۱
- ۲۱- امتحان با پیروزی ۷۵۱
- ۲۲- امیدواری به پیروزی ۷۵۱
- ۲۳- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون ۷۵۳
- ۲۴- اهمیت پیروزی ۷۵۳
- ۲۵- اهمیت پیروزی غزوه بدر ۷۵۳
- ۲۶- ایمان با پیروزی مؤمنان ۷۵۳
- ۲۷- ایمان به پیروزی حق ۷۵۵
- ۲۸- ایمان به پیروزی خدا ۷۵۵
- ۲۹- ایمان به پیروزی متقین ۷۵۵
- ۳۰- بشارت به پیروزی ۷۵۶
- ۳۱- بشارت به پیروزی اسلام ۷۵۷
- ۳۲- بشارت پیروزی ۷۵۸
- ۳۳- بشارت پیروزی اسلام ۷۵۹
- ۳۴- بشارت پیروزی بر کافران ۷۶۱
- ۳۵- بشارت پیروزی حق ۷۶۱
- ۳۶- بشارت پیروزی غزوه خیبر ۷۶۱
- ۳۷- بشارت پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۶۱
- ۳۸- بشارت پیروزی مسلمانان ۷۶۳
- ۳۹- بشارت پیروزی مسلمانان صدراسلام ۷۶۳

- ۴۰- بشارت پیروزی موحدان ۷۶۴
- ۴۱- بشارت پیروزی مؤمنان ۷۶۵
- ۴۲- بیمار دلان مدینه و وعده پیروزی ۷۶۶
- ۴۳- پادشاه پیروزی در راه خدا ۷۶۷
- ۴۴- پیروزی اخروی مؤمنان ۷۶۷
- ۴۵- پیروزی ادیان ۷۶۷
- ۴۶- پیروزی اسلام ۷۶۷
- ۴۷- پیروزی امام علی (ع) ۷۷۱
- ۴۸- پیروزی انبیا ۷۷۱
- ۴۹- پیروزی ایرانیان ۷۷۳
- ۵۰- پیروزی بر باطل ۷۷۳
- ۵۱- پیروزی بر دشمنان ۷۷۵
- ۵۲- پیروزی بر دشمنان دین ۷۷۷
- ۵۳- پیروزی بر دین ۷۷۸
- ۵۴- پیروزی بر ظالمان ۷۷۹
- ۵۵- پیروزی بر فاسقان بنی اسرائیل ۷۷۹
- ۵۶- پیروزی بر قدرت برتر ۷۷۹
- ۵۷- پیروزی بر قرآن ۷۸۱
- ۵۸- پیروزی بر کافران ۷۸۱
- ۵۹- پیروزی بر مجاهدان غزوه بدر ۷۸۴
- ۶۰- پیروزی بر محمد (صلی الله علیه و آله) ۷۸۵
- ۶۱- پیروزی بر مخالفان ۷۸۵
- ۶۲- پیروزی بر مشرکان ۷۸۵
- ۶۳- پیروزی بر مؤمنان ۷۸۷
- ۶۴- پیروزی بندگان خدا ۷۸۷
- ۶۵- پیروزی بنی اسرائیل ۷۸۷

- ۶۶- پیروزی پیروان نوح(ع) ----- ۷۸۹
- ۶۷- پیروزی جادوگران فرعون ----- ۷۸۹
- ۶۸- پیروزی حامیان دین ----- ۷۹۱
- ۶۹- پیروزی حزب الله ----- ۷۹۱
- ۷۰- پیروزی حق ----- ۷۹۱
- ۷۱- پیروزی خداترسان ----- ۷۹۵
- ۷۲- پیروزی داود(ع) ----- ۷۹۵
- ۷۳- پیروزی در جنگ ----- ۷۹۵
- ۷۴- پیروزی در جهاد ----- ۷۹۷
- ۷۵- پیروزی در غزوه بدر ----- ۷۹۷
- ۷۶- پیروزی در غزوه تبوک ----- ۷۹۸
- ۷۷- پیروزی دین ----- ۷۹۹
- ۷۸- پیروزی دین حق ----- ۷۹۹
- ۷۹- پیروزی رومیان ----- ۷۹۹
- ۸۰- پیروزی سپاه خدا ----- ۸۰۱
- ۸۱- پیروزی سپاه طالوت ----- ۸۰۲
- ۸۲- پیروزی سلیمان(ع) ----- ۸۰۳
- ۸۳- پیروزی شهیدان ----- ۸۰۳
- ۸۴- پیروزی صادقان ----- ۸۰۳
- ۸۵- پیروزی صالحان ----- ۸۰۴
- ۸۶- پیروزی ظالمان ----- ۸۰۵
- ۸۷- پیروزی عاقلان ----- ۸۰۵
- ۸۸- پیروزی غزوه بدر ----- ۸۰۷
- ۸۹- پیروزی غزوه خیبر ----- ۸۰۹
- ۹۰- پیروزی فرعون ----- ۸۱۰
- ۹۱- پیروزی قرآن ----- ۸۱۱

- ۹۲- پیروزی کافران ۸۱۱
- ۹۳- پیروزی کتب آسمانی ۸۱۱
- ۹۴- پیروزی مأجوج ۸۱۱
- ۹۵- پیروزی متقین ۸۱۳
- ۹۶- پیروزی مجاهدان ۸۱۳
- ۹۷- پیروزی مجاهدان غزوه بدر ۸۱۵
- ۹۸- پیروزی محسنان ۸۱۶
- ۹۹- پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۱۷
- ۱۰۰- پیروزی مسلمانان ۸۱۹
- ۱۰۱- پیروزی مسلمانان در غزوه بدر ۸۲۵
- ۱۰۲- پیروزی مسلمانان در غزوه تبوک ۸۲۵
- ۱۰۳- پیروزی مسلمانان مدینه در غزوه احزاب ۸۲۷
- ۱۰۴- پیروزی مشرکان صدر اسلام ۸۲۷
- ۱۰۵- پیروزی مکرهای خدا ۸۲۷
- ۱۰۶- پیروزی موسی(ع) ۸۲۷
- ۱۰۷- پیروزی مؤمنان ۸۳۰
- ۱۰۸- پیروزی مؤمنان صدر اسلام ۸۴۰
- ۱۰۹- پیروزی مؤمنان متوکل ۸۴۱
- ۱۱۰- پیروزی نوح(ع) ۸۴۱
- ۱۱۱- پیروزی نیکان ۸۴۱
- ۱۱۲- پیروزی هارون(ع) ۸۴۱
- ۱۱۳- پیروزی یأجوج ۸۴۳
- ۱۱۴- پیروزی یهود ۸۴۳
- ۱۱۵- پیشگویی پیروزی اسلام ۸۴۳
- ۱۱۶- پیشگویی پیروزی مسلمانان ۸۴۵
- ۱۱۷- پیشگویی پیروزی مؤمنان ۸۴۵

- ۱۱۸- ترس از پیروزی فرعونیان ۸۴۶
- ۱۱۹- تسریع در پیروزی مسلمانان ۸۴۷
- ۱۲۰- تضمین پیروزی غزوه تبوک ۸۴۷
- ۱۲۱- تقدیر پیروزی مسلمانان ۸۴۷
- ۱۲۲- تقوا در پیروزی ۸۴۸
- ۱۲۳- حتمیت پیروزی ۸۴۹
- ۱۲۴- حتمیت پیروزی اسلام ۸۴۹
- ۱۲۵- حتمیت پیروزی انبیا ۸۴۹
- ۱۲۶- حتمیت پیروزی حزب الله ۸۵۱
- ۱۲۷- حتمیت پیروزی حق ۸۵۱
- ۱۲۸- حتمیت پیروزی حق طلبان ۸۵۱
- ۱۲۹- حتمیت پیروزی مجاهدان ۸۵۲
- ۱۳۰- حتمیت پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۵۳
- ۱۳۱- حتمیت پیروزی مؤمنان ۸۵۳
- ۱۳۲- درخواست پیروزی ۸۵۵
- ۱۳۳- دعای پیروزی ۸۵۷
- ۱۳۴- دلایل پیروزی حق ۸۵۷
- ۱۳۵- ذکر پیروزی متقین ۸۵۹
- ۱۳۶- زمینه پیروزی ۸۵۹
- ۱۳۷- زمینه پیروزی امت ها ۸۶۲
- ۱۳۸- زمینه پیروزی در جنگ ۸۶۳
- ۱۳۹- زمینه پیروزی در غزوه خیبر ۸۶۳
- ۱۴۰- زمینه پیروزی دین ۸۶۳
- ۱۴۱- زمینه پیروزی دینداران ۸۶۳
- ۱۴۲- زمینه پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۵
- ۱۴۳- زمینه پیروزی مسلمانان ۸۶۵

- ۱۴۴- زمینه پیروزی مؤمنان ۸۶۶
- ۱۴۵- سنت پیروزی مؤمنان ۸۶۷
- ۱۴۶- شرایط پیروزی ۸۶۷
- ۱۴۷- شرایط پیروزی بر مستکبران ۸۷۰
- ۱۴۸- شرایط پیروزی بنی اسرائیل ۸۷۱
- ۱۴۹- شرایط پیروزی مستضعفان ۸۷۱
- ۱۵۰- شک در پیروزی اسلام ۸۷۱
- ۱۵۱- شک در پیروزی رومیان ۸۷۲
- ۱۵۲- علاقه به پیروزی ۸۷۳
- ۱۵۳- عوامل پیروزی ۸۷۳
- ۱۵۴- عوامل پیروزی اسلام ۸۸۵
- ۱۵۵- عوامل پیروزی بر دشمنان ۸۸۵
- ۱۵۶- عوامل پیروزی حق ۸۸۵
- ۱۵۷- عوامل پیروزی در جنگ ۸۸۷
- ۱۵۸- عوامل پیروزی در جهاد ۸۹۱
- ۱۵۹- عوامل پیروزی در غزوه بدر ۸۹۶
- ۱۶۰- عوامل پیروزی غزوه بدر ۸۹۷
- ۱۶۱- عوامل پیروزی غزوه حنین ۸۹۷
- ۱۶۲- عوامل پیروزی مسلمانان ۸۹۷
- ۱۶۳- عوامل پیروزی مسلمانان مدینه ۸۹۸
- ۱۶۴- عوامل پیروزی موسی(ع) ۸۹۹
- ۱۶۵- عوامل پیروزی مؤمنان ۸۹۹
- ۱۶۶- عوامل پیروزی هارون(ع) ۸۹۹
- ۱۶۷- گواهان پیروزی اسلام ۸۹۹
- ۱۶۸- معجزه پیروزی در غزوه خیبر ۹۰۱
- ۱۶۹- منافقان مدینه و وعده پیروزی ۹۰۱

- ۱۷۰- منافقان و پیروزی مسلمانان ۹۰۱
- ۱۷۱- منشأ پیروزی ۹۰۱
- ۱۷۲- منشأ پیروزی اسلام ۹۰۶
- ۱۷۳- منشأ پیروزی امت ها ۹۰۷
- ۱۷۴- منشأ پیروزی انبیا ۹۰۷
- ۱۷۵- منشأ پیروزی باطل ۹۰۹
- ۱۷۶- منشأ پیروزی بر مکذبان حق ۹۰۹
- ۱۷۷- منشأ پیروزی بنی اسرائیل ۹۰۹
- ۱۷۸- منشأ پیروزی حق ۹۱۰
- ۱۷۹- منشأ پیروزی دین ۹۱۱
- ۱۸۰- منشأ پیروزی رومیان ۹۱۱
- ۱۸۱- منشأ پیروزی غزوه بنی نضیر ۹۱۳
- ۱۸۲- منشأ پیروزی غزوه خیبر ۹۱۳
- ۱۸۳- منشأ پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۳
- ۱۸۴- منشأ پیروزی مسلمانان صدر اسلام ۹۱۵
- ۱۸۵- منشأ پیروزی موسی(ع) ۹۱۵
- ۱۸۶- منشأ پیروزی مؤمنان ۹۱۵
- ۱۸۷- منشأ پیروزی مؤمنان بنی اسرائیل ۹۱۷
- ۱۸۸- منشأ پیروزی هارون(ع) ۹۱۷
- ۱۸۹- موارد پیروزی حق ۹۱۹
- ۱۹۰- موانع پیروزی ۹۱۹
- ۱۹۱- موانع پیروزی مؤمنان ۹۱۹
- ۱۹۲- موجبات پیروزی ۹۱۹
- ۱۹۳- مؤمنان و پیروزی ۹۲۱
- ۱۹۴- مؤمنان و پیروزی رومیان ۹۲۱
- ۱۹۵- نشانه های پیروزی متقین ۹۲۱

- ۱۹۶- نگرانی از پیروزی موسی(ع) ۹۲۱
- ۱۹۷- وعده به پیروزی ۹۲۳
- ۱۹۸- وعده پیروزی ۹۲۳
- ۱۹۹- وعده پیروزی اسلام ۹۲۵
- ۲۰۰- وعده پیروزی انبیا ۹۲۵
- ۲۰۱- وعده پیروزی به محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۲۵
- ۲۰۲- وعده پیروزی به مسلمانان مدینه ۹۲۷
- ۲۰۳- وعده پیروزی به موسی(ع) ۹۲۷
- ۲۰۴- وعده پیروزی توحید ۹۲۷
- ۲۰۵- وعده پیروزی در غزه خیبر ۹۲۷
- ۲۰۶- وعده پیروزی صالحان ۹۲۹
- ۲۰۷- وعده پیروزی مجاهدان ۹۲۹
- ۲۰۸- وعده پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۲۹
- ۲۰۹- وعده پیروزی مسلمانان ۹۳۰
- ۲۱۰- وعده پیروزی موسی(ع) ۹۳۱
- ۲۱۱- وعده پیروزی مومنان ۹۳۱
- ۲۱۲- وعده پیروزی مؤمنان ۹۳۲
- ۲۱۳- وعده پیروزی هارون(ع) ۹۳۳
- ۲۱۴- وقت پیروزی مسلمانان ۹۳۴
- ۲۱۵- یأس از پیروزی ۹۳۵
- ۲۴- پیری ۹۳۶
- ۱- آثار پیری ۹۳۶
- ۲- آثار پیری زکریا(ع) ۹۳۸
- ۳- آثار پیری والدین ۹۳۸
- ۴- امیدواری به فرزندداری در پیری ۹۳۹
- ۵- پیری ابراهیم(ع) ۹۴۰

- ۶- پیری اصحاب کهف ۹۴۱
- ۷- پیری انسان ۹۴۲
- ۸- پیری زکریا(ع) ۹۴۴
- ۹- پیری ساره ۹۴۴
- ۱۰- پیری شعیب(ع) ۹۴۶
- ۱۱- پیری والدین ۹۴۶
- ۱۲- پیری همسر زکریا(ع) ۹۴۶
- ۱۳- پیری همسر لوط(ع) ۹۴۸
- ۱۴- پیری یعقوب(ع) ۹۴۸
- ۱۵- تعجب از بارداری در پیری ۹۴۹
- ۱۶- تعجب از فرزندداری در پیری ۹۵۰
- ۱۷- تکاثر در پیری ۹۵۰
- ۱۸- جهل در پیری ۹۵۰
- ۱۹- دوران پیری ۹۵۱
- ۲۰- زایمان در پیری ۹۵۲
- ۲۱- سستی در پیری ۹۵۲
- ۲۲- ضعف در پیری ۹۵۲
- ۲۳- عوامل پیری در قیامت ۹۵۶
- ۲۴- فراموشی در پیری ۹۵۶
- ۲۵- فرزندداری در پیری ۹۵۶
- ۲۶- گرایشها در پیری ۹۵۸
- ۲۷- مرگ قبل از پیری ۹۶۰
- ۲۸- منشأ فرزندداری در پیری ۹۶۰
- ۲۹- نشانه های پیری ۹۶۰
- ۳۰- ویژگیهای پیری ۹۶۰
- ۲۵- پیسی ۹۶۳

- ۱- شفا پیسی ۹۶۳
- ۲- شفای پیسی ۹۶۳
- ۳- مرض پیسی ۹۶۳
- ۲۶- پیشرفت ۹۶۵
- ۱- عوامل پیشرفت ۹۶۵
- ۲- عوامل پیشرفت اسلام ۹۶۵
- ۳- عوامل پیشرفت رسالت محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۶۵
- ۲۷- پیشگامان ۹۶۶
- ۱- آسایش اخروی پیشگامان ۹۶۶
- ۲- استغفار برای پیشگامان در ایمان ۹۶۶
- ۳- اقلیت پیشگامان ۹۶۶
- ۴- اقلیت پیشگامان مسلمانان ۹۶۷
- ۵- امکانات مادی پیشگامان در ایمان ۹۶۷
- ۶- امکانات معنوی پیشگامان در ایمان ۹۶۷
- ۷- پاداش اخروی پیشگامان در ایمان ۹۶۷
- ۸- پاداش پیشگامان ۹۶۸
- ۹- پاداش پیشگامان عمل خیر ۹۶۹
- ۱۰- پذیرایی از پیشگامان ۹۶۹
- ۱۱- پیشگامان امت های پیشین ۹۷۰
- ۱۲- پیشگامان بهشت ۹۷۱
- ۱۳- پیشگامان توحید ۹۷۱
- ۱۴- پیشگامان جهنم ۹۷۲
- ۱۵- پیشگامان در آخرت ۹۷۳
- ۱۶- پیشگامان در اسلام ۹۷۳
- ۱۷- پیشگامان در ایمان ۹۷۳
- ۱۸- پیشگامان در ایمان و خطا ۹۷۵

- ۱۹- پیشگامان در بهشت ۹۷۵
- ۲۰- پیشگامان در تقرب ۹۷۹
- ۲۱- پیشگامان در عمل خیر ۹۷۹
- ۲۲- پیشگامان در عمل صالح ۹۸۰
- ۲۳- پیشگامان در قیامت ۹۸۱
- ۲۴- پیشگامان عمل خیر ۹۸۱
- ۲۵- پیشگامان مسلمانان ۹۸۳
- ۲۶- تقرب اخروی پیشگامان ۹۸۳
- ۲۷- خدمتکاران اخروی پیشگامان ۹۸۴
- ۲۸- سوگند به پیشگامان ملائکه ۹۸۵
- ۲۹- عطر زندگی اخروی پیشگامان ۹۸۵
- ۳۰- عظمت اخروی پیشگامان ۹۸۵
- ۳۱- عمل صالح پیشگامان ۹۸۷
- ۳۲- فضایل اخروی پیشگامان ۹۸۷
- ۳۳- فضایل پیشگامان در ایمان ۹۸۷
- ۳۴- فضایل پیشگامان در عمل خیر ۹۸۹
- ۳۵- کثرت پیشگامان امت های پیشین ۹۸۹
- ۳۶- لنادیذ اخروی پیشگامان ۹۸۹
- ۳۷- مراد از پیشگامان ۹۹۰
- ۳۸- مراد از پیشگامان مسلمانان ۹۹۱
- ۳۹- مسؤولیت پیشگامان ۹۹۱
- ۴۰- مقامات اخروی پیشگامان ۹۹۱
- ۴۱- نعمتهای اخروی پیشگامان ۹۹۳
- ۴۲- نیازهای معنوی پیشگامان در ایمان ۹۹۳
- ۴۳- ویژگیهای زندگی اخروی پیشگامان ۹۹۳
- ۴۴- همسران بهشتی پیشگامان ۹۹۵

- ۴۵- آثار پیشگامی در عمل خیر ----- ۹۹۵
- ۴۶- ارزش پیشگامی در ایمان ----- ۹۹۶
- ۴۷- ارزش پیشگامی در تقرب ----- ۹۹۷
- ۴۸- ارزش پیشگامی در عمل خیر ----- ۹۹۷
- ۴۹- اهمیت پیشگامی رهبران دینی ----- ۹۹۷
- ۵۰- پیشگامی ابراهیم(ع) ----- ۹۹۷
- ۵۱- پیشگامی ادریس(ع) ----- ۹۹۹
- ۵۲- پیشگامی اسحاق(ع) ----- ۹۹۹
- ۵۳- پیشگامی اسماعیل(ع) ----- ۹۹۹
- ۵۴- پیشگامی انبیا - ----- ۱۰۰۱
- ۵۵- پیشگامی ایوب(ع) ----- ۱۰۰۱
- ۵۶- پیشگامی پیروان ابراهیم(ع) ----- ۱۰۰۱
- ۵۷- پیشگامی داود(ع) ----- ۱۰۰۲
- ۵۸- پیشگامی در ارزش ها ----- ۱۰۰۳
- ۵۹- پیشگامی در ایمان ----- ۱۰۰۳
- ۶۰- پیشگامی در عمل به دین ----- ۱۰۰۳
- ۶۱- پیشگامی در عمل خیر ----- ۱۰۰۳
- ۶۲- پیشگامی ذوالکفل(ع) ----- ۱۰۰۵
- ۶۳- پیشگامی رهبران دینی ----- ۱۰۰۵
- ۶۴- پیشگامی رهبری دینی ----- ۱۰۰۶
- ۶۵- پیشگامی زکریا(ع) ----- ۱۰۰۷
- ۶۶- پیشگامی سلیمان(ع) ----- ۱۰۰۷
- ۶۷- پیشگامی فرعون ----- ۱۰۰۸
- ۶۸- پیشگامی کافران ----- ۱۰۰۹
- ۶۹- پیشگامی لوط(ع) ----- ۱۰۰۹
- ۷۰- پیشگامی محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۰۹

- ۷۱- پیشگامی مسلمانان ۱۰۱۳
- ۷۲- پیشگامی موحدان ۱۰۱۳
- ۷۳- پیشگامی موسی(ع) ۱۰۱۴
- ۷۴- پیشگامی مؤمنان ۱۰۱۵
- ۷۵- پیشگامی نوح(ع) ۱۰۱۵
- ۷۶- پیشگامی هارون(ع) ۱۰۱۶
- ۷۷- پیشگامی همسر زکریا(ع) ۱۰۱۷
- ۷۸- پیشگامی یحیی(ع) ۱۰۱۷
- ۷۹- پیشگامی یعقوب(ع) ۱۰۱۸
- ۸۰- پیشگامی یونس(ع) ۱۰۱۹
- ۸۱- سختی پیشگامی ۱۰۱۹
- ۸۲- فضیلت پیشگامی در سلام ۱۰۱۹
- ۸۳- نگرانی از پیشگامی فرعون ۱۰۲۱
- ۲۸- پیشگوئی ۱۰۲۲
- ۱- پیشگوی ابراهیم(ع) ۱۰۲۲
- ۲- پیشگوی ارتداد مشرکان مکه ۱۰۲۲
- ۳- پیشگوی پیدایش منافقان ۱۰۲۲
- ۴- پیشگوی پیروزی اسلام ۱۰۲۴
- ۵- پیشگوی پیروزی مسلمانان ۱۰۲۴
- ۶- پیشگوی پیروزی مؤمنان ۱۰۲۴
- ۷- پیشگوی تورات ۱۰۲۶
- ۸- پیشگوی جنگ با یهود ۱۰۲۶
- ۹- پیشگوی جنگ سخت ۱۰۲۶
- ۱۰- پیشگوی خدا ۱۰۲۷
- ۱۱- پیشگوی خضر(ع) ۱۰۲۸
- ۱۲- پیشگوی ذوالقرنین ۱۰۲۸

- ۱۳- پیشگویی شکست بنی نضیر ۱۰۲۹
- ۱۴- پیشگویی شکست رهبران شرک ۱۰۳۰
- ۱۵- پیشگویی شکست رهبران کفر ۱۰۳۰
- ۱۶- پیشگویی شکست فرعونیان ۱۰۳۰
- ۱۷- پیشگویی شکست کافران ۱۰۳۱
- ۱۸- پیشگویی شکست مشرکان ۱۰۳۲
- ۱۹- پیشگویی شکست مکذبان ۱۰۳۲
- ۲۰- پیشگویی عذاب کافران ۱۰۳۴
- ۲۱- پیشگویی عذاب مشرکان ۱۰۳۴
- ۲۲- پیشگویی علمای مسیحیت ۱۰۳۴
- ۲۳- پیشگویی علمای یهود ۱۰۳۶
- ۲۴- پیشگویی غزوه بنی نضیر ۱۰۳۶
- ۲۵- پیشگویی فتح مکه ۱۰۳۶
- ۲۶- پیشگویی قرآن ۱۰۳۶
- ۲۷- پیشگویی کتب آسمانی ۱۰۴۶
- ۲۸- پیشگویی کشتی های غول پیکر ۱۰۴۷
- ۲۹- پیشگویی ملانکه ۱۰۴۸
- ۳۰- پیشگویی موسی(ع) ۱۰۴۸
- ۳۱- پیشگویی نجات محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۹
- ۳۲- پیشگویی نوح(ع) ۱۰۵۰
- ۳۳- پیشگویی وسایل حمل و نقل ۱۰۵۰
- ۳۴- پیشگویی یعقوب(ع) ۱۰۵۲
- ۳۵- پیشگویی یوسف(ع) ۱۰۵۲
- ۳۶- تحقق پیشگویی خضر(ع) ۱۰۵۴
- ۳۷- تحقق پیشگویی یوسف(ع) ۱۰۵۴
- ۳۸- درخواست پیشگویی از محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۵۴

- ۳۹- شرایط پیشگویی ----- ۱۰۵۴
- ۴۰- منشأ پیشگویی خدا ----- ۱۰۵۶
- ۴۱- نهی از پیشگویی ----- ۱۰۵۶
- ۲۹- پیشنهاد ----- ۱۰۵۷
- ۱- برادران یوسف و پیشنهاد لاوی ----- ۱۰۵۷
- ۲- پوچی پیشنهاد کافران ----- ۱۰۵۷
- ۳- پیشنهاد ارائه کتاب هدایتگر ----- ۱۰۵۷
- ۴- پیشنهاد ازدواج به موسی(ع) ----- ۱۰۵۸
- ۵- پیشنهاد اشراف فرعون ----- ۱۰۵۸
- ۶- پیشنهاد اصحاب کهف ----- ۱۰۵۸
- ۷- پیشنهاد بت پرستی به محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۶۰
- ۸- پیشنهاد برادران یوسف ----- ۱۰۶۰
- ۹- پیشنهاد به کافران ----- ۱۰۶۱
- ۱۰- پیشنهاد جادوگران فرعون ----- ۱۰۶۲
- ۱۱- پیشنهاد خواهر موسی(ع) ----- ۱۰۶۲
- ۱۲- پیشنهاد دختر شعیب(ع) ----- ۱۰۶۲
- ۱۳- پیشنهاد سوزاندن ابراهیم(ع) ----- ۱۰۶۲
- ۱۴- پیشنهاد شعیب(ع) ----- ۱۰۶۴
- ۱۵- پیشنهاد فرعونیان ----- ۱۰۶۴
- ۱۶- پیشنهاد قریش ----- ۱۰۶۴
- ۱۷- پیشنهاد کاشفان اصحاب کهف ----- ۱۰۶۵
- ۱۸- پیشنهاد کافران ----- ۱۰۶۶
- ۱۹- پیشنهاد کافران صدراسلام ----- ۱۰۶۶
- ۲۰- پیشنهاد لاوی ----- ۱۰۶۸
- ۲۱- پیشنهاد لوط(ع) ----- ۱۰۶۸
- ۲۲- پیشنهاد محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۱۰۷۰

- ۲۳- پیشنهاد مرفهان ۱۰۷۰
- ۲۴- پیشنهاد موسی(ع) ۱۰۷۰
- ۲۵- پیشنهاد مؤمن آل فرعون ۱۰۷۲
- ۲۶- رد پیشنهاد برادران یوسف ۱۰۷۲
- ۲۷- رد پیشنهاد شعیب(ع) ۱۰۷۲
- ۲۸- رد پیشنهاد کافران ۱۰۷۲
- ۲۹- رد پیشنهاد لوط(ع) ۱۰۷۴
- ۳۰- رد پیشنهاد متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۱۰۷۴
- ۳۱- روش ارائه پیشنهاد ۱۰۷۴
- ۳۲- فلسفه پیشنهاد لاوی ۱۰۷۵
- ۳۳- قبول پیشنهاد اشراف فرعون ۱۰۷۶
- ۳۴- قبول پیشنهاد خواهر موسی(ع) ۱۰۷۶
- ۳۵- قبول پیشنهاد دختر ۱۰۷۶
- ۳۶- قبول پیشنهاد دختر شعیب(ع) ۱۰۷۶
- ۳۷- قبول پیشنهاد شعیب(ع) ۱۰۷۸
- ۳۸- قبول پیشنهاد لاوی ۱۰۷۸
- ۳۹- قبول پیشنهاد موسی(ع) ۱۰۷۸
- ۴۰- یوسف(ع) و پیشنهاد برادران ۱۰۷۸
- ۳۰- پیشینه ۱۰۸۱
- ۱- آثار جهل به پیشینه ۱۰۸۱
- ۲- آثار حسن پیشینه ۱۰۸۱
- ۳- آثار سوء پیشینه ۱۰۸۱
- ۴- ادعای پیشینه برای قرآن ۱۰۸۳
- ۵- اهمیت پیشینه مردم ۱۰۸۳
- ۶- پیشینه انبیا ۱۰۸۳
- ۷- پیشینه جهنم ۱۰۸۵

- ۸- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان ۱۰۸۵
- ۹- پیشینه کفر به رسولان خدا ۱۰۸۵
- ۱۰- پیشینه کفر به کتب آسمانی ۱۰۸۵
- ۱۱- پیشینه همراهی محتضر ۱۰۸۷
- ۱۲- حسن پیشینه برادران یوسف ۱۰۸۷
- ۱۳- حسن پیشینه متقین ۱۰۸۷
- ۱۴- حسن پیشینه متهمان ۱۰۸۷
- ۱۵- حُسن پیشینه مریم(س) ۱۰۸۹
- ۱۶- حُسن پیشینه والدین مریم(س) ۱۰۸۹
- ۱۷- ذکر پیشینه کفر ۱۰۸۹
- ۱۸- سوء پیشینه قوم لوط ۱۰۹۰
- ۱۹- سوء پیشینه قوم نوح ۱۰۹۱
- ۲۰- عفو از سوء پیشینه ۱۰۹۱
- ۲۱- فراموشی پیشینه برادران یوسف ۱۰۹۲
- ۲۲- ممنوعیت تجسس از پیشینه انسان ها ۱۰۹۳
- ۲۳- نقش پیشینه ۱۰۹۳
- ۳۱- پیشینیان ۱۰۹۴
- ۱- آثار گناه پیشینیان ۱۰۹۴
- ۲- ارزش رسوم پیشینیان ۱۰۹۴
- ۳- اطاعت از رسوم پیشینیان ۱۰۹۴
- ۴- افسانه های پیشینیان ۱۰۹۵
- ۵- بدعت در پیشینیان ۱۰۹۵
- ۶- تاریخ پیشینیان ۱۰۹۵
- ۷- تبیین رسوم پیشینیان ۱۰۹۶
- ۸- تذکر سرنوشت پیشینیان ۱۰۹۷
- ۹- تقلید از پیشینیان ۱۰۹۷

- ۱۰- جانشینی از پیشینیان ۱۰۹۷
- ۱۱- رسوم پیشینیان ۱۰۹۹
- ۱۲- عبرت از پیشینیان ۱۰۹۹
- ۱۳- عبرت از سرنوشت پیشینیان ۱۰۹۹
- ۱۴- عذاب پیشینیان کافر ۱۱۰۰
- ۱۵- عقیده پیشینیان ۱۱۰۱
- ۱۶- علم به پیشینیان ۱۱۰۱
- ۱۷- عوامل ابتلای پیشینیان ۱۱۰۲
- ۱۸- فرجام پیشینیان ۱۱۰۳
- ۱۹- قصه پیشینیان ۱۱۰۴
- ۲۰- کتب آسمانی پیشینیان ۱۱۰۵
- ۲۱- لعن بر پیشینیان ۱۱۰۵
- ۳۲- پیمانہ ۱۱۰۶
- ۱- پیمانہ در صدر اسلام ۱۱۰۶
- ۲- پیمانہ در مصرباستان ۱۱۰۶
- ۳- پیمانہ در معامله ۱۱۰۶
- ۴- پیمانہ دوران قحطی مصرباستان ۱۱۰۸
- ۵- تاریخ پیمانہ ۱۱۰۸
- ۶- شعيب(ع) و پیمانہ ۱۱۱۰
- ۳۳- تابعین ۱۱۱۱
- ۱- بشارت به تابعین ۱۱۱۱
- ۲- پاداش اخروی تابعین ۱۱۱۱
- ۳- رضایت از تابعین ۱۱۱۱
- ۴- فضایل تابعین ۱۱۱۱
- ۳۴- تاتارها ۱۱۱۳
- ۱- تمدن تاتارها ۱۱۱۳

- ۱۱۱۳-----۲- خطر تجاوز تاتار ها
- ۱۱۱۴-----۳۵- تاجران
- ۱۱۱۴-----۱- آثار خیانت تاجران
- ۱۱۱۴-----۲- آثار کم فروشی تاجران
- ۱۱۱۴-----۳- دقت در خرید تاجران
- ۱۱۱۵-----۴- روش برخورد تاجران
- ۱۱۱۵-----۵- عمل ناپسند تاجران
- ۱۱۱۵-----۶- فضایل تاجران نمازگزار
- ۱۱۱۶-----۷- کم فروشی تاجران
- ۱۱۱۷-----۸- مقدار تهجد تاجران
- ۱۱۱۷-----۹- موجبات عذاب تاجران
- ۱۱۱۸-----درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 28

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

1- پادشاه

1- آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 3

3- یوسف (ع) به هنگام آماده کردن محموله برادرانش، آبخوری مخصوص را در محموله بنیامین قرار داد.

فلما جهّزهم بجهازهم جعل السقايه في رحل أخيه

«سقایه» به ظرفی گفته می شود که برای آب خوردن از آن استفاده می شود. «ال» تعریف در آن می رساند که ظرف ویژه ای بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 5

5- گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین، جو یا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود.

كذلك كدنا ليوسف

«كذلك» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 1

1- برادران یوسف با مشاهده جام شاهی در اثاثیه بنیامین، وی را سارق آن جام شناختند و به آن اعتراف کردند.

قالوا إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

2- آگاهی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 4

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

ص: 1

«إذ» بدل اشتمال برای «خطبکن» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکن...»
یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از
یوسف (ع) تقاضا کردید، می رساند که وی به مراد آنان و بی گناهی یوسف (ع) آگاهی یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 2

2- آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از
زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

چنان چه «ذلک لیعلم...» کلام یوسف (ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف
است. ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال
نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم...»؛ یعنی، بیرون نرفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در
نهان به او خیانتی نکردم.

3- ابلاغ تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 6

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت... لعلی أرجع إلی الناس

4- ارزش آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 8

8- جام پنهان شده در محموله بنیامین، ظرفی قیمتی و با ارزش بود.

جعل السقایه... أذن مؤذن أیتها العیر إنکم لسرقون

از این که بر فرزندان یعقوب اطلاق شده که سارقید نه سرقت کردید و اینکه مؤذن مسأله را علنی اعلام می نماید و آن را تکرار می کند،

همچنین از اینکه یوسف(ع) می توانست سارق جام را برده خویش سازد، معلوم می شود که آن جام، ظرفی با ارزش و قیمتی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 6

6- پیمانۀ مفقود شده در بارگاه یوسف ، دارای ارزشی فراوان

نفق صواع الملک و لمن جاء به حمل بعیر

از این که برای یابنده پیمانۀ دربار یک بار شتر غله تعیین شد که طبعاً در زمان قحطی و جیره بندی ارزش فراوانی داشت ،

ص: 2

معلوم می شود پیمانۀ مذکور ظرفی قیمتی و ارزشمند بوده است.

5- استیذان ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1

1- ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. یوسف أیها الصدیق أفتنا

6- اطمینان پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 2

2- پادشاه مصر به راستی و درستی تعبیر و تفسیر یوسف (ع) از رؤیای شگفتش ، اطمینان یافت .

وقال الملك ائتونی به

از اینکه پادشاه مصر پس از شنیدن تعبیر و تأویل خواب خویش ، یوسف(ع) را احضار می کند ، معلوم می شود وی دریافته بود که تعبیر یوسف(ع) عالمانه و شایسته اعتنا کردن است.

7- اطمینان ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 5

5- ساقی پادشاه ، به توانمندی یوسف (ع) در تعبیر رؤیای شگفت پادشاه ، اطمینان داشت .

أنا أُنَبِّئُكُمْ بتأویله فأرسلون

ترکیب «أنا أُنَبِّئُكُمْ» دلالت بر تأکید مضمون جمله دارد و این ، حاکی از اطمینان ساقی دربار به آگاهی ویژه یوسف(ع) از تعبیر رؤیاهاست.

8- اعتماد پادشاه مصر به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین آمین

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنک...»

ص: 3

مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت وگویی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنک الیوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

9- اقرار معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 44 - 3, 2

2- خواب گزاران دربار ، تعبیر رؤیای مختلط و آشفته را خارج از قلمرو دانش خویش دانستند .

و ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

«ال» در «الأحلام» عهد ذکری است و اشاره به «أضغاث أحلام» دارد. بنابراین «ما نحن...» ; یعنی: تأویل آن گونه از رؤیایها را که همانند بافه های چند رشته است ، نمی دانیم.

3- معبران دربار ، علی رغم اظهار ناتوانی خویش از تعبیر رؤیای پادشاه ، آن را دارای تعبیر و تأویل می دانستند .

قالوا .. ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

مفاد جمله «و ما نحن...» این است که این گونه رؤیایها ، تعبیر و تأویل دارد و لکن ما بدان واقف نیستیم.

10- اوامر پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 4

4- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، به آزادی یوسف (ع) از زندان و بار یافتن او به دربار فرمان داد .

وقال الملک ائتونی به .. قال ارجع

از اینکه یوسف(ع) با فرستاده پادشاه از زندان خارج نمی شود و به دربار نمی آید ، معلوم می شود فرمان پادشاه مبنی بر احضار او (ائتونی به) احضار اجباری نبوده است ؛ بلکه دستور به آزادی آن حضرت از زندان و بار یافتن به دربار بوده است.

11- اهداف ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 6, 7

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنأ فی سبع بقرت . . . لعلی أرجع إلی الناس

7- شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلی الناس

ص: 4

12- بازجویی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 1, 2, 3

1- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد .

قال ما خطبکَنّ

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

3- بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فستله ما بال النسوه . . قال ما خطبکَنّ

13- بینش پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 2

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

14- بینش ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 8

8- ساقی ، احتمال می داد دربار مانع رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم شود .

لعلّی أُرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 14

14 - روی عن أبي عبدالله (ع) إنه قال: معنى «عذابا من فوقكم» السلطان الجائر «و من تحت أرجلكم» السفله و من لاخير فيه .. «و يذيق بعضكم بأس بعض» قال: سوء الجوار.

امام صادق (ع) فرمود: معنای «عذابا من فوقکم»، سلطان ستمگر و معنای «و من تحت ارجلکم»، زبردستان و افراد بی خیر و معنای «و یذیق بعضکم بأس بعض»، بد رفتاری همسایگان است.

ص: 5

16- پادشاه مصر و اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 6

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

وقال الملك إني أرى .. يأبها الملاً أفتونی

«ملاً» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

17- پادشاه مصر و امینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 10

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

18- پادشاه مصر و بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 12

12- الغای حکم بردگی یوسف (ع) به دست پادشاه مصر *

اثنونی به أستخلصه .. قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

جمله «أستخلصه لنفسی» و نیز متروک شدن قصه بردگی یوسف (ع) در ادامه داستان او ، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

19- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 14

14- پادشاه مصر در صورت آگاهی از وضعیت یوسف (ع)، او را از زندان آزاد می کرد .

فأَنسِيَه الشَّيْطَانُ ذَكَرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بضع سنين

«لبث» به معنای اقامت کردن (ماندگار شدن) است. برداشت فوق، از تفریع جمله «لبث...» بر جمله قبل معلوم می شود؛ یعنی، شیطان ساقی پادشاه را به فراموشی انداخت و در نتیجه، یوسف(ع) چند سال دیگر در زندان ماندگار شد.

ص: 6

20- پادشاه مصر و خواسته های یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1- پادشاه مصر ، پیشنهاد یوسف (ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض . . . و کذلک مکتّٰ لیوسف فی الأرض

21- پادشاه مصر و زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 1,2,4

1- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد .

قال ما خطبکّن

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکّن إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

قال ما خطبکّن إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبکّن» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکّن...» ; یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساندکه وی به مراده آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

22- پادشاه مصر و عفیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 10

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

23- پادشاه مصر و علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 10

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

ص: 7

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

24- پادشاه مصر و قصه يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 51 - 2

2- پادشاه مصر داستان يوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبكنّ إذ رودتنّ يوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

25- پادشاه مصر و معبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 43 - 6,7

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

وقال الملك انى ارى . . . ياأيها الملاء افتونى

«ملاء» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

7- پادشاه مصر درباره توان خواب گزاران دربار بر تعبیر رؤیایش ، تردید داشت .

أفتونى فى رءىى إن كنتم للراءىا تعبرون

برداشت فوق ، از «إن» شرطیه در جمله «إن كنتم . . .» استفاده می شود.

26- پادشاه مصر و يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 50 - 3

3- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور يوسف (ع) در نزد خویش شد .

وقال الملك اتوني به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 3,4

3- بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فستله ما بال النسوه . . قال ما خطبکن

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

ص: 8

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشتغال برای «خطبکَنّ» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکَنّ...» ; یعنی، داستان شما چیست؟ منظوم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساند که وی به مراد آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 2، 1

1- پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . و قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

2- پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار ، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «أستخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «أستخلصه لنفسى» ; یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

27- تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 4، 1

1- هفت گاو چاق در رؤیای پادشاه ، نمودی از هفت سال آبادانی مصر و فراوانی محصول بود .

قال تزرعون سبع سنین دأباً

«هفت سال با جدیت زراعت کنید» گویای هفت سال آبادانی است و ظاهر این است که یوسف(ع) این معنا را از «سبع بقرات سمان» استفاده کرده بود.

4- خوشه های سبز و خشک در رؤیای ملک ، پیامدار لزوم زراعت محصولات خوشه دار در طی هفت سال آبادانی

فما حصدم فذروه فى سنبله

جمله «تزرعون . . .» هر چند جمله ای خبری است، ولی به قرینه «فدروه ...» در مقام انشا بوده و مراد از آن معنای دستوری است. بنابراین «تزرعون ...»؛ یعنی، هفت سال با جدیت تمام به زراعت پردازید. مراد یوسف (ع) از زراعت - به قرینه «فدروه فی سنبله» - کشت حبوبات خوشه دار است و یوسف (ع) کشت آن را از «سبع سنبلات خضر ...» استفاده کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 6، 1

1- وقوع هفت سال قحطی و سختی پس از هفت سال آبادانی، تعبیر یوسف (ع) از هفت گاو لاغر در رؤیای پادشاه مصر

ثم یاتی من بعد ذلک سبع شداد

«شداد» (جمع شدید) از مصدر «شده» (سختی و دشواری) گرفته شده است و مراد از «سبع شداد» هفت سال قحطی و خشکسالی است و مشارالیه «ذلک» هفت سال آبادانی می باشد.

ص: 9

6- گاو های لاغر در رؤیا ، نشانه پیشامد سختی ها و دشواریهاست و تعداد آنها حاکی از تعداد سالهاست .

يَا كَلْهَانَ سَبْعَ عَجَافٍ . . . ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1

1- یوسف (ع) فرارسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی ، به مردم و حکومت مصر بشارت داد .

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس» ؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم ؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وَقَالَ الْمَلِكُ اٰتُونِي بِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 1

1- پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه ، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی ، مصر و اطراف آن (کنعانو . . .) را فرا گرفت .

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار - که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است - دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر ، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

28- جایزه یابنده آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- یک بار شتر غلّه ، جایزه تعیین شده از جانب یوسف (ع) برای آورنده جام شاهی

و لمن جاء به حمل بعیر

7- یوسف (ع) خود متعهد به پرداخت جایزه و اجرت به آورنده جام مفقودشده *

و لمن جاء به حمل بعیر و أنا به زعیم

مقصود از «أنا» در «و أنا به زعیم» یوسف(ع) و یا رئیس و مسؤول کارگزاران او می باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

29- جنس آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 20

20- « عن أبي عبدالله (ع) في قوله: « صواع الملك » قال: كان قدحاً من ذهب وقال: كان صواع يوسف إذ كيل به قال: لعن الله الخوآن لا تخونوا به بصوت حسن؛

امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «صواع الملك» فرمود: جامی از طلا بوده است و فرمود: جام یوسف چنین بود که هرگاه با آن پیمان می شد، با صدای خوش می گفت: خدا لعنت کند خیانت کنندگان را، در پیمان خیانت نکنید».

30- حکمت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 9

9- پادشاه مصر در عصر یوسف ، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود .

و قال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسي فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

31- خواسته های پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 6

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

و قال الملك إني أرى . . . يأیها الملاً أفتونی

«ملاً» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 3

3- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد .

وقال الملك اتتوني به

32- خواسته های ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 7

ص: 11

7- ساقی دربار، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جویا شود.

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون»؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف (ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 5

5- ساقی دربار، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده، تعبیر کند.

أفتنا فی سبع بقرت سمان یا کلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابست

33- درخواست تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 5

5- ساقی دربار، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده، تعبیر کند.

أفتنا فی سبع بقرت سمان یا کلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابست

34- رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 2,3,5,8

2- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود.

إنی أری سبع بقرت سمان... و آخر یابست

«سمین» و «سمینه» (مفرد سمان) به معنای چاق است. «اعجف» و «عجفاء» (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز «سبع» به قرینه جمله قبل، «بقرات» است؛ یعنی: یا کلهنّ سبع بقرات عجاف.

3- ملک مصر ، رؤیای شگفت خویش را به طور مکرر دیده بود .

ینی أری سبع بقرت سمان

ظاهر آن بود که ملک در بیان رؤیای خویش، فعل ماضی «رأیت» (در خواب دیدم) به کار می برد. آوردن فعل مضارع «أری» (در خواب می بینم) می تواند اشاره به استمرار آن رؤیا باشد؛ یعنی، چندین شب چنین دیده ام، به گونه ای که گمان دارم دوباره نیز خواهم دید.

5- گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

ینی أری سبع بقرت . . . و سبع سنبلت خضر

ص: 12

برداشت فوق، از تکرار نشدن «أری» در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل «أری» در «سبع سنبلات...» تکرار می شد. مفرد آوردن «رؤیای» در جمله «أفتونی فی رؤیای» نیز حکایت از این معنا دارد.

8- پادشاه مصر، از رؤیای خویش دریافت که آن رؤیا - علاوه بر حکایت از حادثه ای غیر منتظره - گویای توصیه و دستورالعملی نیز هست.

أفتونی فی رءیی إن کنتم للراءیا تعبرون

(افتاء) (مصدر أفتونی) به معنای بیان کردن حکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 4

4- ساقی دربار، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد.

ینی أری سبع بقرت .. أفتنا فی سبع بقرت ... و آخر یابست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 3,5,6,7

2- رؤیای پادشاه مصر در بردارنده رمزهایی گویای پیشامدهایی شیرین و تلخ طی یک دوره پانزده ساله

قال تزرعون سبع سنین دأباً

جمله «تزرعون سبع سنین دأباً» (هفت سال با جدیت زراعت کنید) گویای هفت سال آبادانی و جمله «ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد» در آیه بعد گویای هفت سال قحطی و خشکسالی است و جمله «ثم یأتی من بعد ذلک عام ..» گویای سالی پر باران پس از هفت سال قحطی می باشد. بنابراین رؤیای پادشاه، بیانگر حوادثی از یک دوره پانزده ساله بود.

3- رؤیای پادشاه مصر گویای برنامه و دستورالعملی برای مصون ماندن از مشکلات و حوادث تلخ و دشوار آینده

قال تزرعون سبع سنین دأباً فما حصدتم فذروه فی سنبله

ظاهر این است که یوسف (ع) حقایق و دستورالعملهایی را که در بیان رؤیای پادشاه یادآور شده بود، از آن رؤیا استفاده کرده باشد. بنابراین آن رؤیا در ضمن حکایت از دوره پانزده ساله، گویای دستورالعمل نیز بوده است.

5- لزوم جدیت و تلاش بسیار برای زراعت در هفت سال نخست، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

سبع بقرت سمان .. قال تزرعون سبع سنين دأباً

«دأب» مصدر و به معنای تلاش کردن است و «دأباً» در آیه شریفه در موضع اسم فاعل (دائبن) قرار گرفته و حال برای فاعل «تزرعون» می باشد؛ از این رو دلالت بر تلاش فراوان دارد. به نظر می رسد یوسف(ع) از چاق بودن گاوها چنین استنباط کرد که: باید با تلاش فراوان و به دست آوردن محصولات، انبارها را از مواد غذایی و غلات پر کنند.

6- خوشه های خشک در رؤیای پادشاه، پیامدار لزوم ذخیره سازی محصولات کشت و درو شده به همراه خوشه های آن

وَأُخْرَ يَابِسَتْ .. فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرَوْهُ فِي سُنْبُلِهِ

از آن جا که دستور فوق (ذروه فی سنبله) با این قسمت از رؤیای پادشاه که خوشه های خشک را دیده بود، تناسب دارد؛ زیرا خوشه های خشک آماده برای ذخیره شدن است، می توان گفت: یوسف(ع) از عبارت «أُخْرَ يَابِسَات» دستور فوق را استنباط کرده بود.

7- لزوم صرفه جویی در مصرف محصولات هفت ساله، پیامی نهفته در رؤیای ملک

فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرَوْهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ

«حصاد» (مصدر حصدتم) به معنای درو کردن است و «ذروا» فعل امر و به معنای «رها سازید» می باشد. «من» در

«مما» بیانیه و «إلا قليلاً» استثنا از «ما» در «ما حصدتم...» است، بنابراین مفاد جمله «فما حصدتم...» چنین می شود: آنچه را درو می کنید در خوشه ها رها کنید (آنها را نکوبید و دانه ها را از خوشه ها جدا نسازید) مگر مقدار اندکی که به مصرف خوراکی می رسانید. تنها این مقدار از برداشت را بکوبید و از خوشه ها جدا سازید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 3,5,2

2- رؤیای پادشاه، گویای تأخر سال های قحطی از هفت سال آبادانی بود.

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

به نظر می رسد یوسف(ع) از اینکه در رؤیای پادشاه گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداخته اند، دریافت که سالهای قحطی پس از سالهای آبادانی رخ خواهد داد. تقدم ذکری گاوهای چاق بر گاوهای لاغر در بیان رؤیا نیز می تواند دلیل دیگری برای یوسف(ع) در این تعبیر باشد.

3- استفاده از ارزاق ذخیره شده در سال های آبادانی طی هفت سال خشکسالی، از پیام های نهفته در رؤیای پادشاه مصر

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد یا کلن ما قدمم لهنّ

ضمیر در «یا کلن» و «لهنّ» به «سبع شداد» باز می گردد و مراد از «ما قدمم لهنّ» (آنچه برای آن سالها پیش فرستاده اید) ارزاق ذخیره شده در سالهای آبادانی است. بنابراین «یا کلن...»؛ یعنی، سالهای قحطی ذخایری را که در سالهای آبادانی تهیه دیده اید، می خورند.

5- لزوم مصرف نکردن همه ذخایر غذایی در سالیان قحطی، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

یا کلن ما قدمم لهنّ إلا قليلاً مما تحصنون

فعل مضارع «یا کلهنّ» در نقل رؤیای پادشاه (آیه 46) گویای این نکته بود که گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداختند، ولی آنها را به تمامی نخوردند و گرنه فعل ماضی «اکلهنّ» به کار می برد. به نظر می رسد یوسف(ع) از نکته یاد شده دریافته بود که باید مقداری از غلات باقی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 2

2- خواب پادشاه، گویای آمدن سالی پر برکت پس از سال های قحطی

أفتنا... ثم یأتی من بعد ذلک عام فیه یغاث الناس

یوسف(ع) از آن جایی که گاوهای لاغر در رؤیای پادشاه هفت رأس بودند، دریافت که پس از گذشت هفت سال، قحطی پایان می پذیرد و پایان پذیرفتن قحطی به این است که باران فروریزد، گیاهان رشد کند و میوه جات فراوان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 4

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند.

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و.. بوده است.

ص: 14

35- زلیخا و پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 18

18- زلیخا در حضور پادشاه مصر، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد.

وإنه لمن الصديقين

36- ساقی پادشاه مصر و عجز معبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 3

3- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد.

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

«ادّکر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی، «ادّکر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه، به معنای مدت و زمان است.

37- ساقی پادشاه مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 2,3,4,6,7

2- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان)، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود.

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

نکره آوردن «أمّه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42، مؤید این معناست.

3- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد.

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

«ادّکر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی، «ادّکر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه، به معنای مدت و زمان است.

4- ساقی دربار، یوسف (ع) را برای تعبیر رؤیای پادشاه معرفی کرد.

أنا أُنبئکم بتأویله فأرسلون

6- ساقی پادشاه مصر، با بیان دانش یوسف (ع)، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد.

أنا أُنبئکم بتأویله فأرسلون

ص: 15

تفریع جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أنبئکم بتأویله» می رساند که: ساقی دربار ، ماجرای یوسف(ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

7- ساقی دربار ، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جو یا شود .

أنا أنبئکم بتأویله فأرسلون

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون» ؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف(ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1,2,3,4,5,6,7

1- ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. یوسف أيها الصدیق أفتنا

2- ساقی دربار ، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب « صدیق » او را مخاطب قرار داد .

یوسف أيها الصدیق

3- ساقی پادشاه در ملاقاتش با یوسف (ع) ، راستی و درستی تعبیر او را از رؤیای خویش بازگو کرد .

یوسف أيها الصدیق

4- ساقی دربار ، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد .

إنی أری سبع بقرت .. أفتنا فی سبع بقرت ... و آخر یابست

5- ساقی دربار ، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده ، تعبیر کند .

أفتنا فی سبع بقرت سمان یا کلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابست

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم ، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت .. لعلی أرجع إلی الناس

7- شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم ، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلّی أرجع إلى الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 5

5- ساقی پادشاه از طرف دربار برای آزادسازی یوسف (ع) و حاضر کردن او نزد پادشاه ، به سوی زندان روانه شد .

فلما جاء الرسول

«ال» در «الرسول» عهد ذکری است و به قرینه (فأرسلون) در آیه 45 معلوم می شود که این فرستاده ، همان ساقی پادشاه بود که برای دریافت تعبیر خواب به سوی یوسف(ع) فرستاده شده بود.

38- شگفتی رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 16

1- پادشاه مصر، پس از گذشت سالیانی از زندانی شدن یوسف (ع)، رؤیایی شگفت دید.

وقال الملك إني أرى سبع بقرت سمان .. إن كنتم للرءيا تعبرون

2- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود.

إني أرى سبع بقرت سمان .. وأخر يابست

«سمین» و «سمینه» (مفرد سمان) به معنای چاق است. «اعجف» و «عجفاء» (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز «سبع» به قرینه جمله قبل، «بقرات» است؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

4- پادشاه مصر، رؤیای خویش (گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک) را رؤیایی شگفت ارزیابی کرد.

يأیها الملاً أفتونی فی رءیی إن كنتم للرءيا تعبرون

مطرح کردن رؤیا برای گروهی از معبران و اظهار تردید در توانایی آنان برای تعبیر آن رؤیا، گویای این مطلب است که ملک خواب خویش را امری شگفت تلقی کرده بود.

39- شیطان و ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 9

9- شیطان، عامل فراموشی ساقی از یادآور شدن یوسف (ع) نزد پادشاه

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

40- ظلم پادشاه قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 7، 8

7- در زمان وقوع داستان موسی و خضر (ع)، حکومتی ستم گر و غاصب وجود داشته است.

وكان وراءهم ملك يأخذ كل سفینه غصبًا

«وراء» به هر مکان مستور و پوشیده ای گر چه روبه رو باشد، اطلاق می گردد. (قاموس) بنابراین، سلطان غاصب، یا پشت سر مساکین و در تعقیب کشتی داران بوده است و یا در پیش روی آنان بوده آن ها در مسیر خود با او برخورد می کردند.

8- مقارن با وقوع داستان موسی و خضر (ع)، پادشاهی، کلّیه کشتی های سالم را در آن منطقه، مصادره می کرد.

و کان وراءهم ملک يأخذ کلّ سفینه غصبًا

مراد از «کلّ سفینه» - به قرینه «أن أعيبها» «کلّ سفینه صالحه» بوده است.

41- عجز معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 17

2- خواب گزاران دربار ، تعبیر رؤیای مختلط و آشفته را خارج از قلمرو دانش خویش دانستند .

و ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

«ال» در «الأحلام» عهد ذکری است و اشاره به «أضغاث أحلام» دارد. بنابراین «ما نحن ...» ؛ یعنی: تأویل آن گونه از رؤیایها را که همانند بافه های چند رشته است ، نمی دانیم.

3- معبران دربار ، علی رغم اظهار ناتوانی خویش از تعبیر رؤیای پادشاه ، آن را دارای تعبیر و تأویل می دانستند .

قالوا .. ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

مفاد جمله «و ما نحن ..» این است که این گونه رؤیایها ، تعبیر و تأویل دارد و لکن ما بدان واقف نیستیم.

42- عدالت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2- پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

43- عقیده پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع) ، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند .

قلن حش لله

44- غارتگری پادشاه قصه خضر(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- هدف خضر (ع) از اقدام به معيوب ساختن كشتى ، نجات دادن آن از غارت و مصادره سلطان غاصب بود .

أما السفينه .. فأردت أن أعيبها ... يأخذ كل سفينه غصبًا

ص: 18

45- فراموشی ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 8

8- ساقی پادشاه پس از رهایی از زندان، درخواست یوسف (ع) (یادآوری وضعیت او) را فراموش کرد.

فأنسى الشيطان ذكر ربه

«انساء» (مصدر أنساه) یعنی به فراموشی انداختن. ضمیر در «أنساه» و «ربه» به «الذی» - که مراد از آن ساقی پادشاه است - برمی گردد. بر این اساس، جمله «فأنساه...» چنین معنا می شود: شیطان از خاطر ساقی زدود که داستان یوسف (ع) را نزد پادشاه یادآور شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 2

2- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان)، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود.

وقال الذی نجا منهما وادكر بعد أمه

نکره آوردن «أمه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42، مؤید این معناست.

46- فضایل پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 9, 10

9- پادشاه مصر در عصر یوسف، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود.

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

10- پادشاه مصر در عصر یوسف، دوستدار پاکدامنان، دانشمندان و درستکاران امین بود.

فلما كلمه قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

47- فواید آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- جام شاهی ، وسیله پیمانہ کردن غلات برای تعیین سهمیه افراد در دوران قحطی هفت ساله مصر

جعل السقايه في رحل أخيه .. . نفقد صواع الملك

تعبیر کردن از جام گمشده به «سقایه» (جام) و «صواع» (پیمانہ) گویای این است که پیمانہ مورد استفاده برای تعیین سهمیه افراد، همان ظرفی بود که پیش از سپردن آن به یوسف (ع) برای نوشیدن آب و مانند آن مورد استفاده پادشاه قرار می گرفته بود.

ص: 19

48- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 1, 2

1- کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق، وی را مجازات خواهند کرد.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

2- کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی، که از جمله های قبل استفاده می شود، برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1, 6

1- فرزندان یعقوب، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند.

قالوا فما جزؤه . . . قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع): كانت الحكومة فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به، . . . فقال لهم یوسف: ما جزاء من وجد فی رحله؟ قالوا: هو جزؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

49- گفتگوی یوسف (ع) با پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 4, 5

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند.

وقال الملک اتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و.. بوده است.

5- گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد.

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین آمین

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنک...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنک الیوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

ص: 20

1- یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبار های غله ، منصوب کند .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف(ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسیار ؛ یعنی، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

3- یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إني حفيظ عليهم

جمله «إني حفيظ عليهم» تعلیل برای «اجعلنی...» است.

16- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : ... ان یوسف (ع) . . . لما دفعته الضروره إلی تولی خزائن العزیز قال : اجعلنی علی خزائن الأرض . . . ؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: . . . هنگامی که ضرورت ایجاب کرد ، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...».

18- «عن أبی عبدالله (ع) أنه قال لقوم ممّن یظہرون الزّهد و یدعون الناس أن یكونوا معهم علی مثل الذی هم علیہ من التّقشّف . . . أخبرونی این أنتم عن . . . یوسف النبی (ع) حیث قال لملک مصر : « اجعلنی علی خزائن الأرض . . . » فكان من أمره الذی کان أن اختار مملکة الملك و ما حولها إلی الیمن . . . فلم نجد أحداً عاب ذلك علیہ . . . ؛

از امام صادق(ع) روایت شده خطاب به گروهی که اظهار زهد می کردند و مردم را دعوت می نمودند که همانند آنان زندگی را بر خود سخت گیرند . . . فرمود: مرا خبر دهید شما درباره یوسف پیغمبر(ع) چگونه می اندیشید که او به پادشاه مصر گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...»؟ پس کار یوسف به آن جا رسید که همه کشور پادشاه و اطراف آن تا یمن را در اختیار گرفت ... در عین حال نیافتیم کسی را که این را بر او عیب گرفته باشد...».

50- گم شدن آبخوری پادشاه مصر

9- «عن أبي عبدالله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «إنکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 1

ص: 21

1- گم شدن جام آبخوری پادشاه ، دلیل ارائه شده به فرزندان یعقوب برای متوقف ساختن و بازجویی از آنان

ماذا تفقدون. قالوا نفقد صواع الملك

«صواع» به معنای پیمان‌ه است.

51- محدوده اختیارات پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 12

12- وضع قوانین و مقررات حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع) ، در اختیار پادشاه بود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

52- مدیریت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 9

9- پادشاه مصر در عصر یوسف ، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود .

وقال الملک ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمين

53- مشاور مخصوص پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 2,4

2- پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار ، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملک ائتونی به أستخلصه لنفسی

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «استخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «استخلصه لنفسی» ؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر ، درباره رؤیای پادشاه ، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور ، به

گفت و گو پرداختند .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

ص: 22

54- معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 44 - 1

1- خواب گزاران دربار ، رؤیای شگفت پادشاه مصر را رؤیایی آشفته و دارای رشته های گوناگون و نامشخص ، قلمداد کردند .

قالوا أضغث أحلم

«ضغث» (مفرد أضغاث) به دسته و بافه ای از گیاه گفته می شود. خواب گزاران با تشبیه رؤیای پادشاه به دسته ها و بافه های متعدد، به این معنا اشاره دارند که: رؤیای وی دارای رشته ها و اجزایی چند است، به گونه ای که کشف ارتباط آنها با یکدیگر و تفسیر مجموعه آن، دشوار و یا ناممکن است.

55- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 3

3- یوسف (ع) در بازرسی بار بنیامین ، جام شاهی را از بار وی بیرون آورد .

ثم استخرجها من وعاء أخيه

ضمیر مفعولی در «استخرجها» به «صواع» و یا «سقایه» باز می گردد. قابل ذکر است که آوردن فعل «استخرج» (بیرون آورد) به جای «وجد» (یافت) به خاطر این است که یوسف(ع) می دانست جام شاهی در اثاثیه بنیامین است.

56- ملاقات پادشاه مصر با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 8

8- پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او ، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی ، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «آمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستورات نافذ است و آنچه در

امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

57- منشأ فراموشی ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 9

9- شیطان ، عامل فراموشی ساقی از یادآور شدن یوسف (ع) نزد پادشاه

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

ص: 23

58- نجات ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 1

1- یکی از دو هم بند زندانی یوسف (ع) ، از مرگ و زندان نجات پیدا کرد و به دربار راه یافت و دیگری به اعدام محکوم شد .

وقال الذی نجا منهما

59- نقش ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملک ائتونی به

60- ویژگیهای آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 20

20- « عن أبی عبدالله (ع) فی قوله : « صواع الملک » قال : کان قدحاً من ذهب وقال : کان صواع یوسف إذ کیل به قال : لعن الله الخوآن لانتخونوا به بصوت حسن ؛

امام صادق (ع) درباره سخن خداوند «صواع الملک» فرمود: جامی از طلا بوده است و فرمود: جام یوسف چنین بود که هرگاه با آن پیمان می شد، با صدای خوش می گفت: خدا لعنت کند خیانت کنندگان را، در پیمان خیانت نکنید».

61- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4- همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ذلک لیعلم انی لم أخنه بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخته» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم . . .» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بریدند.

ص: 24

62- همسر پادشاه مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4- همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم . . .» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بریدند.

63- یوسف (ع) و پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2- پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنى عند ربک

از اینکه یوسف (ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف (ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1,7,14,16,17,18

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملك انتونى به

7- بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلى ربک فسنله ما بال النسوه الّ-تی قطعن أیدیهنّ

14- یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه ، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است .

إن ربي بكيدهنّ علیم

16- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، خداوند را حقیقتی آگاه به امور انسان ها معرفی کرد .

إن ربي بكيدهنّ علیم

17- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر ، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد .

فستله ما بال النسوه . . . إن ربي بكيدهنّ علیم

18- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد .

إن ربي بكيدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 25

3- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

12- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی درصدد بود به پادشاه مصر ثابت کند که خیانتکاران هرگز به پیروزی نمی رسند و مکرشان فرجامی ندارد.

ذلک لیعلم .. أن الله لایهدى کید الخائنین

چنان چه گذشت عبارت «أن الله لایهدى ...» عطف بر «أنى ...» است؛ یعنی: «ذلک لیعلم أن الله ...». این بدان خاطر بود که عزیز و یا پادشاه بدانند که خداوند مکر خیانتکاران را به ثمر نمی نشاند.

13- تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم .. أن الله لایهدى کید الخائنین

64- یوسف (ع) و رد دعوت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1

1- یوسف (ع) در زندان مصر، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد.

قال ارجع إلی ربک .. ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم ...» تا آخر آیه بعد کلام یوسف (ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله ...» عطف بر «أنى لم أخنه ...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم ... أن الله لایهدى ...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا - که در سلک مشرکان است - بر نمی آید.

65- یوسف (ع) و ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 1

1- یوسف (ع) از هم بند خویش ، ساقی پادشاه ، خواست تا پس از رهایی ، داستان او را برای پادشاه بیان کند .

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6

6- یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند .

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه

ص: 26

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه ، ماجرا و داستان می باشد.

66- یوسف (ع) و همسر پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3

3- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان ، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

پادشاه مصر

67- {پادشاه مصر}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 13

13- یوسف (ع) در زمان قحطی مصر ، پادشاه آن دیار نبود .

ما کان لیأخذ أخواه فی دین الملک

68- آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 3

3- یوسف (ع) به هنگام آماده کردن محموله برادرانش ، آبخوری مخصوص را در محموله بنیامین قرار داد .

فلما جهّزهم بجهّازهم جعل السقایه فی رحل أخیه

«سقایه» به ظرفی گفته می شود که برای آب خوردن از آن استفاده می شود. «ال» تعریف در آن می رساند که ظرف ویژه ای بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جو یا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

ص: 27

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 1

1- برادران یوسف با مشاهده جام شاهی در ائاثیه بنیامین ، وی را سارق آن جام شناختند و به آن اعتراف کردند .

قالوا إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

69- آگاهی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 4

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

قال ما خطبکتن إذ رودتن یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبکتن» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکتن...» ; یعنی، داستان شما چیست؟ منظوم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساندکه وی به مراده آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 2

2- آگاه شدن عزیز مصر به پرهیز یوسف (ع) از رابطه نامشروع با همسر وی ، از اهداف یوسف (ع) در تقاضای دادرسی و بازجویی از زنان اشراف

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

چنان چه «ذلک لیعلم . . .» کلام یوسف(ع) باشد، مشارالیه «ذلک» خارج نشدن از زندان و تقاضای دادرسی و محاکمه زنان اشراف است. ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» می تواند به «عزیز» باز گردد و می تواند مراد از آن «ملک» باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال نخست است. بنابراین «ذلک لیعلم...» ; یعنی، بیرون نرفتن من از زندان و تقاضای دادرسی بدان خاطر بود که عزیز مصر بداند من در نهان به او خیانتی نکردم.

70- ابلاغ تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت . . . لعلی أرجع إلی الناس

ص: 28

71- ارزش آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 8

8- جام پنهان شده در محموله بنیامین ، ظرفی قیمتی و با ارزش بود .

جعل السقايه .. اذن مؤذن أيتها العير إنكم لسرقون

از این که بر فرزندان یعقوب اطلاق شده که سارقید نه سرقت کردید و اینکه مؤذن مسأله را علنی اعلام می نماید و آن را تکرار می کند، همچنین از اینکه یوسف (ع) می توانست سارق جام را برده خویش سازد، معلوم می شود که آن جام، ظرفی با ارزش و قیمتی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 6

6- پیمانه مفقود شده در بارگاه یوسف ، دارای ارزشی فراوان

نقصد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعير

از این که برای یابنده پیمانه دربار یک بار شتر غله تعیین شد که طبعاً در زمان قحطی و جیره بندی ارزش فراوانی داشت ، معلوم می شود پیمانه مذکور ظرفی قیمتی و ارزشمند بوده است.

72- استیذان ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1

1- ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. يوسف أيتها الصديق أفتنا

73- اطمینان پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 2

2- پادشاه مصر به راستی و درستی تعبیر و تفسیر یوسف (ع) از رؤیای شگفتش ، اطمینان یافت .

وقال الملك ائتوني به

از اینکه پادشاه مصر پس از شنیدن تعبیر و تأویل خواب خویش ، یوسف(ع) را احضار می کند ، معلوم می شود وی دریافته بود که تعبیر یوسف(ع) عالمانه و شایسته اعتنا کردن است.

74- اطمینان ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 29

5- ساقی پادشاه ، به توانمندی یوسف (ع) در تعبیر رؤیای شگفت پادشاه ، اطمینان داشت .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

ترکیب «أنا أنبئكم» دلالت بر تأکید مضمون جمله دارد و این ، حاکی از اطمینان ساقی دربار به آگاهی ویژه یوسف(ع) از تعبیر رؤیاهاست.

75- اعتماد پادشاه مصر به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف(ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنك...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف(ع) با وی اظهار داشت: «إنك اليوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف(ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

76- اقرار معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خواب گزاران دربار ، تعبیر رؤیای مختلط و آشفته را خارج از قلمرو دانش خویش دانستند .

و ما نحن بتأويل الأحلم بعلمین

«ال» در «الأحلام» عهد ذکری است و اشاره به «أضغاث أحلام» دارد. بنابراین «ما نحن...» ؛ یعنی: تأویل آن گونه از رؤیاهای را که همانند بافه های چند رشته است ، نمی دانیم.

3- معبران دربار ، علی رغم اظهار ناتوانی خویش از تعبیر رؤیای پادشاه ، آن را دارای تعبیر و تأویل می دانستند .

قالوا .. ما نحن بتأويل الأحلم بعلمین

مفاد جمله «و ما نحن . . .» این است که این گونه رؤیایها، تعبیر و تأویل دارد و لکن ما بدان واقف نیستیم.

77- اوامر پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 4

4- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش، به آزادی یوسف (ع) از زندان و بار یافتن او به دربار فرمان داد.

و قال الملك ائتونی به . . . قال ارجع

از اینکه یوسف(ع) با فرستاده پادشاه از زندان خارج نمی شود و به دربار نمی آید، معلوم می شود فرمان پادشاه مبنی بر

ص: 30

احضار او (انتونی به) احضار اجباری نبوده است؛ بلکه دستور به آزادی آن حضرت از زندان و بار یافتن به دربار بوده است.

78- اهداف ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 6,7

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت .. لعلی أرجع إلی الناس

7- شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلی الناس

79- بازجویی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 1,2,3

1- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد.

قال ما خطبکَنّ

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد.

قال ما خطبکَنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

3- بازجویی پادشاه از زنان اشراف، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود.

فستله ما بال النسوه .. قال ما خطبکَنّ

80- بینش پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 2

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد.

قال ما خطبکّن إذ روتنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

81- بینش ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 31

8 - یوسف - 12 - 46 - 8

8- ساقی ، احتمال می داد دربار مانع رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم شود .

لعلی أرجع إلى الناس لعلهم يعلمون

82- پادشاه مصر و اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 6

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

وقال الملك إني أرى .. يأبها الملاً أفتونی

«ملاً» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

83- پادشاه مصر و امینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 10

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما كلمه قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

84- پادشاه مصر و بردگی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 12

12- الغای حکم بردگی یوسف (ع) به دست پادشاه مصر*

ائتونی به أستخلصه .. قال إنك اليوم لدینا مکین أمين

جمله «أستخلصه لنفسی» و نیز متروک شدن قصه بردگی یوسف (ع) در ادامه داستان او ، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

85- پادشاه مصر و بی گناهی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 14

14- پادشاه مصر در صورت آگاهی از وضعیت یوسف (ع)، او را از زندان آزاد می کرد.

فأنسیه الشیطن ذکر ربه فلبث فی السجن بضع سنین

ص: 32

«لبث» به معنای اقامت کردن (ماندگار شدن) است. برداشت فوق، از تفریع جمله «لبث...» بر جمله قبل معلوم می شود؛ یعنی، شیطان ساقی پادشاه را به فراموشی انداخت و در نتیجه، یوسف(ع) چند سال دیگر در زندان ماندگار شد.

86- پادشاه مصر و خواسته های یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 56 - 1

1- پادشاه مصر، پیشنهاد یوسف(ع) را پذیرفت و مدیریت کشت و برداشت محصولات و ذخیره سازی و توزیع آنها را به او سپرد.

اجعلنی علی خزائن الأرض... و کذلک مکتاً لیوسف فی الأرض

87- پادشاه مصر و زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 1,2,4

1- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف(ع) آنان را احضار کرد.

قال ما خطبکتنّ

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد.

قال ما خطبکتنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف(ع) و بی گناهی او آگاه شده بود.

قال ما خطبکتنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبکتنّ» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرای است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکتنّ...»؛ یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساند که وی به مراد آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

88- پادشاه مصر و عقیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما کَلَّمَهُ قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

ص: 33

89- پادشاه مصر و علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 10

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین امین

90- پادشاه مصر و قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 2

2- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکین إذ رودتن یوسف عن نفسه

«خطب» به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

91- پادشاه مصر و معبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 6,7

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

وقال الملک إنی أری . . . یاأیها الملأ أفتونی

«ملأ» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

7- پادشاه مصر درباره توان خواب گزاران دربار بر تعبیر رؤیایش ، تردید داشت .

أفتونی فی رءیی إن کنتم للراءیا تعبرون

برداشت فوق ، از «إن» شرطیه در جمله «إن کنتم . . .» استفاده می شود.

92- پادشاه مصر و یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 3

3- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد .

وقال الملك ائتونی به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 3,4

ص: 34

3- بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فَسئله ما بال النسوه . . . قال ما خطبكنّ

4- پادشاه مصر پیش از بازجویی از زنان اشراف ، به تقاضای آنان (درخواست کام روایی) از یوسف (ع) و بی گناهی او آگاه شده بود .

قال ما خطبكنّ إذ رودتنّ یوسف عن نفسه

«إذ» بدل اشمال برای «خطبکنّ» است و بیانگر مقصود پادشاه از ماجرابی است که درباره آن بازجویی می کرد. بنابراین «ما خطبکنّ...» یعنی، داستان شما چیست؟ منظورم آن داستانی است که تقاضای کام روایی از یوسف می کردید. تصریح شاه به اینکه شما زنان از یوسف(ع) تقاضا کردید، می رساندکه وی به مراده آنان و بی گناهی یوسف(ع) آگاهی یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 2، 1

1- پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع) ، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی

2- پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار ، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «أستخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «أستخلصه لنفسی» ؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

93- تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 4، 1

1- هفت گاو چاق در رؤیای پادشاه ، نمودی از هفت سال آبادانی مصر و فراوانی محصول بود .

قال تزرعون سبع سنین دأباً

«هفت سال با جدیت زراعت کنید» گویای هفت سال آبادانی است و ظاهر این است که یوسف(ع) این معنا را از «سبع بقرات سمان»

استفاده کرده بود.

4- خوشه های سبز و خشک در رؤیای ملک ، پیامدار لزوم زراعت محصولات خوشه دار در طی هفت سال آبادانی

فما حصدم فذروه فی سنبله

جمله «تزرعون . . .» هر چند جمله ای خبری است، ولی به قرینه «فذروه ...» در مقام انشا بوده و مراد از آن معنای دستوری است. بنابراین «تزرعون ...»؛ یعنی، هفت سال با جدیت تمام به زراعت پردازید. مراد یوسف(ع) از زراعت - به قرینه «فذروه فی سنبله» - کشت حبوبات خوشه دار است و یوسف(ع) کشت آن را از «سبع سنبلات خضر ...» استفاده کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 6، 1

ص: 35

1- وقوع هفت سال قحطی و سختی پس از هفت سال آبادانی، تعبیر یوسف (ع) از هفت گاو لاغر در رؤیای پادشاه مصر

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

«شداد» (جمع شدید) از مصدر «شده» (سختی و دشواری) گرفته شده است و مراد از «سبع شداد» هفت سال قحطی و خشکسالی است و مشارالیه «ذلک» هفت سال آبادانی می باشد.

6- گاو های لاغر در رؤیا، نشانه پیشامد سختی ها و دشواریهاست و تعداد آنها حاکی از تعداد سالهاست .

یا کلهنّ سبع عجاف . . . ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 1

1- یوسف (ع) فرا رسیدن سالی پر باران و سرشار از نعمت را در پی سپری شدن هفت سال قحطی، به مردم و حکومت مصر بشارت داد .

ثم یأتی من بعد ذلک عام فیه یغاث الناس

فعل «یغاث» ممکن است از غیث (باران) مشتق شده و محتمل است از غوث (یاری کردن) گرفته شده باشد. در صورت اول «یغاث الناس»؛ یعنی، بر مردم باران نازل می شود و در صورت دوم؛ یعنی، مردم یاری می شوند. بر هر مبنا بشارت به پایان قحطی و شروع آبادانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملک ائتونی به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 1

1- پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعان...) را فرا گرفت .

و جاء إخوه یوسف فدخلوا علیه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار - که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است - دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

94- جایزه یابنده آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 5,7

5- یک بار شتر غلّه، جایزه تعیین شده از جانب یوسف (ع) برای آورنده جام شاهی

و لمن جاء به حمل بعیر

7- یوسف (ع) خود متعهد به پرداخت جایزه و اجرت به آورنده جام مفقودشده *

ص: 36

و لمن جاء به حمل بعير و أنا به زعيم

مقصود از «أنا» در «و أنا به زعيم» یوسف(ع) و یا رئیس و مسؤول کارگزاران او می باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال نخست است.

95- جنس آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 20

20- « عن أبي عبدالله (ع) في قوله : « صواع الملك » قال : كان قدحاً من ذهب وقال : كان صواع يوسف إذ كيل به قال : لعن الله الخوآن لا تخونوا به بصوت حسن ;

امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «صواع الملك» فرمود: جامی از طلا بوده است و فرمود: جام یوسف چنین بود که هرگاه با آن پیمان می شد، با صدای خوش می گفت: خدا لعنت کند خیانت کنندگان را، در پیمان خیانت نکنید».

96- حکمت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 9

9- پادشاه مصر در عصر یوسف ، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود .

وقال الملك ائتوني به أستخلصه لنفسي فلما كلمه قال إنك اليوم لدينا مكين أمين

97- خواسته های پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 6

6- پادشاه مصر ، از معبران و بزرگان دربار خواست تا رؤیای شگفتش را تعبیر کنند .

وقال الملك إني أرى ... يأبها الملاً أفتوني

«ملاً» به معنای بزرگان است ، که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن در آیه شریفه ، خواب گزاران دربار است که از موقعیتی خاص برخوردار بودند و از بزرگان و دانشمندان محسوب می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- پادشاه مصر پس از دریافت تعبیر رؤیایش ، خواهان حضور یوسف (ع) در نزد خویش شد .

وقال الملك ائتونی به

ص: 37

98- خواسته های ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 7

7- ساقی دربار ، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جویا شود .

أنا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون»؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف (ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 5

5- ساقی دربار ، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده ، تعبیر کند .

أفتنا فی سبع بقرت سمان يأكلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابست

99- درخواست تعبیر رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 5

5- ساقی دربار ، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده ، تعبیر کند .

أفتنا فی سبع بقرت سمان يأكلهنّ سبع عجاف و سبع سنبلت خضر و آخر یابست

100- رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 2,3,5,8

2- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر

بود .

إني أرى سبع بقرت سمان .. وأخر يابست

«سمین» و «سمینه» (مفرد سمان) به معنای چاق است. «اعجف» و «عجفاء» (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز «سبع» به قرینه جمله قبل ، «بقرات» است ؛ یعنی: يأكلهن سبع بقرات عجاف.

3- ملک مصر ، رؤیای شگفت خویش را به طور مکرر دیده بود .

إني أرى سبع بقرت سمان

ظاهر آن بود که ملک در بیان رؤیای خویش، فعل ماضی «رأیت» (در خواب دیدم) به کار می برد. آوردن فعل مضارع «أرى» (در خواب می بینم) می تواند اشاره به استمرار آن رؤیا باشد ؛ یعنی، چندین شب چنین دیده ام، به گونه ای که

ص: 38

گمان دارم دوباره نیز خواهم دید.

5- گاوهای چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

ینی آری سبع بقرت . . . و سبع سنبلت خضر

برداشت فوق، از تکرار نشدن «آری» در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل «آری» در «سبع سنبلات. . .» تکرار می شد. مفرد آوردن «رؤیای» در جمله «أفتونی فی رؤیای» نیز حکایت از این معنا دارد.

8- پادشاه مصر ، از رؤیای خویش دریافت که آن رؤیا - علاوه بر حکایت از حادثه ای غیر منتظره - گویای توصیه و دستورالعملی نیز هست .

أفتونی فی رؤیای این کنتم للرءیا تعبرون

«افتاء» (مصدر أفتونی) به معنای بیان کردن حکم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 4

4- ساقی دربار ، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد .

ینی آری سبع بقرت . . . أفتنا فی سبع بقرت . . . و آخر یابست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 4, 5, 6, 7, 3

2- رؤیای پادشاه مصر دربردارنده رمزهایی گویای پیشامدهایی شیرین و تلخ طی یک دوره پانزده ساله

قال تزرعون سبع سنین دأباً

جمله «تزرعون سبع سنین دأباً» (هفت سال با جدیت زراعت کنید) گویای هفت سال آبادانی و جمله «ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد» در آیه بعد گویای هفت سال قحطی و خشکسالی است و جمله «ثم یأتی من بعد ذلک عام . . .» گویای سالی پر باران پس از هفت سال قحطی می باشد. بنابراین رؤیای پادشاه، بیانگر حوادثی از یک دوره پانزده ساله بود.

3- رؤیای پادشاه مصر گویای برنامه و دستورالعملی برای مصون ماندن از مشکلات و حوادث تلخ و دشوار آینده

قال تزرعون سبع سنین دأباً فما حصدتم فذروه فی سنبله

ظاهر این است که یوسف(ع) حقایق و دستورات عملی را که در بیان رؤیای پادشاه یادآور شده بود، از آن رؤیا استفاده کرده باشد. بنابراین آن رؤیا در ضمن حکایت از دوره پانزده ساله، گویای دستورالعمل نیز بوده است.

5- لزوم جدیت و تلاش بسیار برای زراعت در هفت سال نخست، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

سبع بقرت سمان .. قال تزرعون سبع سنين دأباً

«دأب» مصدر و به معنای تلاش کردن است و «دأباً» در آیه شریفه در موضع اسم فاعل (دائین) قرار گرفته و حال برای فاعل «تزرعون» می باشد؛ از این رو دلالت بر تلاش فراوان دارد. به نظر می رسد یوسف(ع) از چاق بودن گاوها چنین استنباط کرد که: باید با تلاش فراوان و به دست آوردن محصولات، انبارها را از مواد غذایی و غلات پر کنند.

6- خوشه های خشک در رؤیای پادشاه، پیامدار لزوم ذخیره سازی محصولات کشت و درو شده به همراه خوشه های آن

وَأُخْرُ يَابِسَتْ .. فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ

از آن جا که دستور فوق (ذروه فی سنبله) با این قسمت از رؤیای پادشاه که خوشه های خشک را دیده بود، تناسب دارد؛ زیرا خوشه های خشک آماده برای ذخیره شدن است، می توان گفت: یوسف(ع) از عبارت «أُخْرُ يَابِسَات» دستور فوق را استنباط کرده بود.

7- لزوم صرفه جویی در مصرف محصولات هفت ساله ، پیامی نهفته در رؤیای ملک

فما حصدم فذروه فی سنبله إلا قليلاً مما تأکلون

«حصاد» (مصدر حصدم) به معنای درو کردن است و «ذروا» فعل امر و به معنای «رها سازید» می باشد. «من» در «مما» بیانیه و «إلا قليلاً» استثنا از «ما» در «ما حصدم...» است، بنابراین مفاد جمله «فما حصدم...» چنین می شود: آنچه را درو می کنید در خوشه ها رها کنید (آنها را نکوبید و دانه ها را از خوشه ها جدا نسازید) مگر مقدار اندکی که به مصرف خوراکی می رسانید. تنها این مقدار از برداشت را بکوبید و از خوشه ها جدا سازید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 48 - 2,3,5

2- رؤیای پادشاه ، گویای تأخر سال های قحطی از هفت سال آبادانی بود .

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد

به نظر می رسد یوسف(ع) از اینکه در رؤیای پادشاه گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداخته اند، دریافت که سالهای قحطی پس از سالهای آبادانی رخ خواهد داد. تقدم ذکری گاوهای چاق بر گاوهای لاغر در بیان رؤیا نیز می تواند دلیل دیگری برای یوسف(ع) در این تعبیر باشد.

3- استفاده از ارزاق ذخیره شده در سال های آبادانی طی هفت سال خشکسالی ، از پیام های نهفته در رؤیای پادشاه مصر

ثم یأتی من بعد ذلک سبع شداد یا کلن ما قدمتم لهنّ

ضمیر در «یا کلن» و «لهنّ» به «سبع شداد» باز می گردد و مراد از «ما قدمتم لهنّ» (آنچه برای آن سالها پیش فرستاده اید) ارزاق ذخیره شده در سالهای آبادانی است. بنابراین «یا کلن...» ؛ یعنی، سالهای قحطی ذخایری را که در سالهای آبادانی تهیه دیده اید، می خورند.

5- لزوم مصرف نکردن همه ذخایر غذایی در سالیان قحطی ، پیامی نهفته در رؤیای پادشاه مصر

یا کلن ما قدمتم لهنّ إلا قليلاً مما تحصنون

فعل مضارع «یا کلهنّ» در نقل رؤیای پادشاه (آیه 46) گویای این نکته بود که گاوهای لاغر به خوردن گاوهای چاق پرداختند، ولی آنها را به تمامی نخوردند و گرنه فعل ماضی «اکلهنّ» به کار می برد. به نظر می رسد یوسف(ع) از نکته یاد شده دریافته بود که باید مقداری از غلات باقی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 49 - 2

2- خواب پادشاه، گویای آمدن سالی پر برکت پس از سال های قحطی

أفتتا .. ثم يأتي من بعد ذلك عام فيه يغاث الناس

یوسف(ع) از آن جایی که گاوهای لاغر در رؤیای پادشاه هفت رأس بودند، دریافت که پس از گذشت هفت سال، قحطی پایان می پذیرد و پایان پذیرفتن قحطی به این است که باران فروریزد، گیاهان رشد کند و میوه جات فراوان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 4

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند.

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه

ص: 40

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

101- زلیخا و پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 18

18- زلیخا در حضور پادشاه مصر، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد.

وإنه لمن الصديقين

102- ساقی پادشاه مصر و عجز معبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 3

3- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر رؤیا را به یاد آورد.

وقال الذی نجا منهما وادّكر بعد أمّه

«ادّكر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی، «ادّكر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه، به معنای مدت و زمان است.

103- ساقی پادشاه مصر و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 2,3,4,6,7

2- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان)، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود.

وقال الذی نجا منهما وادّكر بعد أمّه

نکره آوردن «أمّه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42، مؤید این معناست.

3- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) با مشاهده در ماندگی خواب گزاران از تعبیر رؤیای پادشاه، یوسف (ع) و دانش او از تعبیر

رؤیا را به یاد آورد .

وقال الذی نجا منهما وادّکر بعد أمّه

«ادّکر» (به یاد آورد) از ماده «ذکر» و در اصل «اذتکر» بوده که بر اساس قواعد صرفی ، «ادّکر» شده است. «أمّه» در آیه شریفه ، به معنای مدت و زمان است.

4- ساقی دربار ، یوسف (ع) را برای تعبیر رؤیای پادشاه معرفی کرد .

ص: 41

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

6- ساقی پادشاه مصر ، با بیان دانش یوسف (ع) ، خاطر نشان ساخت که او در زندان به سر می برد .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

تفریح جمله «أرسلون» به وسیله حرف «فاء» بر جمله «أنا أنبئكم بتأويله» می رساند که: ساقی دربار ، ماجرای یوسف(ع) و زندانی بودن او را در حد ضرورت بیان کرده بود.

7- ساقی دربار ، از پادشاه و بزرگان دربار خواست وی را به زندان نزد یوسف (ع) بفرستند تا تعبیر خواب را از او جویا شود .

أنا أنبئكم بتأويله فأرسلون

حرف «ن» در «فأرسلون» نون وقایه و کسره آن، حاکی از «یاء» متکلم محذوف است. متعلق آن (إلی یوسف فی السجن) نیز به خاطر وضوحش، در کلام آورده نشده است. بنابر این «فأرسلون» ؛ یعنی: پس مرا به سوی یوسف(ع) - که در زندان است - بفرستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 46 - 1,2,3,4,5,6,7

1- ساقی دربار با اجازه پادشاه ، به طرف زندان شتافت و با یوسف (ع) ملاقات کرد .

فأرسلون. یوسف أيها الصديق أفتنا

2- ساقی دربار ، یوسف (ع) را انسانی بسیار راستگو نامید و با لقب « صديق » او را مخاطب قرار داد .

یوسف أيها الصديق

3- ساقی پادشاه در ملاقاتش با یوسف (ع) ، راستی و درستی تعبیر او را از رؤیای خویش بازگو کرد .

یوسف أيها الصديق

4- ساقی دربار ، رؤیای پادشاه را به طور کامل و دقیق برای یوسف (ع) بازگو کرد .

إني أرى سبع بقرت .. أفتنا في سبع بقرت ... وأخر يابست

5- ساقی دربار ، از یوسف (ع) خواست تا رؤیایی را که در آن هفت گاو لاغر دیده شده که هفت گاو چاق را می خورند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک دیده شده ، تعبیر کند .

أفتنا في سبع بقرت سمان يأكلهن سبع عجاف و سبع سنبلت خضر وأخر يابست

6- رساندن تعبیر خواب پادشاه به مردم، از انگیزه های مراجعه ساقی به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

أفتنا فی سبع بقرت . . . لعلی أرجع إلی الناس

7- شناساندن ارزش و مقام یوسف (ع) به مردم، از انگیزه های ساقی برای مراجعه به یوسف (ع) جهت تعبیر خواب

لعلی أرجع إلی الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 5

5- ساقی پادشاه از طرف دربار برای آزادسازی یوسف (ع) و حاضر کردن او نزد پادشاه، به سوی زندان روانه شد.

فلما جاءه الرسول

«ال» در «الرسول» عهد ذکری است و به قرینه (فأرسلون) در آیه 45 معلوم می شود که این فرستاده، همان ساقی پادشاه بود که برای دریافت تعبیر خواب به سوی یوسف (ع) فرستاده شده بود.

ص: 42

104- شگفتی رؤیای پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 43 - 1, 2, 4

1- پادشاه مصر، پس از گذشت سالیانی از زندانی شدن یوسف (ع)، رؤیایی شگفت دید.

وقال الملك انى ارى سبع بقرت سمان .. ان كنتم للرءيا تعبرون

2- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود.

انى ارى سبع بقرت سمان .. و آخر يابست

«سمین» و «سمینه» (مفرد سمان) به معنای چاق است. «اعجف» و «عجفاء» (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز «سبع» به قرینه جمله قبل، «بقرات» است؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

4- پادشاه مصر، رؤیای خویش (گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک) را رؤیایی شگفت ارزیابی کرد.

يايها الملاً افتونى فى رءىى ان كنتم للرءيا تعبرون

مطرح کردن رؤیا برای گروهی از معبران و اظهار تردید در توانایی آنان برای تعبیر آن رؤیا، گویای این مطلب است که ملک خواب خویش را امری شگفت تلقی کرده بود.

105- شیطان و ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 9

9- شیطان، عامل فراموشی ساقی از یادآور شدن یوسف (ع) نزد پادشاه

فأنسىه الشیطن ذکر ربه

106- عجز معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 44 - 2, 3

2- خواب گزاران دربار ، تعبیر رؤیای مختلط و آشفته را خارج از قلمرو دانش خویش دانستند .

و ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

«ال» در «الأحلام» عهد ذکری است و اشاره به «أضغاث أحلام» دارد. بنابراین «ما نحن ...» ؛ یعنی: تأویل آن گونه از رؤیایها را که همانند بافه های چند رشته است ، نمی دانیم.

3- معبران دربار ، علی رغم اظهار ناتوانی خویش از تعبیر رؤیای پادشاه ، آن را دارای تعبیر و تأویل می دانستند .

قالوا .. ما نحن بتأویل الأحلم بعلمین

مفاد جمله «و ما نحن . . .» این است که این گونه رؤیایها ، تعبیر و تأویل دارد و لکن ما بدان واقف نیستیم.

ص: 43

107- عدالت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 2

2- پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

108- عقیده پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع) ، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند .

قلن حش لله

109- فراموشی ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 8

8- ساقی پادشاه پس از رهایی از زندان ، درخواست یوسف (ع) (یادآوری وضعیت او) را فراموش کرد .

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

«انساء» (مصدر أنساه) یعنی به فراموشی انداختن. ضمیر در «أنساه» و «ربه» به «الذی» - که مراد از آن ساقی پادشاه است - برمی گردد. بر این اساس، جمله «فأنساه...» چنین معنا می شود: شیطان از خاطر ساقی زدود که داستان یوسف(ع) را نزد پادشاه یادآور شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 2

2- ساقی پادشاه (هم بند یوسف در زندان) ، مدتی مدید یوسف (ع) را از یاد برده و از گرفتاری او در زندان غافل شده بود .

وقال الذي نجا منهما وادكر بعد أمّه

نكره آوردن «أمّه» می تواند حاکی از طولانی بودن آن باشد. جمله «فلبث فی السجن بضع سنین» در آیه 42، مؤید این معناست.

110- فضائل پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 44

8 - یوسف - 12 - 54 - 10، 9

9- پادشاه مصر در عصر یوسف ، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه قال إنك الیوم لدینا مکین أمين

10- پادشاه مصر در عصر یوسف ، دوستدار پاکدامنان ، دانشمندان و درستکاران امین بود .

فلما كلمه قال إنك الیوم لدینا مکین أمين

111- فواید آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 3

3- جام شاهی ، وسیله پیمانانه کردن غلات برای تعیین سهمیه افراد در دوران قحطی هفت ساله مصر

جعل السقايه فی رحل أخيه . . . نققد صواع الملك

تعبیر کردن از جام گمشده به «سقایه» (جام) و «صواع» (پیمانانه) گویای این است که پیمانانه مورد استفاده برای تعیین سهمیه افراد، همان ظرفی بود که پیش از سپردن آن به یوسف (ع) برای نوشیدن آب و مانند آن مورد استفاده پادشاه قرار می گرفته بود.

112- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 1، 2

1- کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق ، وی را مجازات خواهند کرد .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

2- کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- فرزندان یعقوب، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند.

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : كانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او

جزای آن است ... [که باید به بردگی گرفته شود]».

113- گفتگوی یوسف (ع) با پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 4,5

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر ، درباره رؤیای پادشاه ، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور ، به گفت و گو پرداختند .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف (ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند ؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف (ع) و نیز دعوت از یوسف (ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است .

5- گفت و گوی یوسف (ع) با پادشاه در نخستین ملاقات ، موجب توجه بیشتر و اعتماد افزون تر پادشاه به او شد .

فلما كلمه قال إنك الیوم لدینا مکین آمین

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «کلمه» به یوسف (ع) و ضمیر مفعولی آن به پادشاه برگردد. ترتب جمله «قال إنك...» مؤید این نظر است و چون پادشاه پس از گفت و گوی یوسف (ع) با وی اظهار داشت: «إنك الیوم...»، معلوم می شود سخنان یوسف (ع) باعث توجه افزون تر پادشاه به او شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 16,18,3

1- یوسف (ع) از پادشاه خواست وی را به وزارت کشاورزی مصر و تصدی انبارهای غله ، منصوب کند .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

از آن جا که یوسف (ع) در تعبیر رؤیای پادشاه بیان داشت که باید هفت سال با جدیت به امر کاشت و برداشت و ذخیره سازی ارزاق پردازند، چنین برمی آید که مقصود وی از «مرا بر گنجینه های زمین بگمار» این است که امور یاد شده را به من بسپار ؛ یعنی ، امر کشت و برداشت (وزارت کشاورزی) و نیز انبارهای غله در اختیار من باشد.

3- یوسف (ع) دلیل صلاحیت خویش برای تصدی امور غذایی مردم مصر را برای پادشاه بیان کرد .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم

جمله «إني حفيظ عليهم» تعلیل برای «اجعلنی...» است.

16- «عن علی بن موسی الرضا (ع): ... ان یوسف (ع) ... لما دفعته الضروره إلى تولی خزائن العزیز قال: اجعلنی علی خزائن الأرض ...»؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: ... هنگامی که ضرورت ایجاب کرد، یوسف سرپرستی خزاین عزیز مصر را بپذیرد گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...».

18- «عن أبی عبدالله (ع) أنه قال لقوم ممن ینظرون الزهد ویدعون الناس أن یكونوا معهم علی مثل الذی هم علیه من التشف ... أخبرونی این أنتم عن ... یوسف النبی (ع) حیث قال لملک مصر: «اجعلنی علی خزائن الأرض ...» فكان من أمره الذی کان أن اختار مملکه الملك و ما حولها إلى الیمن ... فلم نجد أحداً عاب ذلك علیه ...»؛

از امام صادق(ع) روایت شده خطاب به گروهی که اظهار زهد می کردند و مردم را دعوت می نمودند که همانند آنان زندگی را

بر خود سخت گیرند... فرمود: مرا خبر دهید شما درباره یوسف پیغمبر(ع) چگونه می اندیشید که او به پادشاه مصر گفت: «اجعلنی علی خزائن الأرض...»؟ پس کار یوسف به آن جا رسید که همه کشور پادشاه و اطراف آن تا یمن را در اختیار گرفت... در عین حال نیافتیم کسی را که این را بر او عیب گرفته باشد...».

114- گم شدن آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 9

9- «عن أبي عبد الله عليه السلام... قال: إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا: ماذا تفقدون؟ قالوا: نفقد صواع الملك، و لم يقولوا: سرقتم صواع الملك، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «انکم لسارقون» پرسیده بود] فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 1

1- گم شدن جام آبخوری پادشاه، دلیل ارائه شده به فرزندان یعقوب برای متوقف ساختن و بازجویی از آنان

ماذا تفقدون. قالوا نفقد صواع الملك

«صواع» به معنای پیمانۀ است.

115- محدوده اختیارات پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 12

12- وضع قوانین و مقررات حکومت مصر در زمان وزارت یوسف (ع)، در اختیار پادشاه بود.

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

116- مدیریت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پادشاه مصر در عصر یوسف ، فردی با فراست و از حکمت و تدبیر برخوردار بود .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمين

ص: 47

117- مشاور مخصوص پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 2،4

2- پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت .

قال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «استخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «استخلصه لنفسی»؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند .

وقال الملك ائتونی به أستخلصه لنفسی فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و .. بوده است.

118- معبران پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 44 - 1

1- خواب گزاران دربار، رؤیای شگفت پادشاه مصر را رؤیایی آشفته و دارای رشته های گوناگون و نامشخص، قلمداد کردند .

قالوا أضغث أحلم

«ضغث» (مفرد أضغاث) به دسته و بافه ای از گیاه گفته می شود. خواب گزاران با تشبیه رؤیای پادشاه به دسته ها و بافه های متعدد، به این معنا اشاره دارند که: رؤیای وی دارای رشته ها و اجزایی چند است، به گونه ای که کشف ارتباط آنها با یکدیگر و تفسیر مجموعه آن، دشوار و یا ناممکن است.

119- مکان کشف آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- یوسف (ع) در بازرسی بار بنیامین ، جام شاهی را از بار وی بیرون آورد .

ثم استخرجها من وعاء أخيه

ضمیر مفعولی در «استخرجها» به «صواع» و یا «سقایه» باز می گردد. قابل ذکر است که آوردن فعل «استخرج» (بیرون آورد) به جای «وجد» (یافت) به خاطر این است که یوسف(ع) می دانست جام شاهی در اثاثیه بنیامین است.

ص: 48

120- ملاقات پادشاه مصر با یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 8

8- پادشاه مصر در پی ملاقاتش با یوسف (ع) و احراز شخصیت و دانش او، به وی اعلام کرد که در دستگاه حکومتی، رأیی نافذ و فرمانی مطاع خواهد داشت.

فلما کلمه قال إنک الیوم لدینا مکین أمین

به کسی که دارای منزلتی والا و شأنی رفیع باشد «مکین» گفته می شود. «أمین» نیز به کسی گفته می شود که از خیانت پرهیزد و به صداقت گفتارش و درستی رفتارش اطمینان باشد. سخن پادشاه (تو نزد ما منزلتی والا داری) کنایه از این است که: دستوراتت نافذ است و آنچه در امر حکومت پیشنهاد کنی مورد قبول است.

121- منشأ فراموشی ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 9

9- شیطان، عامل فراموشی ساقی از یادآور شدن یوسف (ع) نزد پادشاه

فأنسیه الشیطن ذکر ربه

122- نجات ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 45 - 1

1- یکی از دو هم بند زندانی یوسف (ع)، از مرگ و زندان نجات پیدا کرد و به دربار راه یافت و دیگری به اعدام محکوم شد.

وقال الذی نجا منهما

123- نقش ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

وقال الملك ائتونی به

ص: 49

124- ویژگیهای آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 20

20- « عن أبي عبد الله (ع) في قوله: « صواع الملك » قال: كان قدحاً من ذهب وقال: كان صواع يوسف إذ كيل به قال: لعن الله الخوان لا تخونوا به بصوت حسن؛

امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «صواع الملك» فرمود: جامی از طلا بوده است و فرمود: جام یوسف چنین بود که هرگاه با آن پیمان می شد، با صدای خوش می گفت: خدا لعنت کند خیانت کنندگان را، در پیمان خیانته نکنید».

125- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4- همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ذلک لیعلم أنى لم أخته بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخته» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم . . .» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بردند.

126- همسر پادشاه مصر و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4- همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ذلک لیعلم أنى لم أخته بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخته» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم . . .» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بردند.

127- یوسف(ع) و پادشاه مصر

2- پادشاه مصر در دیدگاه یوسف (ع) ، انسان ستمگری نبود که نتوان به عدل و انصاف او امید داشت .

اذکرنی عند ربک

از اینکه یوسف(ع) از ساقی پادشاه می خواهد که داستان مظلومیت او را نزد پادشاه بیان کند ، معلوم می شود یوسف(ع) به دادخواهی وی امید داشته است.

ص: 50

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 1,7,14,16,17,18

1- پادشاه مصر از طریق ساقی و فرستاده دربار به نزد یوسف (ع) از تعبیر رؤیای شگفت خویش آگاه شد .

و قال الملك ائتونی به

7- بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع الی ربک فسنله ما بال النسوه الّ-تی قطعن ایدیهنّ

14- یوسف (ع) با ابلاغ بی گناهی خویش به پادشاه ، بر این نکته تأکید کرد که زندانی شدنش نتیجه مکر و کید زنان اشراف بوده است .

إن ربی بکیدهنّ علیم

16- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه ، خداوند را حقیقتی آگاه به امور انسان ها معرفی کرد .

إن ربی بکیدهنّ علیم

17- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه مصر ، خداوند را رب و مدبر خویش معرفی کرد .

فسنله ما بال النسوه . . . إن ربی بکیدهنّ علیم

18- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه ، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد .

إن ربی بکیدهنّ علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3,12,13

3- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان ، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

12- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی در صدد بود به پادشاه مصر ثابت کند که خیانتکاران هرگز به پیروزی نمی‌رسند و مکرشان فرجامی ندارد .

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدی کید الخائنین

چنان چه گذشت عبارت «أن الله لایهدی . . .» عطف بر «أنی . . .» است ؛ یعنی: «ذلک لیعلم أن الله . . .». این بدان خاطر بود که عزیز و یا پادشاه بدانند که خداوند مکر خیانتکاران را به ثمر نمی‌نشانند.

13- تلاش یوسف (ع) برای متوجه ساختن پادشاه مصر به نقش تعیین کننده سنن و اراده الهی در شکل گیری حوادث و رخدادها

ذلک لیعلم . . . أن الله لایهدی کید الخائنین

128- یوسف (ع) و رد دعوت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

1- یوسف (ع) در زندان مصر، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد.

قال ارجع إلی ربک .. ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم ..» تا آخر آیه بعد کلام یوسف (ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله ...» عطف بر «أنی لم أخنه ...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم ... أن الله لایهدی ...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا - که در سلک مشرکان است - بر نمی آید.

129- یوسف (ع) و ساقی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 42 - 1

1- یوسف (ع) از هم بند خویش، ساقی پادشاه، خواست تا پس از رهایی، داستان او را برای پادشاه بیان کند.

وقال للذی ظنّ أنه ناج منهما اذکرنی عند ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6

6- یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند.

قال ارجع إلی ربک فسله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه، ماجرا و داستان می باشد.

130- یوسف (ع) و همسر پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3

3- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، در صدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذلك ليعلم أنى لم أخنه بالغيب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در «يعلم» و «لم أخنه» به «ملك» باز گردد.

پادشاهان

131- آثار سلطه پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 4

ص: 52

3- ویرانی شهرها، تباهی جامعه و ذلت عزتمندان، نتیجه همیشگی سلطه شاهان بر کشور بیگانه

إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَہَ أَهْلِهَا أُذَہَ

4- تأکید بلقیس بر استمرار شیوه شاهان در تباه ساختن ممالک تحت سلطه خویش

قالت إِنَّ الْمُلُوكَ . . . وَكَذَلكَ یفعلون

132- افساد پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 3، 4

3- ویرانی شهرها، تباهی جامعه و ذلت عزتمندان، نتیجه همیشگی سلطه شاهان بر کشور بیگانه

إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَہَ أَهْلِهَا أُذَہَ

4- تأکید بلقیس بر استمرار شیوه شاهان در تباه ساختن ممالک تحت سلطه خویش

قالت إِنَّ الْمُلُوكَ . . . وَكَذَلكَ یفعلون

133- دنیاطلبی پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 11

11 - تنها پادشاهان و دنیامداران، فریفته مال و مکنّت دنیایند، نه مردان الهی و خداجوی .

بل أنتم بهدیّتکم تفرحون

134- ملکه سبا و پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 35 - 3

3- اطلاع ملکه سبا از خصلت شاهان و فریفتگی آنان در برابر هدایا

وإِنّی مرسله إلیهم بهدیّہ فناظره بِمَ یرجع المرسلون

135- نقش پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 9

9- سلاطين و اشراف ، تشكيل دهنده جبهه اصلى مخالفت با پيامبران الهى

إلى فرعون و ملأيه . . . إذا هم منها يضحكون

ص: 53

136- ویژگیهای پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 35 - 3

3 - اطلاع ملکه سبا از خصلت شاهان و فریفتگی آنان در برابر هدایا

وإتی مرسله إلیهم بهدیّه فناظره بم یرجع المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 11

11 - تنها پادشاهان و دنیامداران ، فریفته مال و مکنّت دنیایند ، نه مردان الهی و خداجوی .

بل أنتم بهدیّتکم تفرحون

پادشاهی

137- پادشاهی بزرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 20 - 3

3 - بهشت ، نعمت چشم گیر و سلطنت بزرگ و گسترده است .

نعمیّا و ملکًا کبیرًا

138- حکومت پادشاهی مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 11

11- مصر در زمان وزارت یوسف (ع) دارای حکومت پادشاهی بود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

139- ویژگیهای پادشاهی در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 20 - 5,6

5 - « عن الصادق (ع) : « وملكاً كبيراً » لا يزول ولا يفنى ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که [مراد از] «ملكاً كبيراً» ملکی است که از بین نمی رود و فانی نمی شود».

ص: 54

6 - « عباس بن یزید قال : قلت لأبي عبد الله (ع) . . . أخبرني عن قول الله عز وجل « وإذا رأيت ثم رأيت نعيماً و ملكاً كبيراً » ما هذا الملك الذي كثره الله حتى سماه كبيراً ؟ قال : فقال لي : إذا أدخل الله أهل الجنة ، الجنة أرسل رسولاً إلى ولي من أوليائه فيجد الحجة على بابه ، فيقول له : قف حتى نستأذن لك فما يصل إليه رسول ربّه إلا يأذن ، فهو قوله عز وجل « وإذا رأيت ثم رأيت نعيماً و ملكاً كبيراً » ؛

عباس بن یزید گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: . . . مراد از سخن خداوند عزوجل «وإذا رأيت ثم رأيت نعيماً و ملكاً كبيراً» آگاه کن که این کدام ملک است که خداوند آن را بزرگ قرار داده است تا جایی که خود آن را «ملک کبیر» (بزرگ) نامیده است؟ حضرت به من فرمود: زمانی که خداوند اهل بهشت را وارد بهشت می کند پیکری را به سوی دوستی از اولیاء خود می فرستد، آن پیک نگاهبانانی را بر در خانه او (ولی خدا) مشاهده می کند؛ نگاهبان به پیک خدا می گوید: بایست تا برای تو اذن ورود بخواهم. پیک پروردگار آن بهشتی به وی دسترسی پیدا نمی کند مگر با اجازه و اذن [او] و این سخن خدای عزوجل است «وإذا رأيت ثم رأيت نعيماً و ملكاً كبيراً».

1- آثار پاسخ ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 2

2- نسبت شکستن بت ها به بت بزرگ از سوی ابراهیم (ع) ، زمینه تشبیه بت پرستان به بطلان عقیده بت پرستی بود ؛ نه نسبتی دروغ از جانب آن حضرت .

قال بل فعله کبیرهم

ابراهیم (ع) با نسبت دادن شکستن بت ها به بت بزرگ، نه تنها دروغ نگفت؛ بلکه با اشاره ای بلیغ، حقیقت ماجرا را بیان کرد؛ زیرا ابراهیم (ع) با جمله «فستلوهم ..» خواست به بت پرستان بفهماند که بت ها از سخن گفتن عاجزند، تا چه رسد به شکستن. پس باید پذیرفت که معبود عاجز، شایسته پرستش نیست. گفتنی است که آیه بعد (این که بت پرستان با شنیدن پاسخ ابراهیم (ع) به خود آمدند و متنبه شدند) مؤید برداشت یاد شده است.

2- آداب پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 86 - 6

6 - لزوم پاسخگویی بهتر یا برابر به نیکی دیگران

و اذا حیّتکم بتحیّیه فحیّوا باحسن منها او ردّوها

3- انبیا و پاسخ منطقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 16

16- عنایت انبیا به دادن پاسخ منطقی و بی ابهام به شبهات و اشکالات کافران و مخالفان خویش

قالوا انا کفرنا .. انا لفی شکّ ممّا تدعوننا ... قالت رسلهم افی الله شکّ ... قا

4- اهمیت پاسخ به شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 9

9- لزوم پاسخگویی به شبهات القا شده از سوی مخالفان دین

قل أتجاجوننا فی الله و هوربنا وربکم

5- اهمیت پاسخ به شبهات دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 17

17- لزوم پاسخ گویی منطقی به شبهات دینی

قالت لهم رسلهم .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

از اینکه خداوند سیر برخورد منطقی انبیا را با مخالفان در این آیات بیان می کند، می تواند به خاطر ارائه الگویی باشد برای برخورد با شبهات دینی.

6- اهمیت پاسخ شبهات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 50 - 3

3- پاسخ گویی به شبهات منکران تعالیم دینی ، امری لازم و ضروری است .

قالوا أءذا کنا عظمًا و رفثًا .. قل کونوا حجاره أو حدیدًا

دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای پاسخ گویی به شبهات منکران معاد به عنوان یکی از ارکان عقیده دینی و نیز آموزش شیوه پاسخ گویی به آن حضرت، دلالت می کند بر اهمیت جواب گویی به شبهات یاد شده.

7- اهمیت پاسخ شبهات معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 50 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی به استبعاد منکران معاد

قالوا أءذا كنا عظمًا .. قل كونوا حجاره أو حديدًا

8- اهمیت پاسخ محققان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 57

5- از خود راندن اهل تحقیق و بی پاسخ گذاشتن سؤالات آنان، نکوهیده و ناروا است.

و أمّا السائل فلا تنهر

«سائل»، کلمه ای است مطلق و بر پرسشگران و اهل تحقیق نیز قابل تطبیق است.

9- اهمیت پرسش و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 6

6 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 19

19 - طرح و بیان حقایق به صورت پرسش و پاسخ، از روشهای هدایتی قرآن

قل أغیر الله .. قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 6,8

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أی شیء أكبر شهده قل الله

8 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أی شیء أكبر شهده قل الله شهید

10- پاسخ ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ابراهیم (ع) در پاسخ سؤال از شکننده بت ها ، ابتدا شکستن بت ها را به بت بزرگ نسبت داد .

قال بل فعله کبیرهم

11- پاسخ ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 76 - 1

ص: 58

1 - ابلیس در پاسخ خداوند ، مهتری و برتری خود بر آدم را ، دلیل تمردش از فرمان سجده بر آدم (ع) بیان کرد .

قال یابلیس ما منعک ان تسجد .. استکبرت أم کنت من العالین . قال أنا خیر منه

12- پاسخ اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 3

3- پاسخ سریع و بی چون و چرای انسان ها ، به پرسش های خداوند در قیامت

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمده

13- پاسخ اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4 - پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او ، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتی .. قال کذلک أتتک ءایتنا

از ظاهر «قال کذلک» چنین برمی آید که پاسخ سؤال «لم حشرتی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

14- پاسخ اخروی ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 1

1 - جواب روشن ملائکه به خداوند ، درباره عدم رضایت آنان از پرستیده شدن از سوی مشرکان

و یوم یحشرهم .. ثمّ یقول للملائکه أهولاء إیتاکم... یعبدون . قالوا سبحنک أنت

15- پاسخ استغاثه جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- آب های غلیظ و گداخته ، بسان گدازه مس ، پاسخی برای استغاثه و آب طلبی کافران در دوزخ است .

وإن یستغیثوا یغاثوا بماء کالمهل

«مهل» به معنای «درده روغن» و نیز «مس گداخته» است (مقایس اللغه) و نیز به «خونابه ای که از لاشه مردار بیرون آید» گفته می شود. (قاموس) وصف آنان با عبارت «یشوی الوجوه» با معنای «مس گداخته» سازگارتر است.

ص: 59

16- پاسخ به اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 10

10- سیطره خداوند بر رفتارها، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او، پاسخ شعیب (ع) به سخنان نا به جا و ناروای مردم مدین

وإنا لنرىك فينا ضعيفاً... قال يقوم أرهطى أعزّ عليكم من الله... إن ربي بمات

17- پاسخ به پرسشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 14

14- لزوم پاسخ عالم، به پرسش های جاهل در مورد مسائل دینی

فسلوا أهل الذکر

گفتنی است که اگر سؤال واجب باشد، جواب نیز الزامی خواهد بود وگرنه وجوب سؤال لغو می شود؛ زیرا ممکن است بر اثر واجب نبودن پاسخ، سؤال ها بی جواب بماند. در این صورت، موجب نقض غرض خواهد شد و این از خداوند حکیم به دور است.

18- پاسخ به تبلیغات دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 14

14 - لزوم پاسخگویی به تبلیغات سوء دشمنان دین

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا قل بل مله إبرهیم حنیفاً

هدف از آوردن کلمه «قل» در آیه، بیان ضرورت پاسخگویی به تبلیغات دشمنان دین است.

19- پاسخ به سخنان نادرست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 56 - 8

8- صاحبان علم و ایمان ، در قیامت ، به پاسخگویی سخنان نادرست و خلاف واقع اقدام می کنند .

يقسم المجرمون ما لبثوا غير ساعه . . قال الذين أوتوا العلم و الإيمان لقد لبثتم .

ص: 60

20- پاسخ به شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 7,8

7 - خداوند ، پاسخ معترضان تغییر قبله را - پیش از عنوان کردن آن - به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم داد .

سیقول . . . قل لله المشرق و المغرب

8 - مبلغان دین باید از شبهات و اشکالات مخالفان مطلع بوده و پاسخ آنها را به شایستگی بدانند .

سیقول . . . ما ولیهم عن قبلتهم . . . قل لله المشرق و المغرب

از اینکه خداوند پیامبر را از شبهات مخالفان - پیش از القای آنها - آگاه می سازد و پاسخ آنان را به وی می آموزد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 28

28 - لزوم پاسخگویی به شبهات الغا شده علیه دین، در عین پرهیز از بحث و مجادله بی ثمر

إذ قالوا ما أنزل الله . . . قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

21- پاسخ به شبهات دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 11 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ابلاغ پیام الهی به مردم و پاسخگویی به شبهه های مطرح شده است .

قل یتوفیکم ملک الموت

22- پاسخ به شبهات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 49 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان حقایق مربوط به قیامت و پاسخ گویی به شبهات القا شده از سوی منکران آن

أءنَّا لمبعوثون .. قل إنَّ الأوَّلین و الآخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 26 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش ها و شبهه انگیزی های کافران و منکران معاد ، در باور های دینی مردم و آگاهی دادن به آنان

و يقولون متى هذا الوعد .. قل إنَّما العلم عند الله

ص: 61

23- پاسخ به شبهات مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی سؤالات مردم بر اساس آنچه بر او وحی شده بود .

یسئلونک عن الروح قل الروح من أمر ربّی

24- پاسخ به شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 20، 7

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ گویی به مشرکان، درباره پدید آورنده رستاخیز است .

فسیقولون من یعیدنا قل الذی فطرکم أوّل مرّه

20- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به پاسخ دادن سؤال مشرکان درباره زمان وقوع قیامت به اینکه امید است به زودی تحقق یابد .

متی هو قل عسی أن یكون قریباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام الهی در دفع شبهات مطرح شده از سوی مشرکان درباره اسما و صفات حضرت باری

قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

25- پاسخ به شبهات معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 28 - 7

7- پاسخگویی خداوند به شبهه ایجاد شده در ذهن افراد درباره معاد و تجدید حیات انسان ها پس از مرگ، بر اساس آگاهی او است .

ما خلقکم و لابعثکم إلاّ کنفس وحده إنّ الله سمیع بصیر

ذکر «إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ ..» در پایان آیه، به جای اعلام قدرت مندی خداوند، می تواند این نکته را برساند که چون خداوند، از شبهه ایجاد شده در ذهن ها خبر داشته، اقدام به پاسخگویی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 49 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان حقایق مربوط به قیامت و پاسخ گویی به شبهات القا شده از سوی منکران آن

ص: 62

أءنَّا لمبعوثون .. قل إنَّ الأولین و الآخرین

26- پاسخ به شبهات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 26 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به پرسش ها و شبهه انگیزی های کافران و منکران معاد ، در باور های دینی مردم و آگاهی دادن به آنان

و یقولون متى هذا الوعد .. قل إنَّما العلم عند الله

27- پاسخ به شبهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 34

34 - لزوم پاسخگویی به تبلیغات و شبهات دشمن و مقابله مناسب در برابر آنان

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیہ قل قتال فیہ کبیر

وقوع قتل از سوی مسلمانان در ماه حرام، موجب اعتراض و تبلیغات دشمنان دین گردید. قرآن در عین تحریم قتل در ماه حرام، با بیان اعمال خلاف مشرکان، تبلیغات دشمن را خنثی کرد.

28- پاسخ به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 8

8 - مستضعفان مؤمن قوم ثمود با پاسخی قاطع به کفرپیشگان ، ایمان و باور خویش را به صالح و تمامی رسالت های وی اعلان کردند .

أتعلمون .. قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

29- پاسخ پرسشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 2، 1

1 - خداوند تنها نجاتبخش آدمیان از مهلکه ها و از هرگونه اندوه و سختی است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

ص: 63

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

30- پاسخ تهنهتای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 102 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار پاسخ گویی به اتهامات مشرکان مبنی بر ساختگی بودن قرآن با روشن کردن حقیقت وحی

إنما أنت مفتر .. قل نزلہ روح القدس من ربک

31- پاسخ جاهلانہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 10

10 - پاسخ منفی دادن به فراخوان عمل به تعالیم دین آسمانی، به بهانه پیروی از آیین نیاکان، جاهلانہ و مجادله ای بدون دلیل است.

و من الناس من یجدل فی اللہ بغير علم ولا هدی ولا کتب منیر . و إذا قیل لهم ا

32- پاسخ دختران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 9

9- دختران شعیب به پرسش موسی پاسخ دادند .

قالتا لانسقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 3, 1

1 - برانگیخته شدن عواطف موسی (ع) با شنیدن پاسخ دختران شعیب

قالتا لانسقی .. فسقی لهما

3 - اقدام بی درنگ موسی (ع) به آب دادن گوسفندان دختران شعیب پس از شنیدن اظهارات آنان

قالتا .. و أبونا شيخ كبير . فسقى لهما

تعبیر «فسقی لهما» با «فا»ی عاطفه - که برای عدم تراخی است - بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 64

33- پاسخ شبهات اسما و صفات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام الهی در دفع شبهات مطرح شده از سوی مشرکان درباره اسما و صفات حضرت باری

قل ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

34- پاسخ شبهات قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 30 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به پرسش مشرکان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد .. . قل لكم ميعاد يوم لا تستأخرون عنه ساعه

35- پاسخ شبهات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به کافران درباره وقوع حتمی قیامت

و قال الذين كفروا لاتأتينا الساعه قل بلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 79 - 2

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به شبهات کافران و منکران معاد با استدلال و برهان

قال من يحيى العظم و هى رميم . قل يحييها الذى أنشأها أول مره

36- پاسخ شبهات معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند ، شیوه پاسخ گویی به شبهات منکران معاد را ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموخت .

قل کونوا حجاره أو حديدًا

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به پاسخ گویی به استبعاد منکران معاد

قالوا أءذا کنا عظمًا .. قل کونوا حجاره أو حديدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 65

13- پاسخ قرآن به پرسش های انسان در زمینه معاد، متکی بر استدلال است .

فسیقولون من یعیدنا قل الذی فطرکم أول مره

از اینکه خداوند در پاسخ شبهات منکران معاد، به جای بسنده کردن به تعبد، توجه آنان را به مبدأ آفرینش معطوف می کند و آن را دلیل امکان تحقق معاد برمی شمارد، نکته یاد شده به دست می آید.

37- پاسخ شبهات مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پاسخ گویی به کافران درباره وقوع حتمی قیامت

وقال الذین کفروا لاتأتینا الساعه قل بلی

38- پاسخ شبهات مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 18، 15، 5

5- خداوند ، پیشاپیش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کرد که منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهه استبعاد معاد ، از پدیدآورنده آن سؤال خواهند کرد .

فسیقولون من یعیدنا

15- منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهات خود درباره معاد ، با شگفتی از زمان وقوع آن می پرسیدند .

فسینغضون إلیک رءوسهم ویقولون متی هو

بنابر اینکه حرکت دادن سر، همانگونه که در استعمال لغوی آن آمده است، برای اظهار تعجب و شگفتی باشد (لسان العرب)، برداشت فوق به دست می آید.

18- منکران معاد پس از دریافت دلیل های قاطع و غیر قابل انکار قرآن بر حقانیت معاد به طرح مسائلی بی ثمر و بی تأثیر در اصل مسأله معاد ، روی آوردند .

و يقولون متی هو

منکران معاد علی رغم پرسشهای به ظاهر استدلالی نخستین، به پرسشهایی روی آوردند که نه ثمری برای آنان داشت و نه حقانیت معاد بر دانستن آنها متکی بود چه اینکه قیامت واقعی است حتمی الوقوع و دانستن و ندانستن زمان آن، در آن واقعیت تأثیری ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 79 - 2

2- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور پاسخ گویی به شبهات کافران و منکران معاد با استدلال و برهان

قال من يحيى العظم و هی رمیم . قل يحييها الذي أنشأها أول مره

ص: 66

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 10، 12

10 - جواب شفاعت کنندگان به سؤال یکدیگر درباره فرمان خداوند ، این است که هر آنچه خداوند فرموده ، حق است .

قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق

برداشت یاد شده بر این اساس است که مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی دوم، شفیعیان باشد.

12 - پاسخ شفیعیان به سؤال منتظران شفاعت درباره فرمان خداوند نسبت به آن ، این است که خدا حق گفته است .

قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق

بنابراین که مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی اول، منتظران شفاعت و مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی دوم، شفاعت کنندگان باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

39- پاسخ گویی به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 29 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به پاسخگویی به کافران و تبیین نادرستی انتظارات نابه جای آنان بود .

و يقولون متى هذا الفتح . . . قل يوم الفتح لا ينفع الذين كفروا ايمانهم

40- پاسخ مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 102 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار پاسخ گویی به اتهامات مشرکان مبنی بر ساختگی بودن قرآن با روشن کردن حقیقت وحی

إنما أنت مفتر . . . قل نزله روح القدس من ربك

41- پاسخ مکر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 16 - 7

7 - خداوند در مکر و کيفر ، آغازگر نبوده و خدعه های او ، پاسخ کردار ناروای کافران است .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا . وَأَكِيدُ كَيْدًا

ص: 67

42- پرسش و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 5

5 - وعده خداوند به مردم ، مبنی بر پاسخ استفتای آنها درباره حقوق زنان

قل الله یفتیکم فیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 101 - 7

7 - خداوند پاسخ گوی پرسش های مردم ، به هنگام نزول قرآن ، گرچه موجب ناخشنودی آنان گردد .

لا تسئلوا عن اشیاء .. و إن تسئلوا عنها حین ینزل القرآن تبدلکم

به مقتضای اینکه ضمیر در «عنها» به اشیاء توصیف شده به «ان تبدلکم تسؤکم» بر می گردد می توان گفت آن اشیاء و احکام هر چند به خاطر دشواری آنها بر مکلفان بیان نشده است لکن اگر به هنگام نزول قرآن مورد سؤال قرار گیرد، بیان خواهد شد.

43- پرسش و پاسخ در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4 - پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او ، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتی .. قال کذلک أتتک ءایتنا

از ظاهر «قال کذلک» چنین برمی آید که پاسخ سؤال «لم حشرتی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

44- تعلیم روش پاسخ به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 83 - 3

3- خداوند ، شیوه پاسخ گویی به پرسش های مردم را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تعلیم داده است .

و یسئلونک . . . قل سأتلوا علیکم

45- روش پاسخ به شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 11

11 - خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چگونه استدلال کردن و پاسخ گفتن به ادعاهای واهی

ص: 68

قل أتخذتم عند الله عهداً .. أم تقولون على الله ما لا تعلمون

برداشت فوق از کلمه «قل» استفاده شده است.

46- روش پاسخ به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 26 - 1

1 - خداوند ، شیوه پاسخ گویی به منکران معاد را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) آموخت .

قالوا .. قل

47- زمینه پاسخ به شبهات معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 11

11- شناخت معاد و حل شبهات آن ، متکی بر شناخت صحیح مبدأ آفرینش است .

فسيقولون من يعيدنا قل الذي فطرکم أول مره

خداوند، برای پاسخ گویی به شبهات انسان در زمینه معاد، مسأله مبدأ آفرینش انسان را مطرح کرد و این بیانگر آن است که شناخت مبدأ آفرینش، موجب شناخت معاد و حل شبهات آن می شود.

48- سرزنش رد پاسخ محققان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 10 - 5

5 - از خود راندن اهل تحقیق و بی پاسخ گذاشتن سؤالات آنان ، نکوهیده و ناروا است .

و أمّا السائل فلا تنهر

«سائل»، کلمه ای است مطلق و بر پرسشگران و اهل تحقیق نیز قابل تطبیق است.

49- منشأ پاسخ به شبهات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 95 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پاسخ گویی به شبهه های مشرکان، متکی به رهنمود های خدا بود.

قل لو كان في الأرض

ص: 69

3- پاکان

1- پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 5,6,7,9

5 - برگزیدگی و پاکیزه گشتن مریم (س) از سوی خدا

یا مریم انّ الله اصطفیک و طهرک

6 - پاکی و برگزیده شدن مریم، زمینه برگزیده شدن خاندان عمران نزد خداوند

یا مریم انّ الله اصطفیک

«و اذ قالت ..» عطف است به «اذ قالت ...» در آیه سی و پنجم و ظرف است برای «اصطفی ... ال عمران»؛ یعنی آنگاه آل عمران برگزیده شدند که مریم را خداوند برگزید و پاک گردانید.

7 - مریم، دارای مقام عصمت از گناه

انّ الله اصطفیک و طهرک

متعلق تطهیر حذف شده است و حذف متعلق، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی تطهیر از هر پلیدی. و چون هر گناهی، پلیدی است، بنابراین مریم (س) از ارتکاب هر گناهی مبرا و معصوم است.

9 - پاک گشتن مریم، در پرتو خالص گردانیدن او

انّ الله اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

از اینکه جمله «و طهرک ...» پس از «اصطفیک» آمده، به نظر می رسد خالص گرداندن مریم، دخیل در تطهیر وی بوده است. گفتنی است که معنای «اصطفاء» خالص گرداندن از پلیدیهایی است که دیگران به آن مبتلا هستند (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 1,4

1 - توقی (نجات)، عروج، تطهیر حضرت عیسی (ع) و غلبه پیروان آن حضرت بر دشمنان، مکر خداوند در برابر مکر کافران

و مکروا و مکر الله ... اذ قال الله یا عیسی ائی متوقیک ... فوق الذین کفروا

بنابراینکه «اذ»، متعلق به «مکر اللّٰه» باشد، یعنی مکر خداوند هنگام بوده که عیسی را بسوی خویش عروج داد و . . .

4- نجات و تطهیر حضرت عیسی (ع)، توسط خداوند

اتی متوفیک . . . و مطهرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 70

10 - جریان مداوم آمیختگی پاکان و ناپاکان و جدا شدن آنان از یکدیگر

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

14 - سنت الهی، بر تفکیک صفوف پاکان از ناپاکان به وسیله آگاه ساختن مردم به غیب و اسرار دل ها، نیست.

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب و ما كان

«و ما كان الله ليطلعكم . . .»، در صدد بیان این است که گر چه خداوند، ناپاکان را از پاکان مشخص خواهد کرد، ولی این تفکیک از طریق مشکلات و جنگها و مسائل دیگر از این قبیل است، نه از راه آشنا ساختن مردم به غیب و نهران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 5

5 - آزمایش و ابتلای مؤمنان، راه تمایز صفوف پاکان از ناپاکان *

حتى يميز الخبيث من الطيب . . . لتبلون في اموالكم و انفسكم

خداوند در آیه 179 (حتى يميز الخبيث . . .)، وعده مشخص کردن ناپاکان را از پاکان داد و گویا در این آیه، طریقه آن را (که امتحان مالی و جانی است)، بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 18 - 10

10 - عاشقان خدا و شیفتگان به او، وارسته از آلودگی به گناه

نحن ابنوا الله و احبوه قل فلم يعذبكم بذنوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 41 - 40

40 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پاکدلان را تنها با توفیق و یاری خداوند هدایت می کند.

و من یرد الله فتنته فلن تملک له . . . أولئك الذين لم یرد الله ان يطهر قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 10

10 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) « لا يمسه إلا المطهرون » قال : المقربون ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره «مطهرون» در آیه «لا يمسه إلا المطهرون» روایت شده که مراد مقربان هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 13

13 - کسانی که روح و جانشان از آلودگی به بخل و حرص پاک است ، قطعاً رستگارانند .

و من يوق شح نفسه فأولئك هم المفلحون

«شح» به معنای بخل و حرص و یا بخل همراه حرص است (برگرفته از قاموس المحيط و مفردات راغب).

ص: 71

2- آثار خویشاوندی با پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 9

9- صرف داشتن رابطه خویشاوندی با پاکان ، دلیل پاکی و خوبی نیست .

إلّا ءال لوط إنا لمنجّوهم . . . إلّا امرأته قدّرتنا إنا لمن الغبرین

3- ارزش همنشینی با پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 16

16 - ارزش همنشین شدن با صالحان و جویندگان طهارت ، و تأثیر آن در رشد و کمال معنوی انسان

فیه رجال یحبون أن یتطهروا

«فیه رجال . . .» به منزله دلیلی است برای سزاواری اقامه نماز در مسجد قبا ؛ یعنی، چون در این مسجد مردم صالح و جویندگان پاکی وجود دارند، شایسته است که دیگران با اینان همنشین شوند، زیرا همنشینی با صالحان و پاکان دارای تأثیر مثبت است.

4- استقبال از پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 7

7- آنانی که در حال پاکی قبض روح می شوند ، مورد استقبال ملائکه قرار می گیرند .

الذین تتوفّهم الملائکه طیبین یقولون سلم علیکم

5- استهزای پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 7

7 - پاکی و پارسایی ، جرم و مایه استهزا در جامعه فاسد

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

در جامعه فاسدی چون جامعه قوم لوط، وی و خاندانش به جرم پاکی و پارسایی مورد ریشخند قرار گرفتند و محکوم به تبعید و اخراج شدند.

ص: 72

6- امتحان پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 5

5 - آزمایش الهی ، مشخص کننده صفوف ناپاکان جامعه ایمانی از پاکان آن

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

مشخص کردن پاکان از ناپاکان و خالصها از ناخالصها دو وجه متعارف دارد: آزمایش و ابتلاء؛ و خبر دادن خداوند از واقعیت افراد. چون راه دوّم سنت الهی نیست، بنابراین تنها راه متعارف آزمایش است. پس در جمله «حتّى يميز ...»، کلمه «بابتلاءهم و امتحانهم»، مقدر است.

7- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 7

7- امکان نفوذ کفر و فساد و حق ناپذیری در افراد خانواده پاکان

إلاّ امرأته قدّرتنا إنّها لمن الغبرين

8- امکان فساد خانواده پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 7

7- امکان نفوذ کفر و فساد و حق ناپذیری در افراد خانواده پاکان

إلاّ امرأته قدّرتنا إنّها لمن الغبرين

9- امکان کفر خانواده پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 7

7- امکان نفوذ کفر و فساد و حق ناپذیری در افراد خانواده پاکان

إلا امرأته قدّرتنا إنها لمن الغبرين

10- پاكان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 31 - 15

ص: 73

15 - خداوند، آمرزنده گناهان و جای دهنده پاکان در بهشت

نکفر عنکم . . . و ندخلکم مدخلا کریماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 14

14 - بهشت، سرای پاکان و طهارت یافتگان از بدی ها

جنّ-ت . . . و یکفرّ عنهم سیئاتهم

تعبیر «یکفرّ» می رساند که بهشت، جایی نیست که انسان ها با آلودگی گناه و تیرگی لغزش ها بدان گام نهند؛ بلکه باید پس از تطهیر در آن استقرار یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 12 - 2

2 - بهشت، جایگاه انسان های پاک و تطهیرشدگان از گناه

یغفر لکم ذنوبکم و یدخلکم جنّ-ت

ذکر جمله «یغفر لکم. . .» پیش از «یدخلکم جنّات»، بیانگر مطالب بالا است.

11- پاکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 1,3

1 - خداوند در پرتو گسیل کافران به سوی دوزخ، ناپاکان را از پاکان جدا خواهد کرد.

إلی جهنم یحشرون. لیمیز الله الخیث من الطیب

برداشت فوق مبتنی بر این است که «لیمیز الله» متعلق به «یحشرون» باشد.

3 - قیامت، زمینه ای مناسب برای متمایز شدن ناپاکان از پاکان

إلی جهنم یحشرون. لیمیز الله الخیث من الطیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2- انسان های پاک ، تذکرپذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزگی . اویذگر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

12- تشخیص پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 5، 3

3 - قیامت ، زمینه ای مناسب برای متمایز شدن ناپاکان از پاکان

ص: 74

إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

5- هدف از اعطای آزادی به انسان ها برای اختیار کفر و ایمان و تلاش در راه آن ، جداسازی ناپاکان از پاکان است . *

فسينفقونها .. و الذين كفروا إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «لیمیز الله» متعلق به معنای ضمنی آیه قبل (اعطای آزادی برای اختیار کفر و ایمان و مهلت دادن به انسانها در دنیا) باشد. قابل ذکر است که گرایش به این معنا بدان جهت است که تعلق «لیمیز» به «إلى جهنم يحشرون»، با توجه به جمله «فيجعله في جهنم»، خالی از ابهام نیست.

13- جاودانگی پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 14 - 1

1 - انسان های پاک ، درست کار و تلاش کننده در مسیر رشد و کمال ، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته ، همواره در خوبی خواهند ماند .

قد أفلح من تزكى

«فلاح»؛ یعنی، ظفر یافتن و دستیابی به مقصود (مفردات راغب) و نیز به معنای «فوز»، «نجات» و «باقی ماندن در خیرات» است (قاموس). فعل «تزکی» از باب تفعّل است و بر تکلف (تلاش برای تزکیه) دلالت دارد. این فعل از مشتقات «زکاء» یا «زکاه» است. «زکاه»؛ یعنی، درستی و درستکاری (مصباح) و به دست آوردن چیزی که مایه پاکی شود (مفردات) و «زکاه»؛ یعنی، پاکی، رشد و نمو، برکت و ممدوح بودن. (نهایه ابن اثیر)

14- سعادت پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 14 - 1

1 - انسان های پاک ، درست کار و تلاش کننده در مسیر رشد و کمال ، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته ، همواره در خوبی خواهند ماند .

قد أفلح من تزكى

«فلاح»؛ یعنی، ظفر یافتن و دستیابی به مقصود (مفردات راغب) و نیز به معنای «فوز»، «نجات» و «باقی ماندن در خیرات» است (قاموس). فعل «تزکی» از باب تفعّل است و بر تکلف (تلاش برای تزکیه) دلالت دارد. این فعل از مشتقات «زکاء» یا «زکاه» است.

«زکاه»؛ یعنی، درستی و درستکاری (مصباح) و به دست آوردن چیزی که مایه پاکی شود (مفردات) و «زکاه»؛ یعنی، پاکی، رشد و نمو، برکت و ممدوح بودن. (نهایه ابن اثیر)

15- صورت اخروی پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

ص: 75

2- انسان های پاک، تذکرپذیر، هدایت جو و خداترس، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت.

لَعَلَّه يَزَكِّي . أُوَيْدُّكَر ... جَاءَكَ يَسْعَى . وَهُوَ يَخْشَى ... وَجْوه يَوْمئذٍ مَسْفُوه

16- فضایل پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 14

14 - خداوند، دوستدار جویندگان پاکی و طهارت است.

رجال يحبون أن يتطهروا والله يحب المطهرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 1

1 - انسان های پاک، درست کار و تلاش کننده در مسیر رشد و کمال، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته، همواره در خوبی خواهند ماند.

قد أفلح من تزكى

«فلاح»؛ یعنی، ظفر یافتن و دستیابی به مقصود (مفردات راغب) و نیز به معنای «فوز»، «نجات» و «باقی ماندن در خیرات» است (قاموس). فعل «تزکی» از باب تفعّل است و بر تکلف (تلاش برای تزکیه) دلالت دارد. این فعل از مشتقات «زکاء» یا «زکاه» است. «زکاه»؛ یعنی، درستی و درستکاری (مصباح) و به دست آوردن چیزی که مایه پاکی شود (مفردات) و «زکاه»؛ یعنی، پاکی، رشد و نمو، برکت و ممدوح بودن. (نهایه ابن اثیر)

17- فهم پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 7

7- هیچ کس - جز افراد پاک - حقایق قرآن را به خوبی درک نخواهند کرد.

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

18- محبت به پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 19

19 - لزوم ابراز محبت به توبه کنندگان و پاکان

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين

ص: 76

19- مرگ پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 7

7- آنانی که در حال پاکی قبض روح می شوند ، مورد استقبال ملائکه قرار می گیرند .

الذین تتوفّیهم الملائکه طیبین یقولون سلم علیکم

20- مقام پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 133 - 9

9 - بهشتِ تقواییان ، منزلگاه پاکان

وسارعوا الی مغفره من ربکم و جنّه عرضها السموات و الارض اعدت للمتّقین

چون در آمدن به بهشت مهیا شده برای تقواییان در گرو آمرزش گناهان است، آن بهشت، جایگاه پاکان از گناه خواهد بود.

21- نجات پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 1

1 - انسان های پاک ، درست کار و تلاش کننده در مسیر رشد و کمال ، اهل نجات اند و به هدف اصلی دست یافته ، همواره در خوبی خواهند ماند .

قد أفلح من تزکّی

«فلاح»؛ یعنی، ظفر یافتن و دستیابی به مقصود (مفردات راغب) و نیز به معنای «فوز»، «نجات» و «باقی ماندن در خیرات» است (قاموس). فعل «تزکّی» از باب تفعّل است و بر تکلف (تلاش برای تزکیه) دلالت دارد. این فعل از مشتقات «زکاء» یا «زکاه» است. «زکاه»؛ یعنی، درستی و درستکاری (مصباح) و به دست آوردن چیزی که مایه پاکی شود (مفردات) و «زکاه»؛ یعنی، پاکی، رشد و نمو، برکت و ممدوح بودن. (نهایه ابن اثیر)

22- نقش خویشاوندی با پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 3

3- صرف رابطه خویشاوندی با پاکان ، سبب رهایی از عذاب الهی و پیامدکار زشت نخواهد شد .

إلا امرأته قدّرتنا إنها لمن الغبرین

ص: 77

23- نورانیت اخروی پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2 - انسان های پاک ، تذکر پذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزگی . او یذکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

24- ویژگیهای پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 13

13 - کتمان دانش به ویژه در هنگام نیاز جامعه به آن ، امری به دور از شأن انسان های پاک و نیکوکار

قال تزرعون .. إلا قليلاً مما تأكلون

پاکی

25- {پاکی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 9

9 - طهارت و پاکی نفس ، زمینه فراگیری دانش کتاب الهی و حکمت

یتلوا علیهم آیته و یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

تقدّم ذکر «تزکیه» بر «تعلیم کتاب»، بیانگر این نکته است که بدون تزکیه، فراگیری دانش کتاب الهی، به گونه ای که مقصود انبیاست، ممکن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 13، 3

3 - مؤمنان ، پاک هستند و غیر آنان (منافقان) ، پلید و خبیث .

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

13 - ایمان و کفر (پاکی و ناپاکی) انسان ها از امور غیبی

و ما كان الله ليطلعكم على الغيب

چنانچه مراد از «الغيب»، جنس باشد، کفر و ایمان از مصادیق مورد نظر است. البته این احتمال نیز به نظر می رسد که الف و لام «الغيب»، عهد باشد؛ یعنی خصوص کفر و ایمان.

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آگاه به پاکان و ناپاکان (مؤمن و منافق) امت خویش ، از طریق علم به غیب

و ما كان الله . . . و لكن الله يجتبي من رسله من يشاء

مراد از «من رسله» - چه برخی از رسولان باشند و چه تمامی آنان - قطعاً پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از جمله آنان خواهد بود.

ص: 78

26- آثار اخروی پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 39 - 3

3 - پاکی ، تذکر پذیری ، هدایت جویی و خداترسی ، چهره انسان را در قیامت خندان و شادمان خواهد ساخت .

لعلّه یزگی . او یذکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... ضاحکه مستبشره

27- آثار پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 17

17 - توبه و طهارت ، زمینه جلب محبت الهی

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 11

11 - خلوص و پاکی مریم و برگزیدگی او ، زمینه سرآمد شدن او بر زنان جهان

ان الله اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

به نظر می رسد تقدیم جمله «اصطفیک و طهرک» بر «اصطفیک علی نساء العالمین»، دلالت داشته باشد بر دخالت برگزیدگی و طهارت مریم برای سرآمد شدن او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 8

8 - اثر نداشتن وسوسه های شیطان ، در انسان های بی گناه

انّما استزلّهم الشیطان ببعض ما کسبوا

خداوند، گناه آدمی را وسیله به لغزش کشاندن او از سوی شیطان معرفی می کند؛ بنابراین قلبی که گناه در او نیست، وسوسه شیطان در آن کارگر نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 5

5 - پاکیزگی و خلوص از پلیدی ها ، زمینه بهره گیری وافر از فیض الهی و خبائث و ناخالصی ها ، مانع آن

و البلد الطیب . . و الذی خبث لا یخرج إلا نکدأ

با توجه به ذیل آیه (لقوم یشکرون) و آیات پس از آن که برخورد انسانها را با رسالت انبیا تشریح می کند، معلوم می شود بیان زمین مستعد و برکتهای آن و زمین نامستعد و بی ثمری آن، در حقیقت ترسیم حالت انسانها و استعداد دریافت معارف الهی است. یعنی تشبیه انواع انسانهاست از نظر دریافت معارف به انواع زمینها و دریافت باران رحمت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 79

9 - تطهیر نفس و پاک کردن آن از آلودگی ها و موانع روحی ، زمینه رشد و تکامل معنوی انسان است .

خذ . . . تطهرهم و تزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - سلامت دل و پاکی باطن ، از زمینه های لازم در تأثیرپذیری از تعالیم قرآن

فأما الذين ءامنوا فزادتهم ایمناً . . . و أما الذين فی قلوبهم مرض فزادتهم رجساً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - رشد و طهارت ، ملاک های گزینش نحوه زندگی انسان ها و اساس تنظیم روابط صحیح میان مردان و زنان است .

وقل للمؤمنین یغضّوا من أبصرهم . . . ذلک أزکی لهم

جمله «ذلک أزکی لهم» هر چند برای تعلیل احکام نگاه کردن زن و مرد نامحرم و حفظ عفت است؛ ولی این تعلیل از نوع تعلیلی است که موجب تعمیم حکم می شود. بنابراین هر رفتاری که موجب رشد و پاکی انسان گردد، امری پسندیده و بایسته است که باید ملاک گزینش نوع رفتارها و نیز کیفیت روابط میان زنان و مردان در جامعه، قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - طهارت و پاکدامنی و تلاش در راه اصلاح جامعه ، مایه نجات از امواج بلا و کیفر الهی

أخرجوا آل لوط . . . إثمهم أناس یتطهرون . فأنجیناه و أهله إلاّ امرأته

قوم لوط، وی و خاندانش را به جرم پاکی و پارسایی محکوم به تبعید و اخراج کردند؛ اما خداوند ایشان را به همین دلیل از کیفر دامنگیر آن قوم نجات داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- پاکی و منزه بودن از گناه و آلودگی ، از زمینه های لازم برای درک حقایق قرآنی

لَا يَمْسَهُ إِلَّا الْمَطْهُرُونَ

28- آثار پاکی از فساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 59 - 5

5- پاکی و دوری از جرم و تبه کاری ، موجب نجات از عذاب الهی در دنیا (عذاب استیصال)

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مَّجْرِمِينَ . إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجِّوهُمْ أَجْمَعِينَ

ص: 80

29- آثار پاکی از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 16

16 - رهایی از عذاب دردناک قیامت در گرو لطف خدا و پاک شدن از گناهان و آلودگیهاست .

و لا یکلّمهم اللّٰه یوم القیمه و لا یرکبهم و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 5

5- پاکی و دوری از جرم و تبه کاری ، موجب نجات از عذاب الهی در دنیا (عذاب استیصال)

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمین . إلاّ ءال لوط إنا لمنجّوهم أجمعین

30- آثار پاکی خانواده لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 6

6- گرایش به پاکی و ارزش ها ، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا ءال لوط من قریتکم إنّهم أناس یتطهّرون

عبارت «انّهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

31- آثار پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 39

39 - پاکی دل ها و جان ها ، زمینه پذیرش هدایت الهی

و من یرد اللّٰه فتنته .. أولئک الذین لم یرد اللّٰه ان یطهر قلوبهم

چنانچه «فتنه» به معنای ضلالت باشد، مفهوم جمله «من یرد اللّٰه فتنته» باضمیمه جمله «أولئک ..» این خواهد بود که خداوند تنها

پاکدلان را هدايت مي کند.

32- آثار پاکی لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 75 - 5

5- پاکی و نجات حضرت لوط (ع) از آلودگی های قومش ، زمينه ساز برخورداري او از رحمت خاص الهي

ص: 81

و لوطًا . . . نَجِّينَهُ ... و أَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 6

6- گرایش به پاکی و ارزش ها ، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

عبارت «إنهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

33- آثار پاکی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 222 - 4

4- پاکی حریم پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از هر انحرافی ، گواه تأثیرناپذیری او از شیاطین

و ما تنزلت به الشیطان . . . تنزل علی کلّ آفاک أئیم

34- آثار پاکی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 224 - 1

1- صلاح و پاکی پیروان پیامبر ، نشانگر مبرا بودن آن حضرت از شاعری و خیال پردازی

و الشعراء یتبعهم الغاوان

با توجه به این که این بخش از آیات آخر سوره، در مقام دفع اتهامات کافران به ساحت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن می باشد؛ از این آیه استفاده می شود که مشرکان، آن حضرت را متهم به شاعری و خیال پردازی می کردند و قرآن را ساخته وهم و خیال وی می دانستند. خداوند در ردّ این اتهام فرموده است: شاعران دارای پیروان و هوادارانی گمراه و فاسدند و از آن جا که گمراهی و غوایت در پیروان و هواداران پیامبر(صلی الله علیه و آله) وجود ندارد؛ پس نه پیامبر(صلی الله علیه و آله) شاعر است و نه پیام های او از مقوله شعر.

35- آثار پاکی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پاکی و برگزیدگی موسی و مقام رسالت و نبوت او، موجب شرافت و بزرگداشت یاد او در قرآن

واذکر فی الکتب موسیٰ إله کان مخلصاً و کان رسولاً نبیاً

جمله «إله کان . . .» تعلیل برای «اذکر» است.

ص: 82

36- آرزوی پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 11

11 - مؤمنان ، آرزومند پاک بودن قلب هایشان از کینه و عداوت نسبت به اهل ایمان

يقولون ربنا .. و لاتجعل في قلوبنا غلا للذين ءامنوا

37- ادعای پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 7

7 - پاک و پیراسته دانستن خویش و یا دیگران ، بدون دلیلی مستند به خداوند ، ناروا و دخالت در شؤون خداوند است .

الم تر الى الذين يزكون انفسهم بل الله يزكي من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 6

6 - ادعای یهود مبنی بر پاک و پیراستگی خویش در پیشگاه خداوند ، افترا بر اوست .

الم تر الى الذين يزكون .. انظر كيف يفترون على الله الكذب

ادعای پاکی و رشدیافتگی یهود می تواند از مصادیق مورد نظر از افترا بر خدا باشد. چون مدعی بودند که این پیراستگی را خداوند به آنها داده است.

38- ارزش پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 13, 14

13 - طهارت از هر آلودگی ، ارزشی برای برگزیدگان الهی

طهرک و اصطفیک

14 - طهارت و پاکدامنی ، ملاکی برای ارزیابی مقام زن

طهرک و اصطفیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 11

11 - طهارت جسمی و روحی از ارزش های الهی

لیطهرکم به و یذهب عنکم رجز الشیطن

ص: 83

39- اهمیت پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 17

17 - لزوم تقویت مساجد و مراکزی که بر اساس تقوا بنا شده و پایگاه جویندگان طهارت است .

لمسجد أسس علی التقوی . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 8

8 - پاک زیستن و آلوده نشدن به زشتی ها و ناپسندی ها (فحشا و منکرات) ، حکمت نهی الهی از پیروی کردن از شیطان است .

لا تتبعوا خطوت الشیطن . . . فإنه یأمر بالفحشاء والمنکر

جمله «فإنه یأمر بالفحشاء والمنکر» تعلیل برای نهی از پیروی شیطان است (لا تتبعوا خطوات الشیطان).

40- اهمیت پاکی جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 10

10 - تطهیر و تکامل روحی و معنوی جامعه ، هدف اصلی برنامه های اجتماعی و اقتصادی اسلام است .

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 19 - 4

4 - سلامت و پاکی مردم در جامعه از فحشا و انحرافات جنسی ، مورد اهتمام دین اسلام است .

إنّ الذین یحبّون أن تشیع الفحشاء . . . لهم عذاب ألیم

تعیین کیفر سخت دنیوی و اخروی برای اشاعه دهندگان فحشا در جامعه حاکی از آن است که اسلام برای سلامت و پاکی جامعه اسلامی، بسیار اهمیت قائل است.

41- اهمیت پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 6

6 - تبلور تمامی ارزش های وجودی انسان ، در پاکی و سلامت قلب و روح او از شرک

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

از این که تنها راه نجات و سعادت اخروی، مسأله تقدیم قلب سلیم (قلب مبرا از شرک) به پیشگاه خداوند مطرح شده است، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 84

42- پاداش پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 76 - 6

6 - خلود در بهشت های عدن ، پاداش پاکی و دوری جستن از کفر و شرک و گناه است .

جنت عدن . . . خلدین فیها و ذلک جزاء من تزگی

43- پاکی از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 14

14 - خداوند ، کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی را از گناهان و آلودگی ها پاک نخواهد کرد .

إن الذین یکتومون ما أنزل اللّٰه . . . لایزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 25

25 - ورود به بهشت در گرو پاک بودن از گناهان است .

لاکفرن عنکم سیاتکم و لادخلنکم جنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 10

10 - عاشقان خدا و شیفتگان به او ، وارسته از آلودگی به گناه

نحن ابنوا اللّٰه و احبوه قل فلم یعذبکم بذنوبکم

44- پاکی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 5

5- پیامبران و اولیای الهی، انسان هایی پاک و مطهر از هرگونه زشتی و آلودگی

لا یمسّه إلاّ المطهّرون

بنابه گفته برخی از مفسران واژه «المطهّرون»، اختصاص به فرشتگان ندارد؛ بلکه شامل پیامبران و اولیا نیز می شود.

ص: 85

45- پاکی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 36

36 - طهارت انسان و اتمام نعمت الهی بر او، زمینه ساز سپاسگزاری از خداوند

و لکن یرید لیطهرکم ولیتم نعمته علیکم لعلکم تشکرون

در برداشت فوق «لعلکم»، غایت و تعلیل برای «لیطهرکم» و «لیتم» گرفته شده است.

46- پاکی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 5

5 - پیامبران و اولیای الهی، انسان هایی پاک و مطهر از هرگونه زشتی و آلودگی

لا یمسّه إلاّ المطهّرون

بنابه گفته برخی از مفسران واژه «المطهّرون»، اختصاص به فرشتگان ندارد؛ بلکه شامل پیامبران و اولیا نیز می شود.

47- پاکی اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 1 - 2

2- «عن جعفر بن محمد الصادق (ع) : قوله عزّوجلّ : « طه » ای طهاره اهل بیت محمد (صلوات الله علیهم) من الرجس ؛

از امام صادق (ع) روایت شده «طه» در سخن خداوند اشاره به طهارت اهل بیت محمد (صلی الله علیه و آله) از رجس و پلیدی است.»

48- پاکی برگزیدگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 13

13 - طهارت از هر آلودگی، ارزشی برای برگزیدگان الهی

49- پاکى پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3,7,8

3 - پاک زیستی لوط و همراهانش ، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد .

ص: 86

أخرجوهم من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

7- لوط و همراهانش ، حتی در دیدگاه مخالفان ، انسانهایی پاک و منزه از اعمال ناروا و پلید

إنهم أناس يتطهرون

8- قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلا ب فساد ها و ارتکاب رفتار های پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

50- پاکي خانواده لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 3

3- پاکي خاندان لوط (ع) و دوری از هرگونه جرم و تبه کاری ، عامل نجات همه آنان از عذاب الهی

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط إنا لمنجّوهم أجمعين

51- پاکي خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 2

2- مردمان تذکرپذیر و اهل خشیت ، انسان هایی پاک ، و رستگارانند .

سیدّگر من یخشی . . . قد أفلح من تزکی

مصدق مورد نظر از «من تزکی» - به قرینه آیات پیشین - همان مصادیق «من یخشی» است.

52- پاکي در روابط اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 9

9- رشد و طهارت ، ملاک های گزینش نحوه زندگی و اساس تنظیم آداب و روابط اجتماعی است .

وإن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو ازکی لکم

جمله «هو ازکی لکم» برای تعلیل احکام مربوط به آداب ورود به خانه های دیگران است؛ ولی این تعلیل از نوع تعلیلی است که موجب تعمیم حکم می شود. بنابراین هر رفتاری که موجب رشد و پاکی انسان شود، امری پسندیده و بایسته است که باید ملاک گزینش هر نوع رفتاری قرار گیرد.

ص: 87

53- پاکى دوستداران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 18 - 10

10 - عاشقان خدا و شيفتگان به او ، وارسته از آلودگى به گناه

نحن ابنوا الله و احبوه قل فلم يعذبكم بذنوبكم

54- پاکى سرزمين طوى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 12 - 8

8 - وادى طوى در کناره کوه طور ، سرزمينى پاک و منزه و شايسته احترام است .

إنك بالواد المقدس طوى

«سرزمين مقدس»، يعنى سرزمينى که طهارت معنوى دارد (مفردات راغب).

55- پاکى عبرت پذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - اعلى - 87 - 14 - 2

2 - مردمان تذکّرپذير و اهل خشيت ، انسان هاى پاک ، ورستگارانند .

سیدّگر من یخشی . . . قد أفلح من تزكى

مصدق مورد نظر از «من تزكى» - به قرينه آيات پيشين - همان مصاديق «من یخشی» است.

56- پاکى فرزند صالح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 81 - 6

6- پاک و صالح بودن و نیز مهرورزی فزون تر نسبت به والدین ، از ویژگی های فرزند شايسته است .

يبدلهما ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحمًا

57- پاکی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 3

3 - قرآن ، گفتاری است پاک و پسندیده .

ص: 88

58- پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 9

9- طهارت و پاکی نفس ، زمینه فراگیری دانش کتاب الهی و حکمت

یتلوا علیهم آیته و یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

تقدّم ذکری «تزکیه» بر «تعلیم کتاب»، بیانگر این نکته است که بدون تزکیه، فراگیری دانش کتاب الهی، به گونه ای که مقصود انبیاست، ممکن نیست.

59- پاکی قلب بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 43 - 1,5

1 - خداوند دل ها و سینه های اهل بهشت را از هر کینه و دشمنی پاک خواهد کرد .

و نزعنا ما فی صدورهم من غل

«غل» به معنای کینه است.

5- وجود برخی از کینه ها در سینه مؤمنان قبل از ورود به بهشت و زدودن آن با ورود به بهشت *

و نزعنا ما فی صدورهم من غل

60- پاکی قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 4 - 1,6

1 - خداوند ، مالک و فرمانروای روز قیامت است .

ملک یوم الدین

«مَلِك» در «مالک یوم الدین» ملک حقیقی است؛ یعنی، وابستگی وجودی که لازمه آن تسلط کامل و همه جانبه مالک بر مملوک است. قابل ذکر است که «یوم الدین» هم می تواند مفعول برای «مالک» باشد و هم می تواند ظرف برای آن گرفته شود و در صورت دوم مفعول، کلمه ای همانند «الامور» خواهد بود؛ یعنی: مالک الامور فی یوم الدین. به هر تقدیر برداشت فوق از آن استفاده می شود.

6- مالکیت خدا بر روز جزا و فرمانروایی او در آن روز، دلیل اختصاص ستایش ها به اوست .

الحمد لله .. ملک یوم الدین

«مالک یوم الدین» نیز مانند اوصاف گذشته به منزله دلیل برای «الحمد لله» است.

ص: 89

61- پاکي کتب آسماني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - بينه - 98 - 4 - 6

6 - رسولان الهی در طول تاریخ ، کتاب هایی پاک و استوار بر مردم تلاوت نموده ، معارف آن را به همگان ابلاغ کرده اند .

البَيِّنَةُ . رسول من اللّٰه يتلوا صحفًا مطهّره . فيها كتب قيّمه ... إلّا من بعد ما ج

مراد از «البَيِّنَةُ» (در این آیه) جنس آن است؛ نه مصداقی که در آیات پیشین مراد بود؛ ولی بیان وضع گذشتگان به عنوان نمونه بارز، بیانگر تشابه کامل بین دو «بیّنه» است. بنابراین بیّنه گذشتگان نیز مانند بیّنه درخواستی کافران، رسولی همراه با تلاوت کتاب های مطهر و قیم بوده است.

62- پاکي کلمه توحيد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 24 - 4

4 - کلمه توحيد (لا اله الا الله) ، سخنی پاک و پسندیده است .

و هدوا إلى الطّيب من القول

با توجه به عبارت پیشین - که سخن از اهل توحيد و اهل شرک و فرجام کار موحدان و مشرکان بود - می توان گفت که مراد از «الطّيب من القول» کلمه توحيد (لا اله الا الله) و مراد از «صراط الحميد» عبادت خدای یگانه است.

63- پاکي لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 82 - 7، 8، 4، 3

3 - پاک زیستی لوط و همراهانش ، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد .

أخرجوهم من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

4 - لوط در پاک زیستی و تنزه از اعمال زشت و مبارزه با کردار های ناپسند ، دارای همگامان و یارانی متعدد بود .

و ما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوهم من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

ضمایر جمع در جمله «اخرجهوم . . .» و نیز آوردن کلمه «اناس»، حکایت از آن دارد که گروهی از مردم به لوط گرویده بودند و چون تصمیم بر اخراج لوط و یارانش در پی اعتراضهایی که در آیه قبل مطرح شد، گرفته شده، معلوم می شود مؤمنان به لوط وی را در مبارزه با فسادها و مفسدان یاری می کردند.

7- لوط و همراهانش ، حتی در دیدگاه مخالفان ، انسانهایی پاک و منزّه از اعمال ناروا و پلید

إنهم أناس يتطهرون

8- قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلاّب فساد ها و ارتکاب رفتار های پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری

ص: 90

مستمر و مداوم است.

64- پاکی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 11، 12

11 - تمجید دربانان بهشت از خوبی ها و پاکدامنی تقواییشان ، در آستانه ورود آنان به بهشت

و قال لهم خزنتها.. طبتم

12 - پاکدامنی و طهارت از گناه ، از اوصاف برجسته تقواییشان

طبتم

از این که دربانان بهشت در آستانه ورود تقواییشان تنها از پاکی و پاکدامنی آنان سخن می گویند، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

65- پاکی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 5، 9

5 - برگزیدگی و پاکیزه گشتن مریم (س) از سوی خدا

یا مریم انّ الله اصطفیک و طهرک

9 - پاک گشتن مریم ، در پرتو خالص گردانیدن او

انّ الله اصطفیک و طهرک و اصطفیک علی نساء العالمین

از اینکه جمله «و طهرک ..» پس از «اصطفیک» آمده، به نظر می رسد خالص گردانیدن مریم، دخیل در تطهیر وی بوده است. گفتنی

است که معنای «اصطفاء» خالص گردانیدن از پلیدیهای است که دیگران به آن مبتلا هستند (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 18

18 - پاک بودن دامن حضرت مریم (ع) از تهمت های ناروای یهودیان

انما المسيح عيسى ابن مريم رسول الله و كلمته القاها الى مريم و روح منه

جملات «انما المسيح . . . روح منه» علاوه بر اينكه رد عقیده غلوآمیز مسیحیان درباره حضرت عیسی (ع) است، می تواند اشاره به ناروایی اتهام یهودیان نسبت به مريم (ع) نیز باشد.

66- پاکی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 10

ص: 91

10 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) « لا يمسه إلا المطهرون » قال : المقربون ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره «مطهرون» در آیه «لا يمسه إلا المطهرون» روایت شده که مراد مقربان هستند».

67- پاکى مکان گفتگوی خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 12 - 10

10 - مکان های تکلم خداوند با پیامبران و بندگان خویش ، مکان هایی مقدس و طاهر و شایسته احترامند .

یموسى . إني أنا ربك ... إني بالواد المقدس طوى

گرچه دلیل تقدس وادی طوی در آیه نیامده است، ولی مجموع آیه حکایت از ارتباط تکلم خداوند با تقدس آن سرزمین دارد، چه تقدس سابق، سبب انتخاب آن برای تکلم شده باشد و چه تکلم خداوند به آن قداست بخشیده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 16 - 6

6 - جایگاه سخن گفتن خداوند با پیامبران ، جایگاهی مقدس و پاک و شایسته احترام است .

إذ ناديه ربّه بالواد المقدس طوى

ارتباط «ناداه» با «المقدس»، بیانگر این است که یا خداوند برای تکلم با بندگان، جایی مقدس را برمی گزیند و یا تکلم او، مایه تقدس آن سرزمین می گردد. در هر دو صورت، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

68- پاکى ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 79 - 3

3 - فرشتگان الهی ، موجوداتی پاک و مطهر

لا يمسه إلا المطهرون

69- پاکى موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - پاکی طینت موجودات ، امری اصیل و خبثت آنها ، امری عرضی است . *

و البلد الطیب . . . و الذی خبث

توصیف زمین مستعد با وصف «الطیب» در مقابل توصیف زمین نامستعد با فعل «خبث»، می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.
زیرا وصف دلالت بر ثبوت دارد و فعل حاکی از حدوث است.

ص: 92

70- پاکى مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 3، 19

3 - مؤمنان ، پاک هستند و غير آنان (منافقان) ، پليد و خبيث .

ما كان الله ليذر المؤمنين على ما انتم عليه حتى يميز الخبيث من الطيب

19 - پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، آگاه به پاكان و ناپاكان (مؤمن و منافق) امت خویش ، از طريق علم به غيب

و ما كان الله . . . و لكن الله يجتبي من رسله من يشاء

مراد از «من رسله» - چه برخی از رسولان باشند و چه تمامی آنان - قطعاً پيامبر اسلام (صلى الله عليه و آله) از جمله آنان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 37 - 2

2 - كافران ستيزه گر با دين ، پليد هستند و اهل ايمان ، پاک .

ليميز الله الخبيث من الطيب

71- پاکى همسران بهشتى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 25 - 13

13 - بهشتيان در بهشت ، همسرانى پاک و مطهر خواهند داشت .

و لهم فيها ازوج مطهره

72- تضمين پاکى عيسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 19 - 5

5- پاکى و رشد معنوى حضرت عيسى (ع) ، قبل از تولد وی ، از سوى خداوند تضمين شده بود .

إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَمًا زَكِيًّا

73- دعوت به پاکی

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 4

4 - دعوت به پاکی و درست کاری ، سرلوحہ برنامہ پیامبران

ص: 93

فقل هل لك إلى أن تزكى

74- زمینه پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 8

8 - رابطه سجده با طهارت از آلودگی ها *

و طهرک . . . و اسجدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 8

8 - پرداخت صدقه و زکات ، مایه تطهیر (پاکی روح از آلودگی) و تزکیه (رشد معنوی) انسان است .

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 15

15 - مکان و محیط مناسب ، از زمینه های لازم برای طهارت و خودسازی و کمال معنوی

لمسجد أسس علی التقوی . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 9,11

9 - پرهیز از نظر دوختن به نامحرمان و اجتناب از آلودگی به فحشا و فساد جنسی ، زمینه ساز طهارت ، پاکی ، رشد و بالندگی است .

قل للمؤمنین یغضوا من أبصرهم و یحفظوا فروجهم ذلک أزکی لهم

«زکاه» (مصدر «آزکی») هم به معنای «نمو و رشد» و هم به معنای «طهارت و پاکی» است.

11 - احکام و تعالیم دین ، در جهت رشد ، بالندگی ، طهارت و پاکی انسان است .

قل للمؤمنین یغضوا من أبصرهم . . . ذلک أزکی لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 11

11 - پرداخت صدقه (زکات) ، تضمین کننده پاک‌ی جامعه و شکوفایی اقتصاد آن *

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

برداشت فوق بر این اساس است که تطهیر و رشد، صرفاً فردی نباشد و نظر به حیثیت اجتماعی آن نیز داشته باشد. به تعبیر دیگر، صدقه و زکات، از آن جهت که تعدیل ثروت را به دنبال دارد، عدالت اجتماعی را تضمین می کند.

ص: 94

76- شرایط پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 37

37 - پاکی جان ها و دل ها از آلودگی در گرو توفیق الهی

أولئك الذين لم يرد الله ان يطهر قلوبهم

77- عوامل پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 232 - 12، 13، 20

12 - پذیرش احکام الهی و عمل به آن ، باعث رشد و طهارت انسان

و اذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . . ذَلِكُمْ اِزْكٰى لَكُمْ وَاطْهَرَ

13 - قوانین الهی برای رشد و طهارت جامعه ، مفیدتر از قوانین و رسوم مردم است .

و اذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . . فَلَا تَعْضَلُوهُنَّ . . . ذَلِكُمْ اِزْكٰى لَكُمْ وَاطْهَرَ

20 - قوانین الهی ، برای اصلاح و پاکسازی خانواده و جامعه

فَلَا تَعْضَلُوهُنَّ اِنْ يَنْكِحْنَ . . . ذَلِكُمْ اِزْكٰى لَكُمْ وَاطْهَرَ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 4، 22

4 - ایمان ، موجب طهارت و پاکی و نفاق ، موجب پلیدی است .

مَا كَانَ لِلّٰهِ لِيُذِرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيْزَ الْخَبِيْثَ مِنَ الطّٰيِّبِ

22 - ایمان به خداوند و پیامبران ، موجب قرار گرفتن آدمی در زمره پاکان

حَتّٰى يَمِيْزَ الْخَبِيْثَ مِنَ الطّٰيِّبِ . . . فَاَمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسَلِهِ

بنابر اینکه جمله «فامنوا . . .»، متفرع بر جمله «حَتّٰى يَمِيْزَ . . .» باشد ؛ یعنی حال که سنّت الهی بر جداسازی ناپاکان از پاکان امت است،

برای اینکه در زمره پاکان قرار گیرید، راهی جز ایمان واقعی به خدا و رسول نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 3

2- تزکیه و پیراسته نمودن جان ها از آلودگی ، از شوون خداوند است .

بل الله یزگی من یشاء

بنابر اینکه «یزگی» از «تزکیه» به معنای برطرف کردن و زایل نمودن ناپاکیها باشد، نه از «تزکیه» به معنای توصیف به پاکی و طهارت.

3 - خداوند بر اساس مشیتش انسان را از آلودگی پاک می سازد و رشد می دهد .

بل الله یزگی من یشاء

ص: 95

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 16

16 - رشد و طهارت انسان در گرو مخالفت با شیطان و اجتناب از فحشا و منکرات است .

لَاتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ .. فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 10

10 - احکام و تعالیم دین در جهت رشد ، بالندگی ، طهارت و پاکی انسان ها است .

وإن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو اذکی لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 5

5 - معارف و تعالیم دین ، مایه پاکی انسان از پلیدی ها است .

و ما علیک الا یرگی

براساس شأن نزول آیه شریفه ، حضور کافران سرشناس در مجلس پند و اندرز ، مایه برخورد ناهنجار فرد مسلمان با ابن ام مکتوم بوده است .

این که آیه از اسلام نیاوردن آنان ، با تعبیر «تزکیه نخواستن» یاد کرده است ، گویای ثمربخشی تعالیم دین در تزکیه است .

78- عوامل پاکی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 8

8 - ایمان ، مایه طهارت مؤمنان و پاکیزه کننده آنان از هرگونه رجس و پلیدی است .

و ما کان لنفس أن تؤمن ... و يجعل الرجس علی الذین لایعقلون

79- فطرت پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- رشد و طهارت ، اموری فطری و مطلوب همه انسان ها است .

وإن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو ازکی لکم

جمله «هو ازکی لکم» به منزله تعلیل است و تعلیل آن گاه صحیح است که شیء تعلیل شده (رشد یافته تر و پاکیزه تر بودن) مورد پذیرش مخاطبان باشد. بنابراین می توان گفت: رشد، بالندگی، طهارت و پاکی، امری مورد پذیرش و مطلوب همگان است.

ص: 96

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 12

12 - رشد و طهارت ، مطلوب و فطری همه انسان ها است .

ذلک ازکی لهم

جمله «ذلک ازکی لهم» به منزله تعلیل است و تعلیل آن گاه صحیح است که شیء تعلیل شده (رشد و پاکی) مورد پذیرش مخاطبان باشد. بنابراین می توان گفت که پاکی و رشد، مورد پذیرش و مطلوب همگان است و این به سبب امری فطری خواهد بود.

80- فواید پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 14

14 - پاکی و دوری از گناه و آلودگی ها ، به سود بشر

و من تزکی فائما یتزکی لنفسه

81- گواهی بر پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 13، 9

9 - شهادت بر پاکی و پیراستگی انسان از ناپاکی ها ، از شؤن خداوند است .

بل الله یتزکی من یشاء

بنابر اینکه «یزگی» از «تزکیه» به معنای پاک دانستن و نسبت طهارت دادن باشد.

13 - شهادت خدا بر پاکی و طهارت انسان و نیز ملاک های تعیین شده از سوی او برای پیراستگی ، گزاف و بدون دلیل نیست .

بل الله یتزکی من یشاء ولا یظلمون فتیلا

82- محرومان از پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- فرعون، طغیان‌گری محروم از هرگونه پاکی و صلاح

هل لك إلی أن تزگی

سؤال موسی(ع) نشان می‌دهد که وی در وجود فرعون، به دنبال یافتن تمایلی - هر چند اندک - به سوی خیر و صلاح بود.

ص: 97

83- ملاک پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 6

6 - تعیین ملاک و میزان پیراستگی و رشد یافتگی ، کار خداوند است .

بل الله یزکی من یشاء

اگر مراد از «تزکیه» پاک دانستن و شهادت به منزله بودن باشد، تزکیه خداوند به تعیین ملاک خواهد بود؛ چون خداوند غالباً شهادت به پاکی فرد و یا گروهی خاص نمی دهد، بلکه ملاکها را مشخص می کند.

84- منشأ پاکی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 14

14 - طهارت ، پاکی ، رشد و بالندگی اهل ایمان ، جلوه ای از فضل و رحمت الهی بر آنان

و لولا فضل الله علیکم و رحمته ما زکی منکم من أحد أبداً

«زکاء» در لغت به دو معنا آمده است: 1- نمو و رشد، 2- صلاح و پاکی.

85- موانع پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 20

20 - آمیزش جنسی در ایام حیض ، خلاف پاکیزگی است .

و یستلونک عن المحیض ... فاعتزلوا النساء فی المحیض ... ان الله یحب التوابین و ی

نهی از آمیزش در ایام حیض و سپس اظهار محبت به پاکیزگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

86- موانع پاکی قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

38 - پافشاری در کفر ، مانع تعلق اراده الهی به پاک نمودن قلب کافران از آلودگی و ناپاکی

الذین یسرعون فی الکفر . . . أولئک الذین لم یرد اللّٰه ان یطهر قلوبهم

87- موجبات پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 98

6 - خلود در بهشت های عدن ، پاداش پاکی و دوری جستن از کفر و شرک و گناه است .

جنت عدن . . . خلدین فیها و ذلک جزاء من تزکی

88- نشانه های پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 58 - 7

7 - ثمربخشی فراوان ، نشانه طیب بودن و کم ثمری ، نشانه خباثت

و البلد الطیب یخرج نباته باذن ربه و الذی خبث لا یخرج إلا نکدأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 9

9- صرف داشتن رابطه خویشاوندی با پاکان ، دلیل پاکی و خوبی نیست .

إلآءال لوط إنا لمنجّوهم . . . إلا امرأته قدرنا إنها لمن الغبرین

پاکیزگان

89- فضایل پاکیزگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 16

16 - خداوند ، توبه کنندگان و پاکیزگان را دوست دارد .

ان الله یحب التوابین و یحب المتطهرین

پاکیزگی

90- آثار پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و ثیابک فطهر

ص: 99

91- ارزش پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 15 - 15

15 - ارزش و اهمیت پاکیزگی و پاکدامنی ، در زندگی و روابط خانوادگی

و ازواج مطهره

92- اهمیت پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 2

2 - ملاک حلیت اشیا ، پاکیزگی و سازگاری آنها با طبع است .

اليوم احل لكم الطيبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 3

3 - طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، برخوردار از اهمیت ویژه در سلسله تعالیم قرآن

و ثيابك فطهر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که توصیه به طهارت، در ردیف توصیه های بزرگی (همچون تکبیر خداوند) قرار گرفته است که در مرحله نخست رسالت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ابلاغ شده بود.

93- اهمیت پاکیزگی طعام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 29

29- پای بندی به ارتزاق از پاکیزه ترین غذا ها ، اصلی پسندیده و مرغوب در زندگی یکتاپرستان است .

فلینظر أیها أذکی طعامًا

94- پاکیزگی باران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - فرقان - 25 - 48 - 4

4 - آب باران ، پاکیزہ ترین و زلال ترین آب ہا

و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

ص: 100

95- پاکیزگی حلال ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 87 - 7

7 - آنچه خداوند حلال کرده پاکیزه و گواراست .

لاتحرما طيبت ما احل الله لكم

طیب به معنای چیزی است که خوشایند آدمی باشد و اضافه طیبات به «ما احل الله»، اضافه بیانیه است یعنی «ما احل . .» تفسیری برای طیبات می باشد. گویا سؤال می شود طیبات چیست؟ در پاسخ گفته می شود، آنچه خداوند حلال کرده است.

96- پاکیزگی خوردنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 4

4 - پاکیزگی و سازگاری خوردنی ها با طبع ، ملاکی در حلیت آنها

احل لكم الطيبات

97- پاکیزگی در خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 15 - 15

15 - ارزش و اهمیت پاکیزگی و پاکدامنی ، در زندگی و روابط خانوادگی

و ازواج مطهره

98- پاکیزگی در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 2

2 - ورود به مسجدالحرام برای انجام طواف ، با سر و تن آلوده و نیاراسته ، ممنوع است .

ثم ليقتضوا تفثهم

99- پاکیزگی شراب بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 21 - 6,7

6 - ابرار در بهشت ، برخوردار از شراب بسیار پاکیزه و به دور از هرگونه آثار ناگوار (بیهوشی ، غفلت و عقل زدایی)

ص: 101

و سقیهم ربهم شراباً طهوراً

«طهور»، صیغه مبالغه و صفت برای «شراباً» است؛ یعنی، شراب ابرار در نهایت پاکیزگی و خالص از هر گونه آثار ناگوار شراب های دنیا (همچون بیهوشی، غفلت و کم شدن عقل) است.

7 - بهشتیان ، از شراب بسیار پاکیزه و به دور از هر گونه آثار ناگوار ، خواهند نوشید .

و سقیهم ربهم شراباً طهوراً

100- پاکیزگی لباس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 1

1 - پاکیزگی لباس و نظافت شخصی ، از نخستین توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

101- پاکیزگی همسران بهشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 49 - 3

3 - تمیزی و دوشیزگی ، از اوصاف زنان بهشتی

كأَنَّهُنَّ بِيضٌ مَّكْنُونٌ

تشبیه به پوشیده بودن تخم ها زیر پر شتر مرغ، کنایه از تمییز بودن زنان بهشتی است و مصون بودن آنان - که مفاد عبارت «مکنون» می باشد - کنایه از محفوظ ماندن آنان از دستبرد دیگران و دوشیزگی ایشان است.

102- تشویق به پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 18

18 - ترغیب و تشویق الهی ، به توبه و پاکیزگی

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين

از اهداف اشاره به محبت الهی نسبت به پاکیزگان و توبه کنندگان، تشویق انسانها به توبه و پاکیزگی است.

103- توصیه به پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 1

ص: 102

1 - پاکیزگی لباس و نظافت شخصی ، از نخستین توصیه های خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ثيابك فطهر

104- توصیه به پاکیزگی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 12

12 - پاکیزه نگه داشتن صفحات قرآن ، توصیه خداوند

صحفًا مطهره

توصیف ورق های قرآن به «مطهره» - علاوه بر بیان طهارت معنوی آنها از انحراف - آنها را سزاوار تطهیر دانسته و به لزوم دور داشتن آنها از آلودگی های ظاهری نیز اشاره دارد.

105- عبادت و پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 24

24 - ارتباط تنگاتنگ عبادت با طهارت و نظافت

أن طهرا بیتی للطائفین والعکفین والركع السجود

106- عوامل پاکیزگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 42 - 6

6 - پاکی و برگزیده شدن مریم ، زمینه برگزیده شدن خاندان عمران نزد خداوند

یا مریم انّ الله اصطفیک

«و اذ قالت . . .» عطف است به «اذ قالت ...» در آیه سی و پنجم و ظرف است برای «اصطفی ... ال عمران» ; یعنی آنگاه آل عمران برگزیده شدند که مریم را خداوند برگزید و پاک گردانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- آب باران ، وسیله ای برای نظافت و پاکیزگی

و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

«طهور» صیغه مبالغه از مصدر «طهارت» است و آمدن این واژه به صیغیه، مبالغه نه بر وزن فاعل (طاهر)، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آب ضمن آن که خود پاک و پاکیزه است، عنصری پاک کننده نیز می باشد.

ص: 103

1- آثار تزکیه پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 10 - 8

8- لزوم تصفیه درونی و اعتلای روحی پدر ، هنگام انعقاد نطفه فرزند

قال رب اجعل لی ءایه قال ءایتک ألا تکلم الناس ثلث لیال سوياً

نشانه ای که زکریا درخواست کرد، اگر برای تشخیص زمان انعقاد نطفه بوده، چنین درخواستی می تواند نشانه حساسیت خاص مسأله باشد و آن حضرت برای مراعات مسائلی خاص و نیز آدابی لازم، زمان آن را خواهان گردید تا با تهیه و تدارک مقدمات روحی لازم، اقدام به انجام مرحله انعقاد نطفه نماید.

2- آثار صلاحیت پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 82 - 9

9- صلاح و شایستگی پدر ، دارای نقش مؤثر در سعادت و نیک بختی فرزندان است .

كان أبوهما صلحاً فأراد ربك أن يبلغا أشدهما ويستخرجا كنزهما

3- آثار علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءابؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

4- آثار گرایشهای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 11

11 - باور های دینی پدران ، دارای تأثیری بسزا در گرایش فرزندان به آن باورها

نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَ إِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَحَدًّا

فرزندان یعقوب با جمله ای همانند «نَعْبُدُ اللَّهَ إِلَهًا وَاحِدًا» می توانستند اعتقاد توحیدی و توحید عبادی خویش را اظهار دارند. بیان آن معنا در ضمن نام بردن از ابراهیم و ... اشاره به نکاتی دارد که تأثیر پذیری فرزندان از باورهای پدران، از جمله آنهاست.

5- احترام پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 9

9- بنیامین بدون رخصت پدرش یعقوب (ع) به مسافرت اقدام نمی کرد .

از اینکه برادران یوسف برای بردن بنیامین به مصر با یعقوب سخن گفتند و از او خواست

ز اینکه برادران یوسف برای بردن بنیامین به مصر با یعقوب سخن گفتند و از او خواستند که وی را به همراه ایشان بفرستد (فأرسل معنا أخوانا) معلوم می شود که بنیامین بدون اجازه پدرش به مسافرت نمی رفت.

6- احسان به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 7

7- مادر ، دارای حقی فزون تر از پدر ، در برخورداری از احسان و خدمات فرزند

و وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كَرْهًا وَوَضَعَتْهُ كَرْهًا وَحَمَلَهُ وَفَصَلَّهُ

خداوند، در آغاز احسان به پدر و مادر را توصیه کرده است؛ ولی در بیان فلسفه آن صرفاً از زحمات مادر یاد نموده است. این در حقیقت تأکید بر حق مادر و توصیه فزون تر در مورد او است.

7- ادب در گفتگو با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 10

10- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر ، اگر چه مشرک باشد . *

يَأْتِ . . . يَأْتِ إِيَّيْهِ أَخَافُ أَنْ يَمْسُكَ

ص: 105

8- ارث پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 18

18 - برادران میت با وجود پدر و مادر و یا فرزندان او، ارث نمی برند .

وورثه ابواه فلامه الثلث فان كان له اخوه فلامه السدس

زیرا با فرض وجود برادرانی برای میت (فان كان له اخوه)، تنها پدر و مادر او را وارث شمرده است (وورثه ابواه).

9- استغفار برای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد .

ربنا اغفر لی ولولدی وللمؤمنین یوم یقوم الحساب

10- استقبال از پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 3

3- به استقبال پدر، مادر و بستگان رفتن و در خارج شهر به انتظار قدم آنان ماندن، رسمی نیکو و از آداب معاشرت است .

فلما دخلوا علی یوسف . . . قال ادخلوا مصر

11- اطاعت از پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 11، 12

11- پدران دارای حق امر و نهی به فرزندان خویش

فأرسل معنا أختانا

12- گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 4

4- گوش سپاری به فرمان های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

و لما دخلوا من حیث أمرهم أبوهم

ص: 106

12- انتساب فرزند به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 1,2,3

1 - هر فرزندی ، باید به پدر خود نسبت داده شود و نه کس دیگر .

ادعوهم لأبائهم

2- تبیین لزوم اسناد فرزند حقیقی به پدر ، از جمله هدایت های خداوند به حقیقت و درستی است .

و الله يقول الحقّ و هو يهدى السبيل . ادعوهم لأبائهم

3 - نسبت دادن فرزند به پدرش و نه مرد دیگر ، عادلانه ترین کلام در پیش گاه خداوند است .

ادعوهم لأبائهم هو أقسط عند الله

13- اهمیت احترام پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 99 - 9

9- لزوم احترام به خویشاوندان خصوصاً به پدران و مادران

فلما دخلوا على يوسف ءاوى إليه أبويه وقال ادخلوا مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 5

5- لزوم احترام به پدر و مادر

ورفع أبويه على العرش

14- اهمیت دعای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 7

7- دعای پدران در حق فرزندان ، به اجابت نزدیک تر است .

يٰۤاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا .. قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي

درخواست فرزندان یعقوب از او برای طلب آمرزش می رساند که آنان دعای وی را به اجابت نزدیک تر می دانستند ؛ حال یا به این لحاظ که او پدر ایشان است یا به این سبب که وی پیامبر خداست و یا هر دو لحاظ در نظر آنان بوده است.

ص: 107

15- اهمیت نقش پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 7

7- خانواده به ویژه پدر ، در رشد یا انحطاط اخلاقی فرزندان نقشی مؤثر دارد .

ما کان أبوک امرأ سوء و ما کانت أمک بعیاً

تعبیری که قوم مریم در باره پدر او به کار بردند، نفی همه پلیدی ها بود، حاکی از این که بدی های پدر - هرچه باشد - زمینه مناسبی برای فساد فرزندان خواهد شد و تأثیر رفتار مادر به آن گستردگی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 6 - 3

3 - وجود پدر ، مأمّن و مأوایی مناسب برای مراقبت از فرزند

ألم یجدک یتیمًا فاوی

به کسی «یتیم» گفته نمی شود؛ مگر در صورت نبود پدر. (العین)

16- ایمان پدر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 5

5- پدر و مادر حضرت ابراهیم (ع) مؤمن و موحد بودند .

ربّنا اغفر لی ولولدی

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) برای پدر و مادرش طلب آمرزش کرد، استفاده می شود که آنان مؤمن و موحد بودند.

17- بارداری بدون پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 21 - 3

3- اعطای فرزند بدون پدر ، امری آسان برای خداوند

هو علیّ هین

«هین» صفت مشبّهه از «هون» می باشد، یعنی آسان و راحت.

18- بی نیازی از پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 3 - 5,6

5 - خداوند ، نیاز به فرزند و پدر و مادر ندارد .

ص: 108

اللّٰهُ الصّمد . لم يلد و لم يولد

این آیه و آیه بعد، چنانچه تفسیر آیه قبل باشد؛ نداشتن فرزند و مبدأ پیدایش را، مصداق معنای «صمد» (بی نیازی) قرار داده است.

6- نیاز همه موجودات به خداوند ، دلیل بی نیازی او از فرزند و پدر و مادر است .

الصّمد . لم يلد و لم يولد

این آیه، می تواند بیانگر لوازم «صمد» بودن خداوند باشد.

19- پدر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 13، 1

1 - پدر ابراهیم، آزر و قوم او مردمی بت پرست و گمراه بودند.

و إذ قال إبرهیم لأبیه ءآزر أتتخذ أصناما

3 - آزر، پدر صلیبی ابراهیم (ع) نبوده است.

إذ قال إبرهیم لأبیه ءآزر

روش قرآن در آیات مختلف مشابه این آیه ذکر نام و نشان افراد نیست. لذا تصریح به اسم آزر به صورت عطف بیان بدان جهت می تواند باشد که مراد از «اب» را روشن نماید که پدر حقیقی ابراهیم (ع) نبوده، بلکه عمو و یا پدر خوانده وی بوده است.

13 - عن أبی عبدالله (ع): إن آزر أبا ابراهیم کان منجما لئمرود . . . و وقع آزر بأهله فعلقت یابراهیم . . .

از امام صادق (ع) روایت شده است: «آزر» پدر ابراهیم منجم نمرود بود . . . و آزر با همسر خویش همبستر شد و نطفه ابراهیم منعقد گشت . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود ، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد .

ربّنا اغفر لی و لولدیّ و للمؤمنین یوم یقوم الحساب

2- آزر (پدر یا عموی حضرت ابراهیم (ع)) ، مشرک و بت پرست بوده است .

إذ قال لأبيه يأتى لِمَ تعبد ما لا يسمع

«آزر» یا پدر حضرت ابراهیم بوده است، چنانچه ظاهر برخی آیات چنین اقتضا دارد و برخی روایات نیز مؤید آن است و یا این که مطابق برخی روایات دیگر عموی او بوده است. واژه «أب» در زبان عرب بر «عمو» نیز اطلاق می گردد. در قرآن نیز در سوره بقره آیه صد و سی و سوم به همین معنا استعمال شده است (نعبد إلهك و إله آبائك إبراهيم و إسماعيل). در این آیه لفظ «أب» در مورد «عمو» نیز به کار رفته، زیرا اسماعیل عموی یعقوب بوده است. گفتنی است که برخی مفسران، آزر را جد مادری ابراهیم دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 3

3- قوم ابراهیم (ع) و فردی که آن حضرت وی را پدر خطاب می کرد، پیرو آیین شرک و بت پرستی بودند.

و إذ قال إبراهيم لأبيه و قومه إئني براء مما تعبدون

20- پدر انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 2

2- شخص واحد (آدم (ع)) منشأ و مبدأ همه انسانهاست .

خلقکم من نفس وحده

برداشت فوق و نظایر آن مبتنی بر این نظر است که مراد از نفس واحده و زوجش آدم(ع) و حوا(س) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 1

1 - خداوند ، انسان ها را از یک تن (آدم (ع)) آفرید .

خلقکم من نفس وحده

مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از «نفس واحده» آدم ابوالبشر است.

21- پدر جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 15 - 4

4- « عن الحسين بن علي (ع) كان علي بن أبي طالب (ع) بالكوفة في الجامع إذ قام إليه رجل . . . و سأله عن اسم أبي الجن فقال :

شومان وهو الذي خلق من مارج من نار . . . » ;

از امام حسین(ع) روایت شده که حضرت علی(ع) در جامع کوفه بود که مردی برخاست [و در ضمن چند سؤال از آن حضرت] از پدر

جن سؤال کرد؛ حضرت فرمود: پدر جن «شومان» نام داشت [و فرمود:] هو الذی خلق من مارج من نار. . .».

22- پدر دینی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 12

12 - ابراهیم (ع)، پدر دینی امت اسلامی

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أبیکم ابرهیم

ص: 110

23- پدر سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 2

2 - سلیمان (ع) ، فرزند حضرت داوود (ع)

و وهبنا لداود سليمان

24- پدر مالک دیوار قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 5,6

5- خضر (ع) پدر مالکان دیوار را می شناخت و از نیکی و صلاح او در دوران زندگی اش با خبر بود .

و كان أبوهما صالحًا

6- صالح بودن پدر ، عامل حمایت خضر (ع) از منافع فرزندان یتیم او بود .

و أمّا الجدار فكان لغلمین یتیمین . . . و كان أبوهما صالحًا

جمله «و كان أبوهما صالحًا» نشان علت تعمیر دیوار است.

25- پدر مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 10

10 - مریم ، دختر عمران

امرات عمران . . . و ائی سمیتها مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 2

2 - حضرت مریم (ع) ، دختر عمران بود .

و مریم ابنت عمرن

26- پدر یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 1

1- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، پدران و اجداد یوسف (ع) بودند.

ص: 111

واتبعت مله اباى ابراهيم و اسحق و يعقوب

27- توحيد پدر ابراهيم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- ابراهيم - 14 - 41 - 5

5- پدر و مادر حضرت ابراهيم (ع) مؤمن و موحد بودند .

ربنا اغفرلى و لولدئ

از اينكه حضرت ابراهيم(ع) براى پدر و مادرش طلب آمرزش كرد، استفاده مى شود كه آنان مؤمن و موحد بودند.

28- حقوق پدر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 63 - 11، 12

11- پدران داراى حق امر و نهي به فرزندان خویش

فأرسل معنا أخانا

12- گوش سپارى به فرمان ها و خواسته هاى پدران از وظايف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 14 - 11

11 - مادران ، داراى حقي فزون تر از پدران ، بر گردن فرزند هستند . *

و وصّينا الإنسن بولدیه حملته أمه وهنّا على وهن و فصله فى عامين أن اشكر . . .

تعليل آوردن حكم تشكر از والدين، به اين كه مادر، سختى هاى باردارى را متحمل شده و فرزند را تا مدت دو سال شير مى دهد، مى تواند به فزونى حق مادر اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7- مادر، دارای حقی فزون تر از پدر، در برخورداری از احسان و خدمات فرزند

و وصینا الإنسن بولدیه إحسنًا حملته أمّه کرهًا و وضعته کرهًا و حمله و فصله

خداوند، در آغاز احسان به پدر و مادر را توصیه کرده است؛ ولی در بیان فلسفه آن صرفاً از زحمات مادر یاد نموده است. این در حقیقت تأکید بر حق مادر و توصیه فزون تر در مورد او است.

ص: 112

29- حکومت بر پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 6

6- حاکمان صالح بر پدر و مادر خویش حکومت و فرمانروایی نمی کنند .

و رفع أبویه علی العرش

یوسف(ع) با نشانیدن پدر و مادرش بر تخت خویش ، علاوه بر احترام ویژه اش به آنان ، درصدد بیان این نکته بود که هرگز بر پدر و مادرش حکمرانی و فرمانروایی نخواهد کرد ؛ بلکه مطیع و فرمانبردار ایشان خواهد بود.

30- خدا و پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 2 - 15،16

15 - « سأل رجل علیاً (ع) عن تفسیر هذه السوره فقال : . . . الصمد بلا تبعیض بدد ؛

مردی از امام علی(ع) درباره تفسیر این سوره (اخلاص) سؤال نمود، حضرت فرمود: . . . صمدیت خداوند، بدون تجزیه شدن به اجزای جدا از یکدیگر است.»

16 - « قال وَهْب بن وَهْب القرشي و حَدَّثني الصادق جعفر بن محمد عن أبيه الباقر عن أبيه (ع) أن أهل البصره كتبوا إلى الحسين بن علی (ع) يسألونه عن الصمد فكتب إليهم . . . ان الله سبحانه قد فسّر الصمد فقال : « الله أحد . الله الصمد » ثم فسّره فقال « لم يلد و لم يولد . و لم يكن له كفواً أحد » . . . هو الله الصمد الذي لا من شيء و لا في شيء و لا على شيء ؛

وهب 152 بن وهب قرشي گوید: که امام صادق(ع) از طریق پدرش امام باقر(ع) از امام سجاد(ع) برایم روایت کرده که: اهل بصره به امام حسین(ع) نامه نوشتند و از ایشان معنای صمد را پرسیدند؛ امام به آنان نوشت: . . . به درستی که خداوند سبحان خود صمد را تفسیر نموده و فرموده «الله أحد . الله صمد»، آن گاه آن را تفسیر کرده و فرموده است: «لم يلد و لم يولد . و لم يكن له كفواً أحد» . . . او است خدای صمد که نه از چیزی به وجود آمده و نه در چیزی جای گرفته و نه بر چیزی مستقر است.»

31- خوردن از خانه پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 3،10

3 - نابینایان، لنگ ها و مریضان، در استفاده از خوراکی های منازل پدر، مادر، برادر، خواهر، عمو، عمه، دایی و خاله خود، بدون هیچ اذنی، مجازاند .

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأكلوا من . . . بیوت ءابائکم . . . أو بیوت أخوتکم

10 - استفاده از خوراکی های منازل پدر، مادر، برادر، خواهر، عمو، عمه، دایی و خاله خود، بدون اذن خواستن، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأكلوا من بیوتکم أو بیوت ءابائکم . . . أو بیوت أخوتکم .

ص: 113

32- دوستی با پدر کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3 - ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ

33- رعایت حقوق پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 14 - 9

9 - فرزند ، به صورت عادی و طبیعی ، حال و حقوق پدر را بیش تر رعایت می کند . *

ووصينا الإنسن بولدیه حملته أمه وهنأ علی وهن. .. أن اشكر ... لولدیک

توصیه به رعایت حال والدین با یادآوری مشقاتی که مادر می کشد، ممکن است از این جهت باشد که فرزند ، حیات و معاش خود را مرهون پدر می داند و طبیعتاً، در مقابل او احساس وظیفه می کند و درباره مادر چنین احساسی ندارد، لذا این توصیه برای ایجاد انگیزه در فرزند جهت رعایت حقوق هر دوی آنها است.

34- روش برخورد با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 12

12- گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

35- روش گفتگو با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 10

10- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر ، اگر چه مشرک باشد . *

يأبت . . . يأت إتي أخاف أن يمّسك

36- سرزنش پدر ابراهيم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 86 - 1

ص: 114

1 - ابراهیم (ع)، پدر و قومش را به سبب گرایش به معبودهایی جز الله، مورد سرزنش قرار داد.

أَنْفَكَاءِ الْهَلَهُ دُونَ الْهَلَهُ تَرِيدُونَ

استفهام در «أَنْفَكَاءِ» متضمن معنای توییخ است و «إِلَهُ» مفرد «ءالهُه» به معنای معبود می باشد.

37- سهم ارث پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 11، 12، 15، 17

11 - سهم ارث هر یک از پدر و مادر، در صورتی که میّت دارای فرزند باشد، سدس (یک ششم) است.

و لابیوه لكل واحد منهما السدس ممّا ترک ان کان له ولد

12 - سهم ارث مادر در صورت انحصار ورثه به والدین، ثلث (یک سوم) است و بقیّه (دو سوّم) از آن پدر میّت است.

فان لم یکن له ولد و ورثه ابواه فلاّمه الثلث

جمله «ورثه ابواه» ظهور در انحصار ورثه به والدین دارد. بنابراین چون سهم مادر ثلث است، بقیه (دو ثلث)، از آن پدر خواهد شد.

15 - زنده بودن پدر میّت و ممنوع نبودن وی از ارث، شرط حاجب شدن برادران میّت از سهم ثلث مادر

و ورثه ابواه فلاّمه الثلث فان کان له اخوه فلاّمه السدس

17 - سهم ارث مادر در صورت انحصار ورثه به والدین و وجود برادرانی برای میّت، یک ششم و بقیه از آن پدر است.

فان لم یکن له ولد و ورثه ابواه فلاّمه الثلث فان کان له اخوه فلاّمه السدس

جمله «فان کان له اخوه» فرع بر جمله ای مقدّر است. یعنی ارث مادر در صورتی یک سوم است که میت، برادرانی متعدد نداشته باشد، ولی با وجود برادرانی برای میت، سهم او یک ششم است. و چون فرض بر این است که وارث تنها پدر و مادر هستند، بقیه از آن پدر می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 12 - 20

20 - در صورت نبودن فرزند برای میّت، نوه های وی به جای فرزند ارث می برند و موجب تنزل سهم زن، شوهر، پدر و مادر می شوند.

فان كان لكم ولد

امام باقر وصادق (ع): .. فان لم يكن له ولد و كان ولد الولد ذكوراً او اناثاً فاتّهم بمنزله الولد ... و يحجبون الابوين و الزوج و الزوجه عن سهامهم الاكثر ... .

تهذيب شيخ طوسي، ج 9، ص 289، ح 3، ب 27، مسلسل 1043؛ تفسير برهان، ج 1، ص 351، ح 8.

38- شرک پدر ابراهيم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 85 - 1

ص: 115

1 - ابراهیم (ع)، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

39- علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 2,4

2- محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناءؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد فی سبيله

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم .. و أموال اقترتموها و .. أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

40- فرار از پدر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 35 - 1

1 - قیامت، صحنه گریزان بودن انسان؛ حتی از پدر و مادر خویش

و أمّه و أبیه

41- فرار پدر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 36 - 2

2 - پدران در قیامت، با فرار از پسران خویش، خود را از آنها دور ساخته، آنان را تنها خواهند گذاشت .

و بنیه

42- کیفر پدر به جای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 10،12

10 - هیچ پدر و فرزندی، در قیامت به جای هم حتی اندک کیفری نمی شوند.

لايجزى والد عن ولده ولا مولود هو جاز عن والده شيئاً

12 - در قیامت، برعهده گرفتن بخشی از کیفر پدر از ناحیه فرزند، به خاطر سنگین بودن حق وی بر فرزند، امری متوقع

ص: 116

است . *

و لا مولود هو جاز عن والده

درباره مجازات نشدن پدر به جای فرزند، از فعل «یجزی» استفاده شده است و درباره نفی مجازات فرزند به جای پدر از «جاز» که حالت صفتی و تأکید بیشتری دارد. چنین تأکیدی، می تواند به خاطر توقعی باشد که از ناحیه پدران هست. و نیز می تواند به خاطر این باشد که او، از حیث عاطفه و مهر، به مراتب کم تر از پدر است. برداشت بالا بر اساس احتمال نخست است.

43- کیفر فرزند به جای پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 10,12

10 - هیچ پدر و فرزندی، در قیامت به جای هم حتی اندک کیفری نمی شوند .

لایجزی والد عن ولده و لا مولود هو جاز عن والده شیئاً

12 - در قیامت، برعهده گرفتن بخشی از کیفر پدر از ناحیه فرزند، به خاطر سنگین بودن حق وی بر فرزند، امری متوقع است . *

و لا مولود هو جاز عن والده

درباره مجازات نشدن پدر به جای فرزند، از فعل «یجزی» استفاده شده است و درباره نفی مجازات فرزند به جای پدر از «جاز» که حالت صفتی و تأکید بیشتری دارد. چنین تأکیدی، می تواند به خاطر توقعی باشد که از ناحیه پدران هست. و نیز می تواند به خاطر این باشد که او، از حیث عاطفه و مهر، به مراتب کم تر از پدر است. برداشت بالا بر اساس احتمال نخست است.

44- محدوده اطاعت از پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 3

3- اطاعت از پدر در صورت مخالفت فرمان او با توحید و یکتاپرستی جایز نیست . *

لئن لم تنته لأرجمنک . . . و أعتزلکم و ما تدعون

آزر در جمله «لئن لم تنته» صریحاً ابراهیم(ع) را از یکتاپرستی و مبارزه با شرک برحذر داشته و نهی کرده است، ولی ابراهیم(ع) در عین نهی او راه خود را ادامه داده و از تبعیت پدر در شرک سرباز زده است. لازم به ذکر است این برداشت مبتنی بر آن است که آزر پدر ابراهیم(ع) باشد.

45- محرمیت پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 18

ص: 117

18 - زنان مؤمن، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره، انگو گردنبند و...) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر، پدر، پدر شوهر و پسران خود هستند.

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ أو ءابائهنّ أو ءاباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ

46- محرمیت پدر شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 18,25

18 - زنان مؤمن، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره، انگو گردنبند و...) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر، پدر، پدر شوهر و پسران خود هستند.

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ أو ءابائهنّ أو ءاباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ

25 - پدر شوهر، پسرهمسر، پسر برادر، پسر خواهر، زنان مؤمن، بردگان، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی، از محارم زنان اند.

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ .. أو الطفل الذین لم یظہروا علی عورت النساء

47- مسؤولیت پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 68 - 11

11 - تلاش برای تأمین سلامت فرزندان از وظایف پدران

إلاّ حاجه فی نفس یعقوب قضیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 10

10 - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما یأبت استتجره .. القویّ الأمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 8

8 - گرایش دادن فرزند به بیش توحیدی ، از وظایف پدر است .

قال لقمن لابنه . . . یبئی لا تشرک باللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 19 - 9

9 - آموزش اخلاق و آداب معاشرت ، از وظایف پدر درباره فرزند خویش است .

یبئی . . . و لاتصعّر خدک للناس . . . و اغضض من صوتک

ص: 118

48- موارد اطاعت از پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 8

8 - تبعیت در ایمان ، محوری بایسته پیروی از پدران

و اتبعتهم ذریتهم بایمن

در قرآن، معمولاً پیروی از پدران منفی شمرده شده است؛ ولی در این آیه یکی از محورهایی که پیروی از پدران ارزش به شمار آمده، محور ایمان است.

49- مهربانی با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 10

10- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر ، اگر چه مشرک باشد . *

يَأْتِ . . . يَأْتِ إِيَّيْهِمْ أَنِ يَخَافُ أَنِ يَمْسُكَ

50- نعمت همنشینی با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 9

9- هم جواری و هم زیستی با پدران ، همسران و فرزندان ، از نعمت های الهی و از خواسته های بشر

و أدخلهم جنّات عدن التي وعدتهم ومن صلح من آباءهم وأزوجهم وذريّتهم

یادآوری ورود پدران، همسران و فرزندان به بهشت در جوار مؤمنان تائب، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

51- نقش پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 9

9- صلاحیت های پدر، دارای نقشی بسزا، در صلاحیت و کمال فرزند است.

فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ... وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا

ص: 119

52- نقش پدر صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 82 - 6,7,8

6- صالح بودن پدر ، عامل حمايت خضر (ع) از منافع فرزندان یتیم او بود .

و أمّا الجدار فکان لغلمین یتیمین . . . و کان أبوهما صلحاً

جمله «و کان أبوهما صلحاً» نشانِ علتِ تعمیر دیوار است.

7- صلاح و نیکی پدر یتیمان ، مایه اراده خداوند بر دستیابی آنان به گنج نهفته خویش ، هنگام توان مندی بر بهره گیری از آن شد .

و کان أبوهما صلحاً فأراد ربّک أن یبلغا أشدهما ویستخرجا کنزهما

اهل لغت، در این که کلمه «أشدّ» مفردی است که وزنی مانند وزن جمع دارد، یا جمعی است که از لفظ خود مفردی ندارد، اختلاف نظر دارند. برخی، آن را جمع «شده» دانسته اند (لسان العرب). در هر صورت، مراد، حدّ توان مندی جسمی و عقلی است.

8- برخورد شایسته با فرزندان افراد صالح ، به پاس نیکی پدران آنان ، لازم است .

و کان أبوهما صلحاً فأراد ربّک

53- ولایت پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 7

7- مردان ، در دوران جاهلیت بر فرزندان خود ولایت و اختیار تام داشتند .

أیمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

اینکه خداوند از تصمیم مشرکان درباره زنده نگه داشتن نوزادان دختر خود و یا در گور کردنشان سخن می گوید و کس دیگری را دخیل و معترض نمی داند، می تواند حاکی از نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 12

12 - ولایت داشتن پدر بر دختر در ازدواج ، در شریعت مورد قبول شعیب (ع)

قال إني أريد أن أنكحك . . . على أن تأجرني ثمنى حجج

پدر شوهر

54- محرمیت پدر شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 18،25

18 - زنان مؤمن، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره، انگو گردنبند و . . .) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر، پدر، پدر شوهر و پسران خود هستند .

ص: 120

و لا یبدین زینتھنّ إلاّ لبعولتھنّ أو ءابائھنّ أو ءاباء بعولتھنّ أو ابنائھنّ

25- پدر شوهر ، پسر همسر ، پسر برادر ، پسر خواهر ، زنان مؤمن ، بردگان ، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی ، از محارم زنان اند .

و لا یبدین زینتھنّ إلاّ لبعولتھنّ . . . أو الطفل الذین لم یظہروا علی عورت النساء

ص: 121

5- پرسش

1- آثار پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 7

7 - پرسش و جستجو از حقیقت ، راهی برای درک آن است .

بکم ... فهم لایعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 102 - 3

3 - پرسش امت های پیشین از احکام مسکوت مانده در دین ، موجب جعل و تشریح آن احکام برای آنان

قد سألتها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

2- آثار پرسش بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 10

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من یتبدل الکفر بالایمن

3- آثار پرسش مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 6

6 - پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ساز نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای آنان

ویس - لونک عن الجبال فقل

4- آثار ذکر پرشی از عهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 18

18- توجه به مورد سؤال قرار گرفتن انسان در قبال تعهدات خویش ، زمینه ساز پابندی بیشتر به آن است .

و أوفوا بالعهد إن العهد كان مسئولاً

از اینکه خداوند، پس از دستور به رعایت عهدها و معاهدات، فرموده است: «انسانها، در قبال آنها بازخواست خواهند شد» به دست می آید که توجه دادن به این نکته، خود نوعی ایجاد انگیزش برای رعایت آنهاست.

5- اجتناب از پرشی بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 14

14- پرهیز از تحقیقات بی ثمر و احاله علم آن به خداوند ، لازم است .

قل ربّی أعلم بعدتهم

6- استهزا با پرشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 13

13 - استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از طریق طرح پرشی هایی از امور غیبی ، از سوی خداوند تهدید شدند .

یسئلک الناس عن الساعه . . . و ما یدریک لعلّ الساعه تکون قریباً

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که طرح پرسش، به منظور استهزا و مسخره کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است. بنابراین، «لعلّ الساعه...» با توجه به تکرار اسم ظاهر به جای ضمیر، می تواند برای تهدید مسخره کنندگان باشد.

7- اهمیت پرشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 8

8- طرح پرسش و آن گاه مراجعه به قرآن برای پاسخ یابی ، توصیه خداوند به انسانها

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

8- اهمیت پرسش و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 123

5 - انعام - 6 - 12 - 6

6 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 19

19 - طرح و بیان حقایق به صورت پرسش و پاسخ، از روشهای هدایتی قرآن

قل أغير الله .. قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 6,8

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أي شیء أكبر شهده قل لله

8 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أي شیء أكبر شهده قل الله شهید

9- اهمیت طرح پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 3

3- طرح سؤال از روش های قرآن در تعلیم و آموزش

أفی الله شكّ فاطر السموت و الأرض

10- پرسش ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 260 - 3,28

3 - پرسش ابراهیم (ع) از خداوند ، درباره نشان دادن کیفیت احیای مردگان برای آرامش خاطر خویش

و اذ قال ابرهیم ربّ ارنی کیف تحیی الموتی . . . لطمئنّ قلبی

28 - پرسش ابراهیم (ع) از خداوند درباره کیفیت زنده شدن مردگان ، به انگیزه اطمینان قلب خود به خلیل الله بودنش

قال ابرهیم ربّ ارنی . . . لیطمئنّ قلبی

امام رضا (ع) درباره «لیطمئنّ قلبی» در آیه فوق فرمود: . . . و لکن لیطمئنّ قلبی علی الخلّه

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 198، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 276، ح 1088.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 124

4- ابراهیم (ع) پس از دریافت خبر فرزندان شدنش از فرشتگان، خواستار توضیح و اطلاعات بیشتری از آنان شد.

فبیم تبشرون

برداشت فوق بر این اساس است که «با» در «فبیم» برای ملابست باشد و استفهام در جمله «فبیم تبشرون» سؤال از چگونگی تحقق چنین بشارتی (فرزنددار شدن) باشد و نه تردید و سؤال از اصل فرزندان شدن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ابراهیم (ع) پس از شناخت مهمانانش (فرشتگان) از مأموریت اصلی و مهم آنان جويا شد.

قال فما خطبكم أيها المرسلون

«خطب» به معنای امر مهم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- در پی جويا شدن ابراهیم (ع) از مأموریت اصلی مأموران الهی (فرشتگان) آنان هلاکت قوم تبهکار (قوم لوط) را مأموریت اصلی خویش معرفی کردند.

قال فما خطبكم أيها المرسلون . قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ابراهیم (ع)، از پدر و قومش در باره علت تقدیس و عبادتشان در برابر مجسمه های بی جان، توضیح خواست.

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون

از پاسخ قوم ابراهیم، که کارشان را به خاطر پیروی از اجداد خود معرفی کردند (قالوا وجدنا آبائنا لها عابدین)، به دست می آید که سؤال ابراهیم (ع) مربوط به علت و چرایی تقدیس و عبادتشان در برابر بت ها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرسش ابراهیم (ع) از پدر خود و قومش ، درباره آنچه مورد پرستش قرار داده بودند .

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرسش بیدارگر ابراهیم از قوم بت پرست خویش درباره شنوایی بت ها

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

4 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 31 - 1

1 - پرسش حضرت ابراهیم (ع)، درباره رسالت و مأموریت میهمانان خویش (فرشتگان)

قال فما خطبکم ایها المرسلون

«خطب» به شأن و امری گفته می شود که شخص در پی آن است. سؤال ابراهیم(ع) از مأموریتی بود که فرشتگان، می خواستند آن را به اجرا درآورند.

11- پرسش اخروی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 3

3- پاسخ سریع و بی چون و چرای انسان ها، به پرسش های خداوند در قیامت

یوم یدعوکم فتستجیبون بحمده

12- پرسش اخروی غافلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 2

2- غافلان از یاد خدا، در قیامت شگفت زده و با پرسشی شکوه آمیز از خداوند، جویای علت کوری خود خواهند شد .

قال ربّ لم حشرتنی اعمی

13- پرسش اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4- پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتنی .. قال کذلک أتتک ءایتنا

از ظاهر «قال كذلك» چنین برمی آید که پاسخ سؤال «لم حشرتنی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

14- پرسش از آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 3

ص: 126

3- ابراهیم (ع)، از پدر و قومش در باره علت تقدیس و عبادتشان در برابر مجسمه های بی جان، توضیح خواست.

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون

از پاسخ قوم ابراهیم، که کارشان را به خاطر پیروی از اجداد خود معرفی کردند (قالوا وجدنا آبائنا لها عابدین)، به دست می آید که سؤال ابراهیم (ع) مربوط به علت و چرایی تقدیس و عبادتشان در برابر بت ها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 1

1 - پرسش ابراهیم (ع) از پدر خود و قومش، درباره آنچه مورد پرستش قرار داده بودند.

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

15- پرسش از ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 8

8 - پرس و جوی خداوند از ابلیس، درباره تأثیر دو عامل خودبرتربینی و عالی رتبگی وی در تمردش از سجده بر آدم (ع)

قال يا ابليس ما منعك أن تسجد .. . أستكبرت أم كنت من العالين

16- پرسش از ارث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 30

30 - نظر خواهی و استفتای مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره مقدار ارث زنان

و يستفتونك في النساء

امام باقر (ع) در مورد «و يستفتونك في النساء» در آیه فوق فرمود: فان نبی الله (صلی الله علیه و آله) سئل عن النساء ما لهن من الميراث؟

...

17- پرسش از استقامت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 8

8- پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أُوحیَ إلیک . . . و سوف تستلون

ص: 127

18- پرسش از استقامت مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 8

8 - پایبندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إليك . . . و سوف تسئلون

19- پرسش از افعال خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 5

5- پرسش از افعال خداوند و شگفتی از آن ، با مقامات بلند برگزیدگان الهی منافاتی ندارد .

قال رب أتئی یكون لی غلم

20- پرسش از اقتصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 5

5 - بیان احکام و پاسخگویی به پرسش های اقتصادی - اجتماعی از شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الأنفال قل الأنفال لله و الرسول

21- پرسش از انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 2

2 - خدا در قیامت پیامبران خویش را از چگونگی شکل گیری گرایش های باطل امت ها مورد پرسش قرار می دهد .

و اذ قال الله یعیسی ابن مریم ءانت قلت للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - چگونگی رفتار امته‌ها و برخورد آنان با رسالت انبیا، پرسش خداوند از رسولان خویش در قیامت *

فلنسلن الذین أرسل إلیهم ولنسلن المرسلین

بدان احتمال که مورد سؤال از پیامبران، رفتار امتهایشان باشد؛ چه اینکه محور آیات پیشین فرمان به پذیرش آیات الهی و تهدید مخالفان انبیا بوده است.

ص: 128

22- پرسش از انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 215 - 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره انفاق

یستلونک ماذا ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 14

14 - سؤال مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره انفاق و مقدار آن

یستلونک ماذا ینفقون قل العفو

23- پرسش از انفال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 1

1 - تعیین مالک انفال و بیان چگونگی تقسیم آن ، پرسش مکرر مسلمانان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یستلونک عن الأنفال

از جمله «قل الأنفال لله و الرسول» که تعیین کننده مالک انفال است و در پاسخ مسلمانان ایراد شده، معلوم می شود که پرسش آنان درباره مالک انفال و طبعاً از چگونگی تقسیم آن بوده است.

24- پرسش از انگیزه عصیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 32 - 4

4- جو یا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته است .

قال یابلیس ما لک الا تکون مع السجدین

از اینکه خداوند، از ابلیس جویای انگیزه وی برای تمردش شد - با اینکه بدون آن هم می توانست او را کیفر بدهد - می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 3

3 - جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته و بایسته

قال یابلیس ما منعک أن تسجد

از این که خداوند، از ابلیس جویای انگیزه و علت تمردش شد - با آن که بدون آن هم می توانست او را کیفر دهد - می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

ص: 129

25- پرسش از انگیزه قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 3

3 - جويا شدن از انگيزه و علل عصيان و قانون شکنی ، امری شايسته و بایسته

قال یابلیس ما منعک آن تسجد

از این که خداوند، از ابلیس جويای انگیزه و علت تمرزش شد - با آن که بدون آن هم می توانست او را کیفر دهد - می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

26- پرسش از ائمه (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 10

10- « محمد بن یزید قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : . . . « توتی أكلها کلّ حین یاذن ربّها » ؟ قال : یعنی ما یخرج إلى الناس من علم الإمام فی کلّ حین یسأل عنه ؛

محمد بن یزید گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خدا. .. «توتی اكلها کلّ حین یاذن ربّها» سؤال کردم آن حضرت فرمود: یعنی، آن مقدار از علم امام(ع) که برای مردم در هر زمان - که از ائمه سؤال گردد - بیان می شود».

27- پرسش از بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 3، 1

1- ابراهیم (ع) در حضور پدر و قومش ، بت پرستی را زیر سؤال برد و آشکارا با آن به مخالفت برخاست .

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل

استفهام در «ما هذه التماثيل. . .» سؤال از حقیقت بت ها است، نه نام آنها. و از آن جایی که ابراهیم(ع) از حقیقت آنها آگاه بود و نیازی به سؤال نداشت، استفهام ایشان به منظور زیر سؤال بردن و محکوم کردن بت پرستی و نوعی اظهار مخالفت با آن بوده است.

3- ابراهیم (ع) ، از پدر و قومش در باره علت تقدیس و عبادتشان در برابر مجسمه های بی جان ، توضیح خواست .

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون

از پاسخ قوم ابراهیم، که کارشان را به خاطر پیروی از اجداد خود معرفی کردند (قالوا وجدنا آبائنا لها عابدین)، به دست می آید که سؤال ابراهیم(ع) مربوط به علت و چرایی تقدیس و عبادتشان در برابر بت ها بوده است.

ص: 130

28- پرسش از بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 3

3- ابراهیم (ع) در یک شگرد عالمانه ، از بت پرستان خواست تا از خود بت ها در باره شکننده آنها پرسوجو کنند .

فسلوهم إن كانوا ينطقون

ابراهیم(ع) با نسبت دادن شکستن بت ها به بت بزرگ و درخواست از بت پرستان به پرس و جو کردن از بت ها برای شناسایی بت شکن، شگردی عالمانه را در مبارزه با بت پرستی برگزید؛ زیرا بت پرستان از این طریق به آسانی به بطلان راه خویش پی بردند؛ چنان که آیه بعد (فرجعوا إلی أنفسهم.. ..) گویای همین حقیقت است.

29- پرسش از برپایی قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 187 - 1, 12

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت ، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الساعة أیأن مرسیها

«مرسی» مصدر میمی و یا اسم زمان از «ارساء» (مستقر کردن) است. «ایان» کلمه ای است برای پرسش از زمان و به معنای چه وقت. به کارگیری فعل مضارع (یسئلون) حکایت از تکرار سؤال دارد.

12 - مردم عصر بعثت به گمان آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زمان تحقق قیامت ، با سؤال های مکرر خواهان افشای آن بودند .

یسئلونک کأنک حفی عنها

30- پرسش از برخورد خدا با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3

3- چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته ، پرسش فرعون از موسی (ع)

أن العذاب علی من کذب .. .. فما بال القرون الأولى

چون در آیات گذشته، موسی(ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به معذّب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی(ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

31- پرسش از بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 4

4 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) إنَّ الله إذا أدخل أهل الجنَّة الجنَّة وأهل النار النار قال لأهل الجنة : « كم لبثتم في الأرض عدد

ص: 131

سنین؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض يوم قال لنعم ما اتجرتم فی يوم أو بعض يوم رحمتی و رضوانی و جنتی أَسکنوا فیها خالدین مَخلدین ثم یقول: یا أهل النار «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین قالوا لبثنا يوماً أو بعض يوم» فیقول: بئس ما اتجرتم فی يوم أو بعض يوم ناری و سخطی أمکتوا فیها خالدین؛

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: همانا خدا وقتی که اهل بهشت را در بهشت و اهل آتش را در آتش داخل می کند، به بهشتیان می گوید «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا يوماً أو بعض يوم». خدا می فرماید: چه خوب تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از آن! اینک [این] رحمت، رضوان و بهشت من است، در آن ساکن شوید همیشه و جاویدان. سپس می فرماید: ای اهل آتش «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می دهند: «لبثنا يوماً أو بعض يوم». پس خدا می فرماید: چه بد تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از یک روز. اینک، [این] آتش و خشم من است، در آن همیشه بمانید».

32- پرسش از تعداد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 11

11 - ذکر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ در قرآن ، مورد پرسش انکارآمیز کافران و گروه بیمار دل و مغرض قرار گرفت .

و ليقول الذين في قلوبهم مرض و الكفرون ماذا اراد الله بهذا مثلاً

33- پرسش از توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 6

6 - یگانگی خداوند در تدبیر جهان ، محور پرسش های تردیدآمیز اهل مکّه در عصر بعثت *

عمّ یتساءلون

گرچه بخش عظیمی از آیات این سوره درباره حوادث قیامت است؛ ولی آیات آغازین آن - که درباره قدرت خدا و حاکمیت خواست او بر جهان است - می تواند قرینه باشد که مورد سؤال در «یتساءلون» وابستگی همه کارها به خداوند و بی نقش بودن بت ها در کار تدبیر جهان است.

34- پرسش از جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 3

3- حضرت مریم (س) از جبرئیل خواست او را از چگونگی پیدایش فرزندى بدون پدر آگاه سازد .

قالت ائى يكون لى غلم ولم يمسنى بشر ولم اك بعثاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 132

2- جبرئیل در پاسخ به سؤال و نگرانی مریم بر حتمی بودن وعده الهی و حامله شدن او به عیسی (ع) تأکید کرد.

قال کذلک

چنان چه مشارالیه «ذلک» مضمون رسالت جبرئیل باشد، در این صورت تأکیدی بر تحقق حتمی بشارت است؛ یعنی «موضوع همان گونه است که گفتم».

35- پرسش از جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 1,3,4

1 - پرسش خداوند از دوزخیان، نسبت به مدت زندگی آنان در دنیا

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

ضمیر فاعل در «قال» با توجه به آیات قبل، به خداوند باز می‌گردد. «کم» برای استفهام از مقدار و «لبث» (مصدر «لبثم») به معنای درنگ کردن است.

3 - پرسش خداوند از دوزخیان، پیرامون درنگ آنان در عالم برزخ

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

با توجه به پاسخ سؤال یاد شده در آیه بعد «لبثنا يوماً أو بعض یوم...» یک روز یا پاره ای از یک روز» می‌توان گفت که مراد، درنگ آنها در عالم برزخ است.

4 - «قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) إن الله إذا أدخل أهل الجنة النار قال لأهل الجنة: «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟ قالوا: لبثنا يوماً أو بعض یوم قال لنعم ما اتجرتم فی یوم أو بعض یوم رحمتی و رضوانی و جنتی أسکنوا فیها خالدین مخلدین ثم یقول: یا أهل النار «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین قالوا لبثنا يوماً أو بعض یوم» فیقول: بس ما اتجرتم فی یوم أو بعض یوم ناری و سخطی أمکتوا فیها خالدین»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: همانا خدا وقتی که اهل بهشت را در بهشت و اهل آتش را در آتش داخل می‌کند، به بهشتیان می‌گوید «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می‌دهند: «لبثنا يوماً أو بعض یوم». خدا می‌فرماید: چه خوب تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از آن! اینک [این] رحمت، رضوان و بهشت من است، در آن ساکن شوید همیشه و جاویدان. سپس می‌فرماید: ای اهل آتش «کم لبثتم فی الأرض عدد سنین؟» و آنان جواب می‌دهند: «لبثنا يوماً أو بعض یوم». پس خدا می‌فرماید: چه بد تجارتی کردید در یک روز یا قسمتی از یک روز. اینک، [این] آتش و خشم من است، در آن همیشه بمانید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 1

1 - پرسش نگهبانان جهنم از دوزخیان ، درباره آمدن فرستادگان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن برای ایشان

قالوا أَوَّلَم تَأْتِكُمْ رَسَلَكُم بِالْبَيِّنَاتِ

ص: 133

36- پرسش از چشم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 11، 9

9- چشم، گوش و قلب در قیامت، مورد بازخواست و سؤال قرار خواهند گرفت.

إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

برداشت فوق، مبتنی بر این است که: اولاً، سؤال از موارد یاد شده حقیقی باشد و ثانیاً، طبق همین مبنا - چون در دنیا از آنها سؤال نخواهد شد - مراد از آن، بازخواست و سؤال در قیامت باشد.

11- «عَنِ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع): «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» قَالَ: يَسْأَلُ السَّمْعَ عَمَّا سَمِعَ وَالْبَصَرَ عَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ وَالْفُؤَادَ عَمَّا عَقَدَ عَلَيْهِ;

حسن بن خارون گوید: امام صادق (ع) به من فرمود: [مراد از آیه] «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا» [این است که] گوش از آنچه شنیده و چشم از آنچه دیده و قلب از آنچه که اعتقاد پیدا کرده است، سؤال می شود».

37- پرسش از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3- پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج، درباره معبودهای ادعایی آنان

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

38- پرسش از حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 7 - 4

4- پیدایش سؤالهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع)، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ. لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِلْمُتَلِّينِ

39- پرسش از خبرگان امت ها

2- بیرون آوردن فرد مطلع و آگاه هر جامعه شرک پیشه در قیامت ، برای پاسخ گویی به پرسش خداوند

و نزعنا من کلّ اُمّه شهیداً

«شهید» به معنای گواه است و گاهی به معنای شخص مطلع و خبره نیز به کار می رود؛ مانند: «و إن کنتم فی ریب ممّا نزلنا علی عبدنا فاتوا بسوره من مثله و ادعوا شهدائکم...». در آیه بالا نیز همین معنا اراده شده است.

4- اقدام خداوند به بستن راه هرگونه عذر و بهانه بر روی اهل شرک ، با برگزیدن افراد خبره آن جوامع جهت پاسخ گویی به

سؤالات خود در قیامت

و نزعنا من کلّ أُمَّه شهيداً

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند به جای این که مستقیماً از مردم مطالبه دلیل کند، افراد خبره ای را از میان آنان بیرون می آورد و در حضور آن جوامع، از آن افراد می خواهد که برهان خود را برای شرک بیان کنند.

40- پرسش از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 13

13- خداوند ، در برابر هیچ کس مسؤول نیست و کسی یارای چون و چرا کردن با او را ندارد .

فيغرقكم بما كفرتم ثم لا تجدوا لكم علينا به تبيعا

از اینکه خداوند فرمود: «هیچ کس را نمی یابید که به نفع اعراض کنندگان از خدا و علیه او اقدامی انجام دهد» احتمال دارد کنایه از این باشد که کسی را یارای چون و چرا با خداوند نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 11

11- خداوند ، در برابر هیچ کس مسؤول نبوده و هیچ کس را یارای چون و چرا کردن با او نیست .

إذا لأذقنك . . . ثم لا تجد لك علينا نصيراً

از اینکه خداوند فرمود: «هیچ کس را نمی یابی که علیه ما و به نفع خود، تو را یاری کند» احتمالاً به این معنا باشد که: اصلاً کسی را یارای چنین کاری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 2،4

2 - غافلان از یاد خدا ، در قیامت شگفت زده و با پرسشی شکوه آمیز از خداوند ، جویای علت کوری خود خواهند شد .

قال ربّ لم حشرتني أعمى

4 - آدمی در قیامت ، مجاز به پرسش از پروردگار است .

ظاهر «قال» چنین افاده می کند که این سؤال به لفظ در آمده و از سوی نابینایان در قیامت مطرح خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4 - پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او ، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتنی .. قال کذلک أتتک ءایتنا

از ظاهر «قال کذلک» چنین برمی آید که پاسخ سؤال «لم حشرتنی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

ص: 135

41- پرسش از خلقت آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 10،12

10 - انسان ها ، وظیفه دار سؤال کردن از افراد خبیر و آگاه در باره مبدأ و چگونگی آفرینش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و ...)

الذی خلق السموت ... فسئل به خبیراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این مطلب است که «فا» در «فسئل به خبیراً» جواب برای شرط مقدر و تقدیر آن چنین باشد: «إن شئت تحقیق ما ذکر فسئل به خبیراً». گفتنی است در برداشت فوق، مرجع ضمیر «به» خلق و استوا و «خبیراً» مفعول برای «فسئل» دانسته شد.

12 - لزوم رجوع به افراد خبیر و آگاه در مسائل مربوط به معارف الهی ، همچون مبدأ و چگونگی آفرینش آسمان ها و زمین

الحيّ الذی لایموت .. الذی خلق السموت ... الرحمن فسئل به خبیراً

42- پرسش از خلقت زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 10،12

10 - انسان ها ، وظیفه دار سؤال کردن از افراد خبیر و آگاه در باره مبدأ و چگونگی آفرینش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و ...)

الذی خلق السموت ... فسئل به خبیراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این مطلب است که «فا» در «فسئل به خبیراً» جواب برای شرط مقدر و تقدیر آن چنین باشد: «إن شئت تحقیق ما ذکر فسئل به خبیراً». گفتنی است در برداشت فوق، مرجع ضمیر «به» خلق و استوا و «خبیراً» مفعول برای «فسئل» دانسته شد.

12 - لزوم رجوع به افراد خبیر و آگاه در مسائل مربوط به معارف الهی ، همچون مبدأ و چگونگی آفرینش آسمان ها و زمین

الحيّ الذی لایموت .. الذی خلق السموت ... الرحمن فسئل به خبیراً

43- پرسش از خمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره شراب و قمار

يسئلونك عن الخمر و الميسر

44- پرسش از دختران شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

7- پرسش موسی (ع) از دختران شعیب درباره انگیزه آنان از منع کردن گوسفندانشان از آب

قال ما خطبکما

«خطب» معادل «شان» است؛ یعنی، «ما الذی حملکما علی الذود؛ چه چیزی شما را بر این کار وا می دارد؟»

45- پرسش از درباریان سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 38 - 2

2 - پرسش سلیمان از قدرت درباریانش برای آوردن تخت بلقیس

قال یأیها الملؤا ائکم یأتینی بعرشها

46- پرسش از رب العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 1,4

1 - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام «رب العالمین» (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما رب العلمین

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

4 - «عن ابي عبد الله (ع) قال لما بعث الله موسى إلى فرعون . . . فقال فرعون «و ما رب العالمین» و إنما سأله عن كيفية الله فقال موسى «رب السماوات والأرض و ما بينهما إن كنتم موقنین» فقال فرعون متعجباً لأصحابه «ألا تستمعون» أسأله عن كيفية فيجيبني عن الصفات . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که خداوند موسی را به سوی فرعون مبعوث کرد . . . فرعون به موسی (ع) گفت «و ما رب العالمین» و سؤال فرعون از موسی درباره کیفیت خداوند بود. موسی (ع) در جواب فرعون گفت: «رب السماوات والأرض و ما بينهما . . .». فرعون در حالی که تعجب کرده بود به اصحابش گفت: آیا نمی شنوید [چه میگوید؟] من از کیفیت خدا می پرسم و او در جواب من از صفات می گوید . . .».

47- پرسش از رسالت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 1

1- در پی جویا شدن ابراهیم (ع) از مأموریت اصلی مأموران الهی (فرشتگان) آنان هلاکت قوم تبهکار (قوم لوط) را مأموریت اصلی خویش معرفی کردند .

قال فما خطبكم أيها المرسلون . قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

ص: 137

48- پرسش از زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 3 - 2

2 - عوامل زلزله شدید زمین در آستانه قیامت ، ناشناخته برای انسان ها و زمینه پرسش تحیرآمیز آنان از اهداف و علل آن

وقال الإنسن ما لها

«ما» برای استفهام از انگیزه و اهداف است.

49- پرسش از شنوایی بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 1

1 - پرسش بیدارگر ابراهیم از قوم بت پرست خویش درباره شنوایی بت ها

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

50- پرسش از صفات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 2

2 - جواز پرسش و تحقیق درباره صفات خداوند و چگونگی آنها

و إذا سألك عبادی عنی فانی قریب

51- پرسش از عذاب اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 4

4 - فرعون با ناباوری نسبت به عملی شدن وعده عذاب در باره پیشینیان ، نظر موسی (ع) را در مورد آنان جویا شد .

قال فما بال القرون الأولى

سؤال فرعون از حال پیشینیان، پس از گفته موسی (ع) (أَنَّ الْعَذَابَ عَلَيَّ مِنْ كَذِّبٍ) از ناباوری او حکایت دارد؛ زیرا وی آنان را نابود شده و بی نشان و اثر می دانست.

ص: 138

52- پرسش از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 9

9- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 3

3 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در یاد کرد بطلان عقاید ایشان

إِذْ قَالَ لِأَيُّهَا قَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 24 - 2

2- انسان ها ، در قبال عقاید و رفتار خود ، مسؤول بوده و در روز قیامت بازخواست خواهند شد .

وَقَفَّوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 7

7 - زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق ، روش قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مبارزه با آنها

فَاسْتَفْتِهِمُ الرُّبُكُ الْبَنَاتِ وَ لَهُمُ الْبَنُونَ .. أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مَّبِينٌ . فَأْتُوا بِكُتُبِكُمْ إِنْ كُنْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 5

5- انسان ها ، در برابر عقاید دینی خویش و انتخاب آن ، مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشند .

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

53- پرسش از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 6

6- بازخواستن وزیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتَّخِذُوا ءالِهَهُ مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يَنْشُرُونَ

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه «هم ینشرون» استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 3

ص: 139

3- بازخواست و زیر سؤال بردن عقیده و اندیشه باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتّخذوا من دونه ءالهه

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «أم» منقطعه، بر استفهام توبیخی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7- زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتّخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئاً و هم یخلقون .. و لایملکون موتاً و لایحیو

جمله «و اتّخذوا من دونه آلهه ..» هر چند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

54- پرسش از عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

فاستفتهم الرّبک البنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 156 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مبانی دینی مشرکان و زیر سؤال بردن آنها

سلهم أئهم بذلك زعيم

55- پرسش از علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 7 - 4

4- پیدایش سؤالهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع) ، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إن ربك علیم حکیم. لقد كان فی يوسف وإخوته آیت للسائلین

ص: 140

56- پرسش از علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 17، 19، 10

10- دعوت خداوند از مشرکان مکه برای تفحص و تحقیق از عالمان ، جهت به دست آوردن حقانیت وحی به انسان

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مخاطب فعل «فسئلوا» به قرینه آیات قبل - که درباره مشرکان بود - می تواند مشرکان باشد.

17- عالمانی می توانند مرجع سؤالات مردم قرار گیرند که علم با جانیشان عجین شده باشد .

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

«أهل ذکر» به کسانی گفته می شود که غفلت و نسیان در قلب آنها راه نیابد با توجه به این نکته، آوردن «أهل ذکر» به جای «أهل علم» می تواند مشعر به برداشت فوق باشد.

19- « عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال : لا ینبغی للعالم أن یسکت علی علمه ، و لا ینبغی للجاهل أن یسکت علی جهله و قد قال الله : « فسئلوا أهل الذکر ... » . . . ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: سزاوار نیست که عالم بر علم خود سکوت کند و سزاوار نیست که جاهل بر جهل خود ساکت بماند، همانا خدا فرمود: فاسئلوا أهل الذکر...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 8

8- دعوت خداوند از مشرکان مکه ، مبنی بر پرسش از آگاهان در زمینه بشر بودن پیامبران پیشین

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

57- پرسش از علمای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 59 - 10، 12

10 - انسان ها ، وظیفه دار سؤال کردن از افراد خبیر و آگاه در باره مبدأ و چگونگی آفرینش جهان هستی (آسمان ها ، زمین و . . .)

الذی خلق السموت .. فسئل به خبیراً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این مطلب است که «فا» در «فسئل به خبیراً» جواب برای شرط مقدر و تقدیر آن چنین باشد: «إن شئت تحقیق ما ذکر فسئل به خبیراً». گفتنی است در برداشت فوق، مرجع ضمیر «به» خلق و استوا و «خبیراً» مفعول برای «فسئل» دانسته شد.

12 - لزوم رجوع به افراد خبیر و آگاه در مسائل مربوط به معارف الهی، همچون مبدأ و چگونگی آفرینش آسمان ها و زمین

الحيّ الذی لا يموت .. الذی خلق السموت ... الرحمن فسئل به خبیراً

58- پرسش از عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 141

9- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تعبد ما لا یسمع و لا یتبصر

59- پرسش از عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 1

1 - خداوند در قیامت و در حضور پیامبران از مسیح (ع) خواهد پرسید که آیا وی مردمان را به پرستش خویش و مادرش مریم فراخوانده است ؟

و اذ قال الله یعیسی ابن مریم ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

با توجه به آیات بعد همانند «قال الله هذا یوم . . .» آیه 119 و توجه به این حقیقت که در زمان حضور مسیح(ع) در میان امت خویش کسی معتقد به الوهیت وی و مریم(ع) نبوده است، معلوم می شود این پرسش و پاسخ در قیامت اتفاق خواهد افتاد. گفتنی است که تعبیر از آینده با فعل ماضی (قال) برای رساندن تحقق قطعی آن صحنه است.

60- پرسش از غیاب هدهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 3

3 - پرسش سلیمان از علت ناپیدا بودن هدهد

فقال ما لی لأأری الهدهد أم کان من الغائبین

61- پرسش از فرجام کوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 3

3- تعدادی از مردم صدراسلام در باره سرنوشت کوه ها در هنگامه رستاخیز ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) توضیح می خواستند .

و ینس - کونک عن الجبال

62- پرسش از فرزندی مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 3

3- حضرت مریم (س) از جبرئیل خواست او را از چگونگی پیدایش فرزندى بدون پدر آگاه سازد .

ص: 142

قالت أتی یکون لی غلم و لم یمسنی بشر و لم اک بعیًا

63- پرسش از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 1

1 - پرسش ساحران ، از فرعون نسبت به پاداش خود در صورت غلبه بر موسی (ع)

قالوا لفرعون أننّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

64- پرسش از فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 1

1 - پرسش مؤمن آل فرعون از قوم خود ، درباره انگیزه مخالفت آنان با دعوت و خیرخواهی های او

و یقوم مالی أدعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

گفتنی است که به قرینه خطاب در جمله حالیّه «تدعوننی . . .» ، عبارت «مالی» در اصل «مالکم» می باشد. این جمله در زبان عرب به جای «أخبرونی عنکم» (از حالتان به من خبر دهید) به کار می رود و مقصود از آن پرسش از انگیزه و دلیل وضعیت به وجود آمده از مخاطب است.

65- پرسش از فضایل یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 4

4- پیدایش سؤالهایی درباره علم و حکمت خداوند و امتیازات یوسف (ع) ، باعث طرح داستان یوسف (ع) در قرآن

إن ربک علیم حکیم. لقد کان فی یوسف و إخوته آیت للسانلین

66- پرسش از قانون شکنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 32 - 4

4- جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته است .

قال یابلیس ما لک الا تکون مع السجدین

از اینکه خداوند، از ابلیس جویای انگیزه وی برای تمردش شد - با اینکه بدون آن هم می توانست او را کیفر بدهد - می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

ص: 143

67- پرسش از قصه یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 3

3- پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سرگذشت یوسف (ع)

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

68- پرسش از قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 11، 9

9- چشم، گوش و قلب در قیامت، مورد بازخواست و سؤال قرار خواهند گرفت.

إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که: اولاً، سؤال از موارد یاد شده حقیقی باشد و ثانیاً، طبق همین مبنا - چون در دنیا از آنها سؤالی نخواهد شد - مراد از آن، بازخواست و سؤال در قیامت باشد.

11- « عن الحسن بن هارون قال: قال لي أبو عبد الله (ع): « إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً » قال: يسأل السمع عما سمع والبصر عما نظر إليه والفؤاد عما عقد عليه »

حسن بن خارون گوید: امام صادق (ع) به من فرمود: [مراد از آیه] «إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئولاً» [این است که] گوش از آنچه شنیده و چشم از آنچه دیده و قلب از آنچه که اعتقاد پیدا کرده است، سؤال می شود».

69- پرسش از قمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره شراب و قمار

يسئلونك عن الخمر والميسر

70- پرسش از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 3

3- ابراهیم (ع)، از پدر و قومش در باره علت تقدیس و عبادتشان در برابر مجسمه های بی جان، توضیح خواست .

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون

ص: 144

از پاسخ قوم ابراهیم، که کارشان را به خاطر پیروی از اجداد خود معرفی کردند (قالوا وجدنا آبائنا لها عابدین)، به دست می آید که سؤال ابراهیم(ع) مربوط به علت و چرایی تقدیس و عبادتشان در برابر بت ها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 1

1 - پرسش ابراهیم (ع) از پدر خود و قومش ، درباره آنچه مورد پرستش قرار داده بودند .

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 1

1 - پرسش بیدارگر ابراهیم از قوم بت پرست خویش درباره شنوایی بت ها

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

71- پرسش از قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 7

7 - پرسش کافران از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره لحظه برپایی قیامت

قل لا يعلم .. الغيب إلا الله و ما يشعرون أيان يبعثون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که عبارت «قل ..» در جواب پرسش کسانی باشد که نسبت به وقوع قیامت شک داشته اند؛ زیرا ضماین در آیه بعد به این دسته از کافران بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 3

3 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد ، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هذا.. و يقولون متى هذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین، می تواند وعده رستاخیز باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 1,5,9

1 - سؤال های پی در پی مردم، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره وقت وقوع قیامت

یسئلك الناس عن الساعة .. لعلّ الساعة تكون قريباً

«قريباً» قرینه است بر این که پرسش مردم از قیامت، درباره زمان وقوع آن بوده است.

5 - منافقان و بیمار دلان مدینه، با طرح پرسش هایی از امور غیبی، مانند « زمان وقوع قیامت »، در صدد استهزای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند .

لئن لم ينته المنافقون و الذين في قلوبهم مرض .. يسئلك الناس عن الساعة

ص: 145

بنابراین که «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد و به منافقان و بیماردلان در آیه شصت برگردد، نکته بالا، قابل استفاده است.

9- پاسخ خداوند به پرسش مردم درباره زمان قیامت، این است که جز خدا، کسی خبر ندارد.

يسئلک الناس عن الساعه قل إنما علمها عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 1

1 - پرسش مداوم مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقین

مضارع آورده شدن «يقولون» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 1

1 - کافران صدر اسلام، از مسلمانان درباره برپایی قیامت سؤال می کردند.

قال الذین كفروا... و يقولون متى هذا الوعد

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از «وعد»، برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 2

2 - قیامت و زمان برپایی آن، مورد پرسش مشرکان عصر بعثت

إليه یرد علم الساعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 1

1 - سؤال تمسخرآمیز کافران درباره زمان برپایی روز جزا

يسئلون أیّان یوم الذین

از آیات قبل و بعد، تمسخرآمیز بودن سؤال کافران استفاده می شود؛ زیرا آنان اصولاً در مقام فهم حق نبودند و با این پرسش، می خواستند راهی دیگر برای انکار معاد و وسیله ای برای تمسخر آن پیدا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 7، 1

1 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز کافران، از زمان برپایی قیامت

و یقولون متی هذا الوعد

استفهام در «متی هذا الوعد» حقیقی نیست؛ بلکه از باب تهکّم و استهزا است.

7 - پرسش بهانه جویانه کافران، درباره زمان برپایی قیامت، ناشی از خوی لجاجت، استکباری و حق گریزی آنان بوده است.

بل لَجّوا فی عتوّ و نفور... و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

ص: 146

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 6 - 1

1 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز کافران ، از زمان برپایی قیامت

یسئل ایتان یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 3، 1

1 - پرسش از زمان فرا رسیدن قیامت ، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الساعه ایتان مرسیها

کلمه «مرسی» ، به صورت های مصدر میمی ، اسم زمان ، اسم مکان و اسم مفعول کاربرد دارد (مفردات راغب). این کلمه در آیه شریفه - به قرینه «ایتان» که سؤال از زمان است - مصدر میمی می باشد. در این صورت «مرسی» به معنای وقوع و استقرار خواهد بود. مکرر بودن سؤال ، از فعل مضارع «یسئلونک» استفاده شده است.

3 - طغیان گران دنیا طلب ، با پرسش مکرر از زمان قیامت به استهزای آن می پرداختند .

یسئلونک عن الساعه ایتان مرسیها

فاعل «یسئلونک» ، در برداشت یاد شده «من طغی ..» دانسته شده است. این برداشت ، ناظر به احتمالی است که به قرینه «إتّما أنت منذر من یخشاها» در آیات بعد استفاده می شود؛ زیرا کسی که از انداز قیامت هراسی ندارد ، پرسش او از زمان وقوع آن استهزایی خواهد بود.

72- پرسش از کارگزاران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 2

2- فرزندان یعقوب از کارگزاران یوسف پرسیدند : کالای مفقود شده تان چیست ؟

قالوا .. ماذا تفقدون

73- پرسش از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پرسش ملامت آمیز نگهبانان و دربانان دوزخ از کافران ، درباره آمدن پیامبران تلاوت کننده آیات الهی و انذارگران

وقال لهم خزنتها ألم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءایات ربکم و ینذرونکم لقاء یومک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران ، پس از توقّفی چند در آستانه در های دوزخ برای پاسخ به پرسش های دربانان ، به ورود در آن فرمان خواهند یافت .

ص: 147

قال لهم خزنتها ألم يأتكم رسل .. قالوا بلى ... قيل ادخلوا أبواب جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 2

2 - طرح پرسش های تنبّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلكنی اللّٰه و من معی أورهمنّا

74- پرسش از کیفیت ورود به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 25 - 2

2 - پرسش بهشتیان از یکدیگر ، درباره چگونگی راهیابی شان به بهشت

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون

از آنچه در آیه بعد آمده است، محتوای سؤال - به گونه ای که یاد شد - استفاده می شود.

75- پرسش از گرایش امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 2

2 - خدا در قیامت پیامبران خویش را از چگونگی شکل گیری گرایش های باطل امت ها مورد پرسش قرار می دهد .

و اذ قال اللّٰه یعیسی ابن مریم ءانت قلت للنّاس

76- پرسش از گناهکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 2

2 - چگونه سپری کردن زندگانی دنیا ، پرسش فرشتگان از گناهکاران مستضعف پس از مرگ (سؤال قبر)

انّ الذين توفّٰيهم الملكة ظالمى انفسهم قالوا فيم كنتم

77- پرسش از گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 1

ص: 148

1 - پرسوجوی اصحاب الیمین ، از عوامل دوزخی شدن مجرمان

یتساءلون . عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

78- پرسش از گوش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 11، 9

9- چشم ، گوش و قلب در قیامت ، مورد بازخواست و سؤال قرار خواهند گرفت .

إن السمع و البصر و الفؤاد کلُّ أولئک کان عنه مسئولاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که: اولاً، سؤال از موارد یاد شده حقیقی باشد و ثانیاً، طبق همین مبنا - چون در دنیا از آنها سؤالی نخواهد شد - مراد از آن، بازخواست و سؤال در قیامت باشد.

11- « عن الحسن بن هارون قال : قال لی أبو عبدالله (ع) : « إن السمع و البصر و الفؤاد کلُّ أولئک کان عنه مسئولاً » قال : یسأل السمع عمّا سمع و البصر عمّا نظر إلیه و الفؤاد عمّا عقد علیه ;

حسن بن خارون گوید: امام صادق(ع) به من فرمود: [مراد از آیه] «إن السمع و البصر و الفؤاد کلُّ أولئک کان عنه مسئولاً» [این است که] گوش از آنچه شنیده و چشم از آنچه دیده و قلب از آنچه که اعتقاد پیدا کرده است، سؤال می شود».

79- پرسش از مجهولات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 2

2 - پرسش از معارف و احکام ناگفته از سوی خداوند ، مورد نهی الهی

لا تسئلوا عن اشیاء .. عفا الله عنها

«عفو» در لغت به معنای مستور کردن است و مراد از مستور کردن اشیاء، بیان نکردن آنهاست. و مقصود از «اشیاء» به قرینه «و ان تسئلوا عنها حین ينزل القرآن» مسائلی است که در راستای هدف قرآن (هدایت بشر) قرار دارد که همان احکام و معارف الهی است. و آیه بعد که گروهی را به دلیل انکار آن اشیاء کافر نامیده مؤید این است که مراد از «اشیاء» معارف الهی باشد.

80- پرسش از محبت اهل بیت(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - « قال الرضا (ع) ولقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّ وجلَّ لا يسئل عباده عمَّا تفضَّل عليهم و لا يمينَ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزَّ وجلَّ ما لا يرضى المخلوق به ولكنَّ النعيم حبَّنا أهل البيت و مولاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و النبَّوه لأنَّ العبد إذا وفي بذلك ادَّاه إلى نعيم الجنَّة الذي لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجلّ درباره آنچه به بندگان تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان مَنّت نمی گذارد. مَنّت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجلّ چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعیم [در آیه «ثُمَّ لَتَسْتَلْتَنَّ يَوْمئذٍ عَنِ النَّعِيمِ»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحید و تَبوّت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

81- پرسش از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 3

3 - نسخ ادیان و نیز نسخ برخی از آیات و احکام قرآن، برانگیزنده مسلمانان به طرح پرسشهایی نا به جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

برداشت فوق بر این مبناست که «أن تسئلوا» به معنای پرسش کردن باشد. از آن جا که لحن آیه گویای مذمت است، از آن پرسشها به پرسشهای نا به جا تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 13

13 - یهود و نصارا ترغیب کننده مسلمانان به پرسش ها و درخواست های نا به جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا .. و کثیر من أهل الکتب لو یردونکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 1

1 - پرسش مسلمانان از پیامبر درباره نزدیک یا دور بودن خدا، نسبت به بندگان

و إذا سألك عبادی عنی فانی قریب

جمله «فانی قریب» بیانگر این است که پرسش مطرح شده در آیه، درباره دوری و نزدیکی خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرسش مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره چگونگی شکل گیری هلال های متفاوت ماه

یسئلونک عن الأهله

به کارگیری فعل مضارع «یسئلون» حکایت از تکرار سؤال دارد و آوردن آن با صیغه جمع، دلالت بر تعدد سؤال کنندگان می کند. «أهله» جمع هلال است و مقصود از آن هلالهای ماه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 215 - 1,2

ص: 150

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره انفاق

یسئلونک ماذا ینفقون

2 - پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

یسئلونک ماذا ینفقون قل ما انفقتم من خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 2، 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره جنگ و خونریزی در ماه های حرام

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیه

2 - پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیه قل قتال فیه کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 14، 2، 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره شراب و قمار

یسئلونک عن الخمر و المیسر

2 - پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

یسئلونک عن الخمر و المیسر قل فیهما .. و یسئلونک ماذا ینفقون قل العفو

14 - سؤال مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره انفاق و مقدار آن

یسئلونک ماذا ینفقون قل العفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 2، 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره ایتام

و یسئلونک عن الیتامی

2- سؤال های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

و یسئلونک عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 222 - 1,2

1- پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حیض

و یسئلونک عن المحیض

2- سؤال های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

و یسئلونک عن المحیض قل هو اذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 127 - 1,30

ص: 151

1 - پرسش و استفتای مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد مسائلی مربوط به زنان

و یستفتونک فی النساء

فعل مضارع «یستفتونک»، دلالت بر استمرار پرسش دارد.

30 - نظر خواهی و استفتای مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره مقدار ارث زنان

و یستفتونک فی النساء

امام باقر(ع) در مورد «و یستفتونک فی النساء» در آیه فوق فرمود: فان نبی اللہ (صلی الله علیه و آله) سئل عن النساء ما لهن من المیراث؟
...

تفسیر قمی، ج 1، ص 154؛ نورالثقلین، ج 1، ص 556، ح 594.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 176 - 1

1 - پرسش و استفتاء مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره ارث کلاله

یستفتونک قل الله یفتیکم فی الکلاله

«کلاله» یا به میتی گفته می شود که نه فرزند دارد و نه پدر و یا به وارثانی گفته می شود که پدر و مادر و فرزند میت نیستند. فعل مضارع یا صیغه جمع، دلالت بر تکرار سؤال و تعدد سؤال کنندگان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 4 - 9، 1

1 - پرسش مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره خوردنیهایی که بر آنان حلال است.

یسئلونک ماذا احل لهم قل احل لكم الطیبیت

فرازهای بعدی آیه همانند «فکلوا»، نشان می دهد که سؤال درباره خوردنیهای حلال بوده است.

9 - سؤال مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه ای برای نزول و بیان احکام خداوند

یسنلونک ماذا احل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 187 - 12، 1

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت ، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسنلونک عن الساعة أیان مرسیها

«مرسی» مصدر میمی و یا اسم زمان از «ارساء» (مستقر کردن) است. «أیان» کلمه ای است برای پرسش از زمان و به معنای چه وقت. به کارگیری فعل مضارع (یسنلون) حکایت از تکرار سؤال دارد.

12 - مردم عصر بعثت به گمان آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زمان تحقق قیامت ، با سؤال های مکرر خواهان افشای آن بودند .

یسنلونک کأنک حفی عنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 1

1 - تعیین مالک انفال و بیان چگونگی تقسیم آن ، پرسش مکرر مسلمانان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسنلونک عن الأنفال

ص: 152

از جمله «قل الأنفال لله و الرسول» که تعیین کننده مالک انفال است و در پاسخ مسلمانان ایراد شده، معلوم می شود که پرسش آنان درباره مالک انفال و طبعاً از چگونگی تقسیم آن بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 3

3- پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره سرگذشت یوسف (ع)

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 1

1- پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح

و يسئلونك عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 83 - 1,4

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت، درباره ذوالقرنین، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند.

و يسئلونك عن ذی القرنين

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دو رشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

4- پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای مردم بود.

و يسئلونك عن ذی القرنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 3,6

3- تعدادی از مردم صدر اسلام در باره سرنوشت کوه ها در هنگامه رستاخیز، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) توضیح می خواستند.

و یس - لونک عن الجبال

6 - پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه ساز نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای آنان

و یس - لونک عن الجبال فقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 7

7 - پرسش کافران از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره لحظه برپایی قیامت

قل لا یعلم .. الغیب إلاّ الله و ما یشعرون اَیّان یشعرون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که عبارت «قل ..» در جواب پرسش کسانی باشد که نسبت به وقوع قیامت شک داشته اند؛ زیرا ضمایر در آیه بعد به این دسته از کافران بازمی گردد.

ص: 153

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 63 - 3, 1

1 - سؤال های پی در پی مردم ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره وقت وقوع قیامت

يسئلك الناس عن الساعة . . . لعلّ الساعة تكون قريباً

(قريباً) قرینه است بر این که پرسش مردم از قیامت، درباره زمان وقوع آن بوده است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد مراجعه مردم برای شنیدن پاسخ پرسش های عقیدتی شان بود .

يسئلك الناس عن الساعة

فعل مضارع «يسألك» دلالت بر استمرار و تکرار مراجعه را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 1

1 - پرسش مداوم مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد إن كنتم صدقين

مضارع آورده شدن «يقولون» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 3 - 7

7 - پرسش همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه) ، از آن حضرت درباره منبع اطلاع ایشان از افشا شدن رازش

فلما تبأها به قالت من أنبأك هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 1

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت ، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يسئلونك عن الساعة أيان مرسيتها

کلمه «مرسی»، به صورت های مصدر میمی، اسم زمان، اسم مکان و اسم مفعول کاربرد دارد (مفردات راغب). این کلمه در آیه شریفه - به قرینه «ایان» که سؤال از زمان است - مصدر میمی می باشد. در این صورت «مرسی» به معنای وقوع و استقرار خواهد بود. مکرر بودن سؤال، از فعل مضارع «یستلونک» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 7

7 - « عن خدامه بنت وَهَب قالت : سئل رسول الله (صلى الله عليه وآله) عن العزل فقال : ذك الوأد الخفى و هو «الموءوده» ;

خدامه بنت وَهَب گوید: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره مسأله «عزل» (جلوگیری از ریختن منی در رحم) سؤال شد؛ فرمود: این عمل یک نوع «وَأَد» خفی است و این منی که بیرون رحم ریخته شده، همان «موءوده» است [«وَأَد»؛ یعنی، زنده به گور کردن و «موءوده» به معنای زنده به گور شده است].».

ص: 154

82- پرسش از مدت زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 1

1 - پرسش خداوند از دوزخیان ، نسبت به مدت زندگی آنان در دنیا

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

ضمیر فاعل در «قال» با توجه به آیات قبل، به خداوند باز می گردد. «کم» برای استفهام از مقدار و «لبث» (مصدر «لبثم») به معنای درنگ کردن است.

83- پرسش از مدت عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 112 - 3

3 - پرسش خداوند از دوزخیان ، پیرامون درنگ آنان در عالم برزخ

قل کم لبثتم فی الأرض عدد سنین

با توجه به پاسخ سؤال یاد شده در آیه بعد «لبثنا یومًا أو بعض یوم. ... یک روز یا پاره ای از یک روز» می توان گفت که مراد، درنگ آنها در عالم برزخ است.

84- پرسش از مسکوات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 102 - 1،2،3

1 - پرسش و تحقیق درباره احکام ناگفته الهی ، مورد نهی خداوند در تمامی ادیان

لاتسئلوا عن اشیاء .. قد سألها قوم من قبلکم

2 - گروهی از پیشینیان با بی اعتنایی به نهی خداوند در پی دست یافتن به احکام بیان نشده در دین برآمدند

قد سألها قوم

3 - پرسش امت های پیشین از احکام مسکوت مانده در دین ، موجب جعل و تشریح آن احکام برای آنان

قد سألها قوم من قبلكم ثم أصبحوا بها كفريين

85- پرسش از مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 1 - 36 - 48 - 1

1 - کافران صدر اسلام ، از مسلمانان درباره برپایی قیامت سؤال می کردند .

قال الذين كفروا... ويقولون متى هذا الوعد

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از «وعد»، برپایی قیامت است.

ص: 155

86- پرسش از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 1,6

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أي شیء أكبر شهادة قل الله

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل أي شیء أكبر شهادة قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاء ی

استفهام در «این شرکاء ی» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 65 - 4

4 - پرسش خداوند از مشرکان در قیامت ، درباره چگونگی پاسخ آنان به دعوت پیامبران

فیقول ماذا أجبتم المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 66 - 5,3

3 - درماندگی شرک پیشگان در پاسخ گویی به سؤال خداوند از آنان در قیامت

ماذا أجبتم المرسلین فعمیت علیهم الأنباء یومئذ

5 - اقدام نکردن مشرکان به یافتن پاسخ برای سؤال خداوند از طریق پرس و جو از یکدیگر ، نمود سرگردانی و درماندگی آنان در روز

رستاخیز است .

فیقول ماذا أجبتم المرسلین . . . فهم لا یتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند در قیامت از مشرکان درباره معبودهایشان

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکائی» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 156

2 - بیرون آوردن فرد مطلع و آگاه هر جامعه شرک پیشه در قیامت ، برای پاسخ گویی به پرسش خداوند

و نزعنا من کلّ أمّه شهیداً

«شهید» به معنای گواه است و گاهی به معنای شخص مطلع و خبره نیز به کار می رود؛ مانند: «وإن كنتم فی ریب ممّا نزلنا علی عبدنا فاتوا بسوره من مثله و ادعوا شهدائكم...». در آیه بالا نیز همین معنا اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مشرکان درباره منشأ روزیشان جهت هدایت آنان به توحید ربوبی

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3 - پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج ، درباره معبود های ادعایی آنان

ثمّ قیل لهم این ما كنتم تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 2

2 - طرح پرسش های تنبّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلکنی اللّٰه و من معی أورحمنا

87- پرسش از معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 18، 15

15- منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهات خود درباره معاد ، با شگفتی از زمان وقوع آن می پرسیدند .

فسینغضون إلیک رءوسهم و یقولون متی هو

بنابر اینکه حرکت دادن سر، همانگونه که در استعمال لغوی آن آمده است، برای اظهار تعجب و شگفتی باشد (لسان العرب)، برداشت فوق به دست می آید.

18- منکران معاد پس از دریافت دلیل های قاطع و غیر قابل انکار قرآن بر حقانیت معاد به طرح مسائلی بی ثمر و بی تأثیر در اصل مسأله معاد ، روی آوردند .

و یقولون متی هو

منکران معاد علی رغم پرسشهای به ظاهر استدلالی نخستین، به پرسشهایی روی آوردند که نه ثمری برای آنان داشت و نه حقانیت معاد بر دانستن آنها متکی بود چه اینکه قیامت واقعیتی است حتمی الوقوع و دانستن و ندانستن زمان آن، در آن واقعیت تأثیری ندارد.

ص: 157

1 - منکران معاد در عصر بعثت ، با پرسش از یکدیگر ، در پی تصور زوایای آن بودند .

عمّ یتساءلون

«عمّ» در اصل «عن ما» بوده و «ما» برای استفهام است. «تساؤل» (مصدر «یتساءلون»); یعنی، سؤال از یکدیگر. آیات بعد - که درباره مظاهر قدرت خداوند و اوصاف قیامت است - و نیز وعده حتمی به آگاه شدن - در جمله «سیعلمون» - جملگی گویای آن است که مورد پرسش، مسائل مربوط به جهان آخرت است و نشان می دهد که پرسش کنندگان، معاد را باور نداشتند و با سؤالات خود - چنانچه به انگیزه کشف حقیقت باشد - درصدد آگاهی به کیفیت معاد بوده اند.

88- پرسش از معبودان باطل

5 - پرسش از موقعیت و جایگاه معبودهای پنداری مشرکان، از صحنه های محاکمه آنان در قیامت

ثم نقول للذين أشركوا أين شركاؤكم الذين كنتم تزعمون

2 - خداوند به روز رستاخیز ، خواستار پاسخ گویی معبود های مشرکان در باره علت گمراهی مشرکان و نقش آنان در این گمراهی

ويوم يحشرهم و ما يعبدون من دون الله فيقول ءأنتم أضللتم عبادي هؤلاء

3 - خداوند ، به روز رستاخیز ، خواهان توضیح و پاسخ گویی معبود های باطل در باره نقش خود مشرکان در گمراهی خویش

فيقول ءأنتم أضللتم عبادي هؤلاء أم هم ضلّوا السبيل

6 - معبود های مشرکان در پاسخ به سؤال خداوند در قیامت ، عامل انحراف و گمراهی مشرکان را ، برخورداري آنان و پدران شان از رفاه

بسیار و از یاد بردن خدا خواهند دانست .

و لکن متعتهم و اباؤهم حتی نسوا الذکر

«لکن» - که در استدراک به کار می رود - در آیه شریفه برای رد این اتهام است که معبودها در گمراهی مشرکان مؤثر بودند و نیز برای بیان علت های واقعی این انحراف است که در این آیه، به دو عامل اشاره شده است: 1- رفاه (که موجب فراموشی خدا است) (متعتهم.. الذکر). 2- رفتار هلاکت بار آنان (و كانوا قوماً بوراً).

ص: 158

89- پرسش از ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 2

2 - چگونه سپری کردن زندگانی دنیا، پرسش فرشتگان از گناهکاران مستضعف پس از مرگ (سؤال قبر)

انّ الذین توفّیهم الملائکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 54 - 4

4- ابراهیم (ع) پس از دریافت خبر فرزندان شدنش از فرشتگان، خواستار توضیح و اطلاعات بیشتری از آنان شد.

فیم تبشرون

برداشت فوق بر این اساس است که «با» در «فیم» برای ملابست باشد و استفهام در جمله «فیم تبشرون» سؤال از چگونگی تحقق چنین بشارتی (فرزنددار شدن) باشد و نه تردید و سؤال از اصل فرزندان شدن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 3,5

3 - خداوند در روز قیامت، از ملائکه خواهد پرسید که آیا از عبادت مشرکان برای آنان، رضایت داشته اند؟

و یوم یحشرهم جمیعاً ثمّ یقول للملائکه أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون

جوابی که در آیه بعد از قول ملائکه نقل شده، حکایت از این دارد که سؤال از اصل عبادت نبوده است؛ زیرا عبادت مشرکان در اختیار ملائکه نبوده تا آنان دستور به انجام آن داده باشند؛ بلکه سؤال از رضایت ملائکه از این کار است.

5 - پرسش خداوند از ملائکه درباره پرستیده شدنشان از سوی مشرکان، با فاصله ای از بازآفرینی و گردآوری خواهد بود.

و یوم یحشرهم . . . ثمّ یقول للملائکه

«ثم» برای تراخی است و کاربرد آن در آیه، مفید نکته یاد شده است.

90- پرسش از موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پرسش از خلائق در روز قیامت ، درباره فرمان روای حقیقی جهان در آن روز

لمن الملك اليوم

91- پرسش از موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 20 - 4

4- پرسش خداوند از موسی (ع) در باره عصا ، جهت ایجاد زمینه لازم و آمادگی ذهنی برای نمایاندن آیت و معجزه به او بود .

ص: 159

و ما تلک یمینک .. فألقیها فإذا هی حیه

تصریح موسی (ع) به خواص طبیعی عصا در پاسخ خداوند، ایجادکننده زمینه ای مناسب در ذهن او بود که با مقایسه دو حالت عصا، هیچ تردیدی در معجزه بودن حالت جدید به خود راه ندهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3,4,5

3 - چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته ، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَيَّ مِنْ كَذَّبٍ .. فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى

چون در آیات گذشته، موسی (ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور اظهار نظر موسی (ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی (ع) به معذب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی (ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

4 - فرعون با ناباوری نسبت به عملی شدن وعده عذاب در باره پیشینیان ، نظر موسی (ع) را در مورد آنان جویا شد .

قال فما بال القرون الأولى

سؤال فرعون از حال پیشینیان، پس از گفته موسی (ع) (أَنَّ الْعَذَابَ عَلَيَّ مِنْ كَذَّبٍ) از ناباوری او حکایت دارد؛ زیرا وی آنان را نابود شده و بی نشان و اثر می دانست.

5 - فرعون با طرح پرسش از موسی (ع) در باره وضعیت اقوام گذشته ، سعی در پنهان ساختن در ماندگی خود در برابر سخنان او داشت .

من ربِّكما .. الذی أعطی کلّ شیء خلقه ... فما بال القرون الأولى

ممکن است طرح سؤال فرعون در باره اقوام گذشته، صرفاً به جهت منحرف ساختن بحث و بردن آن به زاویه ای نامشخص صورت گرفته باشد. وارد نشدن موسی (ع) در چنین بحثی، نقشه او را خنثی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 1,4

1 - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام « رَبِّ الْعَالَمِينَ » (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما ربّ العلمین

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به

منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

4 - « عن أبي عبد الله (ع) قال لما بعث الله موسى إلى فرعون . . . فقال فرعون « و ما رب العالمين » وإنما سأله عن كيفية الله فقال موسى « ربّ السماوات و الأرض و ما بينهما إن كنتم موقنين » فقال فرعون متعجباً لأصحابه « ألا تستمعون » أسأله عن كيفية فيجيبني عن الصفات . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که خداوند موسی را به سوی فرعون مبعوث کرد . . . فرعون به موسی(ع) گفت « و ما ربّ العالمین » و سؤال فرعون از موسی درباره کیفیت خداوند بود. موسی(ع) در جواب فرعون گفت: « ربّ السماوات و الأرض و ما بینهما . . . ». فرعون در حالی که تعجب کرده بود به اصحابش گفت: آیا نمی شنوید [چه میگوید؟] من از کیفیت خدا می پرسم و او در جواب من از صفات می گوید . . .».

ص: 160

92- پرسش از مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 1

1 - پرسش مداوم مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان درباره زمان وقوع قیامت

و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

مضارع آورده شدن «يقولون» دلالت بر استمرار دارد.

93- پرسش از مهمانان ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 31 - 1

1 - پرسش حضرت ابراهیم (ع)، درباره رسالت و مأموریت میهمانان خویش (فرشتگان)

قال فما خطبکم ایها المرسلون

«خطب» به شأن و امری گفته می شود که شخص در پی آن است. سؤال ابراهیم (ع) از مأموریتی بود که فرشتگان، می خواستند آن را به اجرا درآورند.

94- پرسش از نعمت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکوین - 102 - 7 - 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکوین - 102 - 8 - 9

9 - « قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) . . . یابن مسعود! دع نعیم الدنیا و أکلها و حلاوتها و حارّها و باردها و لینیها و طیّیها و ألزم نفسک الصبر عنها فإنک مسؤول عن ذلک کلّه قال الله تعالی : « ثمّ لتستلنّ یومئذ عن النعیم » ;

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) [به عبدالله بن مسعود] فرمود: ای پسر مسعود! رها کن نعمت های دنیا و خوردنی های آن و شیرینی، گرم و سرد، نرم و گوارای آن را و نفس خود را وادار کن که در برابر آنها، صبر پیشه کند زیرا تواز تمامی آنها، سؤال خواهی شد. خدای تعالی

فرموده: «ثُمَّ لَتَسْتَلْنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ».

95- پرسش از وحی به انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 10

10- دعوت خداوند از مشرکان مکه برای تفحص و تحقیق از عالمان ، جهت به دست آوردن حقانیت وحی به انسان

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. فسنلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

ص: 161

مخاطب فعل «فستلوا» به قرینه آیات قبل - که درباره مشرکان بود - می تواند مشرکان باشد.

96- پرسش از ولایت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ لا يسئل عباده عمَّا تفضَّل عليهم و لا يميِّنْ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزَّوجلَّ ما لا يرضى المخلوق به و لكنَّ النعيم حبَّنا أهل البيت و مولاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و التَّوَهُُّ لأنَّ العبد إذا وفى بذلك آذاه إلى نعيم الجنَّة الذي لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجل درباره آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجل چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعيم [در آیه «ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحيد و نبوت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

97- پرسش از هلال ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 189 - 1

1 - پرسش مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره چگونگی شکل گیری هلال های متفاوت ماه

يسئلونك عن الأهله

به کارگیری فعل مضارع «يسئلون» حکایت از تکرار سؤال دارد و آوردن آن با صیغه جمع، دلالت بر تعدد سؤال کنندگان می کند. «أهله» جمع هلال است و مقصود از آن هلالهای ماه می باشد.

98- پرسش اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 3

3- بیدارسازی اصحاب کهف ، فراهم آورنده فرصتی مناسب برای پرسوجوی آنان از همدیگر درباره خواب خویش بود .

«ل» در «لیتساءلوا» بیانگر علت بیدارسازی است. هدف از به خواب بردن و بیدار ساختن اصحاب کهف - چنان چه از تفریح آیات یازدهم و دوازدهم بر آیه دهم به دست آمد - اعطای رحمت و رشدی بود که اصحاب کهف درخواست کرده بودند. بنابراین، باید به خداوند، آنان را از خواب بیدار می کرد تا از راه پرسش و غیر آن، به حوادثی که بر آنان گذشته بود، پی ببرند

و در مسیر خداشناسی رشد یابند.

99- پرسش اصحاب الیمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 40 - 2

2- اصحاب الیمین در بهشت ، به گفتگو و پرسوجو از یک دیگر خواهند پرداخت .

یتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 41 - 1

1 - پرسوجوی اصحاب الیمین در بهشت ، از وضعیت مجرمان در قیامت

عن المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 42 - 1

1 - پرسوجوی اصحاب الیمین ، از عوامل دوزخی شدن مجرمان

یتساءلون . عن المجرمین . ما سلککم فی سقر

100- پرسش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 2

2- فرزندان یعقوب از کارگزاران یوسف پرسیدند : کالای مفقود شده تان چیست ؟

قالوا .. ماذا تفقدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 3

3- یوسف (ع) در پی پرسش برخاسته از شگفت زدگی و ناباوری برادرانش ، تصریح کرد که او همان یوسف است .

أءنک لآنت یوسف قال أنا یوسف

101- پرسش برگزیدگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 5

ص: 163

5- پرسش از افعال خداوند و شگفتی از آن ، با مقامات بلند برگزیدگان الهی منافاتی ندارد .

قال ربّ ائى يکون لى غلم

102- پرسش بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 44 - 3

3- بهشتیان برای ملامت و سرزنش دوزخیان ، از آنان جویای تحقق وعید های الهی برای منکران آیات خداوند خواهند شد .

و نادى .. فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً

103- پرسش بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 7

7- موسی (ع) از مردم خواست تا با سؤال درباره گاوی که به ذبح آن مأمور شدند ، تکلیف را بر خود مشکل نسازند .

فافعلوا ما تؤمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 8

8- قوم موسی ، با سؤال و جستجوی بی مورد ، تکلیف (کشتن گاوی ماده برای حل معمای قتل) را بر خود دشوار کردند .

فذبحوها و ما کادوا یفعلون

جمله «ما کادوا یفعلون» (نزدیک بود انجام ندهند) می تواند اشاره به دشواری انجام تکلیف مذکور باشد، که به شهادت جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (در آیه 68) و قرینه های دیگر، قوم موسی خود با سؤالهای بی مورد این مشکل را آفریدند و تکلیف را بر خویش دشوار ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 3,6

3- نسخ ادیان و نیز نسخ برخی از آیات و احکام قرآن ، برانگیزنده مسلمانان به طرح پرسشهایی نا به جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

برداشت فوق بر این میناست که «أن تسئلوا» به معنای پرسش کردن باشد. از آن جا که لحن آیه گویای مذمت است، از آن پرسشها به پرسشهای نا به جا تعبیر شده است.

6 - بنی اسرائیل ، پرسش ها و درخواستهایی نابه جا از موسی (ع) داشتند .

کما سئل موسی من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 13

ص: 164

13 - یهود و نصارا ترغیب کننده مسلمانان به پرسش ها و درخواست های نابه جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا... وکثیر من أهل الکتب لو یردونکم

104- پرسش بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 11

11 - ذکر تعداد فرشتگان نگهبان دوزخ در قرآن ، مورد پرسش انکار آمیز کافران و گروه بیمار دل و مغرض قرار گرفت .

و ليقول الذين في قلوبهم مرض و الكفرون ماذا أراد الله بهذا مثلاً

105- پرسش پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 75 - 3

3 - جویا شدن از انگیزه و علل عصیان و قانون شکنی ، امری شایسته و بایسته

قال یابلیس ما منعک أن تسجد

از این که خداوند، از ابلیس جویای انگیزه و علت تمردش شد - با آن که بدون آن هم می توانست او را کیفر دهد - می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

106- پرسش جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 1

1 - پرسش ساحران ، از فرعون نسبت به پاداش خود در صورت غلبه بر موسی (ع)

قالوا لفرعون أئن لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

107- پرسش جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 2

2 - جواز پرسش و تحقیق درباره صفات خداوند و چگونگی آنها

و إذا سألك عبادي عني فإني قريب

ص: 165

108- پرسش حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 13

13 - خداوند آمرزنده گناه مترتب بر پرسش های بیجا تا پیش از تحریم آن *

لاتسئلوا عن اشیاء... و الله غفور حلیم

توصیف خداوند به «غفور» پس از بیان نهی از پرسشهای بیجا می تواند ناظر به آمرزش گناه کسانی باشد که تا پیش از بیان نهی، چنین سؤالاتی را مطرح کرده بودند.

109- پرسش حفصه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 3 - 7

7 - پرسش همسر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (حفصه)، از آن حضرت درباره منبع اطلاع ایشان از افشا شدن رازش

فلما تبأها به قالت من أنبأک هذا

110- پرسش در احتجاج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 2

2 - طرح پرسش های تنبه بخش و بیدار کننده، شیوه ای ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مواجهه با مشرکان

قل أریتم إن جعل الله... أفلا تسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 2

2 - طرح پرسش های تنبه آفرین و بیدارگر، از شیوه های ارائه شده از سوی خدا به پیامبر در احتجاج با اهل شرک

قل أریتم إن جعل الله... أفلا تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 8

8 - طرح پرسش در احتجاج ، برای واداشتن طرف مقابل به اقرار به حق ، از روش های قرآن برای تبیین حقایق است .

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله

111- پرسش در تعلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 166

7 - برانگیختن داوری وجدان از طریق طرح پرسش، از روشهای تبلیغی قرآن

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا

112- پرسش در قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 2

2 - چگونه سپری کردن زندگانی دنیا، پرسش فرشتگان از گناهکاران مستضعف پس از مرگ (سؤال قبر)

انّ الذين توفّاهم الملكة ظالمی انفسهم قالوا فیم كنتم

113- پرسش در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 109 - 2،4

2 - پرسش از برخورد امت ها با دعوت انبیا هدف از گردآوری پیامبران در عرصه قیامت

یوم یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم

4 - قیامت، عرصه پرسش از عملکرد آدمیان

یوم یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 1،2

1 - خداوند در قیامت و در حضور پیامبران از مسیح (ع) خواهد پرسید که آیا وی مردمان را به پرستش خویش و مادرش مریم فراخوانده است؟

و اذ قال الله یعیسی ابن مریم ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

با توجه به آیات بعد همانند «قال الله هذا یوم . . .» آیه 119 و توجه به این حقیقت که در زمان حضور مسیح(ع) در میان امت خویش کسی معتقد به الوهیت وی و مریم(ع) نبوده است، معلوم می شود این پرسش و پاسخ در قیامت اتفاق خواهد افتاد. گفتنی است که تعبیر

از آینده با فعل ماضی (قال) برای رساندن تحقق قطعی آن صحنه است.

2- خدا در قیامت پیامبران خویش را از چگونگی شکل گیری گرایش های باطل امت ها مورد پرسش قرار می دهد .

و اذ قال الله يعيسى ابن مريم ائت قلت للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 6 - 2

2- پذیرش و عدم پذیرش رسالت های انبیا و نیز عمل به احکام دین، محور بازجویی خداوند از امتهاست.

فلنسلن الذين أرسل إليهم

توصیف مردم با عنوان «أرسل إليهم» دلالت بر این دارد که بازجویی از امتها درباره چگونگی برخورد با رسالت های الهی است.

ص: 167

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 19

19 - انسان ، در برابر تمامی رفتار و حرکات خویش مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشد .

فینبئکم بما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 9

9- چشم ، گوش و قلب در قیامت ، مورد بازخواست و سؤال قرار خواهند گرفت .

إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسئلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که: اولاً، سؤال از موارد یاد شده حقیقی باشد و ثانیاً، طبق همین مبنا - چون در دنیا از آنها سؤالی نخواهد شد - مراد از آن، بازخواست و سؤال در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 4

4 - آدمی در قیامت ، مجاز به پرسش از پروردگار است .

قال رب لم حشرتني أعمى

ظاهر «قال» چنین افاده می کند که این سؤال به لفظ در آمده و از سوی نابینایان در قیامت مطرح خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 3

3 - خداوند در روز قیامت ، از ملائکه خواهد پرسید که آیا از عبادت مشرکان برای آنان ، رضایت داشته اند ؟

و یوم یحشرهم جمیعاً ثم یقول للملائکه أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون

جوابی که در آیه بعد از قول ملائکه نقل شده، حکایت از این دارد که سؤال از اصل عبادت نبوده است؛ زیرا عبادت مشرکان در اختیار ملائکه نبوده تا آنان دستور به انجام آن داده باشند؛ بلکه سؤال از رضایت ملائکه از این کار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 24 - 3

2- انسان ها ، در قبال عقاید و رفتار خود ، مسؤول بوده و در روز قیامت بازخواست خواهند شد .

وقفوهم إثمهم مسئولون

3- وجود « موقف » و جایگاه سؤال و بازخواست از انسان ها ، در عرصه قیامت

وقفوهم إثمهم مسئولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 16 - 4

4- پرسش از خلائق در روز قیامت ، درباره فرمان روای حقیقی جهان در آن روز

لمن الملك اليوم

ص: 168

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 5

5- انسان ها ، در برابر عقاید دینی خویش و انتخاب آن ، مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشند .

ثم قيل لهم أين ما كنتم تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 44 - 8

8- پایندی و استقامت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان در مسیر وحی ، از مسائل مهم مورد سؤال در قیامت

فاستمسک بالذی أوحی إليك . . . و سوف تسئلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 39 - 1

1 - گناهکاران جن و انس در صحنه قیامت ، دارای وضعیتی معلوم و بی نیاز از محاکمه و سؤال

فیومئذ لایسئل عن ذنبه إنس و لاجان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 4

4- قیامت ، روز حسابرسی اعمال انسان ها و پرسش از رفتار آنان با یکدیگر

و إذا الموءودة سئلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثنی أبی عن أبیه أبی عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ لایسئل عباده عمَّا تفضَّل علیهم و لایمننَّ بذلك علیهم و الإمتنان بالإنعام مستقبیح من المخلوقین فكیف یضاف إلى الخالق عزَّوجلَّ ما لایرضی المخلوق به و لكنَّ النعیم حَبَّتْنا أهل البیت و مولاتنا یسئل الله عباده عنه بعد التوحید و النبوه لأنَّ العبد إذا وفی بذلك اذاه إلى نعیم الجنة الذی لایزول ؛

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجلّ درباره آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجلّ چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعیم [در آیه «ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحید و نبوت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

114- پرسش درباره انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 9

9- پرسش ملامت آمیز نگهبانان و دربانان دوزخ از کافران ، درباره آمدن پیامبران تلاوت کننده آیات الهی و انذارگران

وقال لهم خزنتها ألم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءایة ربکم وینذرونکم لقاء یومکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 3

3- پرسش سرزنش آمیز نگهبانان دوزخ از کافران دوزخی ، درباره آمدن پیامبر و اخطار دهنده الهی برای آنان

سألهم خزنتها ألم یأتکم نذیر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «آلم یأتکم...» توییخی و تقریعی باشد.

115- پرسش درباره حاکم آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 16 - 4

4- پرسش از خلائق در روز قیامت ، درباره فرمان روای حقیقی جهان در آن روز

لمن الملک الیوم

116- پرسش درباره ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 83 - 1

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت ، درباره ذوالقرنین ، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند .

و یسئلونک عن ذی القرنین

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دورشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر

کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

117- پرسش درباره رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 1

1 - پرسش نگهبانان جهنم از دوزخیان ، درباره آمدن فرستادگان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن برای ایشان

قالوا أَو لَمْ تَأْتِكُمْ رَسَالِكُم بِالْبَيِّنَاتِ

ص: 170

118- پرسش درباره روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 1,2,3

1- پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح

و یسئلونک عن الروح

2- حقیقت روح ، امری مبهم و سؤال برانگیز برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یسئلونک عن الروح

3- حقیقت روح انسانی ، امری ناشناخته و سؤال انگیز

و یسئلونک عن الروح

بنابر اینکه مراد از «الروح» صرفاً روح انسانی باشد - که متبادر به ذهن است - برداشت فوق به دست می آید.

119- پرسش درباره شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 8,9,10,12

8 - منتظران شفاعت ، پس از خبردار شدن از امر خدا درباره آن ، سؤال می کنند که پروردگار چه گفته است ؟

حتی إذا فرّج عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربکم

بنابراین که فاعل «قالوا»، «من» در «لمن» باشد و مراد از آن شفاعت شونندگان باشند، نکته یاد شده قابل استفاده است. گفتنی است که متعلق «ماذا قال» ذکر نشده و به قرینه بحث شفاعت، احتمال دارد متعلق آن درباره شفاعت باشد.

9 - شفیعیان ، در پی آگاهی از امر خدا درباره شفاعت ، از همدیگر می پرسند خداوند چه فرموده است ؟

حتی إذا فرّج عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربکم

10 - جواب شفاعت کنندگان به سؤال یکدیگر درباره فرمان خداوند ، این است که هر آنچه خداوند فرموده ، حق است .

قالوا ماذا قال ربکم قالوا الحقّ

برداشت یاد شده بر این اساس است که مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی دوم، شفیعان باشد.

12 - پاسخ شفیعان به سؤال منتظران شفاعت درباره فرمان خداوند نسبت به آن ، این است که خدا حق گفته است .

قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق

بنابراین که مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی اول، منتظران شفاعت و مرجع ضمیر فاعلی «قالوا»ی دوم، شفاعت کنندگان باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

120- پرسش درباره کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 54 - 1

ص: 171

1 - بهشتیان ، درباره سرنوشت هم نشینان کافر دنیایی خود ، از دیگر بهشتیان پرسش کرده و از وضعیت آنان کسب اطلاع خواهند کرد .

قال هل أنتم مّطلعون

استفهام «هل» برای عرض و یا امر است که مفاد آن تقاضا و درخواست می باشد.

121- پرسش درباره گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 41 - 1

1 - پرسوجوی اصحاب الیمین در بهشت ، از وضعیت مجرمان در قیامت

عن المجرمین

122- پرسش درباره معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند از مشرکان ، درباره معبود های آنان در قیامت

فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکاءى» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 4

4 - پرسش تحقیر آمیز خداوند در قیامت از مشرکان درباره معبودهایشان

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى

استفهام در «این شرکائی» برای تهکم و استهزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3- پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج ، درباره معبود های ادعایی آنان

ثمّ قيل لهم أين ما كنتم تشركون

123- پرسش درباره مندران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 8 - 3

ص: 172

3 - پرسش سرزنش آمیز نگهبانان دوزخ از کافران دوزخی ، درباره آمدن پیامبر و اخطار دهنده الهی برای آنان

سألهم خزنتها ألم یأتکم نذیر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «ألم یأتکم...» توییخی و تقریعی باشد.

124- پرسش زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 1

1- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الکبر عتیا

«أنی»، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). «عتیا» جمع «عات» از ماده «عتو» (از حد گذشتن) است و مفاد جمله «قد بلغت...» این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حد گذشته اند. برخی اهل لغت «عتیا» را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله در این صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

125- پرسش سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 3

3 - پرسش سلیمان از علت ناپیدا بودن هدهد

فقال ما لی لأری الهدهد أم کان من الغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 38 - 2

2 - پرسش سلیمان از قدرت درباریانش برای آوردن تخت بلقیس

قال یأیها الملأأیکم یأتینی بعرشها

126- پرسش شفیعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 9

9- شفیعان ، در پی آگاهی از امر خدا درباره شفاعت ، از همدیگر می پرسند خداوند چه فرموده است ؟

حتّٰی إذا فرّع عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربّکم

ص: 173

127- پرسش طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 3

3 - طغیانگران دنیا طلب، با پرسش مکرر از زمان قیامت به استهزای آن می پرداختند.

یسئلونک عن الساعة أيان مرسيا

فاعل «یسئلونک»، در برداشت یاد شده «من طغی..» دانسته شده است. این برداشت، ناظر به احتمالی است که به قرینه «إِثْمًا أَنْتَ مَنْذِرٌ مِنْ يَخْشَاهَا» در آیات بعد استفاده می شود؛ زیرا کسی که از انداز قیامت هراسی ندارد، پرسش او از زمان وقوع آن استهزایی خواهد بود.

128- پرسش عزیر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 259 - 17، 5، 4، 2

2 - عبور فردی (عزیر) در ضمن سفر از قریه ویران شده ای که دیوارهای آن روی سقفهایش فروریخته و مشاهده مردگان و پرسش وی از خداوند درباره چگونگی زنده شدن آنان

او کالذی مرّ علی قریه و هی خاویه علی عروشها

بسیاری از مفسران برآنند که داستان ذکر شده درباره عزیر پیامبر است؛ گرچه برخی آن را به ارمیا نسبت داده اند. گفتنی است که جمله «خاویه علی عروشها» را برخی به معنای خالی از سکنه و برخی مخروبه و فروپاشیده دانسته اند.

4 - آگاهی عزیر به اصل زنده شدن مردگان در رستاخیز و پرسش وی از چگونگی زنده شدن آنان

قال ائی یحیی هذه اللّٰه بعد موتها

«ائی یحیی» که استفهام است، دلالت دارد بر اینکه عزیر، اصل احیا را اذعان داشته و از کیفیت آن پرسش کرده است.

5 - خداوند، عزیر را میراند و پس از صد سال وی را زنده کرد تا پاسخی باشد به پرسش وی از چگونگی زنده شدن مردگان

قال ائی... فاماته اللّٰه مائه عام ثمّ بعثه

17 - زنده شدن الاغ عزیر پس از جمع آوری استخوان های آن و پوشاندن گوشت بر آنها، پاسخی به پرسش وی از کیفیت و امکان حیات مردگان

و انظر الى العظام كيف ننشزها ثم نكسوها لحمًا

مراد از «العظام» به قرینه «و انظر الى حمارك»، استخوانهای همان الاغ است؛ چون صرف نگاه به حمار، نشانه ای برای احیای مردگان نیست.

129- پرسش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 3,4

3- چگونگی برخورد خداوند با اقوام غیر مؤمن گذشته، پرسش فرعون از موسی (ع)

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ... فَمَا بِالْقُرُونِ الْأُولَىٰ

چون در آیات گذشته، موسی (ع) سخن از امنیت پیروان هدایت و عذاب تکذیب کنندگان به میان آورد، سؤال فرعون به منظور

ص: 174

اظهار نظر موسی(ع) در باره حال نسل های پیشین بوده است. انگیزه او از این پرسش می تواند تحریک نسل حاضر در برابر پاسخ موسی(ع) به معذب بودن پدرانشان باشد. طفره رفتن موسی(ع) از جواب صریح، این احتمال را تقویت می کند.

4- فرعون با ناباوری نسبت به عملی شدن وعده عذاب در باره پیشینیان، نظر موسی(ع) را در مورد آنان جویا شد.

قال فما بال القرون الأولى

سؤال فرعون از حال پیشینیان، پس از گفته موسی(ع) (أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ) از ناباوری او حکایت دارد؛ زیرا وی آنان را نابود شده و بی نشان و اثر می دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 23 - 4، 1

1- پرسش انکار آمیز فرعون از موسی(ع) در باره حقیقتی به نام « رَبِّ الْعَالَمِينَ » (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما رَبُّ الْعَالَمِينَ

واژه «ما» اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

4- « عن أبي عبد الله (ع) قال لما بعث الله موسى إلى فرعون . . . فقال فرعون « و ما رَبُّ الْعَالَمِينَ » وإِثْمًا سَأَلَهُ عَنْ كَيْفِيَةِ اللَّهِ فَقَالَ مُوسَى « رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ » فَقَالَ فِرْعَوْنُ مُتَعَجِّبًا لِأَصْحَابِهِ « أَلَا تَسْتَمْعُونَ » أَسْأَلُهُ عَنِ الْكَيْفِيَةِ فَيَجِيبُنِي عَنِ الصِّفَاتِ . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: هنگامی که خداوند موسی را به سوی فرعون مبعوث کرد . . . فرعون به موسی(ع) گفت «و ما رَبُّ الْعَالَمِينَ» و سؤال فرعون از موسی درباره کیفیت خداوند بود. موسی(ع) در جواب فرعون گفت: «رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا...». فرعون در حالی که تعجب کرده بود به اصحابش گفت: آیا نمی شنوید [چه میگوید؟] من از کیفیت خدا می پرسم و او در جواب من از صفات می گوید...».

130- پرسش قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 1

1- پس از در هم شکسته شدن بت ها به وسیله ابراهیم (ع) ، بت پرستان به پرسوجو از یکدیگر در مورد شکننده آنها پرداختند .

فَجَعَلَهُمْ جَذْدًا . . . قَالُوا مِنْ فَعَلِ هَذَا بِالْهَيْتَانَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «مَن» اسم استفهام باشد.

131- پرسش کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 7

7- پرسش کافران از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، درباره لحظه برپایی قیامت

قل لا یعلم .. الغیب إلاّ الله و ما یشعرون اُتَان یبعثون

ص: 175

برداشت یاد شده بدان احتمال است که عبارت «قل..» در جواب پرسش کسانی باشد که نسبت به وقوع قیامت شک داشته اند؛ زیرا ضمائر در آیه بعد به این دسته از کافران بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 1

1 - سؤال تمسخرآمیز کافران درباره زمان برپایی روز جزا

یسئلون ایّان یوم الدّین

از آیات قبل و بعد، تمسخرآمیز بودن سؤال کافران استفاده می شود؛ زیرا آنان اصولاً در مقام فهم حق نبودند و با این پرسش، می خواستند راهی دیگر برای انکار معاد و وسیله ای برای تمسخر آن پیدا کنند.

132- پرسش کافران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 1

1 - کافران صدراسلام، از مسلمانان درباره برپایی قیامت سؤال می کردند .

قال الذین کفروا .. و یقولون متی هذا الوعد

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «وعد»، برپایی قیامت است.

133- پرسش گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 8

8 - منتظران شفاعت، پس از خبردار شدن از امر خدا درباره آن، سؤال می کنند که پروردگار چه گفته است؟

حتّی إذا فرّع عن قلوبهم قالوا ماذا قال ربکم

بنابراین که فاعل «قالوا»، «من» در «لمن» باشد و مراد از آن شفاعت شونندگان باشند، نکته یاد شده قابل استفاده است. گفتنی است که متعلق «ماذا قال» ذکر نشده و به قرینه بحث شفاعت، احتمال دارد متعلق آن درباره شفاعت باشد.

134- پرسش محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به سؤال از مشرکان درباره اینکه برترین گواهی که می تواند حقانیت او را تأیید کند کیست؟

قل أي شیء أكبر شهده قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 176

2 - طرح پرسش های تنبّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلکنى الله و من معى أورهمنآ

135- پرسش محمد(صلی الله علیه و آله) از یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 5

5 - توجه دادن یهودیان به فرجام شوم مخالفت با فرمان های الهی ، هدف از پرسش پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یهودیان درباره مردم ایله

و سنلهم عن القریه التی کانت حاضره البحر

136- پرسش مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 187 - 12

12 - مردم عصر بعثت به گمان آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زمان تحقق قیامت ، با سؤال های مکرر خواهان افشای آن بودند .

یسئلونک کأنک حفى عنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 105 - 3

3 - تعدادی از مردم صدراسلام در باره سرنوشت کوه ها در هنگامه رستاخیز ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) توضیح می خواستند .

و یسئلونک عن الجبال

137- پرسش مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 2

2- حقیقت روح ، امری مبهم و سؤال برانگیز برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یسئلونک عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 83 - 1,4

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت ، درباره ذوالقرنین ، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند .

ص: 177

و یسئلونک عن ذی القرنین

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دورشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

4- پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، زمینه نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای مردم بود.

و یسئلونک عن ذی القرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 1

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الساعه ایتان مرسیها

کلمه «مرسی»، به صورت های مصدر میمی، اسم زمان، اسم مکان و اسم مفعول کاربرد دارد (مفردات راغب). این کلمه در آیه شریفه - به قرینه «ایان» که سؤال از زمان است - مصدر میمی می باشد. در این صورت «مرسی» به معنای وقوع و استقرار خواهد بود. مکرر بودن سؤال، از فعل مضارع «یسئلونک» استفاده شده است.

138- پرسش مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 1

1 - پرسش مسلمانان از پیامبر درباره نزدیک یا دور بودن خدا، نسبت به بندگان

و إذا سألك عبادی عنی فانی قریب

جمله «فانی قریب» بیانگر این است که پرسش مطرح شده در آیه، درباره دوری و نزدیکی خداست.

139- پرسش مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 20 - 8

8- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در پی بهانه جویی های مشرکان و پرسش های مکرر آنان از علت عدم نزول معجزه ، در انتظار پاسخ و رهنمودی از سوی خداوند بود .

و يقولون لولا أنزل عليه آية من ربه .. إني معكم من المنتظرين

140- پرسش مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 5،15

ص: 178

5- خداوند ، پیشاپیش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کرد که منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهه استبعاد معاد ، از پدیدآورنده آن سؤال خواهند کرد .

فسیقولون من یعیدنا

15- منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهات خود درباره معاد ، با شگفتی از زمان وقوع آن می پرسیدند .

فسینغضون إلیک رءوسهم و یقولون متی هو

بنابر اینکه حرکت دادن سر ، همانگونه که در استعمال لغوی آن آمده است ، برای اظهار تعجب و شگفتی باشد (لسان العرب) ، برداشت فوق به دست می آید .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 3

3 - پرسش ناباورانه و تمسخرآمیز منکران معاد ، از زمان برپایی رستاخیز و مجازات کافران

لقد وعدنا هذا.. و یقولون متی هذا الوعد

مراد از «الوعد» به قرینه آیات پیشین ، می تواند وعده رستاخیز باشد . برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است .

141- پرسش ملائکه قبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 27 - 17، 16

16- « قال أمیر المؤمنین (ع) صلوات الله علیه : إن ابن آدم . . . فإذا أدخل قبره أتاه ملكا القبر . . . فیقولان : من ربک و ما دینک و من نبیک ؟ فیقول : الله ربّی و دینی الإسلام و نبی محمد (صلی الله علیه و آله) فیقولان له : ثبتک الله فیما تحبّ و ترضی و هو قول الله عزّوجلّ : « یتّبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیاه الدنیا و فی الآخره » . . . »

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: همانا آدمی زاده را . . . آن گاه که وارد قبرش می کنند ، دو فرشته نزدش می آیند . . . و می گویند: پروردگارت کیست؟ و دینت چیست؟ و پیامبرت کیست؟ پس پاسخ می گوید: «خداوند» پروردگارم و «اسلام» دین من و پیامبرم حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) است. پس به او می گویند: خداوند تو را در آنچه دوست می داری و به آن راضی هستی ثابت قدم و استوار کرده است و این همان سخن خداوند است که می فرماید: « یتّبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت . . . » . . . » .

17- « عن أبی عبد الله (ع) قال : إن المؤمن إذا أُخرج من بیته شیّعته الملائکه إلی قبره . . . و إن کان کافراً خرجت الملائکه تشیّعهُ إلی قبره تلعنونه . . . ثمّ یدخل علیه ملکا القبر . . . فیقولان له : من ربّک ؟ فیتلجلج و یقول : قد سمعت الناس یقولون فیقولان له : لادریت و

يقولان له : ما دينك ؟ فيتلجلج فيقولان له : لادريت و يقولان له : من تبيك ؟ فيقول : قد سمعت الناس يقولون فيقولان له لادريت و يسأل عن إمام زمانه . . . و هو قول الله عزّوجلّ : « . . . و يضلّ الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء » ;

از امام صادق(ع) روايت شده است كه فرمود: آن گاه كه [جنازه] مؤمن را از منزلش بيرون مي برند، ملائكه او را تا قبرش تشييع مي كنند . .. و اگر كافر باشد فرشتگان او را تا قبرش تشييع و لعنت مي كنند ... سپس دو فرشته قبر، بر او وارد مي شوند ... پس به او مي گویند: پروردگارت كيست؟ پس او [در پاسخ] مردد مي شود و مي گوید: شنیده ام مردم [این گونه] مي گویند. پس به او مي گویند: [آيا] ندانستي؟ به او مي گویند دينت چيست؟ باز مردد مي شود و آنان به او مي گویند: [آيا] ندانستي؟ پس به او مي گویند: پيامبر تو كيست؟ پس پاسخ مي دهد: شنیده ام كه [این گونه] مردم مي گویند. پس به او مي

گویند [آیا] ندانستی؟ و از او درباره امام زمانش سؤال می کنند: ... و این سخن خداوند عزّوجلّ است: ... یضَلّ الله الظالمین و یفعل الله ما یشاء».

142- پرسش موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 9، 7

7- پرسش موسی (ع) از دختران شعیب درباره انگیزه آنان از منع کردن گوسفندانشان از آب

قال ما خطبکما

«خطب» معادل «شأن» است؛ یعنی، «ما الذی حملکما علی الذود؛ چه چیزی شما را بر این کار وا می دارد؟»

9- دختران شعیب به پرسش موسی پاسخ دادند .

قالتا لانسقی

143- پرسش موسی (ع) از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 12

12- موسی (ع) در پی هلاکت همراهانش در میقات، با پرسشی شکوه آمیز، توجیه و چرایی هلاکت همه حاضران را به خاطر گناه گروهی از آنان، از خداوند تقاضا کرد .

أتهلکنا بما فعل السفهاء منا

144- پرسش نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 1

1- پرسش نگهبانان جهنم از دوزخیان، درباره آمدن فرستادگان الهی همراه با دلایل و برهان های روشن برای ایشان

قالوا أو لم تک تأتیکم رسلکم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- پرسش سرزنش آمیز نگهبانان دوزخ از کافران دوزخی ، درباره آمدن پیامبر و اخطار دهنده الهی برای آنان

سألهم خزنتها ألم یأتکم نذیر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که استفهام در «ألم یأتکم...» توییخی و تقریعی باشد.

ص: 180

145- پرسش و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 5

5 - وعده خداوند به مردم ، مبنی بر پاسخ استفتای آنها درباره حقوق زنان

قل الله یفتیکم فیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 101 - 7

7 - خداوند پاسخ گوی پرسش های مردم ، به هنگام نزول قرآن ، گرچه موجب ناخشنودی آنان گردد .

لا تسئلوا عن اشیاء .. و إن تسئلوا عنها حین ینزل القرآن تبدلکم

به مقتضای اینکه ضمیر در «عنها» به اشیاء توصیف شده به «ان تبدلکم تسؤکم» بر می گردد می توان گفت آن اشیاء و احکام هر چند به خاطر دشواری آنها بر مکلفان بیان نشده است لکن اگر به هنگام نزول قرآن مورد سؤال قرار گیرد، بیان خواهد شد.

146- پرسش و پاسخ در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4 - پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او ، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتی .. قال کذلک أتتک ءایتنا

از ظاهر «قال کذلک» چنین بر می آید که پاسخ سؤال «لم حشرتی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

147- زمینه پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 3

3 - تشریح احکامی در مورد زنان ، زمینه مطرح شدن سؤلهایی از سوی مسلمانان صدر اسلام در مورد آنان *

و يستفتونك في النساء... و ما يتلى عليكم في الكتب في يتمي النساء

148- زمینه پرسش از قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 6 - 3

3- گرایش طبیعی انسان به فسق و فجور، زمینه پرسش های انکارآمیز او درباره قیامت.

ص: 181

بل یرید الإنسن لیفجر أمامه . یسئل ائان یوم القیمه

جمله «یسئل ائان...» استیناف بیانی و در مقام تعلیل و تفسیر «بل یرید الإنسان لیفجر...» است؛ یعنی، پرسش انکارآمیز انسان، برخاسته از گرایش او به فسق و فجور است؛ چرا که اگر قیامت را بپذیرد، نمی تواند به فسق و فجور متمایل گردد. از این رو برای ادامه راه فسق و فجور خویش، قیامت را انکار کرده و به تمسخر می گیرد.

149- زمینه پرسش مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 3

3- نسخ ادیان و نیز نسخ برخی از آیات و احکام قرآن، برانگیزنده مسلمانان به طرح پرسشهایی نا به جا از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم

برداشت فوق بر این مبناست که «أن تسئلوا» به معنای پرسش کردن باشد. از آن جا که لحن آیه گویای مذمت است، از آن پرسشها به پرسشهای نا به جا تعبیر شده است.

150- شگفتی پرسش از معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 3

3- پرسش های تردیدآمیز درباره معاد، شگفت آور و دور از انتظار است .

عمّ یتساءلون

«ما» در «عمّ» برای استفهام تعجبی است و دلالت بر غیر منتظره بودن سؤال از معاد دارد.

151- عجله در پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 70 - 6

6- شتاب زدگی در پرسش، پیش از فرا رسیدن زمینه آگاهی، دور از ادب تعلّم است .

فلا تسئلنی عن شیء حتّی أُحدث لک

152- فلسفه پریش ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 4

4- رشد ابراهیم (ع) در محیط غیر شرک و مواجهه او با محیط شرک آلود ، امری سؤال انگیز برای وی

ص: 182

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که پرسش ابراهیم(ع)، پرسشی طبیعی و برخاسته از فطرت توحیدی وی بود و نه تدبیری در جهت طرح مسائل توحیدی با مردم. بر این اساس روشن می شود که آن حضرت در محیطی غیر شرک می زیسته است از این رو با مشاهده بت پرستی مردم، شگفت زده شد و از آن کار استفسار نمود.

153- فلسفه پرسش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 20 - 4

4- پرسش خداوند از موسی (ع) در باره عصا، جهت ایجاد زمینه لازم و آمادگی ذهنی برای نمایاندن آیت و معجزه به او بود.

و ما تلک بیمینک .. فآلقیها فإذا هی حیة

تصریح موسی(ع) به خواص طبیعی عصا در پاسخ خداوند، ایجادکننده زمینه ای مناسب در ذهن او بود که با مقایسه دو حالت عصا، هیچ تردیدی در معجزه بودن حالت جدید به خود راه ندهد.

154- فلسفه پرسش سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 9

9- در مجمع البیان آمده است: « و اختلف فی سبب تقدّم الهدهد فقیل إنّه احتاج إلیه فی سفره لیدله علی الماء قال أبوحنیفه لأبی عبدالله (ع) کیف تقدّم سلیمان الهدهد من بین الطیر؟ قال: لأنّ الهدهد یری الماء فی بطن الأرض کمایری أحدکم الدهن فی القاروره؛

در انگیزه سؤال سلیمان از غیبت هدهد اختلاف شده است: بعضی گفته اند: سلیمان در سفرش نیاز به هدهد داشت تا وی را به وجود آب راهنمایی کند. [مجمع می افزاید] که ابوحنیفه از امام صادق(ع) سؤال کرد: چرا سلیمان از میان پرندگان سراغ هدهد را گرفت؟ فرمود: برای این که هدهد آب را در دل زمین می بیند، همان گونه که فردی از شما روغن را در ظرف بلورین می بیند...».

155- فلسفه پرسش فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 51 - 5

5- فرعون با طرح پرسش از موسی (ع) در باره وضعیت اقوام گذشته، سعی در پنهان ساختن در ماندگی خود در برابر سخنان او داشت.

من ربكما .. الذى أعطى كلّ شيء خلقه ... فما بال القرون الأولى

ممکن است طرح سؤال فرعون در باره اقوام گذشته، صرفاً به جهت منحرف ساختن بحث و بردن آن به زاویه ای نامشخص

ص: 183

صورت گرفته باشد. وارد نشدن موسی(ع) در چنین بحثی، نقشه او را خنثی کرده است.

156- فواید پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 4

4- یوسف (ع) ، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندگان خویش ، حقایق توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت .

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 5

5- بیان حقایق و معارف در قالب پرسش و پاسخ از روش های قرآن برای توجه دادن مردم به آن حقایق

قل من رب السموت والأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 17 - 7

7- سؤال از وجدان و برانگیختن حس حق جویی ، وسیله ای برای هوشیاری و روشی در اثبات حقایق

أفمن یخلق کمن لا یخلق أفلاتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 14

14- پرسش ، از ابزار شناخت است .

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 103 - 6

6- طرح کردن پرسش های برانگیزاننده و ایجاد زمینه برای ارائه معارف ، از روش های مورد استفاده در قرآن است .

قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 9

9- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 184

6- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتَّخَذُوا ءالِهه من الأرض هم ینشرون

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه «هم ینشرون» استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- بازخواست و زیر سؤال بردن عقیده و اندیشه باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتَّخَذُوا من دونه ءالِهه

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «أم» منقطعه، بر استفهام توییخی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - طرح سؤال و پرسش ، روشی برای برانگیختن اندیشه و تفکر ، در شناخت بهتر حقایق الهی و گزینش بهترین عقیده ها و رفتارها

قل أذلك خیر أم جتّه الخلد التی وعد المتّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در یاد کرد بطلان عقاید ایشان

إذ قال لأیبه و قومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 2

2 - طرح پرسش های تنبه بخش و بیدار کننده ، شیوه ای ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محاجه با مشرکان

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه .. أفلا تسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 2

2 - طرح پرسش های تنبه آفرین و بیدارگر ، از شیوه های ارائه شده از سوی خدا به پیامبر در احتجاج با اهل شرک

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه .. أفلا تبصرون

ص: 185

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 8

8 - طرح پرسش در احتجاج ، برای واداشتن طرف مقابل به اقرار به حق ، از روش های قرآن برای تبیین حقایق است .

ولئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 7

7 - استفاده از پرسش برای ایجاد ذهنیت مساعد جهت تفهیم حقیقت به مخاطب ، از روش های تربیتی قرآن کریم

قل من يرزقكم من السموت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 3

3- پرسش از حقایق مورد غفلت و واداشتن اندیشه ها به تأمل درباره آن ، روشی قرآنی برای هدایت آدمیان

قل أراءيتم ما تدعون . . . أروني ماذا خلقوا

طرح پرسش از سوی قرآن، برای وادار کردن مشرکان به تأمل، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 72 - 4

4 - طرح سؤال و برانگیختن به اندیشه و خردورزی ، از روش های هدایتی - تربیتی قرآن

أفرءيتم ما تمنون . . . أأنتم تخلقونه أم نحن الخلقون... أفرءيتم النار... أأنتم أنشأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 10 - 2

2 - ایجاد انگیزه در مخاطب ، با طرح پرسش و آن گاه بیان پاسخ آن ، از روش های هدایتی قرآن

هل أدلکم علی تجربه

جمله «هل أدلکم . . .» طرح پرسش و «تؤمنون بالله» در آیه بعد بیان پاسخ آن است.

157- گناه پرسش بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 13

13 - خداوند آمرزنده گناه مترتب بر پرسش های بیجا تا پیش از تحریم آن *

لاتسئلوا عن اشیاء . . . و الله غفور حلیم

توصیف خداوند به «غفور» پس از بیان نهی از پرسشهای بیجا می تواند ناظر به آمرزش گناه کسانی باشد که تا پیش از بیان نهی، چنین سؤالاتی را مطرح کرده بودند.

ص: 186

158- محدوده پرسش در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 6 - 4

4 - چگونگی رفتار امته‌ها و برخورد آنان با رسالت انبیا، پرسش خداوند از رسولان خویش در قیامت *

فلنسلن الذين أرسل إليهم ولنسلن المرسلين

بدان احتمال که مورد سؤال از پیامبران، رفتار امتهایشان باشد؛ چه اینکه محور آیات پیشین فرمان به پذیرش آیات الهی و تهدید مخالفان انبیا بوده است.

159- ممنوع پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 2

2 - پرسش از معارف و احکام ناگفته از سوی خداوند، مورد نهی الهی

لا تسئلوا عن اشیاء .. عفا الله عنها

«عفو» در لغت به معنای مستور کردن است و مراد از مستور کردن اشیاء، بیان نکردن آنهاست. و مقصود از «اشیاء» به قرینه «و ان تسئلوا عنها حين ينزل القرآن» مسائلی است که در راستای هدف قرآن (هدایت بشر) قرار دارد که همان احکام و معارف الهی است. و آیه بعد که گروهی را به دلیل انکار آن اشیاء کافر نامیده مؤید این است که مراد از «اشیاء» معارف الهی باشد.

160- موانع پرسش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 23 - 4

4- ناسازگاری مقام الوهیت با محاسبه و بازخواست شدن

فسبحن الله.. لا یسل عمّا یفعل و هم یسلون

161- ناپسندی پرسش از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- ناشایست بودن چون و چراکردن و ایراد به افعال خداوند

لا یسل عمّا یفعل

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «لا یسل عمّا یفعل» خبر در مقام انشا باشد؛ یعنی، نباید از چرایی افعال

ص: 187

خداوند پرسید و خرده گرفت.

پرسش و پاسخ

162- {پرسش و پاسخ}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 220 - 1

1 - پرسش مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره ایتام

و یسئلونک عن الیتامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 222 - 2

2 - سؤال های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ای برای نزول آیات و بیان احکام

و یسئلونک عن المحیض قل هو اذی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 259 - 4،5،17

2 - عبور فردی (عزیر) در ضمن سفر از قریه ویران شده ای که دیوار های آن روی سقفهایش فروریخته و مشاهده مردگان و پرسش وی از

خداوند درباره چگونگی زنده شدن آنان

او کالذی مرّ علی قریه و هی خاویه علی عروشها

بسیاری از مفسران برآنند که داستان ذکر شده درباره عزیر پیامبر است؛ گر چه برخی آن را به ارمیا نسبت داده اند. گفتنی است که جمله

«خاویه علی عروشها» را برخی به معنای خالی از سکنه و برخی مخروبه و فروپاشیده دانسته اند.

4 - آگاهی عزیر به اصل زنده شدن مردگان در رستاخیز و پرسش وی از چگونگی زنده شدن آنان

قال ائی یحیی هذه الله بعد موتها

«ائی یحیی» که استفهام است، دلالت دارد بر اینکه عزیر، اصل احیا را اذعان داشته و از کیفیت آن پرسش کرده است.

5 - خداوند، عزیر را میراند و پس از صد سال وی را زنده کرد تا پاسخی باشد به پرسش وی از چگونگی زنده شدن مردگان

قال ائی . . . فاماته الله مائه عام ثم بعثه

17 - زنده شدن الاغ عزیر پس از جمع آوری استخوان های آن و پوشاندن گوشت بر آنها، پاسخی به پرسش وی از کیفیت و امکان حیات مردگان

وانظر الی العظام کیف نمنها ثم نکسوها لحمًا

مراد از «العظام» به قرینه «وانظر الی حمارک»، استخوانهای همان الاغ است؛ چون صرف نگاه به حمار، نشانه ای برای احیای مردگان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 47 - 6

6 - عدم منافات مقام بلند برگزیدگان الهی با پرسش آنان از افعال خداوند و شگفتی از آن

ص: 188

یا مریم انّ الله اصطفیک .. قالت ربّ انّی یکون لی ولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از انگیزه های کفر اهل کتاب

قل یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله

163- اهمیت پرسشی و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 6

6 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 19

19 - طرح و بیان حقایق به صورت پرسش و پاسخ، از روشهای هدایتی قرآن

قل أغیر الله .. قل انّی أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 6,8

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به احتجاج و بحث با مشرکان با طرح سؤال و پاسخ

قل ای شیء أكبر شهده قل الله

8 - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل ای شیء أكبر شهده قل الله شهید

164- پرسشی و پاسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 127 - 5

5 - وعده خداوند به مردم ، مبنی بر پاسخ استفتای آنها درباره حقوق زنان

قل الله یفتیکم فیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 7

7 - خداوند پاسخ گوی پرسش های مردم ، به هنگام نزول قرآن ، گرچه موجب ناخشنودی آنان گردد .

ص: 189

لاتسئلوا عن اشیاء . . . و إن تسئلوا عنها حین ینزل القرآن تبدلکم

به مقتضای اینکه ضمیر در «عنها» به اشیاء توصیف شده به «ان تبدلکم تسؤکم» بر می گردد می توان گفت آن اشیاء و احکام هر چند به خاطر دشواری آنها بر مکلفان بیان نشده است لکن اگر به هنگام نزول قرآن مورد سؤال قرار گیرد، بیان خواهد شد.

165- پرسش و پاسخ در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 126 - 4

4- پرسش مجرمان از خداوند و دریافت پاسخ از او، از رخداد های صحنه قیامت

ربّ لم حشرتی . . . قال کذلک أتتک ایتنا

از ظاهر «قال کذلک» چنین بر می آید که پاسخ سؤال «لم حشرتی» با لفظ بیان می گردد - نه این که صرفاً حالتی در نفس باشد - گرچه این پاسخ ممکن است به صورت مستقیم نباشد، بلکه با وساطت ملائکه یا غیر آن، صورت گیرد.

پرسشهای دینی

166- پاسخ به پرسشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 14

14- لزوم پاسخ عالم، به پرسش های جاهل در مورد مسائل دینی

فسلوا أهل الذکر

گفتنی است که اگر سؤال واجب باشد، جواب نیز الزامی خواهد بود وگرنه وجوب سؤال لغو می شود؛ زیرا ممکن است بر اثر واجب نبودن پاسخ، سؤال های بی جواب بماند. در این صورت، موجب نقض غرض خواهد شد و این از خداوند حکیم به دور است.

167- پاسخ پرسشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 64 - 1,2

1 - خداوند تنها نجاتبخش آدمیان از مهلکه ها و از هرگونه اندوه و سختی است.

قل من ینجیکم . . . قل الله ینجیکم

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

قل من ینجیکم . . . قل الله ینجیکم

ص: 190

6- پرندگان

1- ابراهیم (ع) و پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 260 - 29، 27، 16

16 - بازگشت پرندگان ذبح شده به جانب ابراهیم (ع)، پس از فراخوانی آنها

ثم ادعهنّ یا تینک سعياً

27 - طاووس، خروس، کبوتر و کلاغ، چهار پرنده ای که ابراهیم (ع) برگزید.

فخذ اربعه من الطیر

امام صادق (ع): ... فاخت ابراهیم الطاووس و الدیک و الحمام و الغراب ...

تفسیر قمی، ص 91؛ نورالثقلین، ج 1، ص 280، ح 1098.

29 - حضرت ابراهیم (ع)، اجزای مرغان را بر ده کوه قرار داد.

ثم اجعل علی کلّ جبل منهنّ جزءاً

امام صادق (ع): ... و کانت الجبال عشره.

کافی، ج 8، ص 305، ح 473؛ نورالثقلین، ج 1، ص 280، ح 1097 و 1098.

2- احیای پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 260 - 23، 16

16 - بازگشت پرندگان ذبح شده به جانب ابراهیم (ع)، پس از فراخوانی آنها

ثم ادعهنّ یا تینک سعياً

23 - جمع میان اجزای پراکنده مردگان و احیای آنان ، بر اساس حکمت خداوندی

ثم اجعل . . . ثم ادعهم . . . ان الله عزيز حكيم

ص: 191

3- اقرار پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 7

7 - پرندگانی که بدون بال زدن پرواز می کنند ، تسبیح گوی خدا و معترف به مبرا بودن او از هر گونه نقص و عیب اند .

أَنَّ اللَّهَ لَهُ مِنْ ... وَالطَّيْرِ صَفَات

«صافّات» حال برای «الطير» می باشد و «الطير الصواف» به معنای پرندگان بال گشوده و بدون تحرک است (لسان العرب) و مقصود از آن، پرواز پرندگان در هوا بدون بال زدن است.

4- امت پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 1

1 - تمامی جنبدگان زمینی و پرندگان آسمان، مانند آدمیان، به صورت امت زندگی می کنند.

و ما من دابة في الأرض ولا طائر يطير بجناحيه إلا أمم أمثالكم

5- انسان شناسی پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 6

6 - پرندگان ، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به انسان و خدا

و الطير محشوره كلّ له أوّاب

6- انقیاد پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 3 - 2

2 - پرندگان ، مطیع فرمان خداوند و در خدمت اهداف او هستند .

و أرسل عليهم طيرًا أبابيل

7- اهمیت فهم تکلم پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 7

7- آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان ، دارای اهمیتی ویژه برای آنان در مقایسه با سایر امکانات

ص: 192

عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَ أَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

با این که «و اوتینا من کلّ شیء» شامل «منطق الطیر» هم می شود، اختصاص به ذکر یافتن و مقدم آوردن آن، نشانگر اهمیت ویژه آن در مقایسه با سایر موهبت های الهی نسبت به داوود و سلیمان است.

8- بازدید از پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 1

1 - بازدید سلیمان (ع) از گروه پرندگان به منظور جویا شدن از احوال آنها

و تَقَدَّ الطَّيْرِ

«تَقَدَّ» (مصدر «تَقَدَّ») معادل «تعهد» (وارسی کردن) است. بنابراین «تَقَدَّ الطَّيْرِ»؛ یعنی، از حال پرندگان جویا شد.

9- بال پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 2

2 - پرواز پرندگان در فضا با دو بال

و لا طَّيْرٌ يَظِيرُ بِجَنَاحِيهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 3

3 - باز و بسته شدن بال های پرندگان بر فراز زمین ، از برجسته ترین جلوه های قدرت و رحمانیت خداوند

أولم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهنّ إلا الرحمن

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن «باز و بسته شدن بال های پرندگان در فضا» به دست می آید.

10- پرندگان سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سلیمان (ع)، دارای سپاهی متشکل از نیروهای جن، انسان و پرنندگان

و حشر لسلیمن جنوده من الجنّ و الإنس و الطیر

ص: 193

11- پرواز پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 2

2 - پرواز پرندگان در فضا با دو بال

و لا طئر يطير بجناحيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 4,7

4- پرواز پرندگان در جو آسمان بدون سقوط بر زمین ، از نشانه های قدرت خداوند است .

ألم يروا إلى الطير مسخرت في جو السماء ما يمسكهن إلا الله

7- در پرواز پرندگان و حرکت اجرام آسمانی ، آیات بسیاری بر عظمت و قدرت خداوند وجود دارد .

ألم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهن إلا الله إن في ذلك لآيت لقوم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 2,3,5,7

2 - پرواز طیور و پرندگان در فضا ، بدون سقوط بر زمین ، از آیات قدرت و جلوه های رحمانیت خداوند

أولم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهن إلا الرحمن

3 - باز و بسته شدن بال های پرندگان بر فراز زمین ، از برجسته ترین جلوه های قدرت و رحمانیت خداوند

أولم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهن إلا الرحمن

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن «باز و بسته شدن بال های پرندگان در فضا» به دست می آید.

5 - پرواز پرندگان بر فراز زمین ، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر عذاب و هلاکت کافران

فكيف كان تكبير . أولم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهن إلا الرحمن

ذکر پرواز پرندگان به عنوان نشانه قدرت خدای رحمان - پس از یادآوری کیفر و عذاب کافران پیشین - می تواند به منظور ارائه نمونه و

جلوه ای از قدرت همه جانبه خداوند در جهان باشد.

7- پرواز پرندگان بر فراز انسان ها ، جلوه آگاهی و بینایی مطلق خداوند

أولم یروا إلی الطیر . . . إته بکل شیء بصیر

12- تسبیح پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 6،9

6- کوه ها و پرندگان ، به تسخیر الهی همراه با داوود (ع) به تسبیح خدا می پرداختند .

و سَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ یَسْبِحْنَ وَ الطَّیْرَ

9- هم آوایی موجودات طبیعت (کوه ها ، پرندگان و . . .) با پیامبران در تسبیح خداوند

و سَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ یَسْبِحْنَ وَ الطَّیْرَ وَ کُنَّا فَعَلِیْنَ

تعبیر «کُنَّا فَعَلِیْنَ» (ما در گذشته این کار را انجام می دادیم) برای بیان این حقیقت است که کوه ها و پرندگان تنها با داوود

ص: 194

و سلیمان هم آوا نشدند؛ بلکه پیش از این نیز با پیامبران الهی هم آوا بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 10 - 7,8

7- فرمان خداوند به پرندگان، برای هم صدایی با داوود (ع) در تسبیح گویی

و لقد آتینا داود منّا فضلاً... و الطیر

بنابراین احتمال که نصب «الطیر» به خاطر منادا بودن باشد، نکته یاد شده به دست می آید. لازم به ذکر است که با احتمال یاد شده، «الطیر» عطف به محل «جبال» خواهد بود.

8- هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لقد آتینا داود منّا فضلاً... و الطیر

10- هم آوایی کوه ها به همراهی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند

و لقد آتینا داود منّا فضلاً یجبالاً و الطیر

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «الطیر» عطف به ضمیر مجرور «معهم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 2,4

2- تمامی پرندگان به خاطر تسبیح داوود (ع)، پیوسته به او مراجعه می کردند و با ایشان به تسبیح می پرداختند.

و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که لام در «له» برای تعلیل و ضمیر آن به داوود بازگردد و نیز با توجه به این نکته است که آیه شریفه عطف بر آیه قبل بوده و در آن سخن از تسبیح کوه ها با داوود (ع) به میان آمده است. قهراً مقصود از رجوع بسیار پرندگان به آن حضرت (له أوّاب) رفت و آمد بسیار با ایشان، برای همراهی با او جهت تسبیح خواهد بود.

4- تمامی کوه ها و پرندگان به خاطر تسبیح داوود (ع) همراه او به تسبیح می پرداختند.

إنّا سخّرنا الجبال معه یسبحن... و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است که واژه «کلّ» شامل «جبال» (کوه ها) هم بشود.

13- تسخیر پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 3

1 - پرندگان با زندگی دسته جمعی خود، مسخر و رام خدا هستند.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ... وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً

«و الطیر» عطف بر «الجبال» و عامل آن فعل «سَخَّرْنَا» است. «محشوره» نیز به معنای «مجمعه» (دسته جمعی) و حال برای «طیر» است.

3 - تمامی پرندگان در خدمت داوود (ع) و در رفت و آمد بسیار، با ایشان بودند.

و الطیر محشوره کلّ له اَوَاب

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که اَوَاب بودن پرندگان برای تسبیح با داوود(ع) نباشد؛ بلکه این رجوع و بازگشت

ص: 195

مکرر و پیوسته، صرفاً به خاطر در خدمت او بودن باشد.

14- تعبیر رؤیای خوردن پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 3

3- یوسف (ع)، رؤیای حمل نان و خوردن پرندگان از آن را، به دار کشیده شدن صاحب رؤیا و خوردن پرندگان از سر او تفسیر کرد.

و أما الآخر فیصلب فتأکل الطیر من رأسه

«صلب» (مصدر یصلب) یعنی، کشتن به طریق بستن به چوبه دار

15- تکلم پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 3,5

3- آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان

وقال یاأیها الناس علمنا منطق الطیر

5- آگاهی به گفتار پرندگان، موهبتی الهی به داوود و سلیمان

ولقد آتینا داود و سلیمان علماً .. وقال یاأیها الناس علمنا منطق الطیر

16- حشر اخروی پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 8

8 - تمامی جنبندگان زمین و پرندگان آسمان، مانند انسان، در قیامت برانگیخته می شوند.

ثم إلى ربهم يحشرون

17- خدانشناسی پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- پرندگان ، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به انسان و خدا

و الطير محشوره كلّ له اواب

ص: 196

18- ذبح پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 260 - 15, 16

15 - امر خداوند به ابراهیم (ع)، درباره مانوس ساختن پرندگانی که مأمور ذبح آنها گردیده بود با خویش *

فصرهنّ الیک

متعدی شدن کلمه «فصرهنّ» به «الی» نشانگر این است که آن کلمه، متضمن معنای «املهن» است؛ یعنی آنها را به خود متمایل ساز که لازمه آن، انس گرفتن پرندگان با ابراهیم (ع) است. بر این اساس، کُشتن پرندگان و مخلوط کردن آنها از جمله «ثمّ اجعل علی کلّ جبل منهنّ جزءاً» معلوم می شود.

16 - بازگشت پرندگان ذبح شده به جانب ابراهیم (ع)، پس از فراخوانی آنها

ثمّ ادعهنّ یأتینک سعياً

19- رؤیای خوردن پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 36 - 5

5- حمل نان بر بالای سر و خوردن پرندگان از آن، رؤیای یکی دیگر از هم بندان یوسف (ع)

وقال الآخر إني أرىني أحمل فوق رأسي خبزاً تأكل الطير منه

«طیر» جمع طائر و به معنای پرندگان است.

20- زندگی جمعی پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 1

1 - تمامی جنبندگان زمینی و پرندگان آسمان، مانند آدمیان، به صورت امت زندگی می کنند.

و ما من دابة فی الأرض و لا طئر یطیر بجناحیه إلا أمم أمثالکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرندهگان با زندگی دسته جمعی خود، مسخر و رام خدا هستند.

إتأسخّرنا الجبال .. و الطیر محشوره

«و الطیر» عطف بر «الجبال» و عامل آن فعل «سخرنا» است. «محشوره» نیز به معنای «مجمعه» (دسته جمعی) و حال برای «طیر» است.

ص: 197

21- شعور پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 7

7- طبیعت (کوه ها، پرندگان و...) دارای نوعی شعور و آگاهی به خداوند

الجبال یسبحن و الطیر

هم آوا شدن کوه ها و پرندگان با داوود(ع) در تسبیح خداوند، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 6

6 - پرندگان، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به انسان و خدا

و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

22- شگفتی پرواز پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 8

8 - پرواز پرندگان بال گشاده و بدون بال زدن، از شگفتی های آفرینش است.

و الطیر صفّ-ت

برداشت یاد شده از تخصیص به ذکر یافتن پرندگانی که بدون بال زدن پرواز می کنند از دیگر موجودات زنده، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 1

1 - پرواز پرندگان در فضا و بر فراز انسان ها، از شگفتی های آفرینش

أولم یروا إلی الطیر فوقهم صفّ-ت و یقبضن

23- کیفیت تسبیح پرندگان

7 - پرنده‌گانی که بدون بال زدن پرواز می‌کنند، تسبیح‌گوی خدا و معترف به مبرا بودن او از هر گونه نقص و عیب‌اند.

أَنَّ اللَّهَ لَهُ مِنْ... وَالطَّيْرِ صَفَات

«صافّات» حال برای «الطیر» می‌باشد و «الطیر الصواف» به معنای پرنده‌گان بال‌گشوده و بدون تحرک است (لسان العرب) و مقصود از آن، پرواز پرنده‌گان در هوا بدون بال زدن است.

ص: 198

24- گوشت پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 21 - 1, 2

1 - وجود گوشت انواع پرندگان در بهشت پیشتازان (سابقون)

و لحم طير ممّا يشتهون

«طير» (پرنده) جنس است و شامل انواع پرندگان می شود. «ممايشتهون» (آنچه دلشان می خواهد) تأکید بر همین معنا است.

2 - جوانان خدمت گذار، پذیرایی کننده پیشتازان (سابقون) در بهشت باگوشت انواع پرندگان دلخواه

و لحم طير ممّا يشتهون

«لحم طير» عطف بر «أكواب» است؛ یعنی، «و يطوف عليهم ولدان مخلدون بلحم طير».

25- محافظ پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 6

6- حرکت پرندگان، همواره متکی به قدرت و حفاظت خداوند است.

ألم يروا إلى الطير... ما يمسكهنّ إلاّ الله

26- مطالعه پرواز پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 1, 2

1- لزوم اندیشیدن انسان ها در کیفیت پرواز پرندگان در جو آسمان و قوانین حاکم بر آن

ألم يروا إلى الطير مسخرت في جوّ السماء

«رؤيت» که به معنای دیدن با چشم است، هر گاه با «إلى» متعدی شود، متضمن معنای نظر و دقت می شود.

2- دقت و اندیشه در کیفیت پرواز پرندگان، از راه های خداشناسی

ألم يروا إلى الطير مسخرت في جَوِّ السَّمَاءِ ما يمسكهنَّ إلاَّ اللهُ

27- منشأ پرواز پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 6

6- حرکت پرندگان ، همواره متکی به قدرت و حفاظت خداوند است .

ألم يروا إلى الطير . . . ما يمسكهنَّ إلاَّ اللهُ

ص: 199

28- منشأ تسخیر پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 6,7,9

6 - خداوند ، تسخیرکننده پرندگان برای داوود (ع)

و لقد آتینا داود متّافضلاً .. و الطیر

بنابراین که «الطیر» عطف به «فضلاً» باشد، «ایتای طیر» به داوود(ع) به معنای مسخر بودن پرندگان برای داوود(ع) خواهد بود.

7- فرمان خداوند به پرندگان ، برای هم صدایی با داوود (ع) در تسبیح گویی

و لقد آتینا داود متّافضلاً .. و الطیر

بنابراین احتمال که نصب «الطیر» به خاطر منادا بودن باشد، نکته یاد شده به دست می آید. لازم به ذکر است که با احتمال یاد شده، «الطیر» عطف به محل «جبال» خواهد بود.

9- مسخر بودن پرندگان برای داوود (ع) ، فضیلتی اعطایی از جانب خدا به آن حضرت

و لقد آتینا داود متّافضلاً .. و الطیر

29- نقش پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 3 - 4

4 - شکست دشمنان قوی پنجه و آشفته ساختن نقشه های آنان ، به وسیله پرندگانی کوچک و ضعیف ، نشانه قدرت خداوند و سزاوار تأمل و اندیشه

ألم تر کیف فعل ربّک .. ألم يجعل کیدهم فی تضلیل . و أرسل علیهم طیراً أبابیل

جمله «و أرسل علیهم ..»، هجوم پرندگان را مصداق مطالبی قرار داده که در آیات قبل آمده بود.

30- ویژگیهای تکلم پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 4

4- پرندگان ، دارای نطق و گفتاری خاص

عَلَّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ

31- هجوم پرندگان بر اصحاب فیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 200

1 - خداوند ، پرندگان فرآوان و ناشناخته را بر اصحاب فیل ، حملهور ساخت و آنها گروه گروه و پیاپی بر آنان هجوم بردند .

و أرسل علیهم طیراً أبابیل

نکره آمدن «طیراً» (اسم جمع «طائر») بر ناشناخته بودن آنها دلالت دارد. توصیف آن به «أباییل» - که یا به معنای دسته دسته و یا پی در پی است (قاموس) - بیانگر آن است که یورش پرندگان بر اصحاب فیل، تدریجی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تأثیر هجوم پرندگان به اصحاب فیل ، به دست خداوند و مستند به او است .

ترمیمهم .. فجعلهم کعصف مأکول

فاعل «ترمیمهم»، پرندگان و فاعل «جعلهم»، خداوند است؛ یعنی، کار از آنها و اثر از خداوند بود.

32- هم آوایی پرندگان با داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - فرمان خداوند به پرندگان ، برای هم صدایی با داوود (ع) در تسبیح گویی

و لقد آتینا داود مِّنَّا فضلاً .. و الطیر

بنابراین احتمال که نصب «الطیر» به خاطر منادا بودن باشد، نکته یاد شده به دست می آید. لازم به ذکر است که با احتمال یاد شده، «الطیر» عطف به محل «جبال» خواهد بود.

8 - هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لقد آتینا داود مِّنَّا فضلاً .. و الطیر

10 - هم آوایی کوه ها به همراهی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند

و لقد آتینا داود مِّنَّا فضلاً یجبال أویی معه و الطیر

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «الطیر» عطف به ضمیر مجرور «معها» باشد.

ص: 201

1- افساد پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 1,3,4,5,6

1- فرزند ناخلف حضرت نوح ، انسانی ناصالح و فسادپیشه بود .

اینه عمل غیر صلح

3- فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب محسوب نشدن وی از خانواده نوح (ع) در پیشگاه خداوند

اینه لیس من اهلک اینه عمل غیر صلح

جمله «اینه عمل . . .» علت برای «اینه لیس من اهلک» می باشد؛ یعنی ، چون فرزندان دارای عمل ناشایست است ، ما او را از خانواده توبه حساب نمی آوریم.

4- فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فکان من المغرقین . . . اینه لیس من اهلک اینه عمل غیر صلح

5- نوح (ع) ، ناآگاه به تباهی و فساد بی حد فرزند ناخلف خویش

اینه عمل غیر صلح

6- نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندی کنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

ان ابنی من اهلی . . . اینه لیس من اهلک

2- امدادهای پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 16

16- « عن أبي عبد الله (ع) عن قول الله « و جعل لكم من أزواجكم بنين و حفده » قال : هم الحفده و هم العون منهم یعنی البنین ؛

از امام صادق (ع) روایت شده است که درباره قول خدا «و جعل لكم من أزواجكم بنين و حفده» فرمود: حفده پسرانی اند که کمک انسان می باشند».

3- برتری پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 3,4

3 - برتری پسر بر دختر در دیدگاه مشرکان صدر اسلام

الرَّبِّكَ الْبَنَاتِ وَ لَهُمُ الْبَنُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته تاریخی است که مشرکان، فرزند پسر را بر دختر ترجیح می دادند؛ ولی در عین حال معتقد بودند که خداوند دختر را برگزیده است. از این رو خداوند چنین طرز تفکری را محکوم کرده است.

4 - انتساب دختر به خدا، در عین عقیده به برتر بودن پسر بر دختر، عملی نابخردانه و به دور از منطق

فَاسْتَفْتِهِمُ الرَّبِّكَ الْبَنَاتِ وَ لَهُمُ الْبَنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 6

6 - برتری پسران و مردان بر دختران و زنان، اندیشه ای پوچ و فاقد دلیل و برهان قطعی و روشن

فَلْيَأْتِ مُسْتَمْعِهِمْ بِسُلْطَنٍ مِّبِينٍ . أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَ لَكُمْ الْبَنُونَ

یادآوری برتر دانستن پسر بر دختر از سوی مشرکان، پس از بیان پوچی و بی پایگی عقاید آنان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 2

2 - مزیت پسران بر دختران، از عقاید عرب جاهلی

الْكُمُ الذَّكَرُ وَ لَهُ الْاُنْثَى

4- بشارت پسر عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 7,11

7- بشارت میهمانان ابراهیم (ع)، به آن حضرت در مورد اعطای پسری دانا به ایشان

و بشروه بغلم علیم

11- داشتن فرزند دانا و دانشمند، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و شادمانی

و بشروه بغلم علیم

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد.

5- بی تأثیری پسر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 36 - 4

ص: 203

4- فرزندان، حتی پسران، در قیامت سودی به پدر و مادر نخواهند رساند.

و بنیه

«بنیه» گر چه تنها شامل پسران است؛ ولی یاد نکردن از دختران به دلیل وضوح یکسانی آنها با پسران یا کمتر بودن انتظار یاری رسانی آنان است. فرار پدران از فرزندان، فرار مادر از آنان را نیز در مفهوم خود دارد. گفتنی است: در فرار پدر و مادر از فرزندان، سودمند نبودن هر یک برای دیگری، نهفته است.

6- بینش پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 2

2- فرزند نوح، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت.

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

«أوی» (مصدر أوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «سأوی...»؛ یعنی، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

7- پسر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 8

8- خداوند، فرزند ابراهیم و همسرش ساره را - پیش از تولدش - اسحاق نامید.*

فبشّرناها یاسحق

ظاهر جمله «فبشّرناها یاسحق... یعقوب» این است که فرشتگان، نام اسحاق و یعقوب را نیز در بشارت آورده باشند.

8- پسر رضاعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 23 - 7

7- جواز ازدواج با همسر پسر خوانده و یا پسر رضاعی

حرّمت . . . و حلائل ابنائکم الذین من اصلابکم

9- پسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 2

ص: 204

2- خداوند زکریا را بشارت داد که به او پسری عطا خواهد کرد .

یزکریا إنا نبشرك بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 14 - 11

11- حضرت یحیی (ع) ، فرزند دلخواه زکریا (ع) و دارای اخلاق و رفتاری رضایت بخش

و کان تقیاً . و برآ بولدیه و لم یکن جبّاراً عصیاً

برشمردن ویژگی های یحیی پس از بیان دعاهای زکریا که در آن آمده بود: «واجعله ربّ رضیاً»، می تواند گویای مطابقت اوصاف یحیی، با خواسته زکریا باشد.

10- پسر ساره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 7,8

7- خداوند ، همسر ابراهیم را به دارا شدن فرزند پسری بشارت داد .

فبشّرنا یاسحق

8- خداوند ، فرزند ابراهیم و همسرش ساره را - پیش از تولدش - اسحاق نامید . *

فبشّرنا یاسحق

ظاهر جمله «فبشّرناها یاسحاق .. یعقوب» این است که فرشتگان، نام اسحاق و یعقوب را نیز در بشارت آورده باشند.

11- پسر لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 5

5 - توصیه به اجتناب از شرک ، مهم ترین نصیحت لقمان به پسر خویش بود .

و إذ قال لقمن لابنه و هو یعظه یبنی لاتشرك بالله

از آن جایی که نهی «لاتشرک» نخستین توصیه از وصایای لقمان به فرزندش است، استفاده می شود که آن، مهم ترین است.

12- پسر نوح (ع) قبل از طوفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 11

11- فرزند نوح ، تا زمان حادثه طوفان نه در صف مؤمنان بود و نه در زمره کافران . *

نادی نوح ابنه و کان فی معزل بینیّ اربک معنا و لاتکن مع الکفرین

برخی برآنند که مراد از کنار بودن فرزند نوح (و کان فی معزل)، کنارگیری وی از صف مؤمنانو جبهه کافران است؛ یعنی، نه

ص: 205

ایمان آورده بود، و نه اظهار تکذیب می کرد.

13- پسر نوح (ع) و ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 9

9- نوح (ع) به ایمان آوردن فرزندش امیدوار بود و آن را محتمل می شمرد .

بینی اربکب معنا ولاتکن مع الکفرین

14- پسر نوح (ع) و کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 5,6

5- فرزند نوح، به هنگام حرکت کشتی، با فاصله ای نسبتاً دور از کشتی بسر می برد .

و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

متعلق «معزل» آیه و یا الفلک می باشد. بنابراین «و کان ...»؛ یعنی، فرزند نوح در کناری و به دور از پدرش یا کشتی بسر می برد.

6- فرزند نوح، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات، کناره گرفت .

و هی تجرى بهم فى موج کالجبال و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هی تجرى بهم ...» گویای این است که گفتگوی حضرت نوح (ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» - در آیه بعد - مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح ...» را عطف بر «قال اركبوا ...» دانسته و گفته اند: گفتگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

15- پسر نوح (ع) هنگام طوفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 6

6- فرزند نوح، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات، کناره گرفت .

و هی تجرى بهم فى موج کالجبال و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هى تجرى بهم . . .» گویای این است که گفتوگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» - در آیه بعد - مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح...» را عطف بر «قال اركبوا...» دانسته و گفته اند: گفتوگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11- امواج سهمگین طوفان ، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد ، در خود فرو برد و هلاک کرد .

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

16- پناهگاه پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 13

13- « صفوان بن مهران الجمّال عن الصادق جعفر بن محمد - علیه السلام - قال : سار و أنا معه فی القادسیه حتی أشرف علی النجف فقال : هو الجبل الذی اعتصم به ابن جدّی نوح علیه السلام فقال : « ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء » . . . فغار فی الأرض . . . »

صفوان بن مهران جمّال از امام صادق(ع) نقل می کند و می گوید: من با امام صادق(ع) در سرزمین قادسیه همراه بودم تا به نجف نزدیک شد؛ پس فرمود: نجف جای کوهی است که فرزند جدّم نوح به آن پناهنده شد و گفت: «ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء» . . . پس آن کوه در زمین فرو رفت...».

17- پناهندگی پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 2,4

2- فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء

«اوی» (مصدر اوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر یعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «ساوی...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

4- نوح (ع) ، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی ، آگاه ساخت .

لاعاصم الیوم من أمر الله إلاّ من رحم

18- خدا و پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 5

5 - برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

ص: 207

19- خواستگاری از پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 3

3- روا بودن خواستگاری ولیّ دختر (پدر، جد و...) از پسر

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

20- دعوت از پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 7,8

7- نوح (ع) با فریادی رسا و بلند، فرزندش را برای سوار شدن به کشتی فرا خواند.

نادی نوح ابنه و كان في معزل بيني اركب معنا

«نداء» بلند کردن صدا و ابراز کردن آن است (مفردات راغب).

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

بینی اركب معنا ولا تكن مع الكفرین

مراد از «مَعْنًا» همراهی و معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنًا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنًا» ضرورتی نداشت. جمله «ولا تكن مع الكفرین...» مؤید این معناست.

21- سهم ارث پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 2,8,9,10

2 - سهم ارث پسر، دو برابر سهم دختر است.

یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظّ الانثیین

8 - در صورتی که میّت تنها یک پسر داشته باشد، سهم ارث وی تمام مال بجا مانده است.

لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ . . . وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ

چون سهم یک دختر نصف مال است به مقتضای «لِلذَّكَرِ . . .» سهم یک پسر دو برابر آن، یعنی تمام ماترک خواهد بود.

9- سهم ارث پسران متعدد به طور مساوی بین آنها تقسیم می شود .

لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ

لازمه اینکه سهم هر پسر دو برابر یک دختر باشد این است که پسران به طور مساوی سهم ببرند.

10 - سهم ارث یک پسر با چند پسر تفاوتی ندارد .

لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً . . . فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا

بیان تفاوت سهم ارث در فرض وجود یک دختر (فلهما النصف) با فرض وجود چند دختر (فان كن نساء) و نپرداختن به چنین فرضی درباره سهم ارث پسران، اشاره به برداشت فوق دارد.

ص: 208

22- شفاعت از پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 1

1- نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب ان ابني من اهلي

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه . . .» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

23- عصیان پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 1

1- پسر نوح ، دعوت او را (گرایش به توحید و . . .) نپذیرفت و از سوار شدن بر کشتی امتناع کرد .

یبنی اركب معنا ولا تكن مع الكفرین. قال ساوی الی جبل یعصمنی من الماء

شدن بر کشتی امتناع کرد.

24- علاقه به پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 8

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما یشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

25- عوامل محرومیت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فسادی پیشگی فرزند نوح ، موجب محسوب نشدن وی از خانواده نوح (ع) در پیشگاه خداوند

إنه ليس من أهلک إنه عمل غیر صلح

جمله «إنه عمل . . .» علت برای «إنه ليس من أهلک» می باشد: یعنی ، چون فرزندان دارای عمل ناشایست است ، ما او را از

ص: 209

خانواده تو به حساب نمی آوریم.

26- عوامل هلاکت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 4

4- فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فکان من المغرقين . . . انه ليس من اهلک انه عمل غير صلح

27- غرق پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14- تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و اهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11- امواج سهمگین طوفان ، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد ، در خود فرو برد و هلاک کرد .

و حال بینهما الموج فکان من المغرقين

28- فرار از پسر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 36 - 2

2- پدران در قیامت ، با فرار از پسران خویش ، خود را از آنها دور ساخته ، آنان را تنها خواهند گذاشت .

و بنیه

29- کفر پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 12

12- برخی از افراد خانواده نوح (همسر و فرزندش) در زمره کافران و تکذیب کنندگان رسالت او بودند . *

و أهلک إلا من سبق علیه القول

ص: 210

«ال» در «القول» عهد ذکری و یا ذهنی است و اشاره به جمله «لاتخاطبونی فی الذین ظلموا إنهم مغرقون/37» دارد. بنابراین «إلا من...»؛ یعنی، مگر آن کس که از پیش به خاطر کفر و ظلمش، حکم غرق شدن را برای او مقدر ساخته ایم. مفسران برآند که مراد از «من سبق» همسرنوح به نام «واعله» و فرزندش به نام «یام» و یا «کنعان» است.

30- کوه پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 13

13- « صفوان بن مهران الجمال عن الصادق جعفر بن محمد - علیه السلام - قال : سار و أنا معه فی القادسیه حتی أشرف علی النجف فقال : هو الجبل الذی اعتصم به ابن جدی نوح علیه السلام فقال : « ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء » . . . فغار فی الأرض . . . »

صفوان بن مهران جمال از امام صادق (ع) نقل می کند و می گوید: من با امام صادق (ع) در سرزمین قادسیه همراه بودم تا به نجف نزدیک شد؛ پس فرمود: نجف جای کوهی است که فرزند جدّم نوح به آن پناهنده شد و گفت: «ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء» . . . پس آن کوه در زمین فرورفت...».

31- محرمیت پسر شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 25، 18

18 - زنان مؤمن ، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره ، انگو گردنبند و . . .) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر ، پدر ، پدر شوهر و پسران خود هستند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ أو ءابائهنّ أو ءاباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ

25 - پدر شوهر ، پسرهمسر ، پسر برادر ، پسر خواهر ، زنان مؤمن ، بردگان ، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی ، از محارم زنان اند .

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ . . . أو الطفل الذین لم یظہروا علی عورت النساء

32- محرومیت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 2

2- فرزند ناصالح نوح ، در پیشگاه خداوند از خانواده و اهل بیت او محسوب نمی شد .

إنه ليس من أهلک

ص: 211

33- مخالفت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 20

20- «عن أبي عبدالله (ع) : ان الله عزوجل قال لنوح : يا نوح إنه ليس من أهلك . . . هو إبنه و لكن الله عزوجل نجاه عنه حين خالفه في دينه ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که: خدای عزوجل به حضرت نوح فرمود: «ای نوح آن [پسر] از اهل تو نیست» . . . او پسرش بود ولی خدای عزوجل او را از اهل نوح بودن نفی کرد؛ زیرا در دین پدرش با او مخالفت کرد».

34- مقامات پسر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 53 - 3

3- پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) دارای عظمت و مقامی والا

نبشرك بغلم علیم

تنوین تنکیر در «بغلام» برای تفخیم و تعظیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 10

10 - پسر بشارت داده شده به ابراهیم (ع) ، دارای عظمت و مقامی والا

و بشروه بغلم علیم

35- منشأ خلقت پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 6

6 - دختر و یا پسر شدن فرزندان ، متکی به مشیت خداوندی است .

یهب لمن یشاء إنثاً و یهب لمن یشاء الذکور

36- منشأ فرزند پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 1،4،8

1 - بهره مندی انسان از فرزندان دختر و پسر و یا محرومیت وی از آنان بنا به خواست و مشیت خداوند است .

أویزوّجهم ذکراً و إنثاً و یجعل من یشاء عقیماً

4 - خداوند ، براساس علم و آگاهی خویش ، به گروهی پسر و به گروهی دیگر دختر و یا به جمعی پسر و دختر می دهد و

ص: 212

برخی را عقیم و نازا می گرداند .

یهب لمن یشاء . . . أو یزوّجهم ... إنه علیم قدیر

«تزیج» در «أو یزوّجهم» به معنای توأم با یکدیگر قرار دادن است؛ یعنی، خداوند به برخی تنها دختر می دهد و به بعضی تنها پسر عطا می کند و برخی را هم پسر و هم دختر می بخشد و برخی دیگر را نازا کرده؛ نه پسر می دهد و نه دختر.

8- «عن أبي جعفر (ع) فی قوله . . . «أو یزوّجهم ذکراً و إناً» جمعاً یجمع له البنین و البنات یهبهم جمعاً لواحد؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند. . . «أو یزوّجهم ذکراً و إناً» روایت شده که فرمود (مراد از آیه این است) که خداوند فرزندان پسر و دختر را باهم به یک خانواده می بخشد».

37- ناخسودی از فرزند پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 8

8- ناخسندی از داشتن فرزند دختر یا پسر ، کفران نعمت الهی و ناخسندی از مشیت و موهبت او است .

فإنّ الإنسن کفور . . . یهب لمن یشاء إناً و یهب لمن یشاء الذکور

38- نامگذاری پسر زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 4

4- «یحیی» ، نامی تعیین شده از سوی خدا برای فرزند زکریا

اسمه یحیی لم نجعل له من قبل سمیاً

39- نجات پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 9، 7

7- نوح (ع) به حکیمانه نبودن نجات فرزند فسادپیشه اش ، از حادثه طوفان آگاه نبود .

فلاتسلن ما لیس لک به علم

9- خداوند ، نوح (ع) را از درخواست نجات فرزندش ، برحذر داشت .

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

چون مفعول دوم «فلاتسئلن» - یعنی، «مالیس . . .» - بدون حرف «عن» آمده است، مقصود از سؤال، درخواست و مطالبه است نه پرسش و جستوجو. بنابراین «فلاتسئلن»؛ یعنی، از من خواه و درخواست نکن . . . . مصداق مورد نظر برای «مالیس . . .» نجات فرزند نوح می باشد.

10- نجات فرزند فسادپیشه نوح از حادثه طوفان ، امری خلاف حکمت و مصلحت در نزد خداوند

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

ص: 213

«به» متعلق به «علم» است و مراد از آن «بمصلحت و حکمت و صوابه» می باشد. بنابراین «فلاتسئلن ما لیس...»؛ یعنی، درخواستی را که نمی دانی درست است و یا مطابق مصلحت و حکمت است، از من نخواه.

40- نعمت پسر عالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 11

11 - داشتن فرزند دانا و دانشمند، از نعمت های الهی و شایسته بشارت و شادمانی

و بشروه بغلم علیم

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که خیر و نعمت باشد.

41- نفی پسر برای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 40 - 1

1 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) صاحب فرزند پسری که به دوران بزرگ سالی رسیده باشد، نبوده است.

ما کان محمد أباً أحد من رجالکم

بنابراین احتمال که فراز «ما کان محمد أباً أحد من رجالکم» جمله احترازی باشد در مقابل دیدگاه کسانی که به دلیل پسر خواندگی زید برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) ازدواج آن حضرت را با مطلقه زید ناروا می دانستند. آیه درصدد تبیین این نکته است که پیامبر(صلی الله علیه و آله) پدر هیچ مردی نیست تا چنین اشکالی مطرح شود و در نتیجه، زید پسر رسول الله نیست تا آن ازدواج ناروا باشد.

42- نقش پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 3

3 - ثروت و فرزندان ذکور، دو ملاک برای ارزیابی موقعیت انسان در پیشگاه خدا در دیدگاه مشرکان عصر بعثت

أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

43- نوح(ع) و پسر نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 10، 4

4- نوح (ع)، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی، آگاه ساخت.

لاعاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

ص: 214

10- موجهایی کوه پیکر ، میان نوح (ع) و فرزندش حایل شد و مانع ادامه گفتوگوی آنان با یکدیگر گردید .

قال لا عاصم اليوم من أمر الله . . . و حال بینهما الموج

«ال» در «الموج» عهد ذکری و اشاره به همان امواج کوه پیکر (موج کالجبال) است.

44- نوح (ع) و نجات پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 7، 5، 1

1- نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب ان ابني من اهلي

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه ...» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

5- نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

ان ابني من اهلي و ان وعدك الحق

7- نوح (ع) ، پس از طرح استدلال خویش برای لزوم نجات فرزندش ، حکم و قضاوت آن را به خداوند واگذار کرد .

ان ابني من اهلي و ان وعدك الحق و انت احکم الحکمين

45- هلاکت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14- تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و اهلك الا من سبق عليه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11- امواج سهمگین طوفان، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد، در خود فرو برد و هلاک کرد.

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

پسر شوهر

46- محرمیت پسر شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 215

18 - زنان مؤمن، مجاز به آشکار ساختن زینت های خویش (گوشواره، انگو گردنبند و...) و مواضع آنها (بدن) بر شوهر، پدر، پدر شوهر و پسران خود هستند.

ولا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ أو ءابائهنّ أو ءاباء بعولتهنّ أو ابنائهنّ

25 - پدر شوهر، پسرهمسر، پسر برادر، پسر خواهر، زنان مؤمن، بردگان، خدمت کاران بی میل به زن و زناشویی و کودکان بی خبر از مسائل جنسی، از محارم زنان اند.

ولا یبدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ .. أو الطفل الذین لم یظہروا علی عورت النساء

ص: 216

8- پشیمانی

1- آثار پشیمانی از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 102 - 5

5 - توجه گنهگار به زشتی عمل خویش و اعتراف به آن و نیز ندامت از آن ، به منزله توبه و زمینه بخشش گناه از سوی خدا

اعترفوا بذنوبهم .. عسی الله أن يتوب عليهم

از اینکه خداوند در مقابل «اعترفوا» وعده «عسی الله أن يتوب» را داده است و بعد از اعتراف، مسأله دیگری را به عنوان توبه مطرح نکرده است، می توان مطلب فوق را استفاده کرد.

2- اظهار پشیمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 8,9

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به چشمپوشی از خطای کسانی که از مراجعه به طاغوت ، اظهار ندامت کردند .

ثم جاؤک یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً .. فاعرض عنهم

کلمه «اعراض»، به قرینه «عظهم» (آنان را نصیحت کن)، به معنای اعراض از عقوبت و خطای آنان است، نه به معنای دوری از آنان.

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به موعظه مناقاتی که از مراجعه به طاغوت اظهار ندامت کردند .

یریدون ان یتحاكموا الی الطاغوت .. فاعرض عنهم و عظمهم

3- بی تأثیری پشیمانی اخروی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 1

1 - اظهار پشیمانی و چاره جوئی گمراهان در قیامت ، دستاوردی برای آنان نخواهد داشت .

ولن ینفعکم الیوم إذ ظلمتم

برداشت یاد شده بر این پایه استوار است که فاعل «لن ینفع»، گفتار سابق کافران باشد. آنان در قیامت آرزو می کنند که

ص: 217

میان آنها و شیاطین فاصله افتد؛ ولی این آرزو سودی نخواهد بخشید.

4- بی تأثیری پشیمانی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 34 - 10

10- اعتراف و پشیمانی کافران در قیامت ، بی تأثیر به حال ایشان

أليس هذا بالحق قالوا بلى وربنا قال فذوقوا

کافران با این که به حق اقرار می کنند؛ باز هم به ایشان حکم می شود که: «فذوقوا العذاب». بنابراین اعتراف آنان سودی نمی بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 2

2- در قیامت ، افسوس خوردن بر گذشته و اظهار پشیمانی از فراهم نکردن اندوخته های کارساز ، سودی نمی بخشد .

یلتینی قدّمت

5- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 2

2- تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت ، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فإن يصبروا فالنار مثوى لهم وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«استعتاب» (مصدر «يستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

6- بی تأثیری پشیمانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 2

2- نتیجه بخش نبودن پشیمانی ثمودیان ، پس از کشتن ناقه صالح

فَعَقَرُوهَا فَأَصبَحُوا نَدَمِينَ . فَأَخذَهُم العَذَابُ

7- پشیمانی آدم (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 218

1 - آدم (ع)، از کرده خویش (نافرمانی خدا) پشیمان شد و در صدد توبه به درگاه خداوند برآمد.

فتلقى آدم من ربه كلمت

8- پشیمانی اخروی خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 1

1 - خطاکاران در قیامت، فرورفته در حسرت و پشیمان از ترک ذخیره سازی توشه آخرت

و جای یومئذ بجهنم... يقول یلینتی قدمتی لحياتی

9- پشیمانی اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 6

6 - «قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود أكثر من الصالحات والبر فإنَّ المُحسِنَ والمُسيءَ يندمان، يقول المحسن: يا ليتني اُزِدْتُ من المحسنات ويقول المسيء: قصرْتُ، و تصديق ذلك قوله تعالى: «و لا أقسم باللوامة»؛

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: . . . ای پسر مسعود! اعمال صالح و کارهای نیک را افزون انجام بده که در [قیامت] نیکوکار و بدکار هر دو پشیمان می شوند. انسان نیکوکار می گوید: ای کاش کارهای نیک را زیادتر کرده بودم و انسان بدکار می گوید: کوتاهی و تقصیر کردم. و گواه این مطلب سخن خداوند است که فرمود: «و لا أقسم باللوامة».

10- پشیمانی اخروی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 27 - 3,4 - 1

1 - ستم گران در قیامت، از عملکرد خویش به شدت پشیمان خواهند بود.

و يوم يعص الظالم على يديه

جمله «يعص الظالم على يديه» ستم کار دو دست خویش به دندان گزد» از کنایات است و به قرینه سیاق آیه، این جمله کنایه از پشیمانی و

ندامت می باشد. گفتنی است تعدیه فعل «یعضّ» به وسیله «علی» - با آن که خود از افعال متعدی است - برای تأکید مضمون آن فعل است؛ یعنی، پشیمانی آنان بسیار شدید خواهد بود.

3 - ستم گران، در روز رستاخیز، از نپمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او، به شدت پشیمان و متأسف خواهند بود

الظالم... یقول یلیتی اتّخذت مع الرسول سبیلاً

4 - نپمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او، مایه تأسف و ندامت در قیامت

یقول یلیتی اتّخذت مع الرسول سبیلاً

ص: 219

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 28 - 1

1 - اظهار تأسف و ناراحتی شدید ستم گران در قیامت ، از دوستی با افراد ناباب در دنیا

الظالم ... یویلتی لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

«خلیل» به معنای صدیق و دوست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 11

11 - عجز و پشیمانی ستمکاران در قیامت ، آشکار و نمایان است .

و تری الظلمین ... یقولون

از واژه های «تری» و «یقولون»، استفاده می شود که ظالمان ندامت و آرزوی بازگشت را پنهان نمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 4

4 - پشیمانی ستمکاران در صحنه قیامت و پس از مشاهده عذاب ، بی تأثیر به حال آنان

یقولون هل إلی مردّ من سبیل . و تریهم یعرضون علیها

11- پشیمانی اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 2

2 - کافران به هنگام رویرو شدن با آتش دوزخ در آرزوی بازگشت به دنیا، تکذیب نکردن آیات پروردگار و فرار گرفتن در زمره مؤمنان هستند.

فقالوا يلىتنا نرد ولا نكذب باى ربنا و نكون من المؤمنىن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 66 - 8

8 - سختى و سوزش آتش جهنم ، کافران را از عملکرد دنیوی شان پشیمان می کند .

یوم تقلب و جوههم فى النار یقولون یلىتنا اطعنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

10- اعتراف و پشیمانی کافران در قیامت ، بی تأثیر به حال ایشان

أليس هذا بالحقّ قالوا بلى وربّنا قال فذوقوا

کافران با این که به حق اقرار می کنند؛ باز هم به ایشان حکم می شود که: «فذوقوا العذاب». بنابراین اعتراف آنان سودی نمی بخشد.

12- پشیمانی اخروی گمراهگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 12

12 - مستکبران گمراهگر در قیامت ، با دیدن عذاب الهی ، از کار خود پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

وقال الذين استضعفوا للذين استكبروا بل مكر الّيل والنهار إذ تأمرونا أن نكفر با

برداشت یاد شده بنابراین اساس است که مرجع ضمیر فاعلی «أسروا»، «استکبروا» باشد.

13- پشیمانی اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 1

1 - ندامت و سرافکنندگی مجرمان ، در صحنه قیامت ، منظره ای بس دیدنی و عبرت انگیز است .

ولو ترى إذ المجرمون ناكسوا رءوسهم عند ربّهم

«نكس الرأس» به معنای «پایین انداختن سر از شرمندگی و خجالت» است. لازم به گفتن است که جواب «لو» محذوف بوده و آن، چیزی شبیه «لرأيت شيئاً عجيباً و هو...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 2

2- مجرمانِ نادم در روز قیامت ، فاقد روحیه حق پذیری ، حتی در صورت رجوع دوباره به دنیايند .

فارجعنا نعمل صلحاً .. إنّما يؤمن بآيتنا الذين إذا ذكروا بها خروا سجداً

احتمال دارد که آیه درصدد تبیین و تشریح جواب رد دادن به درخواست مجرمان باشد. خداوند در این آیه، تلویحاً می گوید: «آنان فاقد روحیه ایمان اند و بنابراین، درخواست شان اجابت نمی شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 2 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . يابن مسعود أكثر من الصالحات و البرّ فإنّ المُحسن و المُسيء يندمان ، يقول المحسن : يا ليتني اُزددتُ من المحسنات و يقول المسيء : قصرتُ ، و تصديق ذلك قوله تعالى : « و لأقسم باللّوامه » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: . . . ای پسر مسعود! اعمال صالح و کارهای نیک را افزون انجام بده که در [قیامت] نیکوکار و بدکار هر دو پشیمان می شوند. انسان نیکوکار می گوید: ای کاش کارهای نیک را زیادتر کرده بودم و انسان بدکار می گوید: کوتاهی و

ص: 221

تقصیر کردم. و گواه این مطلب سخن خداوند است که فرمود: «و لا أقسم باللّوامة».

14- پشیمانی اخروی مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 16،17

16 - مستضعفان گمراه شده از سوی مستکبران ، با مشاهده عذاب در قیامت ، از کرده خود پشیمان خواهند شد .

و قال الذین استضعفوا .. و أسرّوا الندامة لَمَّا رأوا العذاب

بنابراین که ضمیر فاعلی «أسرّوا» به «استضعفوا» برگردد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

17 - اظهار پشیمانی مستکبران و مستضعفان کافر در قیامت ، با مشاهده عذاب

و أسرّوا الندامة لَمَّا رأوا العذاب

«أسرّ» از لغت هایی است که معنای متضاد دارد (مفردات راغب) و به معنای آشکار کردن و پنهان کردن است که آنان پشیمانی خود را اظهار خواهند کرد.

15- پشیمانی اخروی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 12،17

12 - مستکبران گمراهگر در قیامت ، با دیدن عذاب الهی ، از کار خود پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و قال الذین استضعفوا للذین استکبروا بل مکر الّیل و النهار إذ تأمرونا أن نکفر با

برداشت یاد شده بنابراین اساس است که مرجع ضمیر فاعلی «أسرّوا»، «استکبروا» باشد.

17 - اظهار پشیمانی مستکبران و مستضعفان کافر در قیامت ، با مشاهده عذاب

و أسرّوا الندامة لَمَّا رأوا العذاب

«أسرّ» از لغت هایی است که معنای متضاد دارد (مفردات راغب) و به معنای آشکار کردن و پنهان کردن است که آنان پشیمانی خود را اظهار خواهند کرد.

16- پشیمانی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 2,3

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کرة فنتبرأ منهم

3 - ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرک‌ورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران ، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد .

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کرة فنتبرأ منهم

ص: 222

چنانچه ندامت از شرک و ... در قیامت برای نجاتشان مؤثر می بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم .. و أسروا الندامة لما رأوا العذاب

17- پشیمانی از اتکا به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 42 - 11

11- اتکا به غیر خدا ، شرک و دارای فرجامی ندامت بار است .

أكثر منك مالا .. يلبتني لم أشرك برّبي أحداً

18- پشیمانی از خدمت به فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 10

10 - اظهار ندامت ساحران ، از قرار دادن دانش خویش در خدمت فرعون ، برای مبارزه با موسی (ع)

إنّا نطمع أن يغفر لنا ربّنا خطيئنا

کلمه «خطایان» می تواند اشاره به اقدامی باشد که ساحران در خدمت نظام فرعون، برای مبارزه با حق انجام داده اند.

19- پشیمانی از خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 91 - 9

9- برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كنا لخطئين

20- پشیمانی از رفتار ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 3

3- فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع)، بنیامین و یعقوب (ع)، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند.

ص: 223

21- پشیمانی از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 2

2- ندامت ساحران از گذشته شرک آلود و غفلت بار خود در پیشگاه خدا

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا

22- پشیمانی از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 1

1- حسرت و ندامت کافران از ستم کاری خویش ، به هنگام احساس و لمس اندکی از عذاب الهی

وَلَنْ مَسْتَهْمِفَةً مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لِيَقُولَنَّ يَوْمَئِذٍ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

«نفعه» در لغت به معنای وزیدنی و یا یک وزیدن است که نوعاً در امور خیر به کار می رود و گاهی هم در امور شرّ استعمال می شود. از نظر مفسران این کلمه در آیه شریفه، به سه دلیل دلالت تقلیل را می رساند: 1- ماده «نفعه» دال بر تقلیل است؛ 2- بر وزن و بناء «مرّه» می باشد؛ 3- به صورت نکره آمده است. گفتنی است کسی واژه «ویل» را می گوید که دچار بدبختی و هلاکت شده و از روی تأسف و تحسّر این لفظ را ادا کرده باشد.

23- پشیمانی از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10،11

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو تری إذ الظالمون موقوفون عند ربّهم . . . و أسروا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو تری إذ الظالمون موقوفون عند ربّهم . . . و أسروا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

24- پشیمانی از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4، 2

2 - کافران به هنگام روپرو شدن با آتش دوزخ در آرزوی بازگشت به دنیا، تکذیب نکردن آیات پروردگار و قرار گرفتن در زمره

ص: 224

مؤمنان هستند.

فقالوا يلبتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من المؤمنين

4- تكذيب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلبتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 2 - 6

6- کفرپیشگی، در پی دارنده پشیمانی و ندامت است.

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین

25- پشیمانی از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 4

4- توبه و پشیمانی از گناه، پس از مرگ پذیرفته نخواهد شد و اثری بر آن مترتب نخواهد بود.

إلا الذین تابوا .. إن الذین کفروا و ماتوا و هم کفار أولئک علیهم لعنة الله

تقیید «کفروا» با جمله (و ماتوا و هم کفار) بیان پایان مهلت زمان پذیرش توبه است؛ یعنی، پس از مرگ پشیمانی سودبخش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 136 - 2

2- آنان که پشیمان از کرده های ناشایست و ستم بر خویش هستند و اصراری بر گناهان ندارند، بهره مند از آمرزش الهی و بهشت جاودانه خواهند بود.

و الذین اذا فعلوا .. اولئک جزأؤهم مغفرة من ربهم و جنّات ... خالدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 101 - 14

14 - خداوند بر دبار با بندگان ، و فرصت دهنده به ایشان برای بازگشت از خطاهای خویش *

والله غفور حلیم

برداشت فوق از ارتباط بین «غفور» و «حلیم» به دست می آید یعنی خداوند سریعاً گنهکاران را مؤاخذه نخواهد کرد بلکه به آنان فرصت خواهد داد تا زمینه های جلب مغفرت الهی را برای خویش فراهم کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 9

9- برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كنا لخطئین

ص: 225

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 119 - 6

6- اصلاح خطاهای گذشته و گرایش به صلاح عملی، نشانگر توبه واقعی و شرط پذیرش آن است.

ثم تابوا من بعد ذلك و أصلحوا إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق به خاطر این است که متعلق و مفعول «أصلحوا» ذکر نشده است، ولی به قرینه جمله پیشین (لذین عملوا السوء ..) - که سخن از خطا و زشت کاری به میان آورده است - مقصود از آن، اصلاح وضع گذشته و رویکرد به صلاح است.

26- پشیمانی از گوساله پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 1

1 - بنی اسرائیل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند.

ولما سقط فی أیدیهم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی أیدیهم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد؛ به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

27- پشیمانی از مبارزه با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 10

10 - اظهار ندامت ساحران، از قرار دادن دانش خویش در خدمت فرعون، برای مبارزه با موسی (ع)

إنا نطمع أن یغفر لنا ربنا خطینا

کلمه «خطایانا» می تواند اشاره به اقدامی باشد که ساحران در خدمت نظام فرعون، برای مبارزه با حق انجام داده اند.

28- پشیمانی اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - باغداران یمنی، به هنگام مشاهده باغ ویران شده خویش، بی درنگ به اشتباه خود پی برده و از کار محروم ساختن مستمندان پشیمان گشتند و خود را مردمی گمراه یافتند.

فلما رأوها قالوا إنا لضالون

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «ضالون» گمراهی اصطلاحی (گمراهی از راه حق و حقیقت) باشد. گفتنی است کلمه «لما» در اصطلاح بیانگر اقتران جواب به شرط و افاده کننده فور و بداهت است.

ص: 226

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 29 - 1

1 - توبه و پشیمانی باغداران یمنی ، پس از مشاهده نابودی محصولات از بخلورزی و محروم ساختن بینوایان

قالوا سبحن ربنا إنا كنا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 32 - 2، 1

1 - امیدواری باغداران یمنی - پس از توبه و پشیمانی - به جایگزین شدن بوستانی بهتر از بوستان ویران شده خویش ، در پرتو لطف پروردگار

عسى ربنا أن يبدلنا خيرا منها

مفسران در توضیح آیه شریفه نوشته اند: آنان با خلوص نیت توبه کردند و خداوند چون این خلوص را دید، بوستانی به جای آن بوستان نابود شده به آنان عطا فرمود که نام آن «حیوان» بود. در این بوستان انگور فراوان و پرباری وجود داشت که هر خوشه از آن، بار یک قاطر می شد. (مجمع البیان و روح المعانی)

2 - اشتیاق و امیدواری باغداران یمنی به پروردگار ، پس از مشاهده ویرانی باغ خویش و توبه و پشیمانی از کردار خود

إنا إلی ربنا رغبون

29- پشیمانی ایوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 5

5- ایوب (ع) ، در ادای سوگند خود (تنبیه همسرش) دچار تردید و پشیمانی شده بود .

و خذ بیدک ضغثا فاضرب به و لاتحنث

توصیه خداوند به ایوب (ع) به نشکستن سوگندش، بیانگر این حقیقت است که ایوب (ع) در ادای سوگندش دچار تردید شده و حالت پشیمانی به او دست داده بود؛ به گونه ای که در جست و جوی راهی برای حل این مشکل برآمده بود.

30- پشیمانی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 91 - 9

9- برادران یوسف در حضور او به گناه و خطای خویش اعتراف نموده و از رفتار گذشته خود اظهار ندامت کردند .

وإن كُنا لخطئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 3

3- فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع) ، بنیامین و یعقوب (ع) ، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

ص: 227

31- پشيمانی بنی اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 149 - 1

1 - بنی اسرائيل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش ، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند .

و لما سقط فی ایدیههم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی ایدیههم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد ; به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

32- پشيمانی بی اثر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 167 - 3

3 - ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرکورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران ، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد .

وقال الذین اتبعوا لو ان لنا کره فنتیراً منهم

چنانچه ندامت از شرک و ... در قیامت برای نجاتشان مؤثر می بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی کردند.

33- پشيمانی بی ثمر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - یونس - 10 - 51 - 8

8 - پشیمانی مردم ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، بی فایده بوده و باعث دفع آن نخواهد شد .

اثم اذا ما وقع ءامنتم به ءالئن وقد کنتم به تستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبأ - 34 - 33 - 22،26

22 - پشیمانی در قیامت ، مانع کیفر نشده و از آن نمی کاهد .

وأسرّوا الندامه .. و جعلنا الأغلل فی أعناق الذین کفروا

26 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : سئل عن قول الله تبارك و تعالی « وأسرّوا الندامه لَمَّا رأوا العذاب » قال : قيل له ما ينفعهم أسرار الندامه و هم فی العذاب ؟ قال کرهوا شماته الأعداء ؛

از امام صادق(ع) درباره قول خدای - تبارک و تعالی - «وأسرّوا الندامه لَمَّا رأوا العذاب» سؤال گردید و به ایشان گفته شد:

ص: 228

پنهان کردن پشیمانی برای آنان - در حالی که گرفتار عذاب هستند - چه سودی دارد؟ فرمود: آنان سرزنش دشمنان را ناخوش دارند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 4

4 - پشیمانی ستمکاران در صحنه قیامت و پس از مشاهده عذاب ، بی تأثیر به حال آنان

يقولون هل إلى مردّ من سبيل . و تريهم يعرضون عليها

34- پشیمانی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 9

9 - ساحران فرعون ، پس از ایمان به موسی (ع) از اقدام به سحر به نفع فرعون ، اظهار پشیمانی کرده و خواستار بخشش الهی شدند .

ليغفر لنا .. ما أكرهتنا عليه من السحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 10، 2

2 - ندامت ساحران از گذشته شرک آلود و غفلت بار خود در پیشگاه خدا

إنا نطمع أن يغفر لنا ربنا خطينا

10 - اظهار ندامت ساحران ، از قرار دادن دانش خویش در خدمت فرعون ، برای مبارزه با موسی (ع)

إنا نطمع أن يغفر لنا ربنا خطينا

کلمه «خطایانا» می تواند اشاره به اقدامی باشد که ساحران در خدمت نظام فرعون، برای مبارزه با حق انجام داده اند.

35- پشیمانی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 37 - 3

3 - پشیمانی دوزخیان از کرده های ناشایست خویش و حسرت شدید آنان برای انجام اعمال صالح

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلْ

آهنگ سخن دوزخیان، به گونه ای است که نشانگر ندامت شدید آنان بر گذشته های خود و حسرتشان برای انجام اعمال نیک است.

ص: 229

36- پشیمانی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 12

12 - منکران قرآن، در قیامت، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد .

نرد فنعمل غیر الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانا یفترون

جمله «قد خسروا...» و «ضل عنهم...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 14

14 - پیروی از شیطان، ملامت و پشیمانی اخروی در پی دارد .

دعوتکم فاستجبتم لی فلا تلومونی و لوموا أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 13 - 13

13 - توجه به حتمیت کیفر اخروی و بی ثمری ندامت در قیامت، عامل پرهیز از کفر و گناه است .

و لو تری إذ المجرمون... لأملأن جهنم من الجنة والناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تذکر و بیداری انسان در قیامت ، حاصلی جز پشیمانی و حسرت ندارد .

وَأْتَى لَهُ الذِّكْرَى . يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي

37- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 5

5 - پشیمان شدن دنیاطلبان غافل از سخنان نسنجیده روز پیش خویش با دیدن فرجام شوم قارون

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَأَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِ

برخی از مفسران واژه «وَيَ» را کلمه «تندم» گرفته و گفته اند: این واژه در مقام اظهار پشیمانی به کار می رود.

ص: 230

38- پشیمانی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 10

10 - اظهار پشیمانی کردن سلیمان (ع) و مورد سرزنش قرار دادن خود به خاطر غفلت کردن از یاد خدا، در اثر سان دیدن طولانی از اسب ها

فقال إني أحببت حبّ الخير عن ذكر ربّي حتى توارت بالحجاب

در صورتی که معنای آیه شریفه، این باشد که سلیمان(ع) به خاطر علاقه به اسب ها از یاد خدا غفلت ورزید؛ قهراً سخن آن حضرت (فقال إني.. .) نوعی سرزنش خود و اظهار پشیمانی محسوب می شود.

39- پشیمانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 14

14 - « عن حماد بن عيسى عن عمن رواه عن ابي عبد الله (ع) قال : سئل عن قول الله : « واسروا النمامه . . . » قال : قيل له : و ما ينفعهم اسرار النمامه و هم في العذاب ؟ قال : كرهوا شماته الأعداء ؛

حماد بن عيسى از شخصی روایت می کند که از امام صادق (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: «پشیمانی خود را در دل نهمان می کنند . . .» سؤال شد: پنهان کردن پشیمانی برای آنان چه سودی دارد، در حالی که در عذاب هستند؟ فرمود: سرزنش دشمنان را ناخوش دارند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 15 - 1

1- مرفهان ستمگر در تأسف و پشیمانی، از زمان احساس عذاب تا هنگامه هلاکت و نابودی

فما زالت تلك دعويهم حتى جعلنهم حصيداً خمدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 6

6 - ستمکاران، خواهان بازگشت به دنیا و جبران گناهان گذشته خود به هنگام مشاهده عذاب

و ترى الظلمين لَمَّا رَأوا العذاب يقولون هل إلى مردّ من سبيل

40- پشیمانی فرعون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 9

ص: 231

9 - سرزنش فرعون نسبت به خویش ، در واپسین لحظات زندگی کفرآلود خود *

فبذنبهم فی الیمّ و هو ملیم

در صورتی که واژه «ملیم» به معنای ملامت کردن (متعدی) باشد، برداشت بالا به دست می آید. یعنی: «و هو ملیم نفسه».

41- پشیمانی قایل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 31 - 23,24

23 - پشیمانی قایل از تقصیر خویش در مورد خاکسپاری برادرش هابیل

اعجزت ان اکون . . . فاصبح من الندمین

ظاهر این است که جمله «فاصبح . . .» متفرع بر جمله «اعجزت» باشد. بنابراین پشیمانی قایل برخاسته از دفن نکردن جثه برادر خواهد بود.

24 - قایل ، پشیمان از قتل برادرش هابیل *

فاصبح من الندمین

بنابر اینکه «فاصبح . . .» متفرع باشد بر «فقتله» که در آیه قبل آمده است.

42- پشیمانی قاتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 31 - 27

27 - قتل نفس محترم ، در پی دارنده ندامت قاتل

فاصبح من الندمین

از امام سجاده (ع) روایت شده: . . . و الذنوب التي تورث الندم قتل النفس التي حرم الله . . . قال عزوجل في قصة قایل حين قتل اخاه هابیل . . . «فاصبح من النادمین» . . .

43- پشیمانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 2

2- ندامت و پشیمانی ثمودیان ، به دنبال پی کردن ناقه صالح و مشاهده نشانه های عذاب

فَعَقَرُوها فَأَصْبَحُوا نَدَمِينَ

«فاء» در «فأصبحوا» فصیحه و بیانگر حذف جمله ای است که به خاطر معلوم بودنش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فَعَقَرُوها فَأَوا
اشراط العذاب فأصبحوا نادمین؛ ناقه را پی کردند پس نشانه های عذاب را دیدند، پس پشیمان شدند».

ص: 232

44- پشیمانی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 42 - 11، 8

8 - پشیمانی و تأسف شدید کافران در قیامت از کتمان کردن حقایق در دنیا

یومئذ یوّد الذین کفروا و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون اللّٰه حدیثاً

بنابر اینکه «لا یکتُمون» عطف بر جمله «تسوّی» باشد.

11 - شرمساری و پشیمانی کافران در قیامت ، از کتمان حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون اللّٰه حدیثاً

مصدق مورد نظر از کتمان حدیث در آیه شریفه، به دلیل «کفروا و عصوا الرسول»، کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 1

1- حسرت و ندامت کافران از ستم کاری خویش ، به هنگام احساس و لمس اندکی از عذاب الهی

ولئن مسّتهم نفعه من عذاب ربّک لیقولنّ یویلنا إنّنا کنّا ظلمین

«نفعه» در لغت به معنای وزیدنی و یا یک وزیدن است که نوعاً در امور خیر به کار می رود و گاهی هم در امور شرّ استعمال می شود. از نظر مفسران این کلمه در آیه شریفه، به سه دلیل دلالت تقلیل را می رساند: 1- ماده «نفعه» دال بر تقلیل است؛ 2- بر وزن و بناء «مرّه» می باشد؛ 3- به صورت نکره آمده است. گفتنی است کسی واژه «ویل» را می گوید که دچار بدبختی و هلاکت شده و از روی تأسف و تحسّر این لفظ را ادا کرده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 6

6 - ندامت کافران در هنگام مرگ و تمنای آنان از خدا ، برای بازگشت به دنیا

حتّٰی إذا جاء أحدهم الموت قال ربّ ارجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ندامت و ذلت حتمی ، فرجام مجرمان کفرپیشه است .

بلقاء ربهم كفرون . . . و لو ترى إذ المجرمون ناكسوا رؤسهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 5

5 - پشیمانی و بغض شدید کافران نسبت به خویشان ، بر اثر رد دعوت به ایمان و کفرورزی آنان است .

مقتکم أنفسکم إذ تدعون إلى الإیمن فتكفرون

تردیدی نیست که بغض شدید کافران نسبت به خویشان در قیامت، ناشی از رد ایمان و کفرشان است. این بغض نشانه

ص: 233

پشیمانی شدید آنان از عمل خود می باشد.

45- پشیمانی کافران قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 5

5 - حسرت و ندامت کافران قریش بر نابودی داراییهایشان ، تنها نتیجه پرداخت هزینه مبارزاتی آنان علیه اسلام

ثم تکون علیهم حسره ثم یغلبون

چون هدف کافران از سرمایه گذاری اموال جلوگیری از گسترش اسلام بوده، معلوم می شود حسرت و ندامت آنان بدان جهت بوده است که اموالشان از دست رفته و به نتیجه مطلوب نرسیده اند. قابل ذکر است که جمله «ثم یغلبون» دلالت می کند که زمان ندامت آنان در دنیاست.

46- پشیمانی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 30 - 8

8 - بیزاری شدید بدکاران ، از کردار خویش در قیامت

تودّ لو انّ بیننا و بیننا امداءً بعیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 7

7 - ندامت و ذلت حتمی ، فرجام مجرمان کفرپیشه است .

بلقاء ربّهم کفرون... و لو تری إذ المجرمون ناکسوا رءوسهم عند ربّهم

47- پشیمانی متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 15، 2

2 - پیش بینی آیات وحی ، از عذرخواهی و اظهار پشیمانی بادیه نشینانی که از همراهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تخلف کرده بودند .

15 - طلب استغفار و اظهار ندامت اعراب متخلف از سفر حدیبیه ، بی اساس و مخالف باور درونی آنان

سیقول . . . فاستغفر لنا یقولون بألسنتهم ما لیس فی قلوبهم

برداشت بالا بنابراین نکته است که تعبیر «یقولون. . .» در رابطه با مفهوم «فاستغفر لنا» باشد؛ زیرا درخواست استغفار، مفهومی این است که اعراب متخلف، در باطن از تخلف خود پشیمان اند. اما خداوند می فرماید: اینان در اظهار ندامت دروغگویند؛ زیرا در باطن نادم نیستند.

ص: 234

48- پشیمانی محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 3

3 - توبه و اظهار پشیمانی تبهکاران محارب پس از به چنگ افتادن ، فاقد ارزش و اعتبار برای سقوط حد و رهایی از عذاب دوزخ

انما جزؤا الذین .. الا الذین تابوا من قبل ان تقدرؤا علیهم

49- پشیمانی مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 2

2- مرفهان ستمگر ، با مشاهده عذاب الهی در حسرت و ندامت فرو می روند .

فلما أحسوا بأسنا .. قالوا یویلنا إنا كنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 15 - 1

1- مرفهان ستمگر در تأسف و پشیمانی ، از زمان احساس عذاب تا هنگامه هلاکت و نابودی

فما زالت تلك دعویهم حتی جعلنهم حصیداً خمدین

50- پشیمانی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 16، 18

16 - اندوه و پشیمانی مسلمانان به خاطر بی اعتنایی به دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کارزار احد

فأثابکم غمًا بغم

با توجه به توضیح برداشت شماره 14 .

18 - پشیمانی مسلمانان به جهت تخلف از دستورات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کارزار احد ، نتیجه عفو الهی از گناه آنان

و لقد عفا عنكم . . . فاثابکم غمًا بغمّ

عطف «اثابکم» بر «عفا عنکم» به وسیله «فاء»، دلالت بر ترتب و رابطه علیّت بین آن دو جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 21, 23, 25

21 - شکست دشمنان اسلام، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

ص: 235

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ . . . فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

در برداشت فوق جمله «ما اسروا» - به قرینه «و من يتولهم منكم» در آیه قبل - به دل بستگی مسلمانان به یهود و نصارا تفسیر شده است.

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

25 - مسلمانان سست ایمان با مشاهده پیروزی اسلام ، شرمسار از برنامه ریزی های نهانی خویش جهت رهایی از پیامد های شکست مسلمانان

فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

51- پشیمانی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 8،10

8 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال ، از فرط شرمساری ، پشیمانی خویش را پنهان می دارند .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامة لما رأوا العذاب

10 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، از کرده های خویش اظهار پشیمانی خواهند کرد .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . و أسروا الندامة لما رأوا العذاب

«أسر» هم به معنای «کتم» و هم به معنای «أظهر» می آید (لسان العرب). برداشت فوق مبتنی بر معنای دوم است.

52- پشیمانی مکذبان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل ليصبحنّ ندمین

53- پشیمانی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می خورند.

یلیتنا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 236

12 - منکران قرآن، در قیامت، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد.

نرد فنعمل غیر الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جمله «قد خسروا...» و «ضل عنهم...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته‌ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می‌بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می‌یابند.

54- پشیمانی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 4

4 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن در قیامت بر کفرورزیهای خویش در دنیا تأسف می‌خورند.

یلتینا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

55- پشیمانی مکذبان هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قلیل لیصبحنّ ندمین

56- پشیمانی ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 12

12 - التجای بلقیس به ربوبیت خدا برای جبران گذشته شرک آلود خویش

قالت ربّ ائنی ظلمت نفسی

57- پشیمانی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به موعظه منافقانی که از مراجعه به طاغوت اظهار ندامت کردند .

یریدون ان یتحاکموا الی الطّٰغوت . . فاعرض عنهم و عظّم

ص: 237

58- پشیمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 4

4- موسی (ع) خشم شدید خویش را بر هارون خطا تلقی کرد و به خاطر آن از خداوند آمرزش طلبید . *

قال رب اغفر لی

از اینکه موسی (ع) پس از شنیدن سخنان هارون برای خویش طلب مغفرت کرد، معلوم می شود از برخورد شدید خویش با هارون پشیمان شد و آن را خطا تلقی کرد.

59- پشیمانی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7- نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخسرین

60- پشیمانی هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 8

8 - پشیمانی مردم ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، بی فایده بوده و باعث دفع آن نخواهد شد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن وقد کنتم به تستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 10، 8

8 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال ، از فرط شرمساری ، پشیمانی خویش را پنهان می دارند .

و لو أن لكل نفس ظلمت . . . وأسروا الندامه لما رأوا العذاب

10 - ستم پیشگان مشرک ، به هنگام مشاهده عذاب ، از کرده های خویش اظهار پشیمانی خواهند کرد .

ولو أن لكل نفس ظلمت . . . وأسروا الندامة لما رأوا العذاب

«أسر» هم به معنای «کتم» و هم به معنای «أظهر» می آید (لسان العرب). برداشت فوق مبتنی بر معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 1

1- رفاه زدگان جوامع ستم پیشه ، به ظلم و ستم خویش پس از احساس عذاب الهی اعتراف می کنند .

ص: 238

فلما أحسّوا بأسنا .. قالوا يويلنا إنا كنا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 15 - 1

1- مرفهانِ ستمگر در تأسف و پشیمانی، از زمان احساس عذاب تا هنگامه هلاکت و نابودی

فما زالت تلك دعویهم حتی جعلنهم حصیداً خمّدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 2

2 - ندامت و پشیمانی ثمودیان، به دنبال پی کردن ناقه صالح و مشاهده نشانه های عذاب

فَعَقَرُوها فَأَصْبَحُوا نَدَمِينَ

«فاء» در «فأصبحوا» فصیحه و بیانگر حذف جمله ای است که به خاطر معلوم بودنش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فَعَقَرُوها فَأَرَأُوا اشرط العذاب فأصبحوا نادمین؛ ناقه را پی کردند پس نشانه های عذاب را دیدند، پس پشیمان شدند».

61- عوامل پشیمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 21,22,23

21 - شکست دشمنان اسلام، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاتِيَ بِالْفَتْحِ .. فَيَصْبِحُوا عَلٰى مَا اسْرَوْا فِى اَنْفُسِهِمْ نَدَمِينَ

در برداشت فوق جمله «ما اسروا» - به قرینه «و من يتولهم منكم» در آیه قبل - به دل بستگی مسلمانان به یهود و نصارا تفسیر شده است.

22 - پیروزی مسلمانان، مایه پشیمانی بیمار دلان سست ایمان عصر بعثت از شک و تردید نسبت به حقانیت اسلام

فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّاتِيَ بِالْفَتْحِ او .. فَيَصْبِحُوا عَلٰى مَا اسْرَوْا فِى اَنْفُسِهِمْ نَدَمِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «ما اسروا فی انفسهم»، تردید مسلمانان سست ایمان نسبت به حقانیت اسلام باشد. «فی قلوبهم مرض»، این احتمال را تأیید می کند.

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل‌بستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 4

4 - از دست دادن دارایی‌ها و بر جای ماندن حسرت و ندامت ، ثمره تلاش برای مبارزه با اسلام

ثم تکون علیهم حسره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 239

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 14

14- پیروی از شیطان ، ملامت و پشیمانی اخروی در پی دارد .

دعوتکم فاستجبتم لی فلا تلومونی و لوموا أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 2 - 6

6- کفرپیشگی ، در پی دارنده پشیمانی و ندامت است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 13

13- سرانجام تداوم کفر و غوطهوری در لذت های دنیا ، پشیمانی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا ... فسوف یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 14 - 3

3- توجه انسان به حقایق و پشیمانی از عملکرد خویش ، به هنگام گرفتاری مهلک و مشاهده عذاب الهی

فلَمَّا أَحْسَبُوا بِأَسْنَا .. قَالُوا یویلنا إِنَّا کُنَّا ظلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «قالوا یا ویلنا ..» استثنافیه و بیان برای جمله «فلَمَّا أَحْسَبُوا بِأَسْنَا...» باشد؛ یعنی، وقتی عذاب ما را احساس کنند، به گناه خویش اذعان و بر حقیقت امر اعتراف می کنند. بنابراین احساس عذاب و مشاهده گرفتاری مهلک، موجب توجه آدمی به حقایق و اعتراف به آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 204 - 3

3 - درخواست عذاب از روی ناباوری و کفر ، کاری جاهلانه و ندامت بار است .

فيقولوا هل نحن منظرون . أفبعذابنا يستعجلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 66 - 8

8 - سختی و سوزش آتش جهنم ، کافران را از عملکرد دنیوی شان پشیمان می کند .

يوم تقلّب وجوههم في النار يقولون يلبتنا أظعنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 56 - 1

1 - کوتاهی در حق خداوند ، موجب حسرت و پشیمانی شدید انسان

أن تقول نفس يحسرتي على ما فرطت في جنب الله

«حسرت» به معنای پشیمانی شدید است و عبارت «یا حسرتی» در صورتی گفته می شود که انسان از انجام و ترک کاری به

ص: 240

شدت پشیمان شده و بخواهد آن را اظهار کند. «تفریط» (مصدر «فَرَطْتُ») به معنای تقصیر و کوتاهی و کلمه «جنب» به معنای جهت و ناحیه است که در این آیه کنایه از حق می باشد. پس «ما فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ»؛ یعنی، آنچه در حق خدا کوتاهی کردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 6 - 7

7 - ترتیب اثر دادن به خبر فاسق ، بدون تحقیق و بررسی ، عملی جاهلانه و ندامت بار است .

آن تصیبوا قومًا بجهله فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین

62- عوامل پشیمانی آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 1

1 - آدم (ع) در پی عصیان و تناول از درخت ممنوع ، از کرده خویش پشیمان شد و به درگاه خداوند توبه کرد .

ثم اجتبه ربّه فتاب علیه

«جبايه» (ریشه اصلی «اجتبی»); به معنای جمع آوری کردن و به دست آوردن است. و «اجتباء» به معنای اصطفاء (خالص چیزی را برگزیدن) و اختیار است (لسان العرب). بنابراین «اجتباء ربّه» یعنی، خداوند علاقه های آدم به این سو و آن سو را قطع کرد و همه را بای خود جمع کرد و وی را برای خود خالص گردانید. این تعبیر حاکی از انقطاع کامل آدم(ع) از غیر خدا و توبه حقیقی او است.

63- عوامل پشیمانی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 9

9 - پشیمانی، اندوه و حسرت در آخرت، پیامد تباه کردن فرصت دنیا و کوتاهی در انجام تکالیف

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله... قالوا یحسرتنا علی ما فرطنا فیها

ضمیر «ها» در «علی ما فرطنا فیها»، به «ما بر می گردد و معنا چنین می شود: «یا حسرتنا علی تفریطنا». و چون متعلق تفریط محذوف است، بر اطلاق متعلق تفریط دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ستم گران ، در روز رستاخیز ، از نپیمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او ، به شدت پشیمان و متأسف خواهند بود .

الظالم ... يقول یلیتني اتّخذت مع الرسول سبیلاً

4 - نپیمودن راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دوری از روش او ، مایه تأسف و ندامت در قیامت

يقول یلیتني اتّخذت مع الرسول سبیلاً

ص: 241

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 28 - 1، 4

1 - اظهار تأسف و ناراحتی شدید ستم گران در قیامت ، از دوستی با افراد ناباب در دنیا

الظالم... یویلتی لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

«خلیل» به معنای صدیق و دوست است.

4 - دوستی با افراد ناباب ، موجب تأسف و پشیمانی شدید در روز قیامت

یویلتی لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 3، 6

3 - عمل نکردن به تعالیم قرآن ، مایه حسرت و پشیمانی انسان در عرصه زندگی دنیایی و حیات اخروی

و اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ... أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرْتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ

6 - تمسخر تعالیم الهی (قرآن) ، کوتاهی در حق خدا و موجب حسرت و پشیمانی انسان در دنیا و آخرت است .

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرْتِي... وَإِنْ كُنْتَ لِمَنْ السَّخِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 50 - 2

2 - کفرورزی به قرآن ، در پی دارنده پشیمانی و حسرت شدید در قیامت

و إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ

64- عوامل پشیمانی از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 17

17 - درماندگی ، اضطراب و احساس خطر مرگ ، عرصه به خاطر آمدن کرده های زشت ، اظهار ندامت و شرمساری در پیشگاه خدا و

پوزش طلبی انسان از آن خطاها و ناسپاسیها

وظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله . . . لنكونن من الشكرين

65- عوامل پشیمانی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 56 - 3,6

3- عمل نکردن به تعالیم قرآن ، مایه حسرت و پشیمانی انسان در عرصه زندگی دنیایی و حیات اخروی

و اتبعوا أحسن ما أنزل إليكم . . . أن تقول نفس يحسرتي على ما فرطت في جنب الله

6- تمسخر تعالیم الهی (قرآن) ، کوتاهی در حق خدا و موجب حسرت و پشیمانی انسان در دنیا و آخرت است .

أن تقول نفس يحسرتي . . . وإن كنت لمن السخرين

ص: 242

66- عوامل پشیمانی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 8

8 - تنها مشاهده عذاب ، عامل اظهار پشیمانی ظالمان است .

و ترى الظلمین لَمَّا رَأُوا العذاب

67- عوامل پشیمانی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 50 - 1

1 - کافران در روز قیامت ، پشیمان از مواضع انکار آمیز گذشته خویش در برابر قرآن

و إِنْهَ لِحسره علی الکفرین

68- کتمان پشیمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 14

14 - « عن حماد بن عیسی عن روه عن ابی عبداللّٰه (ع) قال : سئل عن قول اللّٰه : « و اسرّوا الندامه . . . » قال : قیل له : و ما ینفعهم اسرار الندامه و هم فی العذاب ؟ قال : کرهوا شماته الأعداء ؛

حماد بن عیسی از شخصی روایت می کند که از امام صادق (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: «پشیمانی خود را در دل نهران می کنند . . .» سؤال شد: پنهان کردن پشیمانی برای آنان چه سودی دارد، در حالی که در عذاب هستند؟ فرمود: سرزنش دشمنان را ناخوش دارند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 26

26 - « عن أبی عبداللّٰه (ع) قال : سئل عن قول اللّٰه تبارک و تعالی « و أسرّوا الندامه لَمَّا رَأُوا العذاب » قال : قیل له ما ینفعهم أسرار الندامه و هم فی العذاب ؟ قال کرهوا شماته الأعداء ؛

از امام صادق (ع) درباره قول خدای - تبارک و تعالی - «و أسرّوا الندامه لَمَّا رَأُوا العذاب» سؤال گردید و به ایشان گفته شد: پنهان کردن

پشیمانی برای آنان - در حالی که گرفتار عذاب هستند - چه سودی دارد؟ فرمود: آنان سرزنش دشمنان را ناخوش دارند».

ص: 243

69- موارد پشیمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 146 - 5

5 - اصلاح گذشته ، مشروط به توبه و پشیمانی از اعمال نارواست و اطاعت خالصانه از خداوند در گرو اعتصام به اوست .

الا الذین تابوا و أصلحوا و اعتصموا باللّٰه و أخلصوا دینهم

ظاهراً جمله «اصلحوا» و «اعتصموا» و «اخلصوا»، هر یک مترتب بر دیگری است. یعنی بدون بازگشت از نفاق، اصلاح ممکن نیست، و بدون اصلاح، اعتصام به خدا امکان ندارد، و بدون اعتصام به خدا، رهایی از ریا غیر ممکن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 52 - 20

20 - پشیمانی ، فرجام ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یسرعون فیهم .. فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

70- موانع پشیمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 6

6 - خود سرانه عمل نکردن مردم در مسائل مهم اجتماعی و وانهادن آن به رهبری الهی ، مایه مصونیت از خطرات ندامت بار

فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین . و اعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه

از ارتباط دو آیه ؛ استفاده می شود که خداوند از مؤمنان خواسته است تا در زمینه مسائل اجتماعی و خطر آفرین، خودسرانه عمل نکنند و وجود رهبری الهی را نادیده نینگارند.

ص: 244

9- پلیدان

1- پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 4

4 - آنانکه دارایی های خویش را برای مبارزه علیه اسلام هزینه کنند ، از ناپاکان و زیانکاران هستند .

فسینفقونها ... و الذین كفروا إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 5

5 - مشرکان ، مردمانی ناپاک و آلوده به کفر

شهدین علی أنفسهم بالكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 1

1 - شرک ، مایه پلیدی است و مشرکان مردمانی پلیدند .

يأیها الذین ءامنوا إنما المشركون نجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 4

4 - کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمی پلید هستند .

و يجعل الرجس علی الذین لا یعقلون

2- پلیدان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 6

6 - خداوند در پی جداسازی ناپاکان از پاکان ، آنان را در قیامت انباشته می کند و یکجا در جهنم فرومی افکند .

و يجعل الخبيث بعضه على بعض فيركمه جميعا فيجعله في جهنم

رکم (مصدر یرکم) به معنای جمع کردن چیزی و انباشته ساختن آن است.

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 14

14 - دوزخ، جایگاه و فرجام نهایی آنان که مظهر پلیدی اند.

إنهم رجس و مأویهم جهنم

3- پلیدان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 6، 3، 1

1 - خداوند در پرتو گسیل کافران به سوی دوزخ، ناپاکان را از پاکان جدا خواهد کرد.

إلی جهنم یحشرون. لیمیز الله الخبیث من الطیب

برداشت فوق مبتنی بر این است که «لیمیز الله» متعلق به «یحشرون» باشد.

3 - قیامت، زمینه ای مناسب برای متمایز شدن ناپاکان از پاکان

إلی جهنم یحشرون. لیمیز الله الخبیث من الطیب

6 - خداوند در پی جداسازی ناپاکان از پاکان، آنان را در قیامت انباشته می کند و یکجا در جهنم فرومی افکند.

و یجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعا فیجعله فی جهنم

رکم (مصدر یرکم) به معنای جمع کردن چیزی و انباشته ساختن آن است.

4- تشخیص پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 5، 3

3 - قیامت، زمینه ای مناسب برای متمایز شدن ناپاکان از پاکان

إلی جهنم یحشرون. لیمیز الله الخبیث من الطیب

5- هدف از اعطای آزادی به انسان ها برای اختیار کفر و ایمان و تلاش در راه آن، جداسازی ناپاکان از پاکان است. *

فسينفقونها .. و الذين كفروا إلى جهنم يحشرون. ليميز الله الخبيث من الطيب

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «لیمیز الله» متعلق به معنای ضمنی آیه قبل (اعطای آزادی برای اختیار کفر و ایمان و مهلت دادن به انسانها در دنیا) باشد. قابل ذکر است که گرایش به این معنا بدان جهت است که تعلق «لیمیز» به «إلی جهنم يحشرون»، با توجه به جمله «فیجعلها فی جهنم»، خالی از ابهام نیست.

5- تهنهای پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 26 - 11

ص: 246

11 - زنان و مردان نیک سرشت و نیک کردار ، از نسبت های ناروای افراد خبیث و بدخواه در باره آنان ، منزّه و پیراسته اند .

للخبیثین ... للطّیّین ... أوّلک مرءون ممّا یقولون

مشارالیه «أولک» «طّیّین» (مردان و زنان نیک و پاکدامن) است و مرجع ضمیر «یقولون»، «خبیثین» (مردان و زنان خبیث) می باشد.

6- زمینه انحطاط پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 5 - 6

6 - زمینه سقوط انسان های فرومایه ، از ارزش ها و افتادن آنان به اعماق پستی ها ، پس از گذشت برهه ای از آغاز خلقت آنها فراهم می شود .

ثمّ ردّنه

حرف «ثمّ»، برای تراخی است.

7- فرجام پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 14

14 - دوزخ ، جایگاه و فرجام نهایی آنان که مظهر پلیدی اند .

إنهم رجس و مأویهم جهنم

8- منشأ انحطاط پلیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 5 - 3

3 - سقوط انسان های فرومایه ، در ورطه دنائت و پستی ، از جانب خداوند و مستند به او است .

ثمّ ردّنه

پلیدی

9- آثار اجتناب از پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 5

5- تزکیه و دوری از پلیدی و طغیان ، هموارسازنده راه هدایت و خشیت الهی

ص: 247

إِنَّهُ طَغَى . . . أَنْ تَزَكَّى . وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى

- تزکیه و دوری از پلیدی و طغیان، هموارسازنده راه هدایت و خشیت الهی

10- آثار پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 6,7

6- پلیدی و نکبت قوم عاد، موجب غضب الهی بر آنان شد.

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

تقدیم ذکری «رجس» بر «غضب» می تواند حاکی از تقدم رتبی آن باشد.

7- آلودگی قوم عاد به پلیدی و گرفتاری ایشان به خشم خدا، مانع آنان از تصدیق رسالت هود و گرایش به توحید و یکتاپرستی

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

برداشت ف--وق بر اساس این احتمال است که جمله «قد وقع . . .» به منزله دلیلی باشد بر کفرورزی قوم عاد، نه نتیجه ای برای انکار توحید و رسالت. یعنی هود با این جمله اشاره به ریشه عنادورزی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 7

7- بیماردلی و پلیدی باطن، زمینه ساز مردن بر حال کفر است.

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ . . . وَمَاتُوا وَهُمْ كُفْرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 3

3- طغیان گری، بازتاب نبود تزکیه و درست کاری در زندگی انسان

إِنَّهُ طَغَى . فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى

11- آثار درک پلیدی گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 7

7- مشاهده برهان الهی (درک حقایقی نظیر ربوبیت خدا، دریافت زشتی گناه، باور به عدم رستگاری ظالمان و گنه کاران و . . .) عامل عصمت پیامبران است .

و هم بها لولا أن رءا برهن ربه

ص: 248

12- آثار شناخت پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 8 - 5

5 - شناخت پلیدی ها ، زمینه آشنایی با راه های گریز از آنها است .

فألهمها فجورها و تقویها

تقدیم «فجورها»، بیانگر نکته یاد شده است.

13- اجتناب از پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 12، 7

7 - اهل ایمان وظیفه دار دوری جستن از پلید ها و کردار های شیطانی

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

12 - دوری جستن از پلیدی ها و کردار های شیطانی زمینه ساز رسیدن به فلاح و رستگاری

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 6

6 - دوری جستن از پلیدی ها (شراب ، قمار ، مظاهر شرک) نشانگر اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم . . . و اطیعوا الله و اطیعوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 9

9 - مؤمنان ، مکلف به اجتناب و دوری جستن از هر گونه پلیدی (پلیدی مادی و روحی) و مبارزه با آن

إنهم رجس

«رجس» (پلید) بودن، به عنوان علت وجوب اعراض از منافقان ذکر شده و این امر می نمایاند که اصولاً اجتناب از هر گونه رجس واجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 5 - 1,2

1 - پرهیز از هرگونه پلیدی و آلودگی ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الرجز فاهجر

«رجز» (مرادف «رجس») به معنای پلیدی و آلودگی است.

2 - پرهیز از پلیدی و آلودگی ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و الرجز فاهجر

ص: 249

14- ازدیاد پلیدی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 5

5 - خداوند ، پیوسته بر پلیدی کافران و تکذیب کنندگان پیامبران خود می افزاید .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

15- ازدیاد پلیدی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 5

5 - خداوند ، پیوسته بر پلیدی کافران و تکذیب کنندگان پیامبران خود می افزاید .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

16- ازدیاد پلیدی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 1

1 - افزایش پلیدی منافقان بیماردل ، پس از نزول آیه های قرآن و شنیدن آن

و إذا ما أنزلت سورة .. و أما الذين فی قلوبهم مرض فزادتهم رجساً إلى رجسهم

17- اهمیت شناخت پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 8 - 4

4 - شناخت پلیدی ها ، ضروری تر از آشنایی با راه های پرهیزگاری است .

فألهمها فجورها و تقویها

18- پلیدی آشامیدنیهای جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 20,22

20- آب مشروب دوزخيان ، مایعی ناگوار و پلید است .

ص: 250

یغاثوا بماء .. بس الشراب

22- رفاه مندان هواپرست ، در قیامت ، گرفتار آتشی فراگیر و آشامیدنی هایی ناگوارند .

و لاتطع من اغفلنا قلبه .. بس الشراب و ساءت مرتقاً

نکته یاد شده از ارتباط دو آیه استفاده شده است.

19- پلیدی ازلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 90 - 1

1 - شراب ، قمار ، بت ها و چوب های مخصوص برد و باخت ، به تمامی پلید و ناپاک اند .

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم رجس

«انصاب» جمع کلمه نصب است، برخی آن را به معنای بت گرفته اند و برخی گفته اند «انصاب» سنگهایی بوده که بر آستان بتها نصب می شده و جایگاه ذبح قربانی برای بتها بوده است و بدان جهت مشرکان آنها را مایه تبرک می پنداشتند و محترم می شمردند. «ازلام» جمع زلم (تیر قمار) از انواع وسایل قمار و بردو باخت به شمار می رفته است.

20- پلیدی اضلال انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 1 - 3

3- منحرف ساختن مردم از راه خدا ، بارزترین و زشت ترین حرکت کفرآمیز

الذین کفروا و صدوا عن سبیل الله

پس از طرح مسأله کفر، در آیه موضوع «صد عن سبیل الله» مطرح شده است، تا به اثری از آثار کفر اشاره شده باشد.

21- پلیدی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 2

2 - مشرکان عصر پیامبر ، در پلیدی و استحقاق عذاب ، همچون کافران هلاک شده پیشین (قوم های عاد ، ثمود ، لوط و فرعونیان)

أَكْفَارِكُمْ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَادِكُمْ

22- پلیدی بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 251

11 - حج - 22 - 30 - 15

15 - بت پرستان ، مردمی پلیداند .

فاجتنبوا الرجس من الأوثن

23- پلیدی بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 90 - 1

1 - شراب ، قمار ، بت ها و چوب های مخصوص برد و باخت ، به تمامی پلید و ناپاک اند .

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم رجس

«انصاب» جمع کلمه نصب است، برخی آن را به معنای بت گرفته اند و برخی گفته اند «انصاب» سنگهایی بوده که بر آستان بتها نصب می شده و جایگاه ذبح قربانی برای بتها بوده است و بدان جهت مشرکان آنها را مایه تبرک می پنداشتند و محترم می شمردند. «ازلام» جمع زلم (تیر قمار) از انواع وسائل قمار و برد و باخت به شمار می رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 13

13 - بت ، مظهر رجس و پلیدی است .

فاجتنبوا الرجس من الأوثن

24- پلیدی خمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 90 - 1

1 - شراب ، قمار ، بت ها و چوب های مخصوص برد و باخت ، به تمامی پلید و ناپاک اند .

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم رجس

«انصاب» جمع کلمه نصب است، برخی آن را به معنای بت گرفته اند و برخی گفته اند «انصاب» سنگهایی بوده که بر آستان بتها نصب می شده و جایگاه ذبح قربانی برای بتها بوده است و بدان جهت مشرکان آنها را مایه تبرک می پنداشتند و محترم می شمردند. «ازلام» جمع

زلم (تیر قمار) از انواع وسائل قمار و بردو باخت به شمار می رفته است.

25- پلیدی خوگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 9,10

9 - خوگ، حیوانی آلوده و کثیف و نجس که باید از آن اجتناب کرد.

إلا أن یکون... فإنه رجس

ص: 252

بنابراین که ضمیر «انه» به خنزیر برگردد، نه به لحم خنزیر. در لسان العرب آمده است: «الرجس، القذر و القذار ضد النظافه ... و رجس، نجس».

10 - آلودگی و پلیدی گوشت مردار و خوک و خون، فلسفه تحریم آنها از سوی خداوند است.

إلا أن يكون .. فإنه رجس

مرجع ضمیر «انه» می تواند مجموعه آنچه در آیه ذکر شده، باشد. برداشت فوق بنابر این اساس است.

26- پلیدی خون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 10

10 - آلودگی و پلیدی گوشت مردار و خوک و خون، فلسفه تحریم آنها از سوی خداوند است.

إلا أن يكون .. فإنه رجس

مرجع ضمیر «انه» می تواند مجموعه آنچه در آیه ذکر شده، باشد. برداشت فوق بنابر این اساس است.

27- پلیدی در مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 8

8 - برخی از مجاهدان بدر گرفتار پلیدی و نگرانیهایی از سوی شیطان بودند .

و يذهب عنكم رجز الشيطان

28- پلیدی زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 24 - 9

9- نزدیکی با زنان شوهردار و ارتکاب زنا، از گناهان بسیار زشت و پلید است .

لنصرف عنه السوء والفحشاء

29- پلیدی زنا در ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 7

7- زنا، عملی نامشروع و منفور در تمام ادیان الهی است .

ولم أك بغياً

ص: 253

30- پلیدی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 12

12 - شرک ورزی ، دور شدن از طهارت و پاکی و آلوده شدن به پلیدی و ناپاکی است .

آن لاتشرک بی شیئاً و طهر بیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 2

2- شرک ، سرآمد پلیدی ها و بارزترین جرم دوزخیان *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ .. الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

تعبیر «الذی جعل...» - در پی اوصاف متعدد دوزخیان - می نماید که همه آن اوصاف، در شرک نهفته است و جدا آمدن «الذی جعل...»، می تواند اشاره به اهمیت آن داشته باشد.

31- پلیدی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 211 - 3

3- شرارت و پلیدی نهفته در نهاد شیاطین ، دلیل بیگانگی عمیق آنان با ما فهمیم هدایتگر قرآن

و ما ینبغی لهم

مقصود از برداشت یاد شده این است که با توجه به محتوای هدایتگر و تکامل بخش قرآن عرصه ای بر این اتهام - که عناصر پلیدی چون شیاطین در آن دخالت داشته باشند - باقی نمی ماند.

32- پلیدی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 8

8 - شیطان ، موجودی با کردار های پلید و ناپاک

رجس من عمل الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 7

7- شیطان، فریب کاری که پس از القای فکر پلید در انسان، خود را کنار کشیده و متواری می شود.

من شرّ الوسواس الخنّاس

ص: 254

برای فعل «حَنَّسَ» چند معنا ذکر شده است؛ از جمله: عقب نشینی کرد؛ بازگشت، متواری و غایب شد (لسان العرب). براساس این معانی، آیه شریفه ترسیمی از وسوسه گری های شیطان دارد که پس از هر وسوسه، خود را عقب کشیده، مخفی می شود؛ تا آن وسوسه کار خود را کرده و زمینه را برای وسوسه بعدی فراهم سازد.

33- پلیدی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 1

1 - فرعون زمان موسی (ع)، مردی طغیان گر و فرورفته در پلیدی ها و گستاخ در برابر خداوند

إلی فرعون إنه طغی

«طغیان»؛ یعنی، از حد گذراندن (مصباح) و مراد از «طغیان فرعون» - به قرینه «تزگی» و «فتخشی» در آیات بعد - ناپاکی فرعون و بی باکی او، در برابر خداوند است.

34- پلیدی قمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 1

1 - شراب، قمار، بت ها و چوب های مخصوص برد و باخت، به تمامی پلید و ناپاک اند.

انما الخمر و المیسر و الانصاب و الازلم رجس

«انصاب» جمع کلمه نصب است، برخی آن را به معنای بت گرفته اند و برخی گفته اند «انصاب» سنگهایی بوده که بر آستان بتها نصب می شده و جایگاه ذبح قربانی برای بتها بوده است و بدان جهت مشرکان آنها را مایه تبرک می پنداشتند و محترم می شمردند. «ازلام» جمع زلم (تیر قمار) از انواع وسائل قمار و برد و باخت به شمار می رفته است.

35- پلیدی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 6، 7، 1

1 - خداوند، قوم عاد را به سبب شرکورزی و انکار رسالت هود به پلیدی گرفتار ساخت و بر آنان غضب کرد.

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

2 - هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب ، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

6 - پلیدی و نکبت قوم عاد ، موجب غضب الهی بر آنان شد .

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

تقدیم ذکری «رجس» بر «غضب» می تواند حاکی از تقدم رتبی آن باشد.

ص: 255

7- آلودگی قوم عاد به پلیدی و گرفتاری ایشان به خشم خدا، مانع آنان از تصدیق رسالت هود و گرایش به توحید و یکتاپرستی

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

برداشت ف--وق بر اساس این احتمال است که جمله «قد وقع . . .» به منزله دلیلی باشد بر کفرورزی قوم عاد، نه نتیجه ای برای انکار توحید و رسالت. یعنی هود با این جمله اشاره به ریشه عنادورزی آنان دارد.

36- پلیدی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 4

4- قوم لوط، به انواع پلیدی ها و ناپاکی های گسترده و اعمال و خصال پست و ناپسند مبتلا بودند .

و نَجَّیْنَهُ مِنَ الْقَرْیَةِ الَّتِی كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبْیْثَ

«خبائث» (جمع «خییثه») و از ماده «خبث» به معنای انواع پلیدی ها، ناپاکی ها، اعمال و خصال پست و ناپسند است (لسان العرب).

37- پلیدی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 2

2- کافران ستیزه گر با دین، پلید هستند و اهل ایمان، پاک .

لیمیز الله الخبیث من الطیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 4

4- کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی، مردمی پلید هستند .

و یجعل الرجس علی الذین لایعقلون

38- پلیدی کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

36 - خداوند هرگز جان و دل ناپاک منافقان و یهودیان جاسوس و دروغپرداز را از آلودگی کفر و نفاق پاک نخواهد ساخت .

أولئك الذين لم يرد الله ان يطهر قلوبهم

ص: 256

39- پلیدی گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 27 - 8

8 - گناهان ، دارای مراتب متفاوت از حیث زشتی و ناپسندی

و لنجزینّهم أسوأ الذی کانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 37 - 7

7 - گناه ، هر چند کوچک و حقیر باشد ، از دیدگاه وحی بزرگ و قبیح است . *

یجتنبون کبیر الإثم

با توجه به اضافه صفت (کبائر) به موصوف (الإثم)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 35 - 4

4 - اسلام و تسلیم خدا بودن ، از ملاک های برتری و ارزشمندی و جرم و تبه کاری از معیار های پستی و ضد ارزشی برای انسان ها است

أفنجعل المسلمین کالمجرمین

40- پلیدی لواط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 9

9- لواط و همجنس بازی ، روشی پلید و ناپاک در اطفای غریزه جنسی

هؤلاء بناتی هنّ أظهر لکم

41- پلیدی متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 10، 8

8 - منافقان متخلف از جهاد ، مظهر آلودگی و پلیدی

إنهم رجس

تعبیر «إنهم رجس» به جای «إنهم ذورجس» بیانگر مبالغه است.

10 - پلیدی شدید منافقان جهادگریز ، ملاک وجوب اعراض و روی گردانی از آنان

فأعرضوا عنهم إنهم رجس

«إنهم رجس» در مقام تعلیل حکم به اعراض است.

ص: 257

42- پلیدی محرّمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 9

9- پلیدی و ناپاکی کردار ، ملاک تحریم آنها در ادیان الهی

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

43- پلیدی مردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 10

10 - آلودگی و پلیدی گوشت مردار و خوک و خون، فلسفه تحریم آنها از سوی خداوند است.

إلا أن یکون .. . فإنه رجس

مرجع ضمیر «إنه» می تواند مجموعه آنچه در آیه ذکر شده، باشد. برداشت فوق بنابر این اساس است.

44- پلیدی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 5

5- مشرکان ، مردمانی ناپاک و آلوده به کفر

شهدین علی أنفسهم بالکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 1

1 - شرک ، مایه پلیدی است و مشرکان مردمانی پلیدند .

یأیها الذین ءامنوا إنما المشرکون نجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مشرکان ، به خاطر عدم ایمان به عالم آخرت ، زشت خصلتند .

للذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

قرار دادن موصول «الذین» به جای اسم ظاهر، مشعر به این مطلب است که متصف شدن آنان به زشت صفتی، به خاطر کفرشان است.

ص: 258

45- پلیدی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 2

2- مشرکان عصر پیامبر ، در پلیدی و استحقاق عذاب ، همچون کافران هلاک شده پیشین (قوم های عاد ، ثمود ، لوط و فرعونیان)

أَكْفَارِكُمْ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَائِكُمْ

46- پلیدی مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 2

2- غیر مؤمنان به عالم آخرت ، زشت صفت و بد سیرتند .

لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوِّءِ

مراد از «مثل السوء» - چنان که نوع مفسران گفته اند - صفت سوء و زشت است.

47- پلیدی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 4

4- کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمی پلید هستند .

وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

48- پلیدی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 7

7- تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به برخورداری منافقان از امکانات مادی

فَلَا تَعْجَبْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا أَوْلَادَهُمْ

ممکن است نهی در آیه متوجه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و یا متوجه همه کسانی که صلاحیت دارند مخاطب خداوند قرار گیرند، برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 5

5 - افشای چهره منافقان صدر اسلام و ماهیت پلیدشان از سوی خداوند برای مؤمنان

و یحلفون بالله إنهم لمنکم و ما هم منکم

ص: 259

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 8،10

8 - منافقان متخلف از جهاد ، مظهر آلودگی و پلیدی

إنهم رجس

تعبیر «إنهم رجس» به جای «إنهم ذورجس» بیانگر مبالغه است.

10 - پلیدی شدید منافقان جهادگریز ، ملاک وجوب اعراض و روی گردانی از آنان

فأعرضوا عنهم إنهم رجس

«إنهم رجس» در مقام تعلیل حکم به اعراض است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 2

2 - منافقان ، دارای پلیدی باطن و بیماری دل

و أما الذين في قلوبهم مرض فزادتهم رجساً إلى رجسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 5

5 - نگرانی شدید منافقان از افشای ماهیت پلید و برملا شدن ناخشنودی آنان از آیات الهی ، نزد دیگران

هل يريكم من أحد ثم انصرفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 2 - 8

8 - سراسر زندگی منافقان ، آکنده از زشتی و نابه کاری است .

إنهم ساء ما كانوا يعملون

49- پلیدی نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 36

36 - خداوند هرگز جان و دل ناپاک منافقان و یهودیان جاسوس و دروغپرداز را از آلودگی کفر و نفاق پاک نخواهد ساخت .

أولئك الذين لم يرد الله ان يطهر قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 226 - 2

2 - زشتی دوگانگی و تضاد گفتار انسان با رفتار وی

وأنهم يقولون ما لا يفعلون

ص: 260

50- پلیدی همجنس بازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 9

9- لواط و همجنس بازی ، روشی پلید و ناپاک در اطفای غریزه جنسی

هؤلاء بناتی هنّ أطهر لکم

51- تشخیص پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 6

6 - خداوند در پی جداسازی ناپاکان از پاکان ، آنان را در قیامت انباشته می کند و یکجا در جهنم فرومی افکند .

و يجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعا فیجعله فی جهنم

رکم (مصدر یرکم) به معنای جمع کردن چیزی و انباشته ساختن آن است.

52- حرمت پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 9

9- پلیدی و ناپاکی کردار ، ملاک تحریم آنها در ادیان الهی

رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 145 - 11

11 - حرمت خوردن هر چیز آلوده کثیف و پلید

إلا أن یکون .. فإنه رجس

با توجه به اینکه «رجس» به عنوان ملاک و تعلیل حرمت موارد مذکور در آیه آورده شده، قابل تعمیم به همه مواردی است که رجس بودن

آن ثابت شود.

53- زمینہ پلیدی

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - عبس - 80 - 9 - 5

ص: 261

5- احساس بی نیازی از تعالیم دین، زمینه ساز غفلت از خداوند و بی باکی از آلودگی به پلیدی ها است.

أَمَا مِنْ اسْتَعْنَى . . . أَلَا يَزْكَى . . . وَهُوَ يَخْشَى

54- زمینه ترک پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 5

5- ترک گناه و پرهیز از بدی ها و آلودگیها، تنها با توفیق و امداد های خداوند میسر است.

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي

55- شناخت پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 8 - 3

3 - تعادل قوا در ساختار روح انسان، آماده سازنده آن برای آگاهی فطری به پلیدی ها و شناخت راه گریز از آنها است.

وَمَا سَوَّيْنَاهَا. فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

حرف «فاء» در «فألهمها» آن را بر تسویه (در آیه قبل) تفریع کرده است، تا بیانگر این باشد که خداوند، در ابتدا روح انسان را از قدرت های هماهنگ برخوردار کرده؛ آن گاه بدی ها و راه محفوظ ماندن از آنها را به او الهام می کند. «تقوی» اسم مصدر است. فعل «اتَّقیت»؛ یعنی، برحذر ماندن و خود را دور نگه داشتن (قاموس). بنابراین «تقواها»؛ یعنی، دور ماندن روح از فجور.

56- شناخت راههای نجات از پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 8 - 3

3 - تعادل قوا در ساختار روح انسان، آماده سازنده آن برای آگاهی فطری به پلیدی ها و شناخت راه گریز از آنها است.

وَمَا سَوَّيْنَاهَا. فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

حرف «فاء» در «فألهمها» آن را بر تسویه (در آیه قبل) تفریع کرده است، تا بیانگر این باشد که خداوند، در ابتدا روح انسان را از قدرت های هماهنگ برخوردار کرده؛ آن گاه بدی ها و راه محفوظ ماندن از آنها را به او الهام می کند. «تقوی» اسم مصدر است. فعل «اتَّقیت»؛ یعنی،

برحذر ماندم و خود را دور نگه داشتم (قاموس). بنابراین «تقواها»؛ یعنی، دور ماندن روح از فجور.

ص: 262

57- عوامل پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 3

3 - شرکوری و انکار رسالت انبیا، موجب پلیدی انسان و روایی غضب خداوند بر اوست.

قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 12

12 - شیطان، مایه پلیدی ها و ناپاکیها

لیطهرکم به و یذهب عنکم رجس الشیطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 1

1 - شرک، مایه پلیدی است و مشرکان مردمانی پلیدند.

یأیها الذین ءامنوا إنما المشرکون نجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 12

12 - دل بستگی به مال و عدم تمایل به پرداخت صدقه (زکات) نشانه آلودگی روح و عدم تکامل معنوی انسان

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

از مفهوم آیه برداشت می شود که: تطهیر و تزکیه مورد نظر تنها با پرداخت زکات حاصل خواهد شد. بنابراین آنان که در نتیجه دل بستگی، از پرداخت آن سرباز می زنند، آلوده اند و رشد نخواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 100 - 6

6- به کار نبستن عقل و خرد ، عامل آلودگی انسان به پلیدیهاست .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 15

15- پیروی از شیطان و ارتکاب فحشا و منکرات ، مانع از رشد و بالندگی و مایه ناپاکی و انحطاط انسان است .

لا تتبعوا خطوات الشيطان . . . فإنه يأمر بالفحشاء والمنكر ولولا فضل الله عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 7 - 3

3- تکذیب روز جزا ، انسان را از هر موجود پستی ، فرومایه تر می سازد .

ثم ردده أسفل سفلین . . . فما يكذبك بعد بالدين

ص: 263

58- عوامل پلیدی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 13

13 - پلیدی منافقان و دوزخی بودن آنان ، نتیجه اعمال ناشایست و مستمر خود آنان است .

إنهم رجس و مأویهم جهنم جزاء بما كانوا یکسبون

59- عوامل پلیدی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 6

6 - بی نیاز دیدن خویش از تعالیم دین ، مصداق بارز ناپاکی و محرومیت از ترکیه است .

أما من استغنی . . . و ما علیک الا یرگی

60- مبارزه با پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 9

9 - مؤمنان ، مکلف به اجتناب و دوری جستن از هر گونه پلیدی (پلیدی مادی و روحی) و مبارزه با آن

إنهم رجس

«رجس» (پلیدی) بودن، به عنوان علت و جوب اعراض از منافقان ذکر شده و این امر می نمایاند که اصولا اجتناب از هر گونه رجس واجب است.

61- مراتب پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 5 - 7

7 - پستی و سقوط از ارزش های انسانی و مقام های اخروی ، دارای مراتب گوناگون است .

«سافلین» نکره و به معنای گروهی است که مرتبه پستی دارند. چنانچه آن افراد نیز از جنس انسان باشند - که جمع عاقل بودن «سافلین» نشانگر آن است - مفاد آیه شریفه این می شود که: پستی دارای مراتب گوناگون است و برخی انسان ها در مقامی فرومایه تر از برخی دیگر قرار خواهند گرفت.

62- معرضان از پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 6 - 1

1 - مؤمنانی که کارهای شایسته انجام می دهند، کمال های برتر خویش را از دست نداده، از پستی ها دور مانده اند.

أحسن تقویم... أسفل سفلین. إلا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

63- منشأ پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 2

2- شرک، سرآمد پلیدی ها و بارزترین جرم دوزخیان *

ألقیا فی جهنم... الذی جعل مع الله إلهاء اخر

تعبیر «الذی جعل...» - در پی اوصاف متعدد دوزخیان - می نماید که همه آن اوصاف، در شرک نهفته است و جدا آمدن «الذی جعل...»، می تواند اشاره به اهمیت آن داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 3

3 - انکار روز جزا، زاینده پلیدی ها و تهی کننده زندگی انسان از ارزش حیات

قتل الخرّصون

نفرین الهی در جایی صورت می گیرد که فرد حقیقتاً ارزش حیات را از دست داده و مستحق مرگ شده باشد از این که «خرّاصون» (یاوه سرایان منکر معاد) نفرین شده اند، مطلب بالا استفاده می شود.

64- موانع پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 15 - 5

5 - پایبندی به ارزش ها و پرهیز از زشتی ها و پلیدی ها، تنها در گرو اعتقاد به قیامت

از تقابل میان «متقین» و «منکران معاد» - که در آیات پیشین مطرح شده است - به دست می آید که تقوا در صورتی حاصل می شود که فرد، منکر قیامت نباشد؛ زیرا با انکار قیامت پایبندی به ارزش ها میسر نخواهد شد.

65- نشانه های پلیدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 11، 8

8 - منافقان متخلف از جهاد ، مظهر آلودگی و پلیدی

إنهم رجس

تعبیر «إنهم رجس» به جای «إنهم ذو رجس» بیانگر مبالغه است.

11 - تخلف از جهاد و سوگند دروغ ، علامت نفاق و نشانه پلیدی است .

يعتذرون إليكم . . . سيحلفون بالله...إنهم رجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 125 - 3

3 - کفر و نفاق ، نشان بیماری دل و پلیدی باطن است .

الذين في قلوبهم مرض . . . رجسهم . . . وهم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 26 - 3

3 - آلودگی به فحشا و زنا ، نشان خباثت (بدسرشتی و بد کرداری) انسان است .

الخبث للخبثين و الخبيثون للخبث

66- نشانه های پلیدی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 9

9 - روی گردانی منافقان از پیامبر خیرخواه ، دلسوز و مهربان ، نشانه پلیدی و بیمار دلی آنان

الذين في قلوبهم مرض . . . صرف الله قلوبهم . . . لقد جاءكم رسول من أنفسكم . . . بالمؤ

67- عوامل پلیدی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 7 - 6

6- بی نیاز دیدن خویش از تعالیم دین ، مصداق بارز ناپاکی و محرومیت از تزکیه است .

أَمَّا مِنْ اسْتَغْنَى . . . وَ مَا عَلِيكَ إِلَّا يَزْكَى

ص: 266

10- پناهندگان

1- اطمینان پناهندگان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 1 - 11

11 - توجه به ربوبیت خداوند و حاکمیت تدبیر او بر نظام هستی ، برانگیزاننده انسان به پناه بردن به او و اطمینان بخش و دلگرم سازنده پناهندگان است .

قل أعوذ بربّ الفلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 2 - 6

6 - توجه به حاکمیت فرمان های الهی بر انسان ، برانگیزاننده او به پناه بردن به خداوند و اطمینان بخش و دلگرم کننده پناه آورندگان است .

قل أعوذ .. . ملک الناس

2- حفظ امنیت پناهندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 7

7 - تضمین امنیت کفار محاربی که به منظور آشنایی با اسلام و معارف آن ، پناهنده شوند و بازگرداندن آنان به مراکز امنشان - پس از دریافت معارف - لازم است .

وإن أحد من المشركين استجارك .. . ثم أبلغه مأمنه

پناهندگی

3- احکام پناهدگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 2

ص: 267

2 - ممنوعیت تعقیب و کشتن منافقان پناهنده ، به همپیمانان مسلمین

الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمِ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ

مراد از «یصلون»، می تواند پناهنده شدن منافقان به همپیمانان مسلمین باشد. چون «یصلون» را به منافقان اسناد داده، نه به همپیمانان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 2،7

2 - لزوم پذیرش پناهندگی کفار محاربی که به منظور آشنایی با معارف اسلام ، درخواست پناهندگی می کنند .

وإن أحد من المشركين استجارك فأجره حتى يسمع كلم الله

7 - تضمین امنیت کفار محاربی که به منظور آشنایی با اسلام و معارف آن ، پناهنده شوند و بازگرداندن آنان به مراکز امنشان - پس از دریافت معارف - لازم است .

وإن أحد من المشركين استجارك . . . ثم أبلغه مأمنه

4- پناهندگی پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 2،4

2- فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

«أوی» (مصدر آوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «سأوی...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

4- نوح (ع) ، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی ، آگاه ساخت .

لأعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

5- قبول پناهندگی کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 6 - 2

2- لزوم پذیرش پناهندگی کفار محاربی که به منظور آشنایی با معارف اسلام، درخواست پناهندگی می کنند.

وإن أحد من المشركين استجارك فأجره حتى يسمع كلم الله

ص: 268

11- پندار

1- پندار استبعاد معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 3

3 - جاودانه پنداشتن دنیا و استبعاد معاد از سوی ناباوران ، بر پایه گمان است ؛ نه برهان و یقین .

إِنَّهُ ظَنَّ

2- پندار باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 2

2- منافات داشتن پیامبری با بشر بودن ، پندار باطل مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم . . . ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 8 - 4

4- بی نیازی پیامبران از تغذیه و جاودانگی آنان در دنیا ، پندار باطل مشرکان

و ما جعلنهم جسداً لایأکلون الطعام و ما کانوا خلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 2 - 6

6 - پندار مبتلا نشدن به سختی ، به صرف ایمان آوردن ، پنداری باطل است .

أحسب الناس أن یترکوا أن یقولوا ءامناً و هم لایفتنون

«فتن» به دو معنای «اختبار و آزمون» و «گرفتاری در شدت و سختی» آمده است (مفردات راغب). برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پندار بدکاران در گریز از مجازات الهی ، پنداری باطل است .

أم حسب الذین یعملون السيئات أن یسبقونا

«أم» در «أم حسب» منقطعه و به معنای «بل اضراب» است و معنای انتقال را می دهد. انتقال، از «انکار پندار آزموده نشدن، به مجرد ایمان» به «انکار عدم مجازات»، است. مراد از «سبقت از خدا» یا کنایه از «مغلوب ساختن دین خدا» است و یا «گریز از خدا». به قرینه این که در آیه، سخن از گناه است، «گریز از عذاب خدا» مراد است و برداشت بالا، مبتنی بر همین احتمال است.

3 - پندار کافران در غلبه بر دین خدا ، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذین یعملون السيئات أن یسبقونا

به قرینه آیات قبل که در آنها از مدعیان ایمان و پندارشان سخن گفته شده است، مراد از «یعملون السيئات» می تواند «کافران» باشد.

4 - پندار کافران برای رهایی از کیفر الهی ، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذین یعملون السيئات أن یسبقونا

9 - پندار امکان گریز از مجازات الهی ، پنداری ناشایست است .

أم حسب الذین یعملون السيئات أن یسبقونا ساء ما یحکمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 3 - 2

2 - پندار عدم توانایی خداوند بر جمع آوری استخوان های مردگان و زنده کردن آنها ، باطل و بی اساس است .

أیحسب الإنسان أن نجمع عظامه

3- پندار بدکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 4 - 1

1 - پندار بدکاران در گریز از مجازات الهی ، پنداری باطل است .

أم حسب الذین یعملون السيئات أن یسبقونا

«أم» در «أم حسب» منقطعه و به معنای «بل اضراب» است و معنای انتقال را می‌هد. انتقال، از «انکار پندار آزموده نشدن، به مجرد ایمان» به «انکار عدم مجازات»، است. مراد از «سبقت از خدا» یا کنایه از «مغلوب ساختن دین خدا» است و یا «گریز از خدا». به قرینه این که در آیه، سخن از گناه است، «گریز از عذاب خدا» مراد است و برداشت بالا، مبتنی بر همین احتمال است.

4- پندار جاودانگی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 4, 3

3 - جاودانه پنداشتن دنیا و استبعاد معاد از سوی ناباوران، بر پایه گمان است؛ نه برهان و یقین.

ص: 270

4- جاودانه پنداشتن دنیا و بعید شمردن معاد، ریشه دل خوشی های نابجا و دلبستگی به خانواده و خاندان است.

إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا. إِنَّهُ ظَنٌّ أَنْ لَنْ يَحُورَ

حرف «إِنَّ» در «إِنَّهُ ظَنٌّ»، برای بیان علت سُروری است که در «كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا» بیان شده است.

5- پندار جاودانگی نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 35 - 9, 7

7- ثروت مند مغرور، باغ و بوستان و نعمت های خود را جاودانه و فناپذیر می پنداشت.

قال ما أظنُّ أن تبيد هذه أبداً

«تبیید» از «بید» به معنای هلاک و نابود شدن است.

9- ثروت مندان و قدرت مندان، در خطر پندار جاودانگی نعمت ها در دنیایند.

أنا أكثر منك مالاً... قال ما أظنُّ أن تبيد هذه أبداً

داستان مذکور در آیه، چه واقعی باشد و چه سمبلیک، بیان خصلت های آدمی و واکنش های او در شرایط مختلف است. از جمله این خصلت ها آن است که وقتی در اوج رفاه قرار گیرد و اموال خود را در اطراف خود مشاهده کند، چنین می پندارد که نعمت های اطراف او جاودانه هستند.

6- پندار سلطه بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 6

6 - پندار غلبه بر خدا با کفرورزی و تمرد از دستورات او و شکستن پیمان های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پندار یهودیان کفرپیشه و اندیشه ای ناصواب

و لا يحسبن الذين كفروا سبقوا

چنانچه در آیه 56 گذشت، مشهور مفسران برآنند که مراد از نقض کنندگان پیمان در این بخش از آیات، یهودیان هستند. بنابراین یهودیان

مصدق مورد نظر از «الذین کفروا» هستند.

7- پندار عجز خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 3 - 2، 1

1 - انکار قیامت ، برخاسته از پندار کافران به ناتوان بودن خداوند بر گردآوری استخوان های مردگان و احیای مجدد آنها

أیحسب الإنسان أنن نجتمع عظامه

مقصود از انسان در این آیه - برابر نظر مفسران و به قرینه مقام - انسان کافر است؛ نه همه انسان ها.

ص: 271

2- پندار عدم توانایی خداوند بر جمع آوری استخوان های مردگان و زنده کردن آنها ، باطل و بی اساس است .

أیحسب الإنسان أن نجتمع عظامه

8- پندار کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 4 - 3،4

3- پندار کافران در غلبه بر دین خدا ، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا

به قرینه آیات قبل که در آنها از مدعیان ایمان و پندارشان سخن گفته شده است، مراد از «يعملون السيئات» می تواند «کافران» باشد.

4- پندار کافران برای رهایی از کیفر الهی ، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا

9- پندار مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 7 - 2

2- منافات داشتن پیامبری با بشر بودن ، پندار باطل مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم . . . ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 8 - 4

4- بی نیازی پیامبران از تغذیه و جاودانگی آنان در دنیا ، پندار باطل مشرکان

و ما جعلنهم جسداً لايأكلون الطعام و ما كانوا خلدین

10- پندار مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - جاودانه پنداشتن دنيا و استبعاد معاد از سوى ناباوران ، بر پایه گمان است ؛ نه برهان و يقين .

إِنَّهُ ظَنَّ

ص: 272

11- پندار منفعت رسانی به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 16,17

16 - خداوند ، در تکلیف بندگان به نماز ، برای خود سودی در نظر نداشته و به فکر تأمین رزق و آذوقه برای خود نبوده است .

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ .. لَأَنْسَ لَكَ رِزْقًا

مفاد جمله «لأنسلك رزقاً» ممکن است این باشد که ما با فرمان نماز، نمی خواهیم از تو رزقی را طلب کنیم و نیاز خود را بر آورده سازیم.

17 - توجه به نیاز همه بندگان به خداوند در تأمین معاش ، از میان برنده پندار بهره بردن خداوند از عبادت بندگان است .

لَأَنْسَ لَكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ

در برداشت یاد شده جمله «نحن نرزقك» به منزله تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، چون رزق تو به دست ما تأمین می شود، پس روشن است که ما در فرمان نماز، در پی کسب روزی از جانب تو نیستیم.

12- پندار یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 19

19 - یهودیان تحریفگر - به پندار خیر و صلاح خویش - در صدد آزار رساندن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ضربه زدن به اسلام بودند .

مَنْ الَّذِينَ هَادُوا .. لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ

13- رد پندار عجز خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 1

1 - رد پندار منکران معاد (پندار عدم توانایی خدا بر گردآوری استخوان های مردگان و احیای مجدد آنها) از سوی خداوند

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ .. بَلَى قَدْرِين

12- پوچ گرایان

1- بی ارزشی پوچ گرایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 6

6 - انسان بیهوده گرای حق ستیز ، فاقد ارج و منزلت در پیشگاه پروردگار

فذرهم یخوضوا

تعبیر «فذرهم» در بردارنده معنای تحقیر است.

پوچ گرایی

2- آثار پوچ گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 27 - 8

8 - پوچ انگاری و باطل گرایی انسان ها ، دارای پیوند با شک و ناباوری آنان نسبت به قیامت

لاریب فیه و لکنّ... لایعلمون... یومئذ یخسر المبطلون

در آیه قبل شک در معاد، معلول جهل دانسته شد و در این آیه تعبیر «مبطلون» منطبق بر همان جاهلانی است که در آن جا یاد شده اند.

3- روش درمان احساس پوچ گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 7

7- ایمان و تقوا ، تنها درمان احساس پوچی و بیهودگی انسان در زندگی دنیوی

إنّما الحیوه الدنیا لعب و لهو و إن تؤمنوا و تتّقوا یؤتکم أجورکم

با توجه به این که گاهی انسان ها خود به حقیقت کلام الهی پی برده و به پوچی زندگی دنیایی می رسند و در آن جا احساس بن بست می کنند؛ این پیام الهی (إن تؤمنوا و تتّقوا یؤتکم أجورکم) آنان را از بن بست رهانیده و فرجامی بایسته را در پیش چشمشان ترسیم می کند.

4- عوامل پوچ گرابی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 8 - 4

4 - نگرش سطحی به حیات دنیا، عامل بیهوده پنداری آن است .

یعلمون ظهراً من الحیوه الدنیا . . . أولم یتفکروا ... ما خلق الله السموت و ا

در آیه قبل، سخن از سطحی نگری به میان آمده است و در این آیه، آنان توبیخ شده اند که «چرا در خلق عالم نمی اندیشند تا به حقانیت آفرینش آن پی ببرند؟»، چنین توبیخی، اشعار به نکته یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 6 - 7

7 - جهل و نادانی، عامل کشیده شدن انسان به ورطه لهو و بیهودگی است .

یشتری لهو الحدیث . . . بغير علم

5- منشأ پوچ گرابی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 5

5- ماندگار شدن در شک و تردید نسبت به حقایق دین، سرچشمه نگاه بازیگرانه به هستی و انسان

إن کنتم موقنین . . . فی شکّ یلعبون

ص: 275

1- آگاهی پوست از عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 4

4 - آگاهی گوش ، چشم و پوست آدمی ، از اعمال و رفتار او

شهد علیهم سمعهم و أبصرهم و جلودهم بما كانوا یعملون

گفتنی است که گواهی دادن فرع بر آن است که گواهی دهنده به آنچه گواهی می دهد آگاه باشد.

2- پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 2،3

2 - جمع شدن پوست لب ها و صورت دوزخیان ، با رسیدن حرارت آتش دوزخ

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» (مفرد «کالحن») به کسی گفته می شود که لب هایش از هم فاصله داشته و دندان هایش آشکار باشد.

3 - بدمنظری دوزخیان ، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح وجوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

3- پوست قربانی حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 28 - 23

23 - « عن صفوان بن یحیی الأرزق قال : قلت لأبی ابراهیم (ع) : الرجل یعطی الاضحیه من یسلخها بجلد ها قال : لا بأس به ، إنما قال

الله عزوجل « فکلوا منها و أطعموا » و الجلد لا یؤکل و لا یطعم ؛

صفوان بن یحیی می گوید: به امام کاظم (ع) گفتم: شخص، قربانی را می دهد به کسی که آن را سلاخی کند، در مقابل پوست آن - که پوست را مزد خود بردارد - [حکمش چیست؟] فرمود: مانعی ندارد؛ زیرا خدای عزوجل فرموده است: «فکلوا منها و

ص: 276

أطعموا» و پوست نه خورده می شود و نه (به وسیله آن) اطعام می شود».

4- جدایی پوست سر جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 16 - 1, 2

1 - آتش دوزخ ، به شدت اندام دوزخیان را جدا کرده و پوست سر آنان را برمی کند .

نَزَاعَهُ لِّلشَّوْیِ

«نَزَاعَهُ» به چیزی می گویند که پی در پی جدا و قطع می کند. «شوی» در معنای دست ها، پاها، اطراف و هر عضوی از بدن که قطع آن موجب مرگ نشود، استعمال می شود و ممکن است جمع «شواه» (پوست سر) باشد.

2 - اندام مجرمان ، در آتش دوزخ به شدت جدا و پوست سر آنان برکنده می شود .

نَزَاعَهُ لِّلشَّوْیِ

5- دگرگونی پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 29 - 1

1 - آتش دوزخ ، پوست های بدن دوزخیان را به شدت دگرگون می سازد .

لِوَاَحِهِ لِّلْبَشْرِ

«لِوَاَحِهِ» صیغه مبالغه و از ماده «لوح» (تغییر و دگرگونی) است و «بشر»، جمع «بشره» به معنای ظاهر پوست بدن است.

6- ذوب پوست جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 20 - 1

1 - گداخته شدن پوست و امعا و احشای اهل دوزخ با آب داغ ، یکی دیگر از عذاب های مقرر برای آنان

یَصْهَرُ بِهِ مَا فِی بَطُونِهِمْ وَ الْجُلُودِ

«صَدَّهْر» (مصدر مجهول «يُصْهَر») به معنای گداخته شدن است. ضمیر «به» به «حمیم» بازمی‌گردد و «ما» در عبارت «ما فی بطونهم» کنایه از امعا و احشا است؛ یعنی، با آن آب داغ - که بر سرشان ریخته می‌شود - پوست و آنچه در میان شکم آنان است، گداخته خواهد شد.

7- شگفتی گواهی اخروی پوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 277

3- گواهی پوست بدن گناه کاران علیه آنان در قیامت ، امری شگفت و دور از انتظار برای ایشان

وقالوا لجلودهم لِمَ شهدتم علينا

استفهام در «لِمَ شهدتم» می تواند در مقام تعجب و شگفتی باشد.

8- فواید پوست چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 80 - 5,6

5- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرانشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

والله .. جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً تستخفونها يوم ظعنكم و يوم إقامتكم

6- بهره‌وری انسان ، از پوست دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال ، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 80 - 1

1 - دام ها ، غیر از سوار شدن و خوردن ، دارای منافع و فواید گوناگون دیگری (استفاده از شیر ، پشم ، پوست و ...) می باشند .

جعل لكم الأنعم لتركبوا ... و لكم فيها منفع

9- فواید پوست شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 80 - 5,6

5- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرانشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

والله .. جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً تستخفونها يوم ظعنكم و يوم إقامتكم

6- بهره‌وری انسان، از پوست دام‌ها (شتر، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال، از نعمت‌های الهی است.

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً

ص: 278

10- فواید پوست گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 5,6

5- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرانشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

والله .. جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً تستخفونها يوم ظعنكم و يوم إقامتكم

6- بهره‌وری انسان ، از پوست دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال ، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً

11- فواید پوست گوسفند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 5,6

5- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرانشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

والله .. جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً تستخفونها يوم ظعنكم و يوم إقامتكم

6- بهره‌وری انسان ، از پوست دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال ، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً

12- کیفر با پوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 9

9- رویش مجدد پوست ، وسیله تداوم چشاندن عذاب به دوزخیان

كلّما نضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها ليذقوا العذاب

13- گلابه اخروی از پوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 2

2- گلايه دشمنان خدا، در قیامت، از پوست بدن خود به خاطر شهادت علیه ایشان

وقالوا لجلودهم لم شهدتم علينا

«لِمَ» مرکب از لام علت و مای استفهامیه است. استفهام در «لِمَ شهدتم» می تواند توییخی باشد که در این صورت حاکی از

ص: 279

اعتراض، گلایه و سرزنش است.

14- گواهی اخروی پوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 3

3- گوش، چشم و پوست دشمنان خدا، در قیامت علیه آنان شهادت خواهند داد.

و یوم یحشر أعداء الله... شهد علیهم سمعهم و أبصرهم و جلودهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 2

2- گلایه دشمنان خدا، در قیامت، از پوست بدن خود به خاطر شهادت علیه ایشان

و قالوا لجلودهم لم شهدتم علينا

«لِمَ» مرکب از لام علت و مای استفهامیه است. استفهام در «لِمَ شهدتم» می تواند توییخی باشد که در این صورت حاکی از اعتراض، گلایه و سرزنش است.

15- نعمت پوست شتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 80 - 6

6- بهره‌وری انسان، از پوست دام‌ها (شتر، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال، از نعمت‌های الهی است.

و جعل لکم من جلود الأنعم بیوتاً

16- نعمت پوست گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 80 - 6

6- بهره‌وری انسان، از پوست دام‌ها (شتر، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال، از نعمت‌های الهی است.

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتًا

ص: 280

17- نعمت پوست گوسفند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 80 - 6

6- بهره‌وری انسان، از پوست دام‌ها (شتر، گاو و گوسفند) برای ساختن سرپناه سبک و قابل انتقال، از نعمت های الهی است .

و جعل لكم من جلود الأنعم بيوتاً

ص: 281

14- پوشاک

1- اهمیت پوشاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 3

3 - پوشاک، از نیازهای اساسی زندگی انسان

بینی ءادم قد أنزلنا علیکم لباسا

خداوند پس از بیان خلقت انسان، نعمت پوشاک را یادآور شده تا به اهمیت خاص آن اشاره کرده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 6 - 4

4- غذا و پوشاک، نیازی مقدم بر زیبایی خواص و جمال طلبی است. *

لکم فیها دفءٌ و منفع و منها تأکلون . و لکم فیها جمال حین تریحون و حین تسرحون

با توجه به اینکه حیوانات هم باعث جمال و هم تأمین کننده غذا و پوشاکند، تقدّم ذکری لباس و غذا در مقام امتنان، ممکن است اشاره به مطلب فوق داشته باشد.

2- پوشاک آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 118 - 2

2- آدم (ع) و حوا در بهشت مسکونی خود نیازمند خوراک و پوشاک بودند .

إنّ لک ألاّ تجوع فیها و لاتعری

اختصاص یافتن فعل ها به آدم(ع) شاید به این جهت باشد که اصل سخن خداوند متوجه آدم(ع) بوده است و تنها در مواردی افعال تثنیه آمده که چاره ای جز آن نبوده است. بنابراین، حوا نیز مانند آدم(ع) از نظر غذا و پوشاک تأمین بود.

3- پوشاک حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آدم (ع) و حوا در بهشت مسکونی خود نیازمند خوراک و پوشاک بودند .

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَ لَا تَعْرَى

اختصاص یافتن فعل ها به آدم(ع) شاید به این جهت باشد که اصل سخن خداوند متوجه آدم(ع) بوده است و تنها در مواردی افعال تشبیه آمده که چاره ای جز آن نبوده است. بنابراین، حوا نیز مانند آدم(ع) از نظر غذا و پوشاک تأمین بود.

4- پوشاک در بهشت آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 118 - 1

1 - آدم (ع) در بهشت خویش از نظر غذا و پوشاک تأمین بود .

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَ لَا تَعْرَى

تعبیر «إِنَّ لَكَ..» وعده ای از جانب خداوند به آدم(ع) است و بیان خاصیت بهشت نمی باشد؛ زیرا خوردن از درخت ممنوع سبب شد که آدم(ع) در همین بهشت عریان شود و وعده «لاتعری» در حق او عملی نگردد.

5- پوشاک در کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 32، 31، 30، 14، 10، 8، 7

7 - تغذیه ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن یک برده کفاره شکستن سوگند

فكفّرتَه اطعام عشره مسکین .. اهلیکم او کسوتهم او تحریر رقبه

8 - شکننده قسم، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه کفاره قسم (تغذیه مساکین ، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فكفّرتَه اطعام عشره مسکین .. او کسوتهم او تحریر رقبه

تفریع جمله «فمن لم یجد» بر جملات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه فرموده بود «او صیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

10 - پوشاک متعارف در خانواده شکننده سوگند ، پوشاکی است که وی می تواند برای کفاره قسم خویش بپردازد .

من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم

بیان نوع خوراک در مورد اطعام می تواند قرینه ای برای نوع پوشاک نیز باشد.

14 - کفاره شکستن سوگند - در صورت ناتوانی از اطعام ده مسکین و یا تهیه پوشاک برای آنان و یا آزاد کردن برده - ، سه روز روزه گرفتن است .

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام

30 - لزوم رعایت تناسب کیفیت پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود با فصل سال (تابستان و زمستان) و مرد یا زن بودن فقیر

فکفّرته . . . او کسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . و اما کسوتهم فان وافقت به التشاء فکسوته، وان

ص: 283

وافقت به الصیف فکسوته، لکل مسکین ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

31 - بالاپوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن، روسری و پایین پوش) برای زن، پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود.

فکفرته ... او کسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و اما کسوتهم ... لکل مسکین ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

32 - یک نوبت غذای سیر یا یک تن پوش، حداقل کفاره قسم که به هر یک از ده مسکین داده می شود.

فکفرته اطعام عشره مسکین من اوسط ما تطعمون اهلیکم او کسوتهم

امام باقر(ع) در توضیح معنی «اوسط» در آیه فوق فرمود: ... تشبعهم به مره واحده. قلت: کسوتهم؟ قال: ثوب واحد.

کافی، ج 7، ص 454، ح 14؛ نورالثقلین، ج 1، ص 667، ح 334.

6- پوشاک زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 89 - 31

31 - بالاپوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن، روسری و پایین پوش) برای زن، پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود.

فکفرته ... او کسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و اما کسوتهم ... لکل مسکین ازار و رداء و للمراه ما یواری ما

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

7- پوشاک زیبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 5

2 - لباسهایی که زشتیهای آدمی را مستور می دارد و لباسهای زینتی، از نعمتهای خداوند است.

قد آنزلنا علیکم لباسا یوری سوءتکم و ریشا

«ریش» به معنای پسر پرندگان است، و از آنجا که پره‌های پرندگان پوشش و زینت آنهاست، به این مناسبت در مورد لباس زینتی به کار برده می شود.

5 - آراسته ساختن خویش با پوشاکهای زیبا، مطلوب و محبوب خداوند است.

ص: 284

قد أنزلنا عليكم . . . وریشا

8- پوشاک مباح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 14 - 4

4- استفاده از مظاهر طبیعت ، برای خوراک ، پوشاک و زیورآلات مباح است .

لتأكلوا منه لحمًا طريًا و تستخرجوا منه حليه تلبسونها

9- پوشاک مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 31

31 - بالاپوش و پایین پوش برای مرد و مقدار پوشش لازم (پیراهن ، روسری و پایین پوش) برای زن ، پوشاکی که در کفاره قسم داده می شود .

فكفرتة . . . او كسوتهم

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . و اما کسوتهم . . . لکل مسکین ازار و رداء و للمراه ما یواری ما یحرم منها ازار و خمار و درع . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 337، ح 167؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 496، ح 12.

10- پوشاک مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 89 - 8

8 - شکننده قسم ، مخیر در برگزیدن هر یک از انواع سه گانه کفاره قسم (تغذیه مساکین ، تهیه پوشاک برای آنان و آزاد کردن برده)

فكفرتة اطعام عشرة مسکین . . . او كسوتهم او تحریر رقبه

تفریع جمله «فمن لم یجد» بر جمالات پیشین تصریح به این دارد که مکلف در انتخاب هر یک از موارد سه گانه مخیر است چنانچه

فرموده بود «اوصیام ثلثه ایام» احتمال لزوم مراعات ترتیب بین آن موارد وجود داشت.

11- نعمت پوشاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 285

2 - لباسهایی که زشتیهای آدمی را مستور می دارد و لباسهای زینتی، از نعمتهای خداوند است.

قد آنزلنا علیکم لباسا یوری سوءتکم و ریشا

«ریش» به معنای پسر پرندگان است، و از آنجا که پرهای پرندگان پوشش و زینت آنهاست، به این مناسبت در مورد لباس زینتی به کار برده می شود.

12- نیاز به پوشاک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 118 - 2,3

2 - آدم (ع) و حوا در بهشت مسکونی خود نیازمند خوراک و پوشاک بودند .

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَ لَا تَعْرَى

اختصاص یافتن فعل ها به آدم(ع) شاید به این جهت باشد که اصل سخن خداوند متوجه آدم(ع) بوده است و تنها در مواردی افعال تثنیه آمده که چاره ای جز آن نبوده است. بنابراین، حوا نیز مانند آدم(ع) از نظر غذا و پوشاک تأمین بود.

3 - غذا و پوشاک از آغاز آفرینش انسان از جمله نیاز های اصلی او بوده است .

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَ لَا تَعْرَى

ص: 286

15- پوشش

1- ارزش رعایت پوشش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 6

6- پرهیز از بدن نمایی و اهتمام به مستور داشتن خویش به هنگام عبادت ، خصیلتی ارزنده برای بانوان است .

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا

حضرت مریم(س) به مکانی می رود که از انظار دور باشد و هنگام عبادت با نامحرمان برخوردی نداشته باشد.

2- پوشش آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 11 - 2

2- آسمان ، همچون سقفی فراگیر و پوسته ای پوشاننده و قابل ازاله است .

و إذا السماء كَشِطَّتْ

3- پوشش پا در حجاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 29

29 - بر زنان مؤمن ، پوشاندن پا تا مچ و زینت های آن (مانند خلخال) واجب است .

و لا يضربن بأرجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن

4- پوشش خوشه های خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 5

5- پوشش زیبای خوشه های خرما توسط غلاف ، جلوه ای از رحمت گسترده خداوند

الرحمن . . . فيها فكهه و النخل ذات الأکمام

5- پوشش در عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 17 - 6

6- پرهیز از بدن نمایی و اهتمام به مستور داشتن خویش به هنگام عبادت ، خصلتی ارزنده برای بانوان است .

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا

حضرت مریم(س) به مکانی می رود که از انظار دور باشد و هنگام عبادت با نامحرمان برخوردی نداشته باشد.

6- پوشش روز با شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 4

4- خداوند ، شب را چون پرده ای بر روز و روز را بر شب می نهد .

يَكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

«تکویر» (مصدر «یکوّر») در اصل به معنای پیچیدن دایرهوار است (مصباح المنیر); ولی به کارگیری «علی» نشان می دهد که «تکویر»

در این آیه، به معنای «وضع الشیء علی الشیء» است.

7- پوشش زینت زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 9,12

9- زنان مؤمن ، موظف به پوشاندن زینت های خویش و محل آنها (بدن) از دید نامحرمان اند ; جز آنچه که خود به خود آشکار است (

مثل سرمه ، انگشتر ، حنا و . . .) .

وقل للمؤمنات . . . ولا یبدین زینتهنّ إلاّ ما ظهر منها

درباره مقصود از «زینتهنّ» (زینت زنان) دو دیدگاه وجود دارد: 1- مقصود محل زینت آلات است; زیرا آشکار کردن خود زینت آلات به

تنهایی معنی ندارد. 2- مراد خود زینت آلات است، در حالی که بر روی بدن قرار دارد. در این صورت به طریق اولی آشکار کردن محل زیورآلات (بدن)، حرام خواهد بود. گفتنی است مقصود از استثنا در «إلاّ مظهر منها»، زیورآلاتی است که، به طور متعارف آشکارا استفاده می شود؛ مثل: انگشتر، سرمه، حنا و... .

12 - پوشاندن زینت هایی که به طور متعارف و خودبه خود آشکار است (مانند انگشتر، سرمه، حنا و...) بر زنان، واجب نیست.

و لا یبدین زینتهنّ إلاّ ما ظهر منها

ص: 288

8- پوشش سدره المنتهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 16 - 1

1- «سدره المنتهی»، در پوششی خاص به هنگام نزول بار دیگر جبرئیل بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کنار آن

و لقد رءاه نزله أُخرى . إذ یغشی السدره ما یغشی

9- پوشش سر در حجاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 15

15 - زنان مؤمن ، موظف به پوشاندن سر ، گلو ، و سینه خود از نگاه نامحرمان

و لیضربن بخمرهنّ علی جیوبهنّ

«خمار» نام پوششی (روسری) است که زنان به وسیله آن، سر خود را می پوشانند (مفردات راغب) و «جیب» به آن قسمت از پیراهن گفته می شود که گلو و قفسه سینه را بپوشاند (مصباح المنیر).

10- پوشش سینه در حجاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 15

15 - زنان مؤمن ، موظف به پوشاندن سر ، گلو ، و سینه خود از نگاه نامحرمان

و لیضربن بخمرهنّ علی جیوبهنّ

«خمار» نام پوششی (روسری) است که زنان به وسیله آن، سر خود را می پوشانند (مفردات راغب) و «جیب» به آن قسمت از پیراهن گفته می شود که گلو و قفسه سینه را بپوشاند (مصباح المنیر).

11- پوشش شب با روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 4

4 - خداوند ، شب را چون پرده ای بر روز و روز را بر شب می نهد .

يَكْوَرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ

«تکویر» (مصدر «یکوّر») در اصل به معنای پیچیدن دایرهوار است (مصباح المنیر); ولی به کارگیری «علی» نشان می دهد که «تکویر» در این آیه، به معنای «وضع الشيء على الشيء» است.

ص: 289

12- پوشش گلو در حجاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 15

15 - زنان مؤمن ، موظف به پوشاندن سر ، گلو ، و سینه خود از نگاه نامحرمان

و لیضربن بخمرهنّ علی جیوبهنّ

«خمار» نام پوششی (روسری) است که زنان به وسیله آن، سر خود را می پوشانند (مفردات راغب) و «جیب» به آن قسمت از پیراهن گفته می شود که گلو و قفسه سینه را بپوشاند (مصباح المنیر).

13- پوشش محل زینت زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 9,39

9 - زنان مؤمن ، موظف به پوشاندن زینت های خویش و محل آنها (بدن) از دید نامحرمان اند ؛ جز آنچه که خود به خود آشکار است (مثل سرمه ، انگشتر ، حنا و ...) .

وقل للمؤمنت . . . ولایبیدین زینتهنّ إلاّ ما ظهر منها

درباره مقصود از «زینتهنّ» (زینت زنان) دو دیدگاه وجود دارد: 1- مقصود محل زینت آلات است؛ زیرا آشکار کردن خود زینت آلات به تنهایی معنی ندارد. 2- مراد خود زینت آلات است، در حالی که بر روی بدن قرار دارد. در این صورت به طریق اولی آشکار کردن محل زیورآلات (بدن)، حرام خواهد بود. گفتنی است مقصود از استثنا در «إلاّ ما ظهر منها»، زیورآلاتی است که، به طور متعارف آشکارا استفاده می شود؛ مثل: انگشتر، سرمه، حنا و... .

39 - « عن فضیل بن یسار قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن الذراعین من المرأة أهما من الزینة التي قال الله تبارک و تعالی « و لایبیدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ » قال : نعم و مادون الخمار من الزینه و ما دون السوارین ؛

فضیل بن یسار گوید: از امام صادق (ع) پرسیدم: آیا ذراعین زن از (آرنج تا میچ دستهای او) جزء زینتی است که خداوند فرموده است: «و لایبیدین زینتهنّ إلاّ لبعولتهنّ»؟ فرمود: آری و نیز آنچه [از سروگردن] زیر پوشش مقنعه و [از میچ دست] زیر دست بند قرار دارد، از همان زینت است.»

14- عوامل پوشش گیاهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - پوشش گیاهی بر سطح زمین ، مرهون بارش باران است .

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ

ص: 290

1- پول اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 27

27- سكه هايي كه اصحاب كهف براي تهيه غذا در نظر گرفتند ، سكه هاي نقره اي كه در زمان ورود به غار ، آن را به همراه خود داشتند .

بورقكم هذه

«هذه» به چيزي اشاره دارد كه حاضر و مشخص باشد. گفتني است كه از عادي بودن برخورد اصحاب كهف، مي توان فهميد كه جنس سكه ها تغيير محسوسي نيافته بود.

2- پول رايج دوران اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 23

23- رواج سكه و پول نقره ، براي مبادلات اقتصادي ، در جامعه اصحاب كهف

بورقكم هذه

«ورق» به «نقره» و نيز «درهم» (سكه اي كه از نقره ساخته شود) گفته مي شود (مصباح).

3- پول رايج دوران يعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - يوسف - 12 - 20 - 8

8- درهم (سكه نقره اي) پولی رایج در عصر یعقوب (ع)

درهم معدوده

ص: 291

4- تاریخ پول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 20 - 8

8- درهم (سکه نقره ای) پولی رایج در عصر یعقوب (ع)

درهم معدوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 23

23- رواج سکه و پول نقره ، برای مبادلات اقتصادی ، در جامعه اصحاب کهف

بورقکم هذ

«ورق» به «نقره» و نیز «درهم» (سکه ای که از نقره ساخته شود) گفته می شود (مصباح).

ص: 292

1- پیران و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 16

16 - معاف بودن برخی از مردم (زنان، کهنسالان، معلولان و...) از شرکت در جنگ

فاقعدوامع الخلفین

مراد از «خالفین» می تواند کسانی باشند که به صورت مجاز و به دلیل عجز از شرکت در جنگ معاف شده اند.

پیرزن

2- حجاب پیرزن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 4,8,1

1 - حجاب و پوشش برای زنان ساخورده و ناامید از زناشویی و بی میل به امور جنسی واجب نیست .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا فلیس علیهنّ جناح أن یضعن ثیابهنّ

«ثوب» (مفرد «ثیاب») به معنای پیراهن است؛ ولی مقصود از آن در آیه شریفه - به قرینه آیه قبل که درباره درآوردن پیراهن در وقت خواب و استراحت است - روپوش و پوشش های مخصوص زنان مسلمان است؛ نه این که به معنای عریان شدن باشد.

2 - اجتناب از آرایش و خودآرایی ، شرط جواز حجاب نداشتن زنان ساخورده و نا امید از زناشویی است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا فلیس علیهنّ جناح أن یضعن ثیابهنّ غیر مت

4 - ناامیدی از زناشویی و بی میلی نسبت به امور جنسی ، نشان سالخوردهگی زنان و مجوز فرونهادن حجاب و پوشش برای آنان است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا . . . غیر متبرّجت بزینه

جمله «الّتی لایرجون نکاحًا» صفت و قید توضیحی برای «و القواعد من النساء» و بیان کننده مقصود از آن است.

8 - حجاب و پوشش برای زنان ساخورده و بی رغبت به زناشویی ، بهتر و سودمندتر از بی حجاب و بی پوشش بودن آنان است .

و القواعد من النساء... ليس عليهنّ جناح أن يضعن ثيابهنّ... وأن يستعففن خير لهن

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که مقصود از «عفت» خویشتن داری زنان سالخورده از فرو نهادن حجاب و پوشش خود

ص: 293

باشد که در جمله پیش از آن سخن به میان آمده است.

زینت پیرزن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 3

3- آرایش و خودآرایی زنان - حتی سالخوردهگان نا امید از زناشویی - در برابر نامحرمان ممنوع است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحًا . . . غیر متبرّجت بزینة

محدوده حجاب پیرزن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 13

13 - « عن أبي عبد الله (ع) انه قرأ « أن يضعن ثيابهنّ » قال الخمار والجلباب . . . » ;

امام صادق(ع) در پی تلاوت آیه «أن يضعن ثيابهنّ» فرمود: مراد روسری و روپوش است. . .».

ص: 294

18- پیروان ادیان

1- پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 5

5 - پیروان ادیان الهی، در معرض خطر غلو و گزافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 7،8

7 - صابئی ها نسبت به دیگر پیروان ادیان الهی دارای زمینه کمتری برای گرایش به ایمان واقعی *

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا و الصبئون و النصری

مرفوع بودن کلمه «الصبئون»، نشان می دهد که تأکید مستفاد از «انّ» در مورد صابئینها وجود ندارد.

8 - تنها انتساب به ادیان الهی بدون ایمان واقعی به خدا و قیامت و انجام عمل صالح، سعادت آفرین نخواهد بود.

إنّ الذین ءامنوا .. من ءامن بالله و الیوم الاخر و عمل صلحاً فلاخوف

با توجه به اینکه جمله «من ءامن ..» خبر برای «الذین ءامنوا» است، تکرار ایمان در این دو فراز و نبود ضمیر در جمله خبری می رساند که سعادت، در گرو ایمان حقیقی به خدا و قیامت و انجام عمل صالح می باشد و در این جهت میان منتسبان به ادیان آسمانی و غیر آنان تفاوتی وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 4،12

4 - پیروان ادیان الهی در خطر غلو و انحراف از دین خویش

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

2- اختلاف دینی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 6

ص: 295

6 - پیروان ادیان آسمانی در طول زمان ، گرفتار اختلاف در فهم معارف آن

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

تعبیر «بنی اسرائیل» هم شامل یهود می شود و هم شامل نصارا. بنابراین «بنی اسرائیل» مرادف است با «اهل کتاب» که دربرگیرنده دو دین یهودیت و مسیحیت است.

3- امنیت اخروی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7 - سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی ، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

فلاخوف علیهم و لا هم یحزنون

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

4- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 15 - 42 - 27

27 - خصومت و ستیز پیروان ادیان توحیدی با توجه به وحدت پروردگار و بازگشت عمل هر انسان به خودش ، فاقد منطق و توجیه

اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَلُنَا وَلكُمْ أَعْمَلُكُمْ لَا حِجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مراد از «لاحجّه»، نفی خصومت و نزاع باشد، برداشت بالا به دست می آید.

5- پیروان ادیان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7 - سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی ، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

فلاخوف علیهم و لا هم یحزنون

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

ص: 296

6- توصیه به پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 16

16 - عنیت بخشیدن به تعالیم شریعت در جامعه ، توصیه خداوند به تمامی پیروان ادیان آسمانی

شرع لکم . . . أن أقیموا الدین

«إقامة» (مصدر «أقیموا») - که به معنای به پاداشتن است - مطلب بالا را افاده می کند.

7- دشمنی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 11

11 - شکستن پیمان الهی و فراموشی تذکار های خداوند ، زمینه کینه و دشمنی میان پیروان ادیان

اخذنا میثقتهم ففسوا حظاً مما ذکرنا به فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء

8- زمینه اتحاد پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 33

33 - اعتقاد به توحید و معاد ، محور مشترک برای وحدت و همبستگی پیروان ادیان آسمانی

اللّٰه ربّنا وربّکم . . . اللّٰه یجمع بیننا و بینکم

بنابراین که مخاطبان پیامبر(صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

9- سرور اخروی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7 - سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی ، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

10- عدالت با پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 17

17 - ضرورت اجرای عادلانه قانون درباره پیروان تمامی ادیان

وإن حکمت فاحکم بینهم بالقسط

11- مسؤلیت پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 2

2 - فرمان خداوند به وحدت و یکپارچه شدن پیروان ادیان الهی بر محور قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

12- نقش پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 10

10 - اختلافات به وجود آمده در ادیان الهی ، از ناحیه پیروان آنها بود و نه تعالیم پیامبران

الذی هم فیه یختلفون

ضمیر «هم» به اصطلاح فاعل معنوی و تقدیم آن مفید حصر است. بنابراین نسبت داده شدن اختلاف به خود بنی اسرائیل، بیانگر مطلب فوق است.

13- هماهنگی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 3

3 - «توحید» محور مشترک مسلمانان با پیروان دیگر ادیان آسمانی است .

و سئل من أرسلنا . . . ءالـهه يعبدون

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «و سئل من أرسلنا» پرسش از امت های پیامبران گذشته باشد. در این صورت استفاده می شود که پیروان ادیان آسمانی گذشته، خویشان را یکتاپرست می دانند و در نتیجه می توان گفت توحید قدر مشترک تمامی ادیان است.

ص: 298

19- پیروان انبیاء

1- پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 6

6 - رهبران دین ، حتی پیامبران ، بدون داشتن پیروانی فرمانبر ، قادر به مبارزه با شرک و کفر نخواهند شد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

چنانچه «من اتبعک» عطف بر «الله» باشد، مراد از کفایت مؤمنان برای پیامبران این نیست که آنان نیز همانند خداوند قادر به حمایت از رسول خدا هستند، بلکه آیه مورد بحث با توجه به اینکه در رابطه با مبارزه علیه مشرکان و کافران ایراد شده، در صدد بیان این است که مبدا کفایت خداوند به این معنا تفسیر شود که در مبارزه با مشرکان نیازی به مؤمنان نیست و خداوند خود ایشان را از صحنه مبارزه بیرون خواهد کرد.

2- احسان پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 34 - 9

9 - پیامبران و پیروانشان ، از محسنان اند .

و الذی جاء بالصدق و صدق به . . . ذلک جزاء المحسنین

3- اختلاف پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 6

6 - اختلافات دینی پیروان انبیا و مخالفان آنان با داوری خداوند خاتمه خواهد یافت .

حتى یحکم الله بیننا

ص: 299

4- اخلاص پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 74 - 4

4- پیامبران الهی، همواره در بستر تاریخ، برخوردار از پیروانی مخلص و اهل بندگی خدا و لقد أرسلنا فيهم منذرين . فانظر كيف كان عقبه المنذرين . إلا عباد الله المخلص

5- استهزای پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 6

6- سالکان راه خدا و پیروان انبیا، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین کَلِمًا مَّرَّعَلِيه مَلَأْمَن قَوْمِه سَخْرَوَا مِنْه

6- پاداش پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 4

4- دنیا و آخرت، عرصه بهره مندی دست پروردگان انبیا از پاداش های الهی و کاین من نبی قاتل معه ربیون . . . فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخر

7- پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 5,9

5- مقاومت و صبر پیروان انبیای گذشته در برابر سختی های جنگ و مشکلات ام حسبتم . . . مستتهم البأساء والضراء

درخواست نصرت الهی از جانب پیامبران و مؤمنان پس از آزار جنگ و مصائب و مشکلات، بیانگر مقاومت آنان است.

9 - شدت مصائب و تداوم مشکلات پیامبران گذشته و امت های آنان ، موجب آن شد که خواهان تعجیل در یاری و امداد الهی شوند .

مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله»، دلالت بر تردید آنان نسبت به یاری خدا ندارد؛ بلکه شدت مصائب و تداوم آن موجب شد که خواهان تعجیل آن باشند؛ و یا چنین گمان کنند که یاری خداوند نباید بیش از این به درازا کشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 58 - 1

ص: 300

1 - سرگذشت حضرت زکریا، مریم، یحیی و عیسی (ع) و پیروان آن حضرت، آیات الهی و پند های حکیمانه

ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

«ذَٰلِكَ»، اشاره به سرگذشت کسانی است که در آیات پیشین مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 11، 2

2 - پیروی از انبیا، ملاک پیوند و انتساب به آنان

انَّ اُولَى النَّاسِ بِابْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ

11 - نزدیکترین مردم به انبیا، متعهدترین افراد به محتوای رسالت آنان

انَّ اُولَى النَّاسِ بِابْرٰهِيْمَ لَلَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ

امیرالمؤمنین (ع): انَّ اُولَى النَّاسِ بِالْاَنْبِيَاءِ اَعْمَلُهُمْ بِمَا جَاؤا بِهِ. سپس آن حضرت آیه فوق را تلاوت کرد.

مجمع البيان، ج 2، ص 770، در برخی نسخه ها «اعلمهم» ثبت شده است؛ نورالثقلین، ج 1، ص 353، ح 183.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 10، 14، 2، 1

1 - پیکار بسیاری از خداپرستان، در رکاب پیامبران الهی و تسلیم ناپذیری و پایداری آنان

وَكَانَ مِنْ نَّبِيٍّ قَاتِلٍ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيْرًا فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ

«ربِّيُّون» جمع «رَبِّي» است و به معنی کسی که خود را مختص پروردگار کرده، یعنی جز پرستش خدا به کار دیگری نمی پردازد.

2 - عالمان، یاوران پیامبران الهی در پیکار با دشمنان دین، و تسلیم ناپذیر و استوار

وَكَانَ مِنْ نَّبِيٍّ قَاتِلٍ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيْرًا فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ

برخی «ربِّيُّون» را به معنای عالمان تقوایسته و صابر گرفته اند. (لسان العرب).

10 - بسیاری از انبیای الهی و یاوران ایشان، در سراسر تاریخ، با مصائب و دشواری های فراوان درگیر بودند.

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر . . . لما اصابهم

14 - نقش سازنده یادآوری حماسه شجاعت و پایداری مجاهدان راه خدا و یاوران پیامبران در پیکار و مبارزه

و کائین من نبی قاتل . . . و الله یحب الصّابرين

آیه شریفه با یادآوری حماسه «ربیون»، در صدد سازندگی مسلمانان است تا دیگر بار همانند نبرد احد، سستی و زبونی به خود راه ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 -

1,2,3,4,8,9,11,12

1 - پیامبران الهی و دست پروردگان آنان ، دعاکنندگان به درگاه پروردگار یکتا

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم» به پیامبران و یاوران آنان (ربیون) برگشت داده شده است.

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها ، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران ، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه

های پیکار

ص: 301

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبت اقدرا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «رَبِّيون» برگشت داده شده است.

3- همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا

4- پرورش یافتگان مکتب انبیا، گناه و اسراف (زیاده روی در امور) را نقطه ضعف و مانع پیروزی خود می دانند . *

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا . . و انصر

از اینکه مردان الهی نصرت و پیروزی بر دشمنان را پس از درخواست آمرزش گناهان طلب می کنند (اغفر لنا . . و انصرنا)، معلوم می شود که آنان پیروزی را در گرو پاکی از گناه می دانند.

8- توجه به خودسازی (جهاد اکبر)، به همراه پیکار با دشمن (جهاد اصغر)، ویژگی پرورش یافتگان مکتب انبیا

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبت . .

9- هنگامه های دشوار، عرصه پالایش روحی دست پروردگان الهی

فما وهنوا . . و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا

جمله «و ما كان قولهم . .» می رساند که مجاهدان راه خدا به هنگام درگیری با دشمن، تنها به یاد خدا هستند و چیز دیگری فکر و قلب آنان را به خود مشغول نمی سازد و این حالت خلوص و روح پالایش یافته آنان، نتیجه گام نهادن در عرصه های دشوار نبرد است.

11- بینش خدامحوری دست پروردگان پیامبران الهی، در تحلیل حوادث

و کاین من نبی قاتل معه ربیون . . و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین

چون «رَبِّيون»، در عین استقامت و پایداری، پیروزی را از جانب خدا می دانند. (و انصرنا علی القوم الکافرین).

12- خودسازی و پاک شدن از گناهان و پیروزی بر دشمنان دین، از اهداف انبیا و همگامان با ایشان

ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا علی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مجاهدت در راه خدا به همراهی پیامبران الهی و دعا به درگاه او، موجب بهره مندی از پاداش های دنیوی و اخروی

و کاتین من نبی . . . فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخره

8- پیروان انبیا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 34 - 4

4 - تمامی خواسته های پیامبران و پیروان آنان در قیامت، از پیش آماده شده و به آنان داده خواهد شد .

و الذی جاء بالصدق و صدق به . . . لهم ما یشاءون عند ربهم

تأمین خواسته های پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

4- تمامی خواسته های پیامبران و پیروان آنان در قیامت ، از پیش آماده شده و به آنان داده خواهد شد .

و الذی جاء بالصدق و صدق به .. لهم ما یشاءون عند ربهم

9- تقوای پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تنها پیروان انبیای الهی و ادیان توحیدی ، از تقوای پیشگان اند .

و الذی جاء بالصدق و صدق به

ضمیر فصل «هم» مفید قصر و موجب اختصاص صفت تقوا به «الذی جاء ..» است.

10- حامی پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند ، حامی و پشتیبان موحدان و مؤمنان به رسالت پیامبران است .

من ینصرنی من الله إن طردتهم

11- حسن فرجام پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- فرجام نیک از آن پیامبران الهی و پیروان ایشان است .

و سيعلم الكُفَّـر لمن عقبی الدار

11- کفرپیشگان - در قیامت و یا پس از مرگشان - در خواهند یافت که فرجام نیک از آن پیامبران و پیروان ایشان است .

و سيعلم الكُفَّـر لمن عقبی الدار

12- سلامتی قلب پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 84 - 7

7 - برخوردار بودن از قلبی سالم و پاک ، نخستین و مهم ترین صفت از اوصاف شیعه و پیرو راستین خط پیامبران

وإنّ من شیعتہ لإبرہیم . إذ جاء ربّہ بقلب سلیم

ص: 303

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پس از معرفی ابراهیم(ع) به عنوان شیعه و پیرو نوح پیامبر، او را به داشتن قلب سلیم توصیف فرمود.

13- صفات پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 16

16 - ایمان به خداوند و تسلیم در برابر او ، ویژگی یاوران انبیا

من انصاری الی الله . . . امنا بالله و اشهد بانا مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 84 - 7

7 - برخوردار بودن از قلبی سالم و پاک ، نخستین و مهم ترین صفت از اوصاف شیعه و پیرو راستین خط پیامبران

و إنّ من شیعتہ لإبرہیم . إذ جاء ربّه بقلب سلیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پس از معرفی ابراهیم(ع) به عنوان شیعه و پیرو نوح پیامبر، او را به داشتن قلب سلیم توصیف فرمود.

14- عبودیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 74 - 4

4 - پیامبران الهی ، همواره در بستر تاریخ ، برخوردار از پیروانی مخلص و اهل بندگی خدا

و لقد أرسلنا فیہم منذرین . فانظر کیف کان عقبہ المنذرین . إلاّ عباد الله المخلص

15- فضایل پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 3

3 - پیامبران و پیروان آنان ، لشکریان خدا هستند .

لعبادنا المرسلين .. وإنّ جندنا لهم الغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 5

5 - تنها پیروان انبیای الهی و ادیان توحیدی ، از تقواییشان اند .

و الذی جاء بالصدق و صدّق به

ص: 304

ضمیر فصل «هم» مفید قصر و موجب اختصاص صفت تقوا به «الذی جاء..» است.

16- مسؤولیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 3

3 - مؤمنان به رسالت انبیا در معرض مشکل آفرینی کفرپیشگان و موظف به صبر و استقامت

إن کان طائفه منکم ءامنوا بالذی أرسلت به .. فاصبروا

17- مصونیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 12

12 - پیروان رسولان الهی ، از عذاب استیصال در امان اند .

ولو آتأ اهلکنهم .. لقالوا ربنا لولا أرسلت إلینا رسولاً فنتبع ءایتک

18- نجات پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 5

5 - به هنگام نزول عذاب الهی ، تنها همگامان پیامبران اهل نجاتند .

فأنجینهم و الذین معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 11

11 - خداوند ، پیامبران و پیروان ایشان را از عذاب های استیصال نجات می بخشید .

جاءهم نصرنا فنجی من نشاء

«نجی» ماضی مجهول و «من» نایب فاعل آن است. مفعول «نشاء» کلمه ای مانند «نجاته» است که از «نجی» استفاده می شود. بنابراین

«فنجی من نشاء» ؛ یعنی، پس نجات داده شد آنکه ما نجات یافتنش را می خواستیم. از مصداقهای مورد نظر برای «من نشاء» پیامبران و پیروان ایشان است.

ص: 305

20- پیروان شعيب

1- پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 7

7 - شعيب (ع) بازگشت خود و همگامانش را به آيين شرک تنها در صورت تعلق مشیت الهی ، ممکن دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

2- انقياد پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 12

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

3- توکل پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

على الله توكلنا

4- عقیده پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 12، 13

12 - آيين مردم مدین ، آيينی منفور و کريه در دیدگاه شعيب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهين

13 - شعيب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو کنا کرهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 11، 12، 3

3 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو کنا کرهین. قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

11 - شعيب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست .

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما یکون لنا . . .» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

5- فضایل پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی الله توکلنا

6- مبارزه با پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 2

2 - کافران قوم شعيب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعيب و مؤمنان به وی، به هلاکت رسیدند .

قال الملاء .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعیب و در آخر دعای شعیب که خواهان داوری خداوند شد.

7- نجات پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 307

4 - خداوند نجاتبخش شعیب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 5، 4

4- خداوند، شعیب (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر مردم مدین رهایی بخشید.

و لما جاء أمرنا نجينا شعيباً والذين آمنوا معه

5- نجات شعیب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود.

نجينا شعيباً والذين آمنوا معه برحمه منا

8- هجرت پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 6، 7

6 - مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعيباً

7 - اشراف کفرپیشه مدین با تأکید بر خسارتبار بودن همراهی شعیب (ع)، در تلاش برای بازداشتن مؤمنان از متابعت او و خارج شدن از شهر مدین

وقال الملائكة... لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

ص: 308

21- پیروان شیطان

1- پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 6

6 - گمراه ساختن ، اسیر آرزو ها نمودن و تحت فرمان گرفتن ، هدف شیطان از گزینش گروهی از مردم

وقال لاتخذن من عبادک نصیباً مفروضاً. ولاضلنهم ولامنینهم ولامرنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه و فرجام گمراهان و فریب خوردگان از شیطان

أولئک ماویهم جهنم ولا یجدون عنها محیصاً

2- پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 10،12

10 - بدکاران و مرتکبان فحشا و پلیدی ها ، پیروان شیطان هستند .

لاتتبعوا خطوت الشیطن . . . إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

12 - افترا زندگان به خدا ، پیروان شیطان و کارگزاران او هستند .

لاتتبعوا خطوت الشیطن . . . إنما یأمرکم . . . أن تقولوا علی الله ما لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 9

9 - مشرکان عصر جاهلیت در اسارت گامها و راههای شیطان بودند.

وقالوا هذه أنعم و حرث حجر . . . کلوا مما رزقکم الله و لا تتبعوا خطوت الشیطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 5

5 - بدعتگذاران در دین، عناصری پیرو شیطان و تحت ولایت او هستند.

ص: 309

إنا جعلنا الشيطان أولياء للذين لا يؤمنون . . . الله أمرنا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 6

6 - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد .

فأتبعه الشيطان فكان من الغاوين

«غوايه»، مصدر «غاوين» به معنای گمراه شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 6

6 - پافشاری مشرکان و بی تقوایان پیرو شیطان به گمراهی خویش

ثم لا يقصرون

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «لا يقصرون» به مشرکان و بی تقوایان برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 11

11- رهبران مستکبر و پیروانشان از اجابت کنندگان دعوت شیطانند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا . . . وقال الشيطان لما قضي الأمر

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب شیطان، به قرینه ذکر این آیه پس از ذکر ماجرای مستکبران و پیروان آنها در قیامت، مستکبران و پیروانشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 6

6- امت های پیشین، فریفته شیطان شده و تسلیم انبیای خود نشدند .

لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فزین لهم الشيطان أعمالهم

جمله «زین لهم الشیطان أعمالهم» به قرینه وعده عذابی که در همین آیه به آن امته‌ها داده شده، کنایه از عدم تسلیم آنها در برابر انبیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 100 - 1,8

1- تسلط و استیلاى شیطان، تنها بر دو گروه فرمانبران از او و مشرکان است.

إنما سلطنه على الذین یتولّونه و الذین هم به مشرکون

8- «أبی بصیر عن أبی عبدالله (ع) قال: قلت له: . . . قوله تعالى: «إنما سلطانه على الذین یتولّونه و الذین هم به مشرکون» قال: الذین هم بالله مشرکون یسلط على أبدانهم و على أديانهم»

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدای تعالی . . . «إنما سلطانه على الذین یتولّونه و الذین هم به مشرکون» سؤال کردم، حضرت فرمود: آنان که به خدا شرک ورزیدند، [شیطان] بر بدن و دینشان مسلط می شود».

ص: 310

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 11، 12

11- بت پرستان ، هم سو با شیطانند و سرنوشت آنان هم سان فرجام او است .

فتکون للشیطن ولیاً

«ولی» از ماده «وَلَّى» (نزدیک شدن یا درپی درآمدن) مشتق است و جمله «فتکون . . .» حاکی از آن است که سرنوشت بت پرستان و شیطان، نزدیک به هم و در یک ردیف است.

12- گرفتاران به عذاب الهی ، همراه و قرین شیطان خواهند بود .

یَمْسُکْ عَذَابِ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونُ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 6

6 - شاعران منحرف ، هم داستان شیطان و سرایندگان القائنات شیطانی

تَنْزِلَ عَلٰی كُلِّ اَفَّاكٍ . . . و الشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ . . . فِی كُلِّ وَادٍ یٰهٖمُونَ

آمدن نام شعرای منحرف، در پی آیاتی که بیانگر نزول شیاطین بر قلب دروغ پردازان گنه پیشه است؛ نوعی ارتباط میان شاعران منحرف و شیاطین را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 19 - 5، 1

1 - منافقان ، تحت اختیار شیطان و مقهور اراده او

استحوذ علیهم الشیطن

«استحواذ» به معنای چیره شدن است. ضمیر «علیهم»، در آیه شریفه، مربوط به اهل نفاق است؛ یعنی، شیطان بر آنان مستولی شده است.

5 - منافقان ، حزب شیطان و دار و دسته وی

أُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 1

1 - منافقان ، ایفاگران نقش شیطان در تزویر و وسوسه گری

کمثل الشیطن

با توجه به این که در آیات پیشین منافقان به عنوان وعده دهندگان به یهود و متخلفان از وعده خویش معرفی شده اند؛ این تمثیل متوجه آنان است.

3- پیروان شیطان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 10

ص: 311

10- جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام ، متشکل از گروهی جاهل ، بی منطق و پیرو بی چون و چرای شیطان بود .

ومن الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم و یتبع کلّ شیطن مرید

4- تبری از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 2

2- اظهار خداترسی و نیز تبری شیطان در قیامت از پیروان خویش ، بی ثمر در نجات او از کیفر اخروی

قال إني بريء منك إني أخاف الله .. فكان عقبتهما أنّهما في النار

5- دعوت از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 5

5- شیطان ، پیروانش را هرگز رها نمی کند ؛ بلکه مدام آنان را به انواع فحشا و منکرات فرا می خواند .

و من یتبع خطوت الشیطن فإنه یأمر بالفحشاء و المنکر

برداشت یاد شده از به کارگیری فعل مضارع «یأمر» استفاده شده است؛ زیرا فعل مضارع بیانگر استمرار است.

6- سرزنش پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 12

12- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام می کند که آنان به جای سرزنش او باید خود را به سبب اطاعت بی دلیل از وی سرزنش کنند .

وقال الشیطن .. فلا تلموننی و لوموا أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 60 - 2

2- کسانی که به توصیه خداوند مبنی بر اطاعت نکردن از شیطان توجه نکنند ، مورد سرزنش او قرار دارند .

ألم أعهد إليكم بيني وادم أن لاتعبدوا الشيطان

برداشت یاد شده، از لحن سرزنش آمیز آیه شریفه به دست می آید.

ص: 312

7- سرزنشهای پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 13

13- شیطان در قیامت مورد سرزنش و ملامت پیروان خود قرار خواهد گرفت .

فلاتلومونی و لوموا أنفسکم

8- شرک پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 17,18,20

17- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام خواهد کرد که وی در دنیا عقیده آنان را در شریک قرار دادن او برای خدا ، قبول نداشته است .

وقال الشیطن . . . إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است که «ما» در آیه مصدری باشد و «أشرکتکم» را به تأویل مصدر ببرد و مفعول آن ضمیر منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شریک قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن کافر بودم.

18- شیطان در قیامت اظهار می دارد که وی قبل از شرک پیروانش ، به خداوند کافر شده بود . *

إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «ما» در «بما أشرکتُمون» موصول و به معنای «من» باشد و ضمیر صله هم محذوف و «من قبل» نیز متعلق به «کفرت» باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من پیش از آنکه شما مرا شریک خدا قرار دهید (در عهد آدم) به او کافر شدم.

20- پیروان شیطان او را در اطاعت ، شریک خداوند قرار می دهند و از القانات او تبعیت می کنند .

إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی . . . إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

9- صفات پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 8

8- تابعان شیطان، بی آنکه دلیل و برهانی از وی مشاهده کنند، بی درنگ به فراخوانی او پاسخ مثبت می دهند.

و ما کان لی علیکم من سلطن إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی

«سلطان» به حجت و برهان اطلاق شده است و مراد از آن استفاده از دلیل و برهان به منظور چیره شدن برطرف مقابل است.

10- ظلم پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 313

29- پيروان شيطان و گزينش كنندگان ولايت او، ظالم اند .

بئس للظلمين بدلاً

11- عجز پيروان شيطان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 15

15- شيطان در قيامت به ناتواني خویش و پيروانش برای یاری و فريادرسی يکديگر اعتراف می کند .

وقال الشيطان .. ما أنا بمصرخكم و ما أتم بمصرخي

«صرخ» به معنای فرياد و «أصرخ» به معنای پاسخ گویی به آن است. بنابراین مراد از «مصرخ» فريادرس و نجات دهنده است.

12- عذاب اخروی پيروان شيطان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 16

16- شيطان و پيروانش در آخرت گرفتار عذاب الهی خواهند شد .

ما أنا بمصرخكم و ما أتم بمصرخي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 39 - 7

7- شياطين و پيروان آنها، شريك يکديگر در عذاب قيامت

و من يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطاناً .. أنكم في العذاب مشتركون

13- عذاب پيروان شيطان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 22

22- شیطان در قیامت پیروان خود را از عذابی بس دردناک خبر خواهد داد .

ما أنا بمصرخکم . . . إني کفرت بما أشركتمون من قبل إن الظالمين لهم عذاب أليم

«إن الظالمين لهم عذاب أليم» به قرینه وحدت سیاق می تواند ادامه کلام شیطان باشد.

ص: 314

14- فرجام پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 10

10 - گرفتار شدن به آتش برافروخته و پراشتهای دوزخ، سرنوشت و کیفر پیروان حزب شیطان

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

«سعیر» به معنای آتش افروخته و ملتهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 1

1 - شیطان و پیروان کافر او، دارای فرجامی همگون و هر دو مخلد در آتش

فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا

15- فرجام شوم پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 12

12- بیان عاقبت نیک مؤمنان دارای عمل صالح و فرجام شوم پیروان شیطان، روشی است برای ایجاد انگیزش آدمیان به عاقبت اندیشی .

و برزوا لله جميعًا فقال الضعفوا للذين استكبروا... فهل أنتم مغنون عنا من عذاب

16- کیفر پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 63 - 9

9- دوزخ، کیفری کامل و بی کم و کاست برای شیطان و پیروان او

فإن جهنم جزاؤکم جزاءً موفورًا

«موفور» از ریشه «وفر» به معنای تام و بی نقص است (مفردات راغب).

10 - گرفتار شدن به آتش برافروخته و پرالتهاب دوزخ ، سرنوشت و کیفر پیروان حزب شیطان

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

«سعیر» به معنای آتش افروخته و ملتهب است.

ص: 315

17- گمراهی پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 7

7- شیطان در قیامت به پیروان گمراه خویش اعلام خواهد کرد که وی هیچ سلطه ای بر آنها ندارد و صرفاً آنان به دعوت او پاسخ مثبت داده اند .

وقال الشیطن . . . و ما کان لی علیکم من سلطن إلاّ أن دعوتکم فاستجبتم لی

18- ولایت بر پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 8

8- امتهایی که تحت تأثیر اغوای شیطان ، تسلیم انبیا نشدند ، تحت ولایت شیطانند .

أُممٌ من قبلک فزین لهم الشیطن أعمالهم فهو ولیّهم الیوم

19- هماهنگی پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 7

7 - طرفداران و پیروان شیطان ، گروهی هم سو و هم نوا

إتّما یدعوا حزبه

از به کار رفتن تعبیر «حزب» درباره طرفداران و پیروان شیطان، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 316

22- پیروان ادیان

1- پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 5

5 - پیروان ادیان الهی، در معرض خطر غلو و گزافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 7،8

7 - صابئی ها نسبت به دیگر پیروان ادیان الهی دارای زمینه کمتری برای گرایش به ایمان واقعی *

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا و الصبئون و النصری

مرفوع بودن کلمه «الصبئون»، نشان می دهد که تأکید مستفاد از «انّ» در مورد صابئینها وجود ندارد.

8 - تنها انتساب به ادیان الهی بدون ایمان واقعی به خدا و قیامت و انجام عمل صالح، سعادت آفرین نخواهد بود.

إنّ الذین ءامنوا .. من ءامن بالله و الیوم الاخر و عمل صلحاً فلاخوف

با توجه به اینکه جمله «من ءامن ..» خبر برای «الذین ءامنوا» است، تکرار ایمان در این دو فراز و نبود ضمیر در جمله خبری می رساند که سعادت، در گرو ایمان حقیقی به خدا و قیامت و انجام عمل صالح می باشد و در این جهت میان منتسبان به ادیان آسمانی و غیر آنان تفاوتی وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 4،12

4 - پیروان ادیان الهی در خطر غلو و انحراف از دین خویش

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

2- اختلاف دینی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 317

6- پیروان ادیان آسمانی در طول زمان، گرفتار اختلاف در فهم معارف آن

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقِصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

تعبیر «بنی اسرائیل» هم شامل یهود می شود و هم شامل نصارا. بنابراین «بنی اسرائیل» مرادف است با «اهل کتاب» که دربرگیرنده دو دین یهودیت و مسیحیت است.

3- امنیت اخروی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7- سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

فلاخوف علیهم ولا هم یحزنون

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

4- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 27

27- خصومت و ستیز پیروان ادیان توحیدی با توجه به وحدت پروردگار و بازگشت عمل هر انسان به خودش، فاقد منطق و توجیه

اللَّهُ رَبَّنَا وَرَبَّكُمْ لَنَا أَعْمَلْنَا وَلَكُمْ أَعْمَلْكُمْ لَا حِجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مراد از «لا حجه»، نفی خصومت و نزاع باشد، برداشت بالا به دست می آید.

5- پیروان ادیان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7- سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

6- توصیه به پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 16

16 - عنیت بخشیدن به تعالیم شریعت در جامعه ، توصیه خداوند به تمامی پیروان ادیان آسمانی

شرع لکم . . . أن أقیموا الدین

«إقامة» (مصدر «أقیموا») - که به معنای به پاداشتن است - مطلب بالا را افاده می کند.

7- دشمنی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 11

11 - شکستن پیمان الهی و فراموشی تذکار های خداوند ، زمینه کینه و دشمنی میان پیروان ادیان

اخذنا میثقتهم ففسوا حظاً مما ذکرنا به فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء

8- زمینه اتحاد پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 33

33 - اعتقاد به توحید و معاد ، محور مشترک برای وحدت و همبستگی پیروان ادیان آسمانی

اللّٰه ربّنا وربّکم . . . اللّٰه یجمع بیننا و بینکم

بنابراین که مخاطبان پیامبر(صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

9- سرور اخروی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 38 - 7

7 - سرای آخرت برای پیروان ادیان الهی ، سرایی به دور از عوامل ترس آور و نگران کننده و ایمن از حادثه های حزن آور و اندوهبار

به دلیل آیه بعد - که جزای اخروی کفرپیشگان را بیان می دارد - می توان گفت: آیه مورد بحث نیز بیانگر پاداش اخروی هدایت یافتگان است. بنابراین «لاخوف...» مربوط به سرای آخرت خواهد بود.

10- عدالت با پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 17

17 - ضرورت اجرای عادلانه قانون درباره پیروان تمامی ادیان

وإن حکمت فاحکم بینهم بالقسط

11- مسؤلیت پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 2

2 - فرمان خداوند به وحدت و یکپارچه شدن پیروان ادیان الهی بر محور قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

12- نقش پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 10

10 - اختلافات به وجود آمده در ادیان الهی ، از ناحیه پیروان آنها بود و نه تعالیم پیامبران

الذی هم فیه یختلفون

ضمیر «هم» به اصطلاح فاعل معنوی و تقدیم آن مفید حصر است. بنابراین نسبت داده شدن اختلاف به خود بنی اسرائیل، بیانگر مطلب فوق است.

13- هماهنگی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 3

3 - «توحید» محور مشترک مسلمانان با پیروان دیگر ادیان آسمانی است .

و سئل من أرسلنا . . . ءالـهه يعبدون

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «و سئل من أرسلنا» پرسش از امت های پیامبران گذشته باشد. در این صورت استفاده می شود که پیروان ادیان آسمانی گذشته، خویشان را یکتاپرست می دانند و در نتیجه می توان گفت توحید قدر مشترک تمامی ادیان است.

پیروان انبیا

ص: 320

14- {پیروان انبیا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 6

6 - رهبران دین ، حتی پیامبران ، بدون داشتن پیروانی فرمانبر ، قادر به مبارزه با شرک و کفر نخواهند شد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

چنانچه «من اتبعک» عطف بر «الله» باشد، مراد از کفایت مؤمنان برای پیامبران این نیست که آنان نیز همانند خداوند قادر به حمایت از رسول خدا هستند، بلکه آیه مورد بحث با توجه به اینکه در رابطه با مبارزه علیه مشرکان و کافران ایراد شده، در صدد بیان این است که مبدا کفایت خداوند به این معنا تفسیر شود که در مبارزه با مشرکان نیازی به مؤمنان نیست و خداوند خود ایشان را از صحنه مبارزه بیرون خواهد کرد.

15- احسان پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 34 - 9

9 - پیامبران و پیروانشان ، از محسنان اند .

و الذی جاء بالصدق و صدق به . . . ذلک جزاء المحسنین

16- اختلاف پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 6

6 - اختلافات دینی پیروان انبیا و مخالفان آنان با داوری خداوند خاتمه خواهد یافت .

حتى یحکم الله بیننا

17- اخلاص پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 74 - 4

4- پیامبران الهی، همواره در بستر تاریخ، برخوردار از پیروانی مخلص و اهل بندگی خدا

و لقد أرسلنا فيهم منذرين . فانظر كيف كان عقبه المنذرين . إلاّ عباد الله المخلص

18- استهزای پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 321

6- سالکان راه خدا و پیروان انبیا، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین

کَلِمًا مَّرَّعًا عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ

19- پاداش پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 148 - 4

4- دنیا و آخرت، عرصه بهره مندی دست پروردگان انبیا از پادشاهای الهی

و کاتین من نبی قاتل معه ربیون... فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخر

20- پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 214 - 5,9

5- مقاومت و صبر پیروان انبیای گذشته در برابر سختی های جنگ و مشکلات

ام حسبتم... مستهم البأساء و الضراء

درخواست نصرت الهی از جانب پیامبران و مؤمنان پس از آزار جنگ و مصائب و مشکلات، بیانگر مقاومت آنان است.

9- شدت مصائب و تداوم مشکلات پیامبران گذشته و امت های آنان، موجب آن شد که خواهان تعجیل در یاری و امداد الهی شوند.

مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله «متی نصر الله»، دلالت بر تردید آنان نسبت به یاری خدا ندارد؛ بلکه شدت مصائب و تداوم آن موجب شد که خواهان تعجیل آن

باشند؛ و یا چنین گمان کنند که یاری خداوند نباید بیش از این به درازا کشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 58 - 1

1- سرگذشت حضرت زکریا، مریم، یحیی و عیسی (ع) و پیروان آن حضرت، آیات الهی و پند های حکیمانه

ذلك تتلوه عليك من الايات و الذکر الحکیم

«ذلك»، اشاره به سرگذشت کسانی است که در آیات پیشین مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 11، 2

2 - پیروی از انبیا ، ملاک پیوند و انتساب به آنان

انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتّبعوه

11 - نزدیکترین مردم به انبیا ، متعهدترین افراد به محتوای رسالت آنان

انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتّبعوه

ص: 322

امیرالمؤمنین (ع): انّ اولی الناس بالانبياء اعمالهم بما جاؤا به. سپس آن حضرت آیه فوق را تلاوت کرد.

مجمع البيان، ج 2، ص 770، در برخی نسخه ها «اعلمهم» ثبت شده است؛ نورالثقلین، ج 1، ص 353، ح 183.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 10، 14، 2، 1

1 - پیکار بسیاری از خداپرستان، در رکاب پیامبران الهی و تسلیم ناپذیری و پایداری آنان

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

«ربیون» جمع «ربی» است و به معنی کسی که خود را مختص پروردگار کرده، یعنی جز پرستش خدا به کار دیگری نمی پردازد.

2 - عالمان، یاوران پیامبران الهی در پیکار با دشمنان دین، و تسلیم ناپذیر و استوار

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

برخی «ربیون» را به معنای عالمان تقوایسته و صابر گرفته اند. (لسان العرب).

10 - بسیاری از انبیای الهی و یاوران ایشان، در سراسر تاریخ، با مصائب و دشواری های فراوان درگیر بودند.

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر .. لما اصابهم

14 - نقش سازنده یادآوری حماسه شجاعت و پایداری مجاهدان راه خدا و یاوران پیامبران در پیکار و مبارزه

و کاین من نبی قاتل .. و الله یحب الصّابرين

آیه شریفه با یادآوری حماسه «ربیون»، در صدد سازندگی مسلمانان است تا دیگر بار همانند نبرد احد، سستی و زبونی به خود راه ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 -

1، 2، 3، 4، 8، 9، 11، 12

1 - پیامبران الهی و دست پروردگان آنان، دعاکنندگان به درگاه پروردگار یکتا

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم» به پیامبران و یاوران آنان (رَبِّیون) برگشت داده شده است.

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبتت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «رَبِّیون» برگشت داده شده است.

3 - همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا

4 - پرورش یافتگان مکتب انبیا، گناه و اسراف (زیاده روی در امور) را نقطه ضعف و مانع پیروزی خود می دانند . *

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا . . و انصر

از اینکه مردان الهی نصرت و پیروزی بر دشمنان را پس از درخواست آمرزش گناهان طلب می کنند (اغفر لنا . . و انصرنا)، معلوم می شود که آنان پیروزی را در گرو پاکی از گناه می دانند.

8 - توجه به خودسازی (جهاد اکبر)، به همراه پیکار با دشمن (جهاد اصغر)، ویژگی پرورش یافتگان مکتب انبیا

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبتت . .

9 - هنگامه های دشوار ، عرصه پالایش روحی دست پروردگان الهی

فما وهنوا .. و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا

جمله «و ما كان قولهم ..» ، می رساند که مجاهدان راه خدا به هنگام درگیری با دشمن ، تنها به یاد خدا هستند و چیز دیگری فکر و قلب آنان را به خود مشغول نمی سازد و این حالت خلوص و روح پالایش یافته آنان ، نتیجه گام نهادن در عرصه های دشوار نبرد است.

11 - بینش خدامحوری دست پروردگان پیامبران الهی ، در تحلیل حوادث

و کاین من نبی قاتل معه ربیون .. و ثبت اقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین

چون «ربیون» ، در عین استقامت و پایداری ، پیروزی را از جانب خدا می دانند. (و انصرنا علی القوم الکافرین).

12 - خودسازی و پاک شدن از گناهان و پیروزی بر دشمنان دین ، از اهداف انبیا و همگامان با ایشان

ربنا اغفر لنا ذنوبنا .. و انصرنا علی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 3

3 - مجاهدت در راه خدا به همراهی پیامبران الهی و دعا به درگاه او ، موجب بهره مندی از پاداش های دنیوی و اخروی

و کاین من نبی .. فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخره

21- پیروان انبیا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 34 - 4

4 - تمامی خواسته های پیامبران و پیروان آنان در قیامت ، از پیش آماده شده و به آنان داده خواهد شد .

و الذی جاء بالصدق و صدق به .. لهم ما یشاءون عند ربهم

22- تأمین خواسته های پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 34 - 4

4- تمامی خواسته های پیامبران و پیروان آنان در قیامت ، از پیش آماده شده و به آنان داده خواهد شد .

و الذی جاء بالصدق و صدق به . . . لهم ما یشاءون عند ربهم

23- تقوای پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 5

5- تنها پیروان انبیای الهی و ادیان توحیدی ، از تقوای پیشگان اند .

ص: 324

و الذی جاء بالصدق و صدق به

ضمیر فصل «هم» مفید قصر و موجب اختصاص صفت تقوا به «الذی جاء..» است.

24- حامی پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 30 - 1

1- خداوند ، حامی و پشتیبان موحدان و مؤمنان به رسالت پیامبران است .

من ینصرنی من الله إن طردتهم

25- حسن فرجام پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 10،11

10- فرجام نیک از آن پیامبران الهی و پیروان ایشان است .

و سيعلم الكُفّر لمن عقبی الدار

11- کفرپیشگان - در قیامت و یا پس از مرگشان - درخواست یافت که فرجام نیک از آن پیامبران و پیروان ایشان است .

و سيعلم الكُفّر لمن عقبی الدار

26- سلامتی قلب پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 84 - 7

7 - برخوردار بودن از قلبی سالم و پاک ، نخستین و مهم ترین صفت از اوصاف شیعه و پیرو راستین خط پیامبران

وإنّ من شیعتہ لإبرهیم . إذ جاء ربّه بقلب سلیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پس از معرفی ابراهیم(ع) به عنوان شیعه و پیرو نوح پیامبر، او را به داشتن قلب سلیم توصیف فرمود.

27- صفات پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 16

16 - ایمان به خداوند و تسلیم در برابر او ، ویژگی یاوران انبیا

من انصاری الی اللّٰه . . . امنا باللّٰه و اشهد باآءا مسلمون

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 84 - 7

7 - برخوردار بودن از قلبی سالم و پاک ، نخستین و مهم ترین صفت از اوصاف شیعه و پیرو راستین خط پیامبران

و إنّ من شیعتہ لإبرہیم . إذ جاء ربّہ بقلب سلیم

برداشت یاد شده با توجّه به این نکته است که خداوند، پس از معرفی ابراهیم(ع) به عنوان شیعه و پیرو نوح پیامبر، او را به داشتن قلب سلیم توصیف فرمود.

28- عبودیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 74 - 4

4 - پیامبران الهی ، همواره در بستر تاریخ ، برخوردار از پیروانی مخلص و اهل بندگی خدا

و لقد أرسلنا فیہم منذرین . فانظر کیف کان عقبہ المنذرین . إلاّ عباد اللّٰہ المخلص

29- فضایل پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 173 - 3

3 - پیامبران و پیروان آنان ، لشکریان خدا هستند .

لعبادنا المرسلین . . . و إنّ جندنا لهم الغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 5

5 - تنها پیروان انبیای الهی و ادیان توحیدی ، از تقوای پیشگان اند .

و الذی جاء بالصدق و صدّق به

ضمیر فصل «هم» مفید قصر و موجب اختصاص صفت تقوا به «الذی جاء . . .» است.

30- مسؤولیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 3

3 - مؤمنان به رسالت انبیا در معرض مشکل آفرینی کفرپیشگان و موظف به صبر و استقامت

إن کان طائفه منکم ءامنوا بالذی أرسلت به . . . فاصبروا

ص: 326

31- مصونیت پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 12

12 - پیروان رسولان الهی ، از عذاب استیصال در امان اند .

و لو آتاهم لکنهم .. لقالوا ربنا لولا أرسلت إلینا رسولاً فنتبعه ایتک

32- نجات پیروان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 5

5 - به هنگام نزول عذاب الهی ، تنها همگامان پیامبران اهل نجاتند .

فأنجینهم و الذین معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 11

11 - خداوند ، پیامبران و پیروان ایشان را از عذاب های استیصال نجات می بخشید .

جاءهم نصرنا فنجی من نشاء

«نجی» ماضی مجهول و «من» نایب فاعل آن است. مفعول «نشاء» کلمه ای مانند «نجاته» است که از «نجی» استفاده می شود. بنابراین «فنجی من نشاء» ؛ یعنی، پس نجات داده شد آنکه ما نجات یافتنش را می خواستیم. از مصداقهای مورد نظر برای «من نشاء» پیامبران و پیروان ایشان است.

33- پیروان رهبری دینی

{ پیروان رهبری دینی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 6

پیروان شعیب(ع)

34- {پيروان شعيب (ع)}

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 7

7 - شعيب (ع) بازگشت خود و همگامانش را به آيين شرک تنها در صورت تعلق مشيت الهی ، ممکن دانست .

ص: 327

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

35- انقياد پيروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 12

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسليم در برابر مشيت های خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

36- توکل پيروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

على الله توكلنا

37- عقیده پيروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 88 - 12،13

12 - آيين مردم مدین ، آيينی منفور و کريه در دیدگاه شعيب (ع) و پيروان او

أولو کنا کرهين

13 - شعيب (ع) با اظهار تنفر خود و پيروانش از آيين مردم مدین ، انتظار پذيرش آن آيين را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو کنا کرهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3،11،12

3 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، بيزار از گرايش به آيين شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو كنا كرهين. قد افترينا على الله كذبا إن عدنا في ملتكم

11 - شعيب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما يكون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

ص: 328

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

38- فضائل پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی الله توکلنا

39- مبارزه با پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 2

2 - کافران قوم شعيب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعيب و مؤمنان به وی ، به هلاکت رسیدند .

قال الملاء .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعيب و در آخر دعای شعيب که خواهان داوری خداوند شد.

40- نجات پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 4

4 - خداوند نجاتبخش شعيب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 4,5

4- خداوند ، شعيب (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر مردم مدین رهایی بخشید .

ولما جاء أمرنا نجينا شعيبًا والذين آمنوا معه

5- نجات شعيب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال ، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

نجینا شعیبًا والذین آمنوا معه برحمه منا

ص: 329

41- هجرت پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 6,7

6 - مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعیباً

7 - اشراف کفرپیشه مدین با تأکید بر خسارتبار بودن همراهی شعیب (ع)، در تلاش برای بازداشتن مؤمنان از متابعت او و خارج شدن از شهر مدین

وقال المأء . . لئن اتبعتم شعیباً إنكم إذا لخسرون

پیروان شیطان

42- {پیروان شیطان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 6

6 - گمراه ساختن، اسیر آرزوها نمودن و تحت فرمان گرفتن، هدف شیطان از گزینش گروهی از مردم

وقال لاتخذن من عبادك نصیباً مفروضاً. ولاضلنهم ولامنینهم ولامرنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 1

1 - دوزخ، جایگاه و فرجام گمراهان و فریب خوردگان از شیطان

أولئك ماویهم جهنم ولايجدون عنها محیصاً

43- پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 10,12

10 - بدکاران و مرتکبان فحشا و پلیدی ها ، پیروان شیطان هستند .

لاتتبعوا خطوات الشیطن . . . إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

12 - افترا زندگان به خدا ، پیروان شیطان و کارگزاران او هستند .

لاتتبعوا خطوات الشیطن . . . إنما یأمرکم ... أن تقولوا علی اللّٰه ما لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 9

9 - مشرکان عصر جاهلیت در اسارت گامها و راههای شیطان بودند.

وقالوا هذه أنعم و حرث حجر . . . کلوا مما رزقکم الله و لا تتبعوا خطوات الشیطن

ص: 330

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 5

5 - بدعتگذاران در دین، عناصری پیرو شیطان و تحت ولایت او هستند.

إنا جعلنا الشيطان أولياء للذين لا يؤمنون .. الله أمرنا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 6

6 - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد .

فأتبعه الشيطان فكان من الغاوين

«غوايه»، مصدر «غاوين» به معنای گمراه شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 202 - 6

6 - پافشاری مشرکان و بی تقوایان پیرو شیطان به گمراهی خویش

ثم لا يقصرون

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «لا يقصرون» به مشرکان و بی تقوایان برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 22 - 11

11 - رهبران مستکبر و پیروانشان از اجابت کنندگان دعوت شیطانند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا .. وقال الشيطان لما قضي الأمر

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب شیطان، به قرینه ذکر این آیه پس از ذکر ماجرای مستکبران و پیروان آنها در قیامت، مستکبران و پیروانشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- امت های پیشین ، فریفته شیطان شده و تسلیم انبیای خود نشدند .

لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فزین لهم الشیطن أعمالهم

جمله «زین لهم الشیطن أعمالهم» به قرینه وعده عذابی که در همین آیه به آن امتهای داده شده، کنایه از عدم تسلیم آنها در برابر انبیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تسلط و استیلای شیطان ، تنها بر دو گروه فرمانبران از او و مشرکان است .

إنما سلطنه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون

8- «أبی بصیر عن أبی عبدالله (ع) قال : قلت له : . . . قوله تعالی : «إنما سلطنه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون» قال : الذین

هم بالله مشرکون یسلط علی أبدانهم و علی أديانهم ;

ابوبصیر گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدای تعالی . . . «إنما سلطانه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون» سؤال کردم، حضرت فرمود: آنان که به خدا شرک ورزیدند، [شیطان] بر بدن و دیشان مسلط می شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 12، 11

11- بت پرستان ، هم سو با شیطانند و سرنوشت آنان هم سان فرجام او است .

فتکون للشیطن ولیاً

«ولی» از ماده «ولی» (نزدیک شدن یا در پی درآمدن) مشتق است و جمله «فتکون . . .» حاکی از آن است که سرنوشت بت پرستان و شیطان، نزدیک به هم و در یک ردیف است.

12- گرفتاران به عذاب الهی ، همراه و قرین شیطان خواهند بود .

یمسک عذاب من الرحمن فتکون للشیطن ولیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 6

6 - شاعران منحرف ، هم داستان شیطان و سرایندگان القائنات شیطانی

تنزل علی کل آفاک . . . و الشعراء یتبعهم . . . فی کل واد یهیمون

آمدن نام شعرای منحرف، در پی آیاتی که بیانگر نزول شیاطین بر قلب دروغ پردازان گنه پیشه است؛ نوعی ارتباط میان شاعران منحرف و شیاطین را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 19 - 5، 1

1 - منافقان ، تحت اختیار شیطان و مقهور اراده او

استحوذ علیهم الشیطن

«استحوذ» به معنای چیره شدن است. ضمیر «علیهم»، در آیه شریفه، مربوط به اهل نفاق است؛ یعنی، شیطان بر آنان مستولی شده است.

5 - منافقان ، حزب شیطان و دار و دسته وی

أولئك حزب الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 1

1 - منافقان ، ایفاگران نقش شیطان در تزویر و وسوسه گری

کمثل الشیطن

با توجه به این که در آیات پیشین منافقان به عنوان وعده دهندگان به یهود و متخلفان از وعده خویش معرفی شده اند؛ این تمثیل متوجه آنان است.

ص: 332

44- پیروان شیطان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 10

10- جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام، متشکل از گروهی جاهل، بی منطق و پیروبی چون و چرای شیطان بود.

ومن الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم و یتبع کلّ شیطن مرید

45- تبری از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 2

2- اظهار خداترسی و نیز تبری شیطان در قیامت از پیروان خویش، بی ثمر در نجات او از کیفر اخروی

قال إنّی بریء منک إنّی أخاف اللّٰه .. فکان عقبتهما أنّهما فی النار

46- دعوت از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 5

5- شیطان، پیروانش را هرگز رها نمی کند؛ بلکه مدام آنان را به انواع فحشا و منکرات فرا می خواند.

و من یتبع خطوت الشیطن فإِنَّه یأمر بالفحشاء و المنکر

برداشت یاد شده از به کارگیری فعل مضارع «یأمر» استفاده شده است؛ زیرا فعل مضارع بیانگر استمرار است.

47- سرزنش پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 22 - 12

12- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام می کند که آنان به جای سرزنش او باید خود را به سبب اطاعت بی دلیل از وی سرزنش کنند.

و قال الشیطن .. فلا تلو مونی و لوموا أنفسکم

2- کسانی که به توصیه خداوند مبنی بر اطاعت نکردن از شیطان توجه نکنند، مورد سرزنش او قرار دارند.

ألم أعهد إليكم بيني وءادم أن لاتعبدوا الشيطان

برداشت یاد شده، از لحن سرزنش آمیز آیه شریفه به دست می آید.

ص: 333

48- سرزنشهای پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 13

13- شیطان در قیامت مورد سرزنش و ملامت پیروان خود قرار خواهد گرفت .

فلاتلومونی و لوموا أنفسکم

49- شرک پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 17,18,20

17- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام خواهد کرد که وی در دنیا عقیده آنان را در شریک قرار دادن او برای خدا ، قبول نداشته است .

وقال الشیطن . . . إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است که «ما» در آیه مصدری باشد و «أشرکتکم» را به تأویل مصدر ببرد و مفعول آن ضمیر منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شریک قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن کافر بودم.

18- شیطان در قیامت اظهار می دارد که وی قبل از شرک پیروانش ، به خداوند کافر شده بود . *

إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «ما» در «بما أشرکتُمون» موصول و به معنای «من» باشد و ضمیر صله هم محذوف و «من قبل» نیز متعلق به «کفرت» باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من پیش از آنکه شما مرا شریک خدا قرار دهید (در عهد آدم) به او کافر شدم.

20- پیروان شیطان او را در اطاعت ، شریک خداوند قرار می دهند و از القانات او تبعیت می کنند .

إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی . . . إنی کفرت بما أشرکتُمون من قبل

50- صفات پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 8

8- تابعان شیطان، بی آنکه دلیل و برهانی از وی مشاهده کنند، بی درنگ به فراخوانی او پاسخ مثبت می دهند.

و ما کان لی علیکم من سلطن إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی

«سلطان» به حجت و برهان اطلاق شده است و مراد از آن استفاده از دلیل و برهان به منظور چیره شدن بر طرف مقابل است.

ص: 334

51- ظلم پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 29

29- پیروان شیطان و گزینش کنندگان ولایت او، ظالم اند .

بئس للظلمین بدلاً

52- عجز پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 15

15- شیطان در قیامت به ناتوانی خویش و پیروانش برای یاری و فریادرسی یکدیگر اعتراف می کند .

وقال الشیطن .. ما أنا بمصرخکم و ما أنتم بمصرخی

«صرخ» به معنای فریاد و «أصرخ» به معنای پاسخ گویی به آن است. بنابراین مراد از «مصرخ» فریادرس و نجات دهنده است.

53- عذاب اخروی پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 16

16- شیطان و پیروانش در آخرت گرفتار عذاب الهی خواهند شد .

ما أنا بمصرخکم و ما أنتم بمصرخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 7

7 - شیاطین و پیروان آنها، شریک یکدیگر در عذاب قیامت

و من یعش عن ذکر الرحمن نقیض له شیطاناً .. أنکم فی العذاب مشترکون

54- عذاب پیروان شیطان

22- شیطان در قیامت پیروان خود را از عذابی بس دردناک خبر خواهد داد .

ما أنا بمصرخکم . . . إني كفرت بما أشركتمون من قبل إن الظالمين لهم عذاب أليم

«إن الظالمين لهم عذاب أليم» به قرینه وحدت سیاق می تواند ادامه کلام شیطان باشد.

55- فرجام پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 10

10 - گرفتار شدن به آتش برافروخته و پراشتهای دوزخ، سرنوشت و کیفر پیروان حزب شیطان

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

«سعیر» به معنای آتش افروخته و ملتهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 17 - 1

1 - شیطان و پیروان کافر او، دارای فرجامی همگون و هر دو مخلد در آتش

فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا

56- فرجام شوم پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 12

12- بیان عاقبت نیک مؤمنان دارای عمل صالح و فرجام شوم پیروان شیطان، روشی است برای ایجاد انگیزش آدمیان به عاقبت اندیشی .

و برزوا لله جميعًا فقال الضعفاء للذين استكبروا... فهل أنتم مغنون عنا من عذاب

57- کیفر پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 63 - 9

9- دوزخ، کیفری کامل و بی کم و کاست برای شیطان و پیروان او

فإن جهنم جزاؤکم جزاءً موفورًا

«موفور» از ریشه «وفر» به معنای تام و بی نقص است (مفردات راغب).

10 - گرفتار شدن به آتش برافروخته و پرالتهاب دوزخ ، سرنوشت و کیفر پیروان حزب شیطان

إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

«سعیر» به معنای آتش افروخته و ملتهب است.

ص: 336

58- گمراهی پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 7

7- شیطان در قیامت به پیروان گمراه خویش اعلام خواهد کرد که وی هیچ سلطه ای بر آنها ندارد و صرفاً آنان به دعوت او پاسخ مثبت داده اند .

وقال الشیطن . . . و ما کان لی علیکم من سلطن إلاّ أن دعوتکم فاستجبتم لی

59- ولایت بر پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 8

8- امتهایی که تحت تأثیر اغوای شیطان ، تسلیم انبیا نشدند ، تحت ولایت شیطانند .

أُمم من قبلک فزین لهم الشیطن أعمالهم فهو ولیّهم الیوم

60- هماهنگی پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 7

7 - طرفداران و پیروان شیطان ، گروهی هم سو و هم نوا

إتّما یدعوا حزبه

از به کار رفتن تعبیر «حزب» درباره طرفداران و پیروان شیطان، برداشت یاد شده به دست می آید.

پیروان قرآن

61- آموزش پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 11 - 12

12 - آمزش و اجر ارزشمند و ٲرب ها ، ٲاداش ٲيروان قرآن و خداترسان

من اتبع الذكر و خشى الرحمن بالغيب فبشره بمغفره و اجر كريم

ص: 337

62- بشارت به پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 11 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پررب های الهی

من اتبع الذکر و خشى الرحمن بالغیب فبشّره بمغفره و اجر کریم

63- پاداش پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 175 - 8

8 - ورود به بهشت و برخورداری از فضل خدا و رسیدن به مقام قرب الهی ، پاداش مؤمنان به خدا و پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

فاما الذین ءامنوا باللّٰه و اعتصموا . . . یهدیهم إلیه صراطاً مستقیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 11 - 12

12 - آمرزش و اجر ارزشمند و پررب ها ، پاداش پیروان قرآن و خداترسان

من اتبع الذکر و خشى الرحمن بالغیب فبشّره بمغفره و اجر کریم

64- هدایت پذیری پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 11 - 1

1 - انذار ها و اخطار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها در افرادی که آماده پذیرش بودند و می خواستند از پیروان قرآن و اهل خشیت باشند ، مؤثر بود .

إنّما تنذر من اتبع الذکر و خشى الرحمن

در آیات گذشته، سخن از گروهی بود که هرگز آمادگی پذیرش ایمان و سخن حق را نداشتند؛ ولی در این آیه شریفه از گروه دیگری یاد می

کند که در نقطه مقابل گروه اول قرار دارند که آماده پذیرش کلام حق (قرآن) بوده و از خدای رحمان می ترسند. گفتنی است مقصود از «ذکر» - طبق نظر بیش تر مفسران - قرآن است.

پیروان کافران

65- {پیروان کافران}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 1

ص: 338

1 - منافقان به هنگام پیروزی مسلمانان ، خود را یاور آنان و به گاه غلبه کافران ، خود را طرفدار و عامل پیروزی ایشان جلوه می دهند .

الذین یتربصون بکم .. قالوا ألم نستحوذ علیکم

«الذین یتربصون»، بدل برای «الذین یتخذون» است و توضیح دهنده ویژگیهای منافقان.

پیروان لوط

66- {پیروان لوط}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 4

4 - لوط در پاک زیستی و تنزه از اعمال زشت و مبارزه با کردار های ناپسند ، دارای همگامان و یارانی متعدد بود .

و ما کان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجهم من قریتکم إنهم أناس یتطهرون

ضمایر جمع در جمله «اخرجهم ..» و نیز آوردن کلمه «اناس»، حکایت از آن دارد که گروهی از مردم به لوط گرویده بودند و چون تصمیم بر اخراج لوط و یارانش در پی اعتراضهایی که در آیه قبل مطرح شد، گرفته شده، معلوم می شود مؤمنان به لوط وی را در مبارزه با فسادها و مفسدان یاری می کردند.

67- اقلیت پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 5

5 - یاران و همگامان لوط در مقایسه با مخالفان وی بسیار اندک بودند .

قالوا أخرجهم من قریتکم

تصمیم و پیشنهاد اخراج لوط و یارانش حکایت از آن دارد که یاران وی در مقایسه با مخالفان او بسیار اندک بودند، ورنه چنین پیشنهادی طبیعی به نظر نمی رسید.

68- پاک‌ پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3,7,8

3- پاک زیستی لوط و همراهانش ، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد .

أخرجوهم من قريتهم إنهم أناس يتطهرون

7- لوط و همراهانش ، حتی در دیدگاه مخالفان ، انسانهایی پاک و منزّه از اعمال ناروا و پلید

إنهم أناس يتطهرون

8- قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجّلاب فساد ها و ارتکاب رفتار های پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

ص: 339

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

69- تبعید پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3

3- پاک زیستی لوط و همراهانش ، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد .

أخرجوهم من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

70- قوم لوط و پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 8

8- قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلا ب فساد ها و ارتکاب رفتار های پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

پیروان محمد (صلی الله علیه و آله)

71- {پیروان محمد (صلی الله علیه و آله)}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 8

8- اهل ایمان ، رهروان راه رسول خدا

و من يشاقق الرسول . . . و يتبع غير سبيل المؤمنين

72- پاداش پیروان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ورود به بهشت و برخورداری از فضل خدا و رسیدن به مقام قرب الهی ، پاداش مؤمنان به خدا و پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

فاما الذين ءامنوا بالله و اعتصموا .. يهديهم إليه صراطاً مستقيماً

ص: 340

73- {پیروان موسی (ع)}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 8

8 - هارون ، برادر موسی و از پیروان وی

و قال موسی لأخیه هرون

74- انذار از غضب پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 5

5 - هشدار مؤمن آل فرعون به مردم مجادله گر و حق ستیز مصر ، درباره خشم انقلابی و انتقام مؤمنان طرفدار موسی (ع)

الذین یجدلون فی آیت اللّٰه... کبر مقمّاتاً... عندالذین ءامنوا

تذکر مؤمن آل فرعون به فرعونیان، مبنی بر این که ستیزه جویی در آیات الهی، موجب بغض و دشمنی مؤمنان می شود؛ می تواند بیانگر این نکته باشد که عمل آنان، موجب خشم انقلابی و شورش مؤمنان طرفدار موسی (ع) علیه آنان خواهدگردید.

75- پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 6

6 - صبر و یقین برخی از پیروان موسی (ع) به آیات الهی ، زمینه ساز گزینش آنان از سوی خدا برای پیشوایی بنی اسرائیل بود .

و جعلنا منهم أئمة... لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بآئِنَاتِنَا يوقنون

بنابراین احتمال که در «لَمَّا» معنای جزا باشد؛ یعنی، آنان به رهبری انتخاب شدند، به پاداش صبری که پیشه کردند و یقینی که به آیات الهی پیدا کردند.

76- پیروان موسی (ع) در دربار فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - موسی (ع) ، برخوردار از هوادارانی وفادار ، دلسوز و خیرخواه در کاخ فرعون

إتی لک من النصحین

ص: 341

تعبیر «من الناصحین» نشانگر آن است که هواداران موسی در کاخ فرعون بسیار بودند و مرد ناشناس تنها یکی از آنان بود.

77- پیروان موسی (ع) و فساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 6

6 - موسی (ع) و قوم او در پندار اشرافیان و فرعونیان ، مردمی فسادگر بودند .

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض

78- پیروان موسی (ع) و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 2

2 - موسی (ع) مورد انتقام قوم خویش به سبب استمرار بیدادگری فرعون پس از بعثت وی

قالوا أوذینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

79- تهمت به پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 131 - 10

10 - اتهام شومی و نامبارکی به موسی (ع) و پیروانش از فرعونیان ، اتهامی ناروا و برخاسته از جهل آنان بود .

یطیروا بموسی و من معه . . . و لکن اکثرهم لایعلمون

80- تهمت جادو به پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 132 - 3

3 - فرعونیان ایمان به رسالت موسی را سحرزدگی می دانستند .

مهما تأتتا به من ءایه لتسحرنا بها فما نحن لک بمؤمنین

81- خیرخواهی پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 342

6- موسی (ع)، برخوردار از هوادارانی وفادار، دلسوز و خیرخواه در کاخ فرعون

إتی لک من النصحین

تعبیر «من النصحین» نشانگر آن است که هواداران موسی در کاخ فرعون بسیار بودند و مرد ناشناس تنها یکی از آنان بود.

82- ظلم به پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 1

1 - قوم موسی مورد ستم نظام فرعونى قبل از بعثت وی و پس از آن

قالوا أودینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

مراد از اتیان و مجیء «تأتینا» و «جئتنا» بعثت موسی (ع) به پیامبری است و بیان آن به دو تعبیر می تواند به جهت تفنن در عبارت باشد.

83- فرعون و پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 13

13 - فرعون به اشراف دربارش اطمینان داد که نظامش از تسلط کامل بر موسی (ع) و قومش برخوردار است .

إنا فوقهم قهرون

«قاهر» به معنای غالب است و کلمه «فوقهم» متعلق به «قهرون» می باشد. یعنی ما از جهت بالا بر آنها مسلط هستیم. و این کنایه از سلطه کامل است.

84- فرعونیان و پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 8

8 - آمادگی موسی (ع) و قومش برای شورش علیه نظام فرعونى و به انزوا کشاندن فرعون و خدایان او ، دلیل اشراف دربار برای ضرورت مجازات و سرکوبی آنان

أُتذّر موسى وقومه ليفسدوا فى الأرض ويزرك وءالهتك

85- كثرت پيروان موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 343

2 - حضرت ابراهیم و موسی (ع) ، پیامبرانی شناخته شده در جزیره العرب و دارای طرفدارانی بسیار

صحف ابراهیم و موسی

از آن جا که کتاب های پیشینیان محدود به صحیفه های حضرت ابراهیم و موسی (ع) نبود؛ تصریح به این دو می تواند برخاسته از نفوذ چشمگیر این پیامبران در جزیره العرب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

86- مبارزه با پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 11

11 - فرعون با پذیرش پیشنهاد اشرافیان (سرکوبی موسی (ع) و قوم او) بر کشتار وسیع پسران بنی اسرائیل و زنده نگاه داشتن زنانشان مصمم شد .

قال سنقتل أبناءهم و نستحي نساءهم

تقتیل (مصدر تقتل) به معنای کشتار وسیع است. «استحیاء» از ماده «حیات» به معنای زنده نگاه داشتن است.

87- نهضت پیروان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 8

8 - آمادگی موسی (ع) و قومش برای شورش علیه نظام فرعون و به انزوا کشاندن فرعون و خدایان او ، دلیل اشراف دربار برای ضرورت مجازات و سرکوبی آنان

أتذر موسی و قومه لیفسدوا فی الأرض و یدرک وءالہتک

ص: 344

1- پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 14

14 - پیروزی مسلمانان بر یهود *

و جاعل الذین اتبعوک

احتمالاً مراد از پیروان عیسی (ع)، پیروان راستین آن حضرت است که قهراً منطبق بر مسلمانان می شود؛ چون عیسی (ع)، بنی اسرائیل را موظف به پیروی از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) کرده بود. و مراد از «الذین کفروا»، یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4,6

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون. و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله

جمله «و لقد نصرکم الله ببدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل؛ یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

6 - ساز و برگ و آمادگی نظامی و نیروی انسانی ، تنها عامل پیروزی در پیکار با دشمنان نیست .

و اذ غدوت . . . و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذله

چون نه ساز و برگ نظامی احد (تبویء المؤمنین مقاعد للقتال)، عامل پیروزی شد و نه کمبود نیرو در بدر (انتم اذله)، باعث شکست؛ بلکه آنچه عامل پیروزی است، توکل بر خدا و یاری اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 124 - 6

6 - نقش تعیین کننده امداد های غیبی برای پیروزی مؤمنان در پیکار با دشمنان

الن یکفیکم ان یمدکم ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 1

1 - کفایت فرشتگان امدادگر ، برای پیروزی رزمندگان در برابر دشمنان

الن یکفیکم . . . بلی ان تصبروا

ص: 345

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 1,2,4,5,6

1 - نزول فرشتگان و یاری آنان ، تنها مژده ای است برای مؤمنان پیکارگر و آرامش دهنده دل های آنان ، نه تعیین کننده پیروزیها

و ما جعله الله الا بشري لكم و لتطمئن قلوبكم به

ضمیر در «ما جعله الله»، به امداد، که از «یمددکم» استفاده می شود، بر می گردد.

2 - نیاز پیکارگران به بشارت و تقویت روحیه و آرامش دل ، برای پیروزی بر دشمنان

و ما جعله الله الا بشري لكم و لتطمئن قلوبكم به

4 - فتح و پیروزی بر دشمنان ، تنها از جانب خدای « عزیز و حکیم »

و ما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم

5 - پیروزی جبهه مؤمنان ، پرتویی از عزت و حکمت خداوند

و ما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم

6 - خداوند ، تعیین کننده اصلی و نهایی پیروزی مؤمنان است ؛ نه فرشتگان و یا توانایی های شخصی رزمندگان

و ما جعله الله الا بشري لكم .. و ما النصر الا من عند الله

بیان انحصار پیروزی آفرینی به خدا و نقش امداد ملائکه تنها به عنوان بشارت و اطمینان قلب، در حقیقت نفی هر گونه عاملی (توانایی نیروها از نظر عدّه و عدّه، امداد ملائکه و ..)، غیر از خواست الهی در پیروزیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 129 - 10

10 - مالکیت و حاکمیت خداوند بر سرنوشت مؤمنان و کافران (پیروزی یا شکست)

ليقطع طرفاً من الذين كفروا .. ليس لك من الامر شيء ... والله ما في السموات و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 3

3 - شکست در جنگ ، نباید موجب سستی و اندوه اهل ایمان شود .

و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 -

6,7,8,10,12,17,18,24

6 - گردش شکست و پیروزی در جوامع بشری ، از سنت های همیشگی خداوند

و تلک الایام نداولها بین الناس

«تلک»، اشاره به همان جراحتهای و شکست و پیروزیهایی است که بر اثر جنگ بدر و یا احد بر مسلمانان و کافران وارد شد.

7 - حاکمیت اراده الهی بر حرکت تاریخ (شکست ها و پیروزی ها ، تلخی ها و شادی ها)

و تلک الایام نداولها بین الناس

از اینکه خداوند تمامی شکستها و پیروزیها و تلخیها و شادیها و .. را به خود نسبت داده است (نداولها)، حاکمیت اراده الهی بر حرکت تاریخ به دست می آید.

ص: 346

8 - یادآوری پیروزی های گذشته و توجه به گردش قانونمند تغییرات اجتماعی ، برطرف کننده ضعف و اندوه جامعه ایمانی

و لا تهنوا و لا تحزنوا .. ان یمسکم قرح فقد مسّ القوم قرح مثله و تلک الایام ن

بنابر اینکه «فقد مسّ القوم»، درباره شکست مشرکان در جنگ بدر باشد، خداوند برای از بین بردن اندوه و ضعف مؤمنان، پیروزی آنان را در جنگ بدر یادآوری کرده و همه را (چه شکست و چه پیروزی) برخاسته از مشیت خویش دانسته است.

10 - شکست ها و پیروزی ها (تغییرات اجتماعی) ، دارای گردش قانونمند و هدفدار

و تلک الایام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا و یتخذ منکم شهداء

جمله «و لیعلم الله ..» و آنچه بر آن عطف شده، یعنی «یتخذ» و «لیمحص» و «یمحق»، اهدافی است که خداوند برای «نداولها» (گردش ایام و تغییرات اجتماعی) بیان داشته و فعلی هدفدار، حکایت از قانونمندی آن دارد.

12 - گردش شکست و پیروزی بین جبهه حق و باطل ، عرصه و زمینه مناسبی برای ظهور ایمان مؤمنان

و تلک الایام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا

در برداشت فوق، «و لیعلم» به معنای «لیحقق» (تا به وجود آورد) گرفته شده است، چون علم خداوند به اشیا، همان تحقق اشیاست؛ بنابراین علم خداوند به ایمان مؤمنان، تحقق ایمان آنان است. و چون فرض شده است که آنان ایمان دارند (امنوا، با صیغه ماضی)، مراد از تحقق ایمان ظهور آن خواهد بود.

17 - برگرفتن ناظران و گواهانی نخبه از میان مردم ، بر شکست ها و پیروزی ها بر اساس مشیت خداوند است .

و یتخذ منکم شهداء

18 - منزلت والای گواهان بر حوادث تاریخی (شکست ها و پیروزی های مسلمانان) و بیانگران علل آن حوادث

و یتخذ منکم شهداء

چون در آیه شریفه متعلق شهادت ذکر نشده، می توان به قرینه آیات قبل - که علل حوادث تاریخی را تحلیل کرده است - چنین احتمال داد که مراد از شهیدان، گواهان شکستها و پیروزیهای مسلمانان باشند تا گواهی دهند آنجا که از خدا و رسولش پیروی شد و تقوای رعایت گردید، مسلمانان پیروز شدند و آنجا که بر خود اعتماد کردند و از خداوند غافل شدند و بی تقوایی و بی صبری پیشه کردند، شکست خوردند.

24 - پیروزی ظالمین در پیکار با مؤمنان ، دلیل محبوبیت آنها نزد خداوند نیست .

و لاتهنوا .. و لیعلم الله الذین امنوا ... و الله لایحب الظالمین

بنابر اینکه مراد از ظالمان، همان پیروزمندان جنگ احد باشد، خداوند به مؤمنان یادآور می‌شود که پیروزی مشرکان، حاکی از محبت الهی به ایشان نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 141 - 6

6 - شکست و پیروزی در جنگ، وسیله ای برای نابودی تدریجی کافران

نداولها بین الناس... و لیمحص الله الذین امنوا و یمحق الکافرین

«محق»، به معنی نابودی تدریجی است. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 8

8 - توجه به ولایت الهی و اعتقاد به یاری حتمی خداوند، از عوامل تقویت روحیه اهل ایمان در هنگامه های دشوار و نبرد با دشمنان

بل الله مولیکم و هو خیر التاصرین

ص: 347

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 13، 14، 9، 3، 1

1 - وعده الهی به نصرت و یاری پیکارگران مؤمن ، در رویارویی و نبرد با دشمنان دین

و لقد صدقکم اللّٰه وعده اذ تحسّونهم باذنه

جمله «و لقد صدقکم اللّٰه وعده»، حاکی از این است که خداوند از پیش سرکوبی دشمنان و پیروزی مؤمنان را وعده داده بود.

3 - تحقق وعده الهی به نصرت و پیروزی پیکارگران احد ، آنگاه که در آغاز نبرد ، مشرکان را تا آستانه انقراض کشتند .

و لقد صدقکم اللّٰه وعده اذ تحسّونهم باذنه

«اذ تحسّونهم» متعلق به «و لقد صدقکم اللّٰه» است ؛ یعنی بیان زمان تحقق وعده الهی است. و «تحسّونهم» از ماده «حَسَّ» به معنای کشتن تا حد انقراض و نابودی است.

9 - تحقق وعده الهی به پیروزی جامعه ایمانی در گرو اتحاد صفوف ، پایداری و پیروی آنان از رهبری

و لقد صدقکم اللّٰه وعده ... حتّٰی اذا فسلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

13 - استواری در نبرد ، اتحاد و یکدلی رزمجویان و پیروی از دستورات رهبران الهی ، عامل جلب اذن خداوند برای پیروزی بر دشمن

اذ تحسّونهم باذنه حتّٰی اذا فسلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

کلمه «باذنه» بیانگر این است که پیروزیها در گرو اذن خداوند است و از اینکه مسلمانان در مرحله اول، یعنی قبل از اختلاف و سستی و سرپیچی، مأذون به پیروزی شدند و آنگاه که سستی کردند و اختلاف ورزیدند و سرپیچی نمودند، اذن به پیروزی برداشته شد، معلوم می شود اذن الهی به پیروزی، دایره مدار عملکرد رزمجویان خواهد بود.

14 - پیروزی جامعه ایمانی بر دشمنان خویش ، برخاسته از اراده الهی

من معد ما اریکم ما تحبّون

فاعل در «اری» خداوند است ؛ و منظور از «ما» در «ما تحبّون»، پیروزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 153 - 10

10 - تلاش مستمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای جلوگیری از شکست مسلمانان در کارزار احد

و الرسول يدعوكم في اخريكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 26

26 - پیروزی و فتح یا شکست و شهادت مسلمانان ، نشانه حقانیت و یا باطل بودن اسلام نیست .

ظنّ الجاهليّه .. يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 2،4

2 - ضربه و مصیبت وارده بر کافران در جنگ بدر ، دو برابر مصیبتی که بر پیکارگران مؤمن در جنگ احد وارد شد .

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتّم مثلیها

بسیاری از مفسران گفته اند که مراد از «اصبتّم مثلیها» (دو چندان مصیبتی که دیدید، بر کافران وارد کردید) مصیبتی است

ص: 348

که مؤمنان در پیکار بدر بر مشرکان تحمیل کردند. این برداشت را روایت مذکور در فیش شماره 12 تأیید می کند.

4- یادآوری خاطره پیروزی مسلمانان در پیکار بدر ، التیام بخش رنج و آثار روحی دردناک شکست نبرد احد

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها

جمله «قد اصبتم مثلها»، که اشاره به پیروزی بزرگ مسلمانان در بدر است، بدان جهت ایراد شده که با یاد آن خاطره بزرگ، مسلمانان مصیبت احد را در مقایسه با پیروزی بدر کوچک شمرند و در نتیجه، رنج مصیبت احد را نادیده انگارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 179 - 6

6- سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتّی یمیز الخبیث من الطّیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 194 - 11

11- نوید الهی به سرافرازی خردمندان مؤمن و پیروزی آنان بر دشمنان دین

ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

«یوم القیمه»، ظرف برای «لا تخزنا» است. بنابراین مراد از «ما وعدتنا»، نویدهای دنیوی خواهد بود که از مصادیق روشن آن به قرینه «لا تخزنا»، خوار نگشتن در دنیا است؛ و این نوید برای مؤمنان تنها با پیروزی بر دشمنان دین تحقق می یابد.

2- آثار اعلام پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 81 - 7

7- اعلام پیروزی قطعی حق بر باطل ، مایه امید مؤمنان و یأس مشرکان و باطل گرایان

و قل جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل کان زهوقاً

اعلام صریح بر شکست قطعی باطل، در پی بیان تلاشهای کافران جهت اخراج پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مکه، می تواند برای تقویت بنیه روانی مؤمنان و ایجاد یأس در دل مشرکان باشد.

3- آثار ایمان به پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 2

2- ایمان به پیروزی راه ایمان و شکست نهایی کافران، مقتضی صلابت و جدیت مؤمنان در نبرد با جبهه کفر

الذین كفروا... أضلّ أعمالهم... فإذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب

فاء در «فإذا لقيتم» مفید ترتب و نتیجه است؛ یعنی، اکنون که دانستید تلاش کافران بی ثمر خواهد ماند (أضلّ أعمالهم) و

ص: 349

فرجام مؤمنان به صلاح خواهد گرایید (أصلح بالهم) پس دلگرم باشید و با یقین به پیروزی نبرد کنید (فإذا لقيتم.. فضرِب الرقاب).

4- آثار پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 141 - 1

1 - شکست و پیروزی مؤمنان در جنگ با کافران ، عاملی برای خالص سازی مؤمنان

و تلك الايام نداولها .. و ليمحص الله الذين امنوا

فعل «يَمْحِصُ» از مصدر «تَمْحِصُ» به معنای خالص کردن از ناخالصیها و نقصهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 11

11 - جامعه ایمانی در معرض خطر سستی ، تفرقه و سرپیچی از رهبری صالح خویش ، پس از نیل به پیروزی

حتی اذا فشلتم .. من بعد ما اريكم ما تحبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 12

12 - رفع ناراحتی مسلمانان به جهت شهادت هفتاد نفر در جنگ احد ، با تذکر به این که آنان در جنگ بدر ، هفتاد نفر از دشمنان را کشته و هفتاد نفر را اسیر کردند .

اولمّا اصابتكم مصيبه قد اصبتم مثلها

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: كان المسلمون قد اصابوا ببدر مائه و اربعين رجلا قتلوا سبعين رجلا و اسروا سبعين فلما كان يوم احد اصيب من المسلمين سبعون رجلا قال: فاغتموا بذلك فانزل الله تبارك و تعالى: «اولمّا اصابتكم .. مثلها».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 205، ح 151؛ نورالثقلین، ج 1، ص 408، ح 426.

5- آثار پیروزی اصحاب فیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نظام زندگانی قریش و شیوه امرار معاش آنان - در صورت پیروزی ابرهه - از هم می پاشید .

لایلف قریش

ص: 350

6- آثار پیروزی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 8

8- رهایی از ستم و دستیابی امت ها به پیروزی ، مقدمه آزمون آنان از سوی خداوند

و لقد نجّينا بني إسرائيل . . . ما فيه بلؤا مبین

از ترتب آزمایش بر آزادی بنی اسرائیل ، مطلب بالا استفاده می شود.

7- آثار پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 6

6- فرعونیان نجات و بقای خود را در گرو غلبه ساحران بر موسی (ع) در صحنه مقابله می دانستند .

وقد أفلح اليوم من استعلی

8- آثار پیروزی در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 141 - 6

6- شکست و پیروزی در جنگ ، وسیله ای برای نابودی تدریجی کافران

نداولها بین الناس . . . ولیمحصّ الله الذّین امنوا و یمحقّ الکافرین

«محق»، به معنی نابودی تدریجی است. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 4

4- سرزمین ها و اموال و خانه های دشمن ، غنایمی هستند که در صورت پیروزی مسلمانان ، به تصاحب آنان در می آید .

و أورثکم أرضهم و دیرهم و أموالهم

9- آثار پیروزی در غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 14

14 - تحکیم بیشتر پایه های حاکمیت دین در جزیره العرب ، در پرتو جهاد و پیروزی مؤمنان در جنگ تبوک

يعتذرون اليكم اذا رجعتم اليهم

با توجه به اینکه این آیات در زمینه جنگ تبوک است که به پیروزی مسلمانان انجامید و از اینکه خداوند می فرماید پس از بازگشت از این جنگ پیروز، متخلفان به عذرخواهی روی خواهند آورد می توان گفت که این نبود مگر به خاطر ذلت و ضعفی

ص: 351

که در خود احساس می کردند و قدرتی که در مؤمنان می دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 2

2- قرار گرفتن متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) در موضع ضعف و ذلت ، پس از بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جهاد

سیحلفون بالله لکم إذا انقلبتم

10- آثار پیروزی در غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 9

9- فتح خیبر ، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی ، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فجعل لکم هذه و کفّ أیدی الناس عنکم

«هذه» اشاره به فتح و غنایم خیبر دارد و «کفّ..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 18

18- فتح خیبر ، پیش درآمدی بر حضور بی دغدغه مسلمانان در « عمره القضا » *

فجعل من دون ذلک فتحاً قریباً

برداشت بالا بدان احتمال است که «فتحاً قریباً» نظر به فتح خیبر داشته باشد؛ زیرا این فتح، موقعیت مسلمانان را در منطقه تثبیت کرد و در دل مشرکان رعب آفرید؛ تا پیمان حدیبیه را نشکنند و محیط مکه را برای مسلمانان خالی گذارند که اینان بدون دغدغه، مراسم عمره به جای آورند.

11- آثار پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 6,8

6- پیروزی رومیان بر ایرانیان، عامل سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد.

و یومئذ یفرح المؤمنون

8- شکست و پیروزی روم، امری سرنوشت ساز برای مؤمنان و مشرکان عصر بعثت بوده است.

و یومئذ یفرح المؤمنون

بیان شکست رومیان مسیحی در برابر ایرانیان و نیز پیشگویی شکست ایرانیان از رومیان و سرور و فرح مؤمنان از پیروزی رومیان، حکایت از این می کند که چنین تحولاتی برای گروه های یاد شده، مهم و سرنوشت ساز بوده است.

ص: 352

12- آثار پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 1

1 - پیروزی و موفقیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، برای متخلفان از جنگ (منافقان) اندوه بار بود .

إن تصبک حسنه تسؤهم

13- آثار پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 2 - 4

4 - پیروزی مسلمانان عصر بعثت بر مکه و فتح آن ، زمینه ساز مسلمان شدن جمعیت های فراوانی از مردم آن زمان

إذا جاء نصر الله و الفتح . و رأیت الناس یدخلون فی دین الله أفواجا

14- آثار پیروزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 7

7 - شرک پیشگان صدر اسلام در صورت پیروزی بر مسلمانان ، از زیر پا گذاشتن حقوق خویشاوندی و شکستن پیمان ، باکی نداشتند .

و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلا و لاذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 4

4 - « عن أبی جعفر (ع) . . . و قوله « و ما أضلنا إلا المجرمون » یعنی المشرکین الذین اقتدوا بهم هؤلاء فاتبعوهم علی شرکهم و هم قوم محمد (صلی الله علیه و آله) لیس فیهم من اليهود و النصارى أحد . . . و قولهم « و ما أضلنا إلا المجرمون » إذ دعونا إلی سبیلهم . . .

از امام باقر(ع) در باره سخن خداوند «و ما أضلنا إلا المجرمون» روایت شده که فرمود: این مجرمان همان مشرکانی بودند که گمراهان به آنها اقتدا کردند و در شرکشان از آنان پیروی نمودند و آنان گروهی از امت محمد(صلی الله علیه و آله) بودند و در بین آنان احدی از یهود و نصارا نبود . . . و سخن آنان «و ما أضلنا إلا المجرمون» بدین معنا است که آن گاه که آنان ما را به راه خودشان دعوت کردند».

15- آثار پيروي مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 10 - 9

ص: 353

9- عناصر سست ایمانِ عافیت طلب ، با مشاهده پیروزی مؤمنان ، مدعی همراهی دیرینه با مؤمنان اند .

و لئن جاء نصر من ربك ليقولنَّ إنا كنا معكم

16- آرزوی پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 8

8- آرمان غلبه قوانین حق (دین اسلام) بر سایر ادیان و قوانین جهان ، آرمانی بس بزرگ

أرسل ... ليظهره على الدين كله

از این که خداوند، غلبه اسلام بر سایر ادیان را به عنوان هدف عالی فرستادن رسول بیان داشته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

17- ادعای پیروزی عبدالله بن ابی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 5

5 - سردمدار منافقین (عبدالله بن ابی) ، خود را عزیز و پیروزمند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ذلیل و شکست خورده می پنداشت .

ليخرجنَّ الأعزَّ منها الأذلَّ

18- اسیرگیری قبل از پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 14

14 - اسیر گرفتن از دشمن قبل از سرکوبی کامل آنان ، زمینه ساز شکست و خلاف حکمت و مصلحت

ما كان لنبي . . . والله عزيز حكيم

تذکر به عزت و حکمت خداوند پس از نهمی وی از اسیر گرفتن قبل از تحکیم موقعیت، اشاره به این حقیقت دارد که تخلف از آن نهمی خلاف مصلحت و زمینه ساز شکست می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تقدیر و قضای الهی بر پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، مانع شکست مسلمانان ، علی رغم تحقق مقتضی آن (گرفتن اسیر پیش از سرکوبی کامل دشمن)

لولا کتب ... عذاب عظیم

7 - روی آوری رزمندگان اسلام به اسیر گرفتن از دشمن پیش از سرکوبی کامل آنان گناهی بزرگ است .

لمسکم فیما أخذتم عذاب عظیم

ص: 354

از اینکه گرفتن اسیر اقتضای عذاب بزرگ دارد، معلوم می شود این گناه، بزرگ است.

19- اطمینان

به پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 39 - 2

2- اطمینان فرعون و درباریان او به غلبه ساحران کارآموده بر موسی (ع)

وقیل للناس هل أنتم مجتمعون

دعوت از مردم، می تواند نشانگر اطمینان فرعونیان به پیروزی ساحران باشد. گفتنی است که تعبیری چون: «لعلنا» و «إن كانوا» - که بیانگر نوعی تردید بوده و در آیه بعدی آمده است - شگردی تبلیغی برای تهییج ساحران بود تا آنان توان خویش را در این راه به کار گیرند.

20- اعلام پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 1

1- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اعلام غلبه حتمی حق و اضمحلال قطعی باطل ، به مشرکان مکه

وقل جاء الحقّ وزهق البطل

21- امتحان با پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 179 - 6

6 - سختی ها ، مصیبت ها و جنگ ها (شکست ها و پیروزی ها) ، وسایل آزمایش الهی برای بندگان

حتّی یمیز الخبیث من الطّیب

به مقتضای ارتباط میان این آیه و آیات پیشین، از وسایل آزمایش الهی، همان نبردها مشکلات آن است ؛ چنانچه در نبرد احد پیش آمد.

22- امیدواری به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 11

11 - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ ، امری لازم و کارآمد

وَأُخْرَىٰ تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

ص: 355

23- امیدواری به پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 1

1 - امیدواری فرعونیان به غلبه ساحران بر موسی (ع) و پیروی مردم از آنان

لعلنا نتبع السحره إن كانوا هم الغلبين

واژه «لعلّ» برای اظهار امید است.

24- اهمیت پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 10

10 - «عن ابی جعفر (ع) (فی قوله عزوجل): «هل تربصون بنا إلا إحدى الحسنيين» قال: اما موت فی طاعه الله و ادراك ظهور امام .

؛ ..

از امام باقر (ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عز و جل: «إحدى الحسنيين» فرمود: یا مرگ در راه خدا یا درک ظهور امام . . .».

25- اهمیت پیروزی غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 2

2 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر زیربنای گسترش توحید و نابودی شرک در سراسر جهان

یرید الله أن يحق الحق .. ليحق الحق و يبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یرید الله أن يحق الحق» در آیه قبل باشد. بر این مبنا می توان گفت مراد از «الحق» در آیه قبل خصوص پیروزی موعود در پیکار بدر است، و مقصود از «الحق» در آیه مورد بحث مطلق حق. بنابراین «یرید الله أن يحق الحق ...» چنین معنا می شود: خداوند با تقدیر پیروزی در جنگ بدر خواست حق را همواره به منصفه ظهور رساند و در سراسر جهان استوار سازد.

26- ایمان با پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 29 - 1

1 - ایمان آوردن کافران ، پس از مشاهده پیروزی مؤمنان و نزول عذاب ، غیرقابل پذیرش است .

ص: 356

قل يوم الفتح لاينفع الذين كفروا ايمانهم

بنابراین که «یوم الفتح» نظر به نصرت دنیوی مؤمنان داشته باشد، آیه، ناظر به نزول عذاب استیصال و به پیروزی قطعی رسیدن مؤمنان خواهد بود.

27- ایمان به پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 2

2- توجه به قاهر بودن خدا، مقتضی اطمینان به غلبه حق و پایداری در برابر هجوم کافران علیه دین

فاصبر علی ما یقولون

«فاء» در «فاصبر» لزوم صبر را متفرع بر مطالب آیات پیشین کرده است. در آن آیات، از قدرت الهی بر نابودی کافران و نیز اعاده آنان در قیامت برای حساب رسی، سخن به میان آمده است.

28- ایمان به پیروزی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 8

8- باور و ایمان به شکست ناپذیری و حکیم بودن خداوند، زمینه ساز توکل و اتکا بر وی

و من یتوکل علی الله فان الله عزیز حکیم

آوردن جمله «فان الله ..» به جای جواب شرط و یادآوری عزت و حکمت مطلق الهی، اهدافی را تعقیب می کند که از جمله آنها ایجاد روح توکل در مؤمنان به خداوند است. یعنی اگر خداوند را عزیز و حکیم بدانید بر او توکل خواهید کرد.

29- ایمان به پیروزی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 13

13- توجه و باور به پیروزی اهل تقوا، زمینه ساز پیشه ساختن صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه تقوا و ایمان

فاصبر إن العقبه للمتقین

30- بشارت به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 9

9- شعيب (ع)، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

ص: 357

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 2، 1

1 - نقش ملائکه در جنگ بدر ، تنها بشارت به پیروزی و اطمینان دادن به مؤمنان بود ، و نه اقدامی عملی در قتل مشرکان .

و ما جعله الله إلا بشری و لتطمئن به قلوبکم

ضمیر در «جعله» و «به» به امداد که از «أنی ممدکم» استفاده می شود، بر می گردد و کلمه «بشری» مفعول له برای «جعل» است.

2 - قلب های مجاهدان بدر تا پیش از بشارت پیروزی ، آکنده از اضطراب و پریشانی بود .

لتطمئن به قلوبکم

واژه اطمینان به معنای آرامش خاطر پس از اضطراب و پریشانی خاطر است. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 5

5 - پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

31- بشارت به پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 11

11 - نوید خداوند به ظهور و پیشرفت و پیروزی قریب الوقوع اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علم رغم استهزای کافران صدر اسلام

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به یتستهزءون

مراد از «یأتیهم أنبؤا ما كانوا» می تواند تحقق اموری مانند پیروزی اسلام باشد که کفار آن را به مسخره گرفته و تکذیب می کردند.

32- بشارت پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 7

7 - خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان ، در صورت درگیر شدن با آنان ، نوید داد .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم . . . و ينصرکم عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

10- غلبه ایمان بر کفر و موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت ، از نوید ها و بشارت های خداوند به آن حضرت

فاصبر إن العقبه للمتقين

بیان پیروزی اهل ایمان و از میان رفتن کفرپیشگان در شرح داستان نوح(ع) می رساند که مصداق مورد نظر برای «العاقبه» (فرجام نیک) پیروزی ایمان بر کفر است و از آن جا که خطاب متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، جمله فوق ناظر به پیروزی اسلام بر کفر و موفقیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 11

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدراسلام

و من الناس من یجدل.. .. ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 5

5 - خداوند ، مؤمنان را به فتوحات و غنائمی علاوه بر فتح خیبر و غنائم آن ، نوید داد .

وعدکم اللّٰه مغانم کثیره تأخذونها فعجل لکم هذه

در صورتی که «هذه» به فتح خیبر اشاره داشته باشد؛ واژه «عجل» می رساند که فتح خیبر، پیش درآمد فتح های دیگر و غنائم فزون تری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 41

41- نوید الهی به مؤمنان صدراسلام ، نسبت به پیروزی شگفت آور و روزافزون آنان

کزرع أخرج شطه فازره... لیغیظ بهم الکفار

این آیات، در طلعه پیروزی های مسلمانان نازل شده و بشارت پیروزی های فزون تر را به مسلمانان داده است.

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أفلا یرون أنّا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن - به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است - کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرات مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

ص: 359

34- بشارت پیروزی بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 5

5- بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين . . . وإنّ جندنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه - که در شرایط دوران مکه نازل شده است - در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

35- بشارت پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 17 - 17

17- نوید خداوند به پیروزی حق و استقرار آن در زمین و شکست باطل و رخت بر بستن آن

فأما الزبد فيذهب جفاءً و أما ما ينفع الناس فيمكث في الأرض

36- بشارت پیروزی غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 13

13 - تحقق نوید الهی به فتح خیبر ، معجزه ای هدایتگر برای مؤمنان

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ . . . وَ لَتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

37- بشارت پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 11

11- نوید فتح و پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، به شکست و نابودی از جانب خداوند

بل نقذف بالحقّ. .. و لكم الويل ممّا تصفون

از لحن و آهنگ آیه شریفه - با توجه به این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل حق درگیر با مشرکان حق ستیز بوده اند - استفاده می شود که این آیه در صدد دادن بشارت پیروزی، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. هم چنین تهدید و اخطار به مشرکان به شکست و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 173 - 5

5 - بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

ص: 360

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين . . . وإنّ جنودنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه - که در شرایط دوران مکه نازل شده است - در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 5 - 1

1 - بشارت به پیروزی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بر کافران

فستبصر

آیه شریفه، بشارت و تهدید است؛ بشارت پیروزی پیامبر اسلام (فستبصر) و تهدید کافران به شکست و نابودی (و یبصرون).

38- بشارت پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 3

3 - خداوند پیش از وقوع نبرد، تسلط مسلمانان بر یهودیان را بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت داد .

فإما تتقنهم فی الحرب

برداشت فوق مبتنی بر مطالبی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

39- بشارت پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 4

4- خداوند ، مسلمانان صدراسلام را به پیروزی حتمی و شکست جبهه دشمن ، نوید داد .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

40- بشارت پیروزی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 5

5- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دگرگون ساختن وضع مکه و غلبه دادن توحید و ایمان بر شرک و کفر (به هنگام

ص: 361

بازگرداندن مجدد وی به آن شهر)

لرآدک إلی معاد

«معاد» در آیه، نکره موصوفه است که صفت آن حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لرآدک إلی معاد غیر ما هو الآن؛ ترا به شهری بازمی گرداند که وضع آن غیر از وضعی باشد که الآن دارد». بنابراین تعبیر یاد شده به بازگشت فاتحانه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مکه و دگرگون شدن اوضاع آن شهر با ورود آن حضرت اشاره دارد.

41- بشارت پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 11

11- نوید فتح و پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تهدید مشرکان ، به شکست و نابودی از جانب خداوند

بل نقذف بالحقّ. . . و لكم الویل ممّا تصفون

از لحن و آهنگ آیه شریفه - با توجه به این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل حق درگیر با مشرکان حق ستیز بوده اند - استفاده می شود که این آیه در صدد دادن بشارت پیروزی، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است. هم چنین تهدید و اخطار به مشرکان به شکست و نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 5

5- بشارت و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در خصوص پیروزی نهایی آنان بر کافران و مشرکان

و لقد سبقتم کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . و إنّ جنودنا لهم الغلبون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیات شریفه - که در شرایط دوران مکه نازل شده است - در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت و نیز بشارت پیروزی به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 7 - 5

5- بشارت خداوند به پیروزی و سعادت مندی مؤمنان و تهدید او نسبت به شکست و بدبختی کافران

إنّ ربّک هو أعلم بمن ضلّ عن سبیلہ و هو أعلم بالمهتدین

بنابر گفته مفسران، این آیه متضمن وعده و وعید است.

42- بیمار دلان مدینه و وعده پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 5

5 - منافقان و بیمار دلان مدینه ، وعده خدا و پیامبر را بر پیروزی ، فریب و خدعه ای بیش نمی دانستند .

و إذ يقول المنفقون و الذين في قلوبهم مرض ما وعدنا الله ورسوله إلا غرورًا

ص: 362

43- پاداش پیروزی در راه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 24

24 - کسب پیروزی در راه خدا، همانند تحمل مشکلات، عمل صالح و دارای اجر است.

ذلک بأنهم لا یصیبهم... ولا ینالون من عدو نیلا إلا کتب لهم به عمل صلح إن اللّٰه

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از جمله «لا ینالون من عدو نیلا» می تواند دستیابی به پیروزی بر دشمن باشد.

44- پیروزی اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 28 - 6

6 - قیامت، روز فتح و پیروزی ایمان بر کفر است.

و یقولون متی هذا الفتح

در صورتی که مراد از «الفتح» روز قیامت باشد، نکته یاد شده، به دست می آید.

45- پیروزی ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 7

7- شریعت ها و ادیان توحیدی، در برابر دین ستیزان، استوارتر از کوه، پایدار و جاودانه خواهند ماند.

فیقول الذین ظلموا ربّنا آخّرنّا... نجب دعوتک و نتّبع الرسل... و قد مکروا... و

از اینکه خداوند فرمود: مکر و نقشه های ستمگران در برابر نیروی حق و رسولان الهی، هر چند در قدرت و توانمندی کوه شکن باشد، مؤثر نخواهد بود، به دست می آید که ادیان توحیدی و شرایع رسولان الهی استوارتر از کوه بوده و پایدار و ضربه ناپذیرند.

46- پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - ناتوانی یهود و نصارا از مغلوب ساختن و نابود کردن اسلام ، در پرتو تبلیغات بی امان خویش

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم و یأیی الله إلا أن یتم نوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 363

7 - تاریخ بشریت ، در آینده ، شاهد شکست تمامی ادیان و پیروزی و حاکمیت دین اسلام خواهد بود .

هو الذی ارسل رسوله .. لیظهره علی الدین کله

خداوند در آیه فوق از پیروزی قطعی اسلام بر تمام ادیان جهان، خبر داده و پیشگویی کرد و چون چنین چیزی در دوران رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) اتفاق نیفتاد به دست می آید که این پیروزی مربوط به آینده تاریخ بشریت است.

8 - تعلق اراده الهی در غلبه یافتن دین حق (اسلام) بر دیگر ادیان جهان، علی رغم کراهت مشرکان

و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 16

16 - پیروزی پیاپی اسلام بر کفر، نمودی از قدرت الهی بر تحقق اراده خویش و نصرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الله علی کل شیء قدیر .. فقد نصره الله ... و جعل کلمه الذین کفروا السفلی و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 2، 1

1- صدور فرمان پیروزی اسلام و توحید و خذلان شرک و مشرکان از جانب خداوند

أتی أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه و تعلی عما یشرکون

برداشت فوق، بر این اساس است که «أمر» به معنای فرمان باشد؛ اما اینکه فرمان در باره چه چیزی است، ذیل آیه (سبحانه و تعالی عما یشرکون) می تواند قرینه باشد بر اینکه آن امر در باره شرک و شکست و خذلان آن و پیروزی توحید است.

2- مسلمانان صدر اسلام، خواهان تحقق زودرس وعده خدا در مورد غلبه اسلام و توحید بودند .

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

در مورد مخاطب «لا تستعجلوه» دو احتمال وجود دارد: اول آنکه تعجیل از جانب مسلمانان صورت می گرفته و دیگر آنکه مشرکان خواهان شتاب در تحقق وعده های الهی (عذاب، یا غلبه توحید، یا قیامت) بودند. برداشت فوق بر مبنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پیشگویی قرآن از پیروزی اسلام و مرگ سران شرک و کفر، قبل از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفاین متّ فهم الخلدون

همزه در «أفاین» استفهام انکاری و متضمن معنای نفی است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پیامبر) صلی الله علیه و آله)) «بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی

ص: 364

است که جمله «أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 11

11 - پیشگویی قرآن به شکست جبهه کفر و شرک و پیروزی فراگیر و گسترده جبهه توحید و اسلام در عصر بعثت

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 6

6- محمد (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالت جهانی و پیروز بر همه مکاتب و ادیان

ليظهره على الدين كله .. محمد رسول الله

از این که خداوند، پس از وعده به غلبه اسلام بر تمامی ادیان نام شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مطرح ساخته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

47- پیروزی امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 5

5 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « يقول أهلك ما لا لبداً » قال : هو عمرو بن عبدود حين عرض عليه علي بن أبي طالب (ع) الإسلام يوم الخندق وقال : فأين ما أنفقت فيكم ما لا لبداً و كان أنفق ما لا في الصدّ عن سبيل الله فقتله علي (ع) ;

امام باقر (ع) درباره سخن خداوند «يقول أهلك ما لا لبداً» روایت شده که فرمود: گوینده این سخن عمرو بن عبدود بود، آن زمان که حضرت علی بن ابی طالب (ع) در روز [غزوه] خندق، اسلام را بر او عرضه کرد؛ وی گفت: کجا رفت آن اموال زیادی که در مورد شما خرج کردم؟ و او اموال [زیادی] را در راه جلوگیری از راه خدا صرف کرده بود پس حضرت علی (ع) او را کشت».

48- پیروزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 18

18 - آیاتی از قرآن در تشریح و سرگذشت انبیای پیشین و صبر و مقاومت و پیروزی آنها قبل از سوره انعام بر پیامبر خدا نازل شده است.

فصبروا علی ما کذبوا .. و لقد جاءک من نبی المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 7، 1

1- دعا و درخواست پیروزی انبیا از خداوند ، به دنبال تهدید شدنشان از سوی اقوام کافر

ص: 365

وقال الذين كفروا لرسلمهم لنخرجنكم . . . واستفتحوا

مرجع ضمير «استفتحوا» می تواند «رسل» و می تواند «رسل» و «الذین کفروا» باشد. برداشت فوق بنابر احتمال اول است.

7- درخواست انبیا برای غلبه بر کافران اقوام خویش ، به اجابت رسید و آنان هلاک و نابود شدند .

واستفتحوا و خاب کلّ جبار عنید

عبارت «و خاب کلّ جبار عنید» می تواند به منزله بیان اجابت درخواست پیروزی انبیا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 7

7 - خداوند ، کافران حاکم پیش از اسلام را ، شکست داد و پیامبران و مؤمنان نیکوکار را ، پیروز کرده و جایگزین آنان در سطح زمین قرار داد .

وعد الله الذین ءامنوا . . . کما استخلف الذین من قبلهم

49- پیروزی ایرانیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 3 - 2

2- پیشگویی قرآن ، درباره پیروزی قریب الوقوع رومیان شکست خورده بر ایرانیان پیروز

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 1

1 - پیشگویی قرآن در مورد پیروزی رومیان بر ایرانیان فاتح ، در خلال زمانی اندک (سه تا ده سال)

فی بضع سنین

کلمه «بضع» بر عددی اطلاق می شود که از سه بالاتر و از ده کمتر باشد (لسان العرب).

50- پیروزی بر باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 17

17 - پیروزی حق بر باطل ، در گرو کوشش و تلاش صاحبان حق *

فاذا دخلتموه فانکم غلبون

ص: 366

51- پیروزی بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 12

12 - خودسازی و پاک شدن از گناهان و پیروزی بر دشمنان دین ، از اهداف انبیا و همگامان با ایشان

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا .. وَانصِرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 12

12 - پیروزی بر دشمنان دین ، خواسته و آرمان جامعه ایمانی

من بعد ما اربکم ما تحبّون

مراد از «ما تحبّون» (آنچه آرزوی شما بود)، پیروزی بر دشمن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 20

20 - توکل بر خداوند ، کارساز در پیروزی مؤمنان بر دشمنان خویش

فانکم غلبون و علی الله فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 18

18 - سیطره و تسلط بر حریفان ، همواره نشانه کامیابی نهایی نیست .

فقتله فاصبح من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 7

7 - خداوند ، مؤمنان متوکل بر وی را بر دشمنانشان پیروز و کارهای آنان را حکیمانه سامان خواهد بخشید .

و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

جواب شرط «و من يتوكل على الله» حذف شده و جمله «فان الله . . .» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که تقدیر جمله چنین است:
و من يتوكل على الله ي-----نصره و يحكم أمره ف--ان الله ... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 5

5 - وحدت و الفت قلبی میان افراد جامعه ، زمینه ساز پیروزی آنان در مبارزه با دشمنان خویش

هو الذی أیدک بنصره و بالمؤمنین . و ألف بین قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 5

5 - پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

ص: 367

إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَبْرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نومیدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 11

11 - پیروزی بر دشمنان ، وابسته به اراده و اذن خداوند است .

فَإِنْ يَكُنْ . . . بِإِذْنِ اللَّهِ

52- پیروزی بر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 5

5 - تنها خداوند شایسته آن است که برای درخواست یاری و پیروزی بر دشمنان دین به پیشگاه او روی آورد .

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ . . . وَ مَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 3

3 - پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فَاثْبُتُوا وَ اذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

«لعلکم» علاوه بر اینکه متعلق بر «اذکروا الله» است، می تواند متعلق به «فاثبتوا» نیز باشد. در این صورت مراد از «فلاح»، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 15

15 - پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از سرکوبی کامل دشمن ، امری حکیمانه و موجب پیروزی دشمنان دین است .

ما کان لنبی . . . و الله عزیز حکیم

توصیف خداوند به عزتمندی و کاردانی پس از تأکید بر حرمت گرفتن اسیر پیش از سرکوبی دشمن، اشاره به این دارد که این حکم، حکمی حکیمانه است و اجرای آن زمینه ساز عزتمندی و پیروزی مسلمانان است.

53- پیروزی بر دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 4 - 11، 3، 2

2 - پندار بدکاران در سیطره و غلبه بر دین خدا، پنداری خام و باطل است .

ص: 368

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا

بنابراین احتمال که مراد از «سبقت از خدا»، پشت سر نهادن دین خدا باشد که کنایه از مغلوب ساختن آن است، نکته بالا قابل استفاده است.

3 - پندار کافران در غلبه بر دین خدا، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا

به قرینه آیات قبل که در آنها از مدعیان ایمان و پندارشان سخن گفته شده است، مراد از «يعملون السيئات» می تواند «کافران» باشد.

11 - قضاوت کافران درباره غلبه شان بر دین خدا، مبتنی بر وهم و خیال و قضاوت ناشایست بود .

أم حسب الذين يعملون السيئات أن يسبقونا ساء ما يحكمون

54- پیروزی بر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 16

16 - پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران ، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

55- پیروزی بر فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 14

14 - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. يأخذوا بأحسنها سأوريكم دار الفسقين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «ساوریکم» جواب فعل امر «فخذها بقوه و أمر قولک يأخذوا» باشد ; یعنی: «إن تاخذها و يأخذوا سأوريكم دار الفسقين» قابل ذکر است که مجزوم نشدن «اوریکم»، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود «سین» است.

56- پیروزی بر قدرت برتر

3 - یک گروه بیست نفری اهل ایمان باید بر یک گروه دویست نفری اهل کفر و لشکر صد نفری مؤمنان باید بر لشکر هزار نفری اهل کفر پیروز شود .

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

جمله های «یغلبوا مائتین» و «یغلبوا ألفا» خبری هستند. ولی مراد از آن به دلیل «الئن خفف اللّٰه عنکم» در آیه بعد

معنایی دستوری است. زیرا تخفیف در محدوده تکالیف و دستورات مطرح است. بنابراین «یغلبوا ...» یعنی باید مقاومت کنید و پیروز شوید.

4- اهل ایمان موظف به پایداری در برابر لشکریان کفر تا پیروزی بر آنان؛ حتی در صورت ده برابر بودن نیروی انسانی کافران

حرض المؤمنین علی القتال إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

تغییر نکردن نسبت در دو فراز یاد شده، یعنی بیست در مقابل دویست و صد در مقابل هزار، بیانگر این است که ضرورت مقاومت مخصوص بیست و دویست نفر نیست، بلکه تحقق نسبت (یک بر ده) ملاک حکم است.

5- پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

6- مؤمنان صدر اسلام در برهه ای از عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای استعداد و توان پیروز شدن بر لشکری تا ده برابر نفرات ایشان

إن یکن ... یغلبوا ألفا

چون در آیه بعد تخفیف در حکم جهاد و مقاومت را به تحقق ضعف تعلیل کرده است، معلوم می شود خداوند با توجه به توان و استعداد اهل ایمان بر آنان واجب کرده بود که در مقابل لشکری تا ده برابر خود مقاومت کنند.

57- پیروزی بر قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 6

6 - کافران مکه، در تلاش برای غلبه بر قرآن و پیام وحی

وقال الذین کفروا لاتسمعوا... لعلکم تغلبون

58- پیروزی بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 9

9- شعیب (ع)، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد.

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 3,4,8

3- یک گروه بیست نفری اهل ایمان باید بر یک گروه دویست نفری اهل کفر و لشکر صد نفری مؤمنان باید بر لشکر هزار نفری اهل کفر پیروز شود.

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

جمله های «یغلبوا مائتین» و «یغلبوا ألفا» خبری هستند. ولی مراد از آن به دلیل «الئن خفف الله عنکم» در آیه بعد

ص: 370

معنایی دستوری است. زیرا تخفیف در محدوده تکالیف و دستورات مطرح است. بنابراین «یغلبوا ...» یعنی باید مقاومت کنید و پیروز شوید.

4- اهل ایمان موظف به پایداری در برابر لشکریان کفر تا پیروزی بر آنان؛ حتی در صورت ده برابر بودن نیروی انسانی کافران

حرض المؤمنین علی القتال إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین

تغییر نکردن نسبت در دو فراز یاد شده، یعنی بیست در مقابل دویست و صد در مقابل هزار، بیانگر این است که ضرورت مقاومت مخصوص بیست و دویست نفر نیست، بلکه تحقق نسبت (یک بر ده) ملاک حکم است.

8- صبر و مقاومت در صحنه کارزار از عوامل مهم پیروزی مؤمنان بر کافران

إن یکن منکم عشرون صبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 9

9- لزوم پایداری صد مؤمن در برابر دویست کافر و هزار مؤمن در برابر دو هزار کافر تا تحقق پیروزی بر آنان

فإن یکن منکم مائه صابره یغلبوا مائتین و إن یکن منکم ألف یغلبوا الفین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 2

2- وعده خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر یاری کردن او و پیروز شدن آن حضرت در مبارزه با کافران حق ستیز

فاصبر إن وعد الله حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 10

10- شکست ناپذیری قرآن، در برابر معارضه ها و موضع گیری های خصمانه کافران

إنّ الذین یلحدون... إنّ الذین کفروا... و إنّ لکتاب عزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - سنت الهی در پیروز ساختن جبهه ایمان بر سپاه کفر ، دارای نمود های عینی در گذشته تاریخ

سنة الله التي قد خلت من قبل

59- پیروزی بر مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 7

7 - پیروزی مجاهدان در جنگ بدر دارای اهدافی والا و از جمله آزمایش اهل ایمان از سوی خداوند

و لیلی المؤمنین منه بلاء حسنا

ص: 371

«لیلی» عطف بر علتی محذوف همانند «لیمحق الکفرین» است و هر دو متعلق به «قتلهم» و «رمی» می باشد یعنی «و لكن الله قتلهم .
.. لكن الله رمی لیمحق الکفرین و لیلی المؤمنین» گفتنی است که در برداشت فوق «ابلاء» به معنای آزمودن گرفته شده است.

60- پیروزی بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 7

7 - امیدواری کافران مکه ، به پیروزی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از طریق ایجاد هیاهو و فضای ناآرام

وقال الذین کفروا لاتسمعوا .. و الغوا فیہ لعلکم تغلبون

61- پیروزی بر مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 18

18 - سیطره و تسلط بر حریفان ، همواره نشانه کامیابی نهایی نیست .

فقتله فاصبح من الخسرین

62- پیروزی بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 4

4 - پیروزی بر سپاه مشرکان قریش و یا تسلط بر کاروان تجاری آنان ، وعده خداوند به اهل ایمان

و إذ یعدکم الله إحدى الطائفتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 10

10 - پیروزی بر مشرکان ، وعده خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ثم صدقنهم الوعد

آیه شریفه در مقام دلداری به پیامبر اسلام است و خداوند با بیان جریان عمومی (وعده پیروزی همه پیامبران)، در واقع به آن حضرت نیز وعده پیروزی می دهد.

ص: 372

63- پیروزی بر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 45 - 2

2 - ناتوانی جبهه کفر با تجهیز تمامی امکانات ، برای غلبه بر اراده خداوند و جبهه ایمان

سیهزم الجمع و یولون الدبر

64- پیروزی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود ، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جاجای کره زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ . إِنَّ فِي هَذَا لَلْبَلَاغِ لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

65- پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 16

16 - پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران ، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 12

12 - آزمایش بنی اسرائیل ، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و يستخلفكم في الأرض فينظر كيف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 4

ص: 373

4- وجود فاصله میان نخستین شکست بنی اسرائیل و پیروزی آنان

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«ثم» دلالت بر تراخی و فاصله زمانی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 3

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری، از نعمت های بزرگ الهی بر ایشان بود.

ولقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما... و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

66- پیروزی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11- پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقوایبشگان مقاوم و صبور، بر کفرپیشگان است.

تلك من أنباء الغیب . . فاصبر إن العقبه للمتقین

67- پیروزی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 5

5 - امتیاز خواهی ساحران از فرعون، با قرار دادن پیروزی خود در هاله ای از ابهام

أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

تردید ساحران در پیروزی خود، فرعون را در وحشت از شکست فرو می برد و اشتیاق به پیروزی را به هر قیمت در وجود او مشتعل می ساخت. ساحران از این زمینه برای دست یافتن به امتیازات بیشتر سود جستند. گفتنی است که آیه 44 همین سوره - که در آن ساحران پس از مطمئن شدن به دریافت مزد از فرعون پیروزی خود را بر موسی(ع) قطعی اعلام کردند (قالوا بعزّه فرعون إنا نحن الغالبون) - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 44 - 3

3 - غرور و اطمینان سرشار ساحران به غلبه خویش بر موسی (ع)

وقالوا بعزّه فرعون إنا لنحن الغلبون

ص: 374

68- پیروزی حامیان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 2

2 - مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند .

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

جمله «إن تستفتحوا» اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

69- پیروزی حزب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 4

4 - پیروزی حتمی تنها از آن حزب الله (یاران و پیروان خدا) است .

فان حزب الله هم الغلبون

ضمیر فصل «هم»، دلالت بر حصر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 29

29 - حزب خدا (مؤمنان راستین) ، تنها حزب ظفرمند و رستگار

ألا إن حزب الله هم المفلحون

قرآن قبلاً درباره حزب شیطان فرمود: «ألا- إن حزب الشيطان هم الخاسرون» و درباره حزب خدا می فرماید: «ألا إن حزب الله هم المفلحون» (حزب خدا فرجامی جز پیروزی و رستگاری ندارند).

70- پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 17

17 - پیروزی حق بر باطل ، در گرو کوشش و تلاش صاحبان حق *

فاذا دخلتموه فانكم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 14

14 - پیروزی حق و شکست باطل ، هدفی بس والاتراز رسیدن به ثروت دنیا در بینش الهی

تودون أن غير ذات الشوكه تكون لكم و يريد الله .. و يقطع دابر الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 375

5- منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنة .. حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

6- پیروزی اسلام و مسلمانان ، برای حق و جلوه تحقق اراده الهی

حتى جاء الحق و ظهر أمر الله

9- جبهه حق ، علی رغم میل منافقان ، دارای روندی روبه پیروزی و موفقیت

حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 46 - 6

6- مکرها و چاره اندیشی های ستمگران ، هر چند گسترده و کوه شکن باشد ، در برابر نیروی حق بی ثمر و ناموفق خواهد بود .

وقد مکروا مکرمهم و عند الله مکرمهم و إن کان مکرمهم لتزول منه الجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 12,3,1

1- در نزاع میان جبهه حق و باطل ، پیروزی نهایی از آن حق مداران است .

بل نقذف بالحق علی البطل

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعبین ... بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل ، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده است . این سخن قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه ، عقیده و جهان نگرایی حق و باطل است . گفتنی است که ذیل همین آیه (و لکم الویل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است ، مؤید برداشت یاد شده است .

3- پیروزی حق بر باطل ، جلوه ای از هدف داری نظام آفرینش است .

و ما خلقنا السماء.. بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه

خداوند در آیه قبل، سخن از آفرینش جهان براساس حق و هدفمند به میان آورد و در این آیه، پیروزی حق بر باطل را یادآور شد. ارتباط میان این دو گفتار بیانگر برداشت یاد شده است.

12- «عن أبي عبد الله (ع) : ما من أحد إلا وقد برز عليه الحق حتى يصدع ، قبله أم تركه و ذلك أن الله يقول في كتابه : « بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه فإذا هو زاهق . . . » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است : هیچ فردی نسیت، مگر آن که حق تا روشن شدن کامل، بر او ظاهر شده است؛ این سخن خداوند است که در کتابش می فرماید: «بل نقذف بالحق على الباطل فيدمغه فإذا هو زاهق. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 98 - 8

8 - پیروزی نهایی در عرصه مبارزه حق و باطل ، از آن جبهه حق خواهد بود .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون . . . قالوا ابنوا له بنيناً فألقوه في الجحيم . ف

ص: 376

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 2

2 - جبهه کفر و باطل ، در مصاف با جبهه ایمان و حق ، محکوم به شکست است .

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 1

1 - در جنگ حق و باطل ، غلبه با حق است .

كتب الله لأغلبن أنا ورسلي

71- پیروزی خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 52 - 1

1 - خداترسان تقوا پیشه و اطاعت کنندگان از خدا و رسول ، حتماً ظفرمند و کامیاب اند .

و من يطع الله ورسوله و يخش الله و يتق الله فأولئك هم الفائزون

72- پیروزی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 26، 7

7 - هلاکت جالوت ، به دست داود

و قتل داود جالوت

26 - کشته شدن جالوت (سرکرده کفر و طغیان) به دست داود ، از عوامل اعطای مُلک و سلطنت الهی به وی

و قتل داود جالوت و اتیه الله الملك

73- پیروزی در جنگ

6 - پیروزی مؤمنان در جنگ ، موهبت خداوند و از جانب اوست .

فإن كان لكم فتح من الله

قید «من الله» ظاهراً قید توضیحی است. یعنی هرگاه مسلمانان پیروز شوند، این پیروزی از ناحیه خداوند است.

7 - غلبه مؤمنان در جنگ ، فتح و پیروزی حقیقی است و پیروزی های کافران ، بهره ای محدود و زودگذر است .

فإن كان لكم فتح من الله . . . وإن كان للكافرين نصيب

خداوند از غلبه مؤمنان به فتح و پیروزی تعبیر فرموده و برای غلبه کافران از کلمه «نصیب» استفاده کرده تا به این معنا اشاره کند که غلبه کافران، فتح و پیروزی نیست. بلکه بهره ای اندک و زودگذر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 1

1 - گرفتن اسیر در میدان نبرد، پیش از غلبه بر دشمن و سرکوبی کامل او، امری بس ناروا و حرام است.

ما كان لنبى أن يكون له أسرى حتى يثخن فى الأرض

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «یثخن» کلمه ای همانند «العدو» باشد که به قرینه مقام حذف شده است و «ال» در «الأرض» نیز جانشین مضاف إليه باشد، یعنی أرض المعركة (منطقه جنگ). گفتنی است که اثنان عدو، چنانچه در لسان العرب آمده، به معنای غلبه بر دشمن با کشتار وسیع آنان است. بنابراین جمله «ما كان ...» بیانگر این معناست که اسیر گرفتن از دشمن پیش از غلبه بر او جایز نیست.

74- پیروزی در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 1

1 - غنیمت و پیروزی در جهاد، فضل الهی است.

خذوا حذرکم فانفروا . . . ولئن اصابکم فضل من الله

مصدق مورد نظر از «فضل» در این آیه، غنیمت و پیروزی است.

75- پیروزی در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 13

13 - پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ يقول المنفقون . . . و من يتوکل علی الله فإن الله عزیز حکیم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای «اذکروا» باشد.

76- پیروزی در غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 14

14 - تذکر خداوند به لزوم غافل نشدن مؤمنان از خطر اعراب کفرپیشه همجوار خویش ، پس از پایان یافتن پیروزمندانه جنگ با دشمنان خارجی (رومیان در جنگ تبوک) *

ص: 378

با توجه به اینکه آیات قبل در مورد بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جنگ تبوک است، احتمال دارد که این آیه هشدارى به مؤمنان مجاهد باشد که پس از آن پیروزی، احساس امنیت نکنند و توجه کنند که در اطرافشان، بادیه نشینان جاهل و متعصب در کفر نیز، خطری جدی به شمار می روند.

77- پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 11

11 - سنت الهی حاکم بر جوامع بشری ، در جهت غلبه یافتن دین خدا و عزت مؤمنان ، و شکست کفر و خواری کفرپیشگان است .

و أن الله مخزی الکفرین

78- پیروزی دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 11

11 - « عن محمد بن الفضیل عن ابی الحسن الماضی (ع) قال : قلت : « هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق » قال : . . . الولایه هی دین الحق قلت : « لیظهره علی الدین کلّه » قال : یظهره علی جمیع الأدیان عند قیام القائم . . . »

محمد بن فضیل گوید: از امام کاظم (ع) درباره «هو الذی ارسل رسوله . . .» سؤال کردم، فرمود: ... ولایت، همان دین حق است و درباره «لیظهره علی الدین کله» فرمود: خداوند هنگام قیام قائم (ع) دین حق را بر همه ادیان غلبه می دهد ...».

79- پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 3 - 3

2 - پیشگویی قرآن ، درباره پیروزی قریب الوقوع رومیان شکست خورده بر ایرانیان پیروز

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

3 - پیروزی روم بر ایران ، پس از شکست ، امری به دور از انتظار

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

آوردن «من بعد غلبهم» با این که در آیه قبل تصریح به شکست رومیان شده است، می تواند ناظر به این نکته باشد که پیروزی آنان پس از شکست، برای مردم مکه، غیرمنتظره بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 1,4,5

ص: 379

1 - پیشگویی قرآن در مورد پیروزی رومیان بر ایرانیان فاتح، در خلال زمانی اندک (سه تا ده سال)

فی بضع سنین

کلمه «بضع» بر عددی اطلاق می شود که از سه بالاتر و از ده کمتر باشد (لسان العرب).

4 - پیروزی رومیان شکست خورده، پس از زمانی کوتاه، جلوه ای از حاکمیت اراده خداوند بر تمامی رخدادهای تاریخ است.

غلبت الروم .. لله الأمر

بیان اختصاص همه امور به خداوند، پس از ذکر پیشگویی پیروزی رومیان، نوعی تعلیل برای پیروزی غیر مترقبه آنان است.

5 - قرآن از برانگیخته شدن احساسات شادمانه مؤمنان صدر اسلام در روز پیروزی رومیان بر ایرانیان، خبر داده است.

و هم من بعد غلبهم سیغلبون .. و یومئذ یفرح المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 2

2 - برخورداری رومیان از امداد های الهی در نبرد پیروزمند خویش با ایرانیان، مایه سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد.

و یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله

«بنصر الله» می تواند متعلق به «یفرح» در آیه قبل باشد؛ یعنی، مؤمنان به سبب این که پیروزی رومیان به امدادهای خداوند است، شادمان می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 6 - 1

1 - تقویت جبهه رومیان و چیره ساختن آنان بر ایرانیان، وعده تخلف ناپذیر خداوند به مؤمنان عصر بعثت

سیغلبون .. وعد الله لایخلف الله وعده

«وعد الله» مفعول مطلق فعل محذوف است و نویدهای خداوند - در آیات قبل - را تأکید می کند.

80 - پیروزی سپاه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیروزی جبهه حق و لشکریان الهی ، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . و إنّ جنّنا لهم الغلبون

2 - پیروزی لشکریان الهی و مجاهدان راه خدا ، در تمامی صحنه های مبارزاتی ، سنت و وعده خداوند است .

و إنّ جنّنا لهم الغلبون

81- پیروزی سپاه طالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 24, 5, 4

ص: 380

4- هزیمت و شکست سپاهیان جالوت به اذن الهی، در برابر نیروی اندک طالوتیان

فهزموهم باذن الله

5- اجابت دعا و نیایش طالوتیان، با هزیمت و شکست سپاه جالوت

قالوا ربنا .. و انصرنا على القوم الكافرين. فهزموهم باذن الله

24- چیرگی سپاه طالوت بر جالوتیان، پرتویی از تفصّل جهانشمول الهی

فهزموهم باذن الله .. و لكن الله ذو فضل على العالمين

82- پیروزی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 6

6- نگرانی بلقیس از قدرت و غلبه سلیمان (ع)، علی رغم اظهار آمادگی فرماندهان وی برای هر نبرد

قالوا نحن أولوا قوة .. قالت إن الملوك إذا دخلوا قرية أفسدوها

طرح مسأله تباهی جامعه در صورت بروز جنگ، بیانگر مطلب یاد شده است.

83- پیروزی شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 28

28- کشته شدگان راه خدا، پیروزمندان صحنه آزمون الهی (جهاد)

و لكن ليلو بعضكم ببعض و الذين قتلوا في سبيل الله فلن يصل عملهم

خداوند، پس از معرفی جهاد به عنوان آزمون مؤمنان و کافران، تنها به یک گروه نوید داده است و آن کشته شدگان راه حق و شهیدان اند. از این نوید استفاده می شود که پیروزمندان این آزمون همانان هستند.

84- پیروزی صادقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - رستگاری و پیروزی بزرگ در قیامت ، ویژه راستگویان و راستکرداران

هذا يوم ينفع الصديقين . . . ذلك الفوز العظيم

85- پیروزی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 381

2- پیش گویی پیروزی و حاکمیت انسان های صالح در سطح زمین در کتاب زبور

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «من بعد الذكر» متعلق به «کائن» باشد در نتیجه شامل پیش گویی در تورات نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 7،20

7 - خداوند ، کافران حاکم پیش از اسلام را ، شکست داد و پیامبران و مؤمنان نیکوکار را ، پیروز کرده و جایگزین آنان در سطح زمین قرار داد .

وعد الله الذين ءامنوا .. كما استخلف الذين من قبلهم

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدر اسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذين ءامنوا .. يعبدونني لا يشركون بي شيئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «يعبدونني ..» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

86- پیروزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 24

24 - پیروزی ظالمین در پیکار با مؤمنان ، دلیل محبوبیت آنها نزد خداوند نیست .

ولا تهنوا .. و ليعلم الله الذين امنوا ... و الله لا يحب الظالمين

بنابر اینکه مراد از ظالمان، همان پیروزمندان جنگ احد باشد، خداوند به مؤمنان یادآور می شود که پیروزی مشرکان، حاکی از محبت الهی به ایشان نخواهد بود.

87- پیروزی عاقلان

11 - نوید الهی به سرافرازی خردمندان مؤمن و پیروزی آنان بر دشمنان دین

رَبَّنَا وَاتْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رَسَلِكِ وَلَا تَخْزَنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

«یوم القیمه»، ظرف برای «لا تخزنا» است. بنابراین مراد از «ما وعدتنا»، نویدهای دنیوی خواهد بود که از مصادیق روشن آن به قرینه «لا تخزنا»، خوار نگشتن در دنیا است؛ و این نوید برای مؤمنان تنها با پیروزی بر دشمنان دین تحقق می یابد.

88- پیروزی غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 4

4 - یادآوری خاطره پیروزی مسلمانان در پیکار بدر ، التیام بخش رنج و آثار روحی دردناک شکست نبرد احد

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها

جمله «قد اصبتم مثلها»، که اشاره به پیروزی بزرگ مسلمانان در بدر است، بدان جهت ایراد شده که با یاد آن خاطره بزرگ، مسلمانان مصیبت احد را در مقایسه با پیروزی بدر کوچک شمرند و در نتیجه، رنج مصیبت احد را نادیده انگارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 6

6 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، گسیل هزاران فرشته برای امداد مجاهدان در آن جنگ ، بشارت دهی و اطمینان بخشی به واسطه آنان ، پرتوی از عزتمندی و کاردانی خداوند

و ما النصر إلا من عند الله إن الله عزیز حکیم

جمله «إن الله عزیز حکیم» تعلیلی است برای تمامی مسائلی که در این آیه و آیه قبل مطرح شده بود. یعنی سرچشمه آنچه بیان شد، عزت و حکمت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 3

3 - خداوند با بیان نقش اصلی خویش در پیروزی جنگ بدر زمینه ساز پرهیز پیکارگران بدر از اعجاب و غرور به خاطر پیروزی در آن نبرد

فلم تقتلوهم . . . و ما رمیت اذ رمیت

از اهداف آیه مورد بحث، که پیروزی مؤمنان را برخاسته از اراده خدا دانسته، این است که پیکارگران بدر پیروزی را نعمتی از جانب خداوند بدانند و از آن قدرت خویش نشمارند تا به غرور و اعجاب مبتلا نگردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 13، 10

10 - پرداخت خمس غنیمت ها و دیگر استفاده های مالی ، نشان ایمان به خدا و ایمان به پیروزی آفرینی خدا در جنگ بدر است .

فَأَنْزَلْنَا عَلَيَّ عَبْدَنَا .. إِنَّ كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيَّ عَبْدَنَا

مراد از «ما أنزلنا ..» می تواند همان امدادهای غیبی الهی باشد که مسلمانان در پرتو آن به پیروزی در جنگ بدر دست یافتند.

13 - خداوند به برکت وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسلمانان را در جنگ بدر یاری کرد و آنان را به پیروزی رسانید .

و ما أنزلنا علی عبدنا

با توجه به اینکه آیات 9 تا 12 همین سوره امدادهای الهی را شامل همه پیکارگران بدر دانست و این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محط نزول امدادها شمرد، معلوم می شود وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نزول امدادها دخالت فراوانی داشته است.

18 - یاری رسیدن به مسلمانان در جنگ بدر و به پیروزی رساندن آنان نمودی از قدرت مطلقه خداوند

و ما أنزلنا علی عبدنا .. و الله علی کل شیء قدير

ص: 383

جمله «و الله...» می تواند ناظر به تمام حقایقی باشد که در آیه مورد بحث مطرح شده است که از جمله آنها امدادهای خداوند در جنگ بدر است که «و ما أنزلنا...» دلالت بر آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 11، 13، 10

10 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد، امری از پیش رقم خورده و تعیین شده

و لكن ليقضى الله أمرا كان مفعولا

11 - خداوند به منظور تبیین حقانیت توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جنگ بدر را تحقق بخشید و مسلمانان را به پیروزی رسانید.

ليقضى الله أمرا كان مفعولا ليهلك من هلك عن بينه ويحيى من حي عن بينه

13 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر حجتی روشن علیه شرک و دلیلی واضح بر حقانیت توحید و اسلام

ليقضى الله... ليهلك من هلك عن بينه ويحيى من حي عن بينه

«لِيَهْلِك» متعلق به «يَقْضَى» است. یعنی هدف از تحقق جنگ بدر این بود که... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 15

15 - رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آستانه جنگ بدر و نتایج درخشان آن، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ يريكم الله في منامك قليلا و لو أريكم كثيرا لفشلتم و لتزعتم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذكروا» باشد.

89- پیروزی غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 5

5 - خداوند، مؤمنان را به فتوحات و غنائمی علاوه بر فتح خیبر و غنائم آن، نوید داد.

وعدکم اللّٰه مغانم کثیره تأخذونها فعجلّ لکم هذه

در صورتی که «هذه» به فتح خیبر اشاره داشته باشد؛ واژه «عجل» می رساند که فتح خیبر، پیش درآمد فتح های دیگر و غنایم فزون تری است.

90- پیروزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 58 - 6

6- فرعون با تظاهر به اطمینان خویش بر پیروزی بر موسی (ع)، تعیین مکان و زمان رویارویی را به او واگذار کرد.

فاجعل بیننا و بینک موعداً لانخلفه

ص: 384

در این که «موعداً» مصدر است یا اسم زمان و یا اسم مکان، نظریاتی چند ابراز شده است. گفتنی است که به قرینه وصف «لانخلفه» و کلمه «مکاناً» و کلمه «یوم الزینه» (در آیه بعد) می توان پی برد که مجموعه هر سه معنا، مورد نظر بوده است؛ هر چند برای برخی از آن معانی کلام دارای تقدیراتی باشد.

91- پیروزی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 41 - 9

9 - پیروزمندی تفکر قرآنی ، در صحنه رویارویی با اندیشه های بشری

و این لکتب عزیز

92- پیروزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 7

7 - غلبه مؤمنان در جنگ ، فتح و پیروزی حقیقی است و پیروزی های کافران ، بهره ای محدود و زودگذر است .

فإن کان لکم فتح من اللّٰه . . . وإن کان للکفرین نصیب

خداوند از غلبه مؤمنان به فتح و پیروزی تعبیر فرموده و برای غلبه کافران از کلمه «نصیب» استفاده کرده تا به این معنا اشاره کند که غلبه کافران، فتح و پیروزی نیست. بلکه بهره ای اندک و زودگذر است.

93- پیروزی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 7

7 - لزوم برگزیدن برترین کتاب آسمانی ، برای پیروی از رهنمود های آن

قل فأتوا بکتب . . . هو أهدى منهما

94- پیروزی مأجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تمامی راه های فتوحات به روی یاجوج و ماجوج در آینده باز خواهد شد و آنان از هر قلّه ، ارتفاع و بلندی های زمین با سرعت خواهند گذشت .

حتّی إذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کلّ حدب ینسلون

ص: 385

«حذب» به معنای جاهای مرتفع و بلند زمین است و «نسل» (ماده «ینسلون») در اصل به معنای جدا شدن از شیء است و هرگاه این ماده در باره رونده به کار رود، به معنای حرکت سریع خواهد بود. پس «ینسلون»؛ یعنی، به سرعت می روند و می تازند.

4- پیش گویی قرآن به هجوم سریع و فتوحات فراگیر یاجوج و ماجوج در سراسر زمین در آینده

حتی إذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کلّ حذب ینسلون

اضافه شدن لفظ عموم «کلّ» بر اسم نکره «حذب» بیانگر این است که ماجرای یاجوج و ماجوج مربوط به سرزمین خاصی نیست؛ بلکه شامل تمامی سرزمین ها و جهانی خواهد بود.

95- پیروزی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 52 - 1

1 - خداترسان تقوا پیشه و اطاعت کنندگان از خدا و رسول، حتماً ظفرمند و کامیاب اند .

و من یطع الله و رسوله و یخش الله و یتقّه فأولئک هم الفائزون

96- پیروزی مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 3

3 - پیروزی مؤمنان پیکارگر بدر، تنها به دست خدا بود، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد نصرکم الله ببدر . . . لیس لک من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر» برای جنس باشد، پیروزی در جنگ بدر مصداقی از آن خواهد بود و اگر عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی در آن جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 5, 2

2 - متخلفان از جهاد، دارای برخوردی دوگانه در برابر شکست و پیروزی مجاهدان

فان اصابتکم مصیبه قال قد انعم الله علی . . . و لئن اصابتکم فضل من الله ليقولنّ

5 - خداوند ، منشأ پیروزی مجاهدان ، و مقام او پیراسته از تحمیل شکست بر ایشان

فان اصابتکم مصیبه .. و لئن اصابتکم فضل من اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 74 - 12

12 - مجاهدان راه خدا هرگز مغلوب نیستند ، هر چند کشته شوند . *

فیقتل او یغلب

به کارگیری کلمه «یُقتل» به جای «یُغلب» (مغلوب شود) می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 8

8 - مرگ و ذلت مشرکان پیمان شکن صدر اسلام و پیروزی سپاه اسلام ، شفا بخش سینه دردمند مؤمنان آسیب دیده از تجاوز

يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم ويشف صدور قوم مؤمنين

97- پیروزی مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1،8

1 - امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم . . .» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر بر می شمرد ؛ یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

8 - پیروزی مجاهدان در جنگ بدر ، نعمتی نیکو از جانب خداوند برای اهل ایمان

ليلى المؤمنين منه بلاء حسنا

«ابلاء» در برداشت فوق به معنای اعطای نعمت گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 3

3 - پیروزی مؤمنان در جنگ بدر حجتی بر حقانیت اهل ایمان و هشدار و عبرتی برای کافران

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

مراد از «الفتح» پیروزی اهل ایمان در جنگ بدر است. و جمله «فقد جاءكم الفتح» پاسخ همان تمنای مشرکان است که خواهان پیروزی حامیان دین حق بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - پیروزی مجاهدان بدر علی رغم ناتوانی آنان حادثه ای عبرت آموز و شایسته بیاد داشتن

و إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای «اذکروا» باشد.

98- پیروزی محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 106 - 6

ص: 387

6 - محسنان ، پیروزمندان در میدان آزمایش های الهی اند .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

99- پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 2

2 - حرکت های پیروزی آفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ بدر در حقیقت فعل الهی بود .

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ

«رمی» به معنای پرتاب کردن است و در اینجا می تواند کنایه از تمامی حرکت هایی باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ بدر انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 13

13 - وعده پیروزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر موج توطئه ها و تکذیب های شرکورزان عصر بعثت

أَوْ كَذِبَ بَأَيْتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمَجْرُمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 9

9 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشکلات رسالت و دادن وعده پیروزی به آن حضرت

وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 2,8

1 - امتنان خدا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر فتحی بزرگ و نمایان

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

2- صلح حدیبیه ، فتحی بزرگ و موهبتی الهی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

بنابراین که مراد از «فتحاً» صلح حدیبیه باشد، برداشت بالا به دست می آید.

8- «قال الرضا (ع) . . . فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَلَيَّ نَبِيَّهٖ مَكَّةَ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) «إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا» . . . ;

امام رضا(ع) فرمود: . . . آن هنگام که خداوند مکه را برای پیامبرش فتح نمود، به آن حضرت فرمود: ای محمد! «إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا» . . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 6

6- محمد (صلی الله علیه و آله) ، دارای رسالت جهانی و پیروز بر همه مکاتب و ادیان

ص: 388

ليظهره على الدين كله . . . محمد رسول الله

از اين كه خداوند، پس از وعده به غلبه اسلام بر تمامی ادیان نام شخص پیامبر (صلی الله عليه و آله) را مطرح ساخته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 31 - 3

3 - اطمینان بخشی خداوند به پیامبر (صلی الله عليه و آله) ، نسبت به رشد دعوت آن حضرت و به خاموشی گراییدن ندای کفر

قل ترَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُرَبِّصِينَ

100- پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 14

14 - پیروزی مسلمانان بر یهود *

و جاعل الذين اتبعوك

احتمالاً مراد از پیروان عیسی (ع)، پیروان راستین آن حضرت است که قهراً منطبق بر مسلمانان می شود؛ چون عیسی (ع)، بنی اسرائیل را موظف به پیروی از پیامبر اسلام (صلی الله عليه و آله) کرده بود. و مراد از «الذین کفروا»، یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 26

26 - پیروزی و فتح یا شکست و شهادت مسلمانان ، نشانه حَقَّانِیت و یا باطل بودن اسلام نیست .

ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةَ . . . يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قَتَلْنَا هَهُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 22

22 - پیروزی مسلمانان ، مایه پشیمانی بیماردلان سست ایمان عصر بعثت از شک و تردید نسبت به حقانیت اسلام

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ... فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَوْا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «ما اسروا فی انفسهم»، تردید مسلمانان سست ایمان نسبت به حقانیت اسلام باشد. «فی قلوبهم مرض»، این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 10

10 - قضایای جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، نعمتی بزرگ و شایسته و بایسته به یاد داشتن و شامل درسهایی از توحید

إِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ

مقصود از فرمان خداوند به یادآوری قضایای بدر، یادآوری حاکمیت خداوند بر عوامل طبیعی است. زیرا نیروی برتر و غیر قابل

ص: 389

مقایسه مشرکان نسبت به مسلمانان اقتضا می کرد که مشرکان پیروز شوند؛ ولی تقدیر خداوند بر این بود که پیروزی از آن مسلمانان باشد؛ و چنین شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 2

2 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر زیربنای گسترش توحید و نابودی شرک در سراسر جهان

یرید الله أن يحق الحق .. ليحق الحق و يبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یرید الله أن يحق الحق» در آیه قبل باشد. بر این مبنا می توان گفت مراد از «الحق» در آیه قبل خصوص پیروزی موعود در پیکار بدر است، و مقصود از «الحق» در آیه مورد بحث مطلق حق. بنابراین «یرید الله أن يحق الحق ...» چنین معنا می شود: خداوند با تقدیر پیروزی در جنگ بدر خواست حق را همواره به منصفه ظهور رساند و در سراسر جهان استوار سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 41 - 18

18 - یاری رسیدن به مسلمانان در جنگ بدر و به پیروزی رساندن آنان نمودی از قدرت مطلقه خداوند

و ما أنزلنا علی عبدنا .. و الله علی کل شیء قدير

جمله «و الله ..» می تواند ناظر به تمام حقایقی باشد که در آیه مورد بحث مطرح شده است که از جمله آنها امدادهای خداوند در جنگ بدر است که «و ما أنزلنا ...» دلالت بر آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42، 11، 10، 13

10 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد، امری از پیش رقم خورده و تعیین شده

و لكن ليقضى الله أمرا كان مفعولا

11 - خداوند به منظور تبیین حقانیت توحید و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جنگ بدر را تحقق بخشید و مسلمانان را به پیروزی رسانید.

ليقضى الله أمرا كان مفعولا ليهلك من هلك عن بينه و يحيى من حى عن بينه

12 - وقوع جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن ، علی رغم موقعیت ضعیف آنان ، حادثه ای شایسته و بایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن

إذ أنتم بالعدوه الدنيا . . . و لو تواعدتم لاختلقتم فی الميعد

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر، یعنی «اذکروا» باشد. مفسران برآنند که از اهداف شرح موقعیت جنگ بدر یادآوری ضعف مسلمانان و برتری کافران است که علی رغم آن با پیروزی مسلمانان پایان یافت.

13 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر حجتی روشن علیه شرک و دلیلی واضح بر حقانیت توحید و اسلام

ليقضى الله . . . ليهلك من هلك عن بينه و يحيى من حى عن بينه

«لپهلك» متعلق به «يقضى» است. یعنی هدف از تحقق جنگ بدر این بود که ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 4

ص: 390

4 - وقوع جنگ بدر با فرجام پیروزی مسلمانان در آن نبرد ، هدف از تصرف خداوند در دید هر یک از دو سپاه و کم نمایاندن هر یک در نظر دیگری

إذ يريكموهم إذالتقيتم في أعينكم قليلا . . . ليقضى الله أمرا كان مفعولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 6

6 - پیروزی اسلام و مسلمانان ، برای حق و جلوه تحقق اراده الهی

حتى جاء الحق و ظهر أمر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 37 - 6

6- نابودی کافران دین ستیز و پیروزی مسلمانان ، قانونمند و دارای وقت مناسب است .

خلق الإنسن من عجل سؤوریکم ءایتی فلا تستعجلون

برداشت یاد شده از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده شده است؛ بدین ترتیب که مؤمنان با مشاهده برخورد گستاخانه مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بی صبرانه منتظر تحقق وعده الهی، مبنی بر هلاکت دشمنان و پیروزی مسلمانان بودند. و خداوند آنان را به صبر و شتاب نکردن فراخوانده است. گفتنی است برداشت فوق بر اساس این است که مخاطبان جمله «سأوریکم... فلا تستعجلون» مسلمانان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 53 - 1

1 - هشدار خداوند به کفار مکه ، مبنی بر پیروزی نزدیک مسلمانان بر آنان

سنریهم ءایتنا فی الآفاق و فی أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که مراد از ضمیر «هم» - به قرینه آیه قبل (ثم کفرتم) - کفار مکه بوده و مقصود از «آفاق» نواحی زمین و از «أنفس» مردم سرزمین جزیره العرب باشد. بنابر این جمله «سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی أنفسهم» می تواند اشاره به پیروزی مسلمانان بر کافران داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تسلیم شدن مشرکان در برابر مسلمانان و پذیرش صلح در حدیبیه ، فتحی بزرگ برای جبهه اسلام *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

اهمیت صلح حدیبیه، از آن رو است که مشرکان تا آن روز، جز به نابودی مسلمانان نمی اندیشیدند؛ اما با صلح حدیبیه، آنان در حقیقت مجموعه مسلمانان را به عنوان گروهی قدرتمند، رسماً پذیرفتند و این در صحنه سیاسی، فتحی بزرگ برای مسلمانان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - سفر حدیبیه ، برای مسلمانان همراه با پیروزی و خلاف انتظار اعراب متخلف

ص: 391

سِقُول لِكَ الْمُخَلَّفُونَ .. فَاسْتَغْفِر لَنَا

در آیات پیشین، سفر حدیبیه به عنوان سفری پر بار معرفی شده و خداوند پس از تمجید آثار این سفر، عذرخواهی های آینده اعراب متخلف را یادآور شده است. با توجه به این نکته، از مجموع آیات استفاده می شود که اعراب متخلف، انتظار چنین فرجام فرخنده ای را برای این سفر نداشته و با مشاهده نتایج مثبت آن، از تخلف خود اظهار ندامت خواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 11

11- تحقق وعده خداوند ، به ورود پیروزمندانه مسلمانان به مکه ، گواه تحقق پذیری وعده او در غلبه اسلام بر تمامی ادیان *

لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ .. هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ ... لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

خداوند در آیه قبل، به مؤمنان وعده داد که با ایمنی وارد مکه خواهند شد و این وعده تحقق یافت. حال در این آیه، نوید داده است که اسلام نه بر مشرکان مکه؛ بلکه بر تمامی ادیان غلبه خواهد کرد و این وعده، همانند وعده پیشین تحقق پذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 4

4 - زندگی پیروزمندانه مسلمانان ، جلوه رحمت خداوند بر آنان

إِن أٰهْلَكْنِي ٱللّٰهُ وَ مَن مَّعِيَ ۖ أَوْ رَحِمَنَا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که عبارت «أَوْ رَحِمَنَا» در برابر «أَهْلَكْنِي ٱللّٰهُ ..» (هلاکت و شکست) قرار دارد.

101- پیروزی مسلمانان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 68 - 6

6 - تقدیر و قضای الهی بر پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، مانع شکست مسلمانان ، علی رغم تحقق مقتضی آن (گرفتن اسیر پیش از سرکوبی کامل دشمن)

لَوْ لَا كَتَبَ .. عَذَابٌ عَظِيمٌ

102- پیروزی مسلمانان در غزوه تبوک

9 - إخبار خداوند به بازگشت موفقیت آمیز مسلمانان از جنگ تبوک

و سیحلفون باللّه لو استطعنا لخرجنا معکم

برداشت فوق بر این اساس است که آیه شریفه، قبل از رسیدن مسلمانان به سرزمین تبوک نازل شده باشد که در این صورت، إخبار خداوند به عذرخواهی متخلفان، گویای بازگشت موفقیت آمیز مسلمانان است.

ص: 392

103- پیروزی مسلمانان مدینه در غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 25 - 9

9- غزوه احزاب ، بدون درگیری نظامی عمده ، به سود مسلمانان پایان یافت .

ورّد اللّٰه الذین کفروا بغیظهم لم ینالوا خیرًا و کفی اللّٰه المؤمنین القتال

104- پیروزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 2

2- احساس اطمینان مشرکان صدر اسلام نسبت به پیروزی جمع متحد خویش بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

أم یقولون نحن جمیع منتصر

105- پیروزی مکرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 16 - 2

2- کافران ، هر چند شگرد های عمیق و دشواری به کار گیرند ، در برابر مکر های علاج ناپذیر خداوند ، شکست خواهند خورد .

یکیدون کیدًا . و اکید کیدًا

بیان مکر خداوند در برابر کید کافران، در حقیقت بیان ناکامی آنان است.

106- پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 4

4- فرعون ، شکست ساحران و پیروزی موسی را صحنه سازی و ایمان آنان را توطئه ای از پیش طراحی شده اعلام کرد .

إن هذا لمکر مکرتموه فی المدینه

کلمه «هذا» اشاره است به ماجرای شکست ساحران و پیروزی موسی و در آخر اظهار ایمان ساحران به ربوبیت خداوند و پیامبری موسی و هارون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 96 - 4

ص: 393

4- تسلط موسی (ع) بر فرعونیان و مغلوب ساختن آنان، امری تقدیر شده از ناحیه خداوند

و لقد أرسلنا موسی بآیتنا و سلطن مبین

در برداشت فوق، «سلطان» به معنای تسلط و غلبه ظاهری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 2

2 - اطمینان موسی به غلبه خویش و پوچی افسون ساحران

قال لهم موسی ألقوا ما أنتم ملقون

شتاب نداشتن موسی(ع) در ارائه معجزه خویش، حاکی از اطمینان او و تعبیر «ألقوا ما أنتم ملقون» نشانگر بی اعتنایی وی به همه دست مایه های ساحران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 45 - 4

4 - غلبه سریع و برق آسای موسی (ع) بر ساحران، در میدان هموردی و در برابر دید همگان

فألقى موسی عصاه فإذا هی تلقف ما یأفکون

واژه «إذا» معادل ناگهان است؛ یعنی، انداختن عصا همان و بلعیده شدن طناب ها و چوبدستی های ساحران همان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 5

5 - پیروزی موسی (ع) بر ساحران، بی تأثیر در روحیه حق ناپذیر فرعون

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم إنه لکبیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 3

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری، از نعمت های بزرگ

الهی بر ایشان بود .

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما... و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

107- پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون . و لقد نصرکم الله ببدر و اتم اذله

جمله «و لقد نصرکم الله ببدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل؛ یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

ص: 394

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 5.6

5 - پیروزی جبهه مؤمنان ، پرتویی از عزّت و حکمت خداوند

و ما النَّصْرَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

6 - خداوند ، تعیین کننده اصلی و نهایی پیروزی مؤمنان است ؛ نه فرشتگان و یا توانایی های شخصی رزمندگان

و ما جعله اللَّهُ إِلَّا بَشْرِي لَكُمْ . . . و ما النَّصْرَ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

بیان انحصار پیروزی آفرینی به خدا و نقش امداد ملائکه تنها به عنوان بشارت و اطمینان قلب، در حقیقت نفی هر گونه عاملی (توانایی نیروها از نظر عِدّه و عُدّه، امداد ملائکه و . . .)، غیر از خواست الهی در پیروزیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 6,7,15

6 - پیروزی مؤمنان در جنگ ، موهبت خداوند و از جانب اوست .

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ

قید «من الله» ظاهراً قید توضیحی است. یعنی هرگاه مسلمانان پیروز شوند، این پیروزی از ناحیه خداوند است.

7 - غلبه مؤمنان در جنگ ، فتح و پیروزی حقیقی است و پیروزی های کافران ، بهره ای محدود و زودگذر است .

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ . . . وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ

خداوند از غلبه مؤمنان به فتح و پیروزی تعبیر فرموده و برای غلبه کافران از کلمه «نصیب» استفاده کرده تا به این معنا اشاره کند که غلبه کافران، فتح و پیروزی نیست. بلکه بهره ای اندک و زودگذر است.

15 - پیروزی نهایی مؤمنان بر کافران

و لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

بنابر اینکه جمله «لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ» اخبار باشد و نه انشاء. و چون این جمله پس از فرض غلبه کافران است (و ان كان للکفرین نصیب)، اشاره به این دارد که پیروزی نهایی و دایمی از آن مسلمانان خواهد بود ؛ گرچه ممکن است در مقطعی غلبه با کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- پیروزی اهل ایمان در گرو همبستگی آنان بر محور ولایت الهی

فان حزب الله هم الغلبون

به اصحاب و یارانی که همفکر شخصی باشند و از وی پیروی کنند، حزب آن شخص می گویند. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 18 - 2

2 - ضرورت توجه اهل ایمان به فرجام شوم کافران ستیزه گر و نقش اصلی خدا در پیروزی های مؤمنان

ذلكم

حرف «کم» در «ذلكم» خطاب به اهل ایمان است. یعنی ای اهل ایمان سرنوشت مشرکان ستیزه جو همان است که بیان شد.

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 3,5

3 - یک گروه بیست نفری اهل ایمان باید بر یک گروه دویست نفری اهل کفر و لشکر صد نفری مؤمنان باید بر لشکر هزار نفری اهل کفر پیروز شود .

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

جمله های «یغلبوا مائتین» و «یغلبوا ألفا» خبری هستند. ولی مراد از آن به دلیل «الئن خفف الله عنکم» در آیه بعد معنایی دستوری است. زیرا تخفیف در محدوده تکالیف و دستورات مطرح است. بنابراین «یغلبوا ...» یعنی باید مقاومت کنید و پیروز شوید.

5 - پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 2,7

2 - خدا، خواستار شکست و ذلت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است .

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

7 - خداوند مؤمنان صدر اسلام را به پیروزی قطعی بر مشرکان، در صورت درگیر شدن با آنان، نوید داد .

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم . . . و ینصرکم علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 10

10 - غلبه ایمان بر کفر و موفقیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت، از نویدها و بشارت های خداوند به آن حضرت

فاصبر إن العقبه للمتقین

بیان پیروزی اهل ایمان و از میان رفتن کفرپیشگان در شرح داستان نوح(ع) می رساند که مصداق مورد نظر برای «العاقبه» (فرجام نیک)

پیروزی ایمان بر کفر است و از آن جا که خطاب متوجه پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، جمله فوق ناظر به پیروزی اسلام بر کفر و موفقیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انجام رسالت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 18

18- « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه » و هي النقمه « أو تحلّ قريباً من دارهم » فتحلّ بقوم غيرهم فيرون ذلك و يسمعون به و الذين حلّت بهم عصاه كفار مثلهم و لا يتعظ بعضهم ببعض و لن يزالوا كذلك « حتى يأتي وعد الله » الذي وعد المؤمنين من النصر و يخزي الله الكافرين ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «و لا يزال . . .» روایت شده است که: آن [قارعه] عقوبت است و [درباره] «أو تحلّ قريباً من دارهم» [یعنی] عقوبت بر قومی دیگر فرود می آید و آنان می بینند و می شنوند و آنهایی که عقوبت بر آنان وارد شده، مانند ایشان گناهکار و کافرند و [لیکن] برخی از برخی دیگر پند نمی گیرند و همواره چنین هستند تا وعده خدا فرارسد و،

ص: 396

حتی یأتی وعد الله، همان وعده ای که به مؤمنان داده است که آنان را پیروز کند و خداوند کافران را خوار می سازد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 37 - 7

7- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سأوریکم ءایتی

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به «آیات» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 11

11 - نوید عزت و پیروزی به اهل ایمان و شکست و خواری کافران و مشرکان صدر اسلام

و من الناس من یجدل.. .. ثانی عطفه... له فی الدنیا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 2

2 - تردیدزدایی خدا از مؤمنان و ایجاد اطمینان در آنان نسبت به پیروزی جبهه ایمان

إِنَّ اللَّهَ یُدْفَعُ عَنِ الذِّینِ ءَامَنُوا

تأکید جمله «یدافع عن الذین ءامنوا» به وسیله «إِنَّ» بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 10

10 - تنها مؤمنان راستین و فرمانبر خدا و رسول او ، رستگار و پیروزاند .

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ . . . وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 7,20

7 - خداوند ، کافران حاکم پیش از اسلام را ، شکست داد و پیامبران و مؤمنان نیکوکار را ، پیروز کرده و جایگزین آنان در سطح زمین قرار داد .

وعد الله الذین ءامنوا .. . کما استخلف الذین من قبلهم

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک ، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدراسلام برای اعطای خلافت ، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذین ءامنوا .. . یعبدوننی لایشرون بی شیئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی ..» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 15، 11

ص: 397

11 - ربوبیت خداوند ، مقتضی اعطای نصر و پیروزی بر مؤمنان است .

و لئن جاء نصر من ربك

15 - عناصر سست ایمان عافیت طلب ، در پیروزی مؤمنان ، نقشی نداشتند .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أؤذى في الله جعل فتنه الناس كعذاب الله و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 6 - 7

7 - اکثر مردم عصر بعثت ، در پیروزی رومیان حتی در صورت وعده خداوند به یاری آنان ، دچار تردید بودند .

وعد الله .. و لكن أكثر الناس لا يعلمون

حرف «ال» در «الناس» برای عهد است و - به قرینه آیات بعد که ویژگی های اقتصادی قریش را بیان می کند - به مکیان عصر بعثت اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 28 - 1,2,4

1 - مؤمنان ، به آینده پیروزمند خویش ، باور دارند .

و يقولون متى هذا الفتح

تعبیر «متی هذا الفتح» از سوی کافران، نشانه این معنا است که مؤمنان، درباره فتح و پیروزی خویش، سخنانی اظهار داشته اند. گفتنی است که آیه سی همین سوره، می تواند قرینه باشد بر این که مراد از فتح، پیروزی در همین دنیا است.

2 - کافران ، اعتقاد مؤمنان به پیروزی نهایی خویش را ، مسخره پنداشتند .

و يقولون متى هذا الفتح إن كنتم صدقین

4 - مؤمنان ، پیروزی نهایی بر کافران را ، به آنان گفته بودند .

و يقولون متى هذا الفتح إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - توجّه به علم و قدرت الهی، زمینه امیدواری مؤمنان به پیروزی راه ایمان

قد أحاط الله بها و كان الله على كل شيء قديرًا

از این که خداوند، پس از نوید دادن به قدرت و پیروزی مؤمنان در آینده، علم و قدرت خویش را به ایشان یادآور شده است؛ مطلب بالا را می توان نتیجه گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اطمینان بخشی خداوند به مؤمنان، در ناتوانی کافران از غلبه بر ایشان، پس از فتح خیبر و صلح حدیبیه

و لو قتلکم الذین کفروا لو لّوا الأدبر

برداشت بالا بر این اساس است که «لو قاتلکم...» نظر به آینده داشته باشد؛ یعنی، شما در آینده، همواره پیروز خواهید بود و هر که با شما بجنگد، منهزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 6

6 - رخ دادن درگیری هایی منتهی به پیروزی مؤمنان بر مکیان ، قبل از انعقاد صلح حدیبیه *

من بعد أن أظفرکم علیهم

در صورتی که مراد از «بطن مکه» سرزمین حدیبیه باشد؛ احتمال می رود که تعبیر «من بعد أن أظفر» بیانگر درگیری های محدودی باشد که قبل از انعقاد صلح حدیبیه، میان کافران و مؤمنان صورت گرفت و به پیروزی مؤمنان منتهی گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 28

28- نبرد پیروزمندانه مؤمنان علیه کفر ، عذاب دردناک الهی برای کافران

و لولا رجال مؤمنون . . . لو تزیلوا لعذبنا الذین کفروا منهم

در این آیه «لعذبنا»، مقابل صلح حدیبیه قرار گرفته است. از تقابل صلح و عذاب، دانسته می شود که مصداق بارز عذاب الهی برای کافران، دردی است که از شمشیر مؤمنان در میدان نبرد خواهند چشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 17

17- صلح حدیبیه و تن دادن مشرکان لجوج به پیمان ، فتحی برای مؤمنان

فجعل من دون ذلك فتحاً قريباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 29

29 - حزب خدا (مؤمنان راستین) ، تنها حزب ظفرمند و رستگار

ألا إنَّ حزب الله هم المفلحون

قرآن قبلاً درباره حزب شیطان فرمود: «ألا- إنَّ حزب الشيطان هم الخاسرون» و درباره حزب خدا می فرماید: «ألا إنَّ حزب الله هم المفلحون» (حزب خدا فرجامی جز پیروزی و رستگاری ندارند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 17

17 - در جنگ کفر و ایمان ، کفر همواره بازنده است .

فأئدنا الذين ءامنوا على عدوهم فأصبحوا ظهري

108- پیروزی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 15

15- شکستو نابودی کفرپیشگان و پیروزی اهل ایمان ، از تهدید های خداوند به کافران و از وعده های او به مؤمنان عصر

ص: 399

حتى يأتي وعد الله

109- پیروزی مؤمنان متوکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 7

7- خداوند ، مؤمنان متوکل بر وی را بر دشمنانشان پیروز و کار های آنان را حکیمانه سامان خواهد بخشید .

و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

جواب شرط «و من يتوكل على الله» حذف شده و جمله «فان الله . . .» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که تقدیر جمله چنین است:
و من يتوكل على الله ي-----نصره و يحكم أمره ف--ان الله ... .

110- پیروزی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11- پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان ، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقواییشان مقاوم و صبور ، بر کفرپیشگان است .

تلك من أنباء الغيب . . فاصبر إن العقبه للمتقين

111- پیروزی نیکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 119 - 13

13 - رستگاری و پیروزی بزرگ در قیامت ، ویژه راستگویان و راستکرداران

هذا يوم ينفع الصادقين . . . ذلك الفوز العظيم

112- پیروزی هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری، از نعمت های بزرگ الهی بر ایشان بود.

ولقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما... و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

ص: 400

113- پیروزی یاجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 96 - 3,4

3- تمامی راه های فتوحات به روی یاجوج و مأجوج در آینده باز خواهد شد و آنان از هر قلّه ، ارتفاع و بلندی های زمین با سرعت خواهند گذشت .

حتّی إذا فتحت یاجوج و مأجوج و هم من کلّ حدب ینسلون

«حدب» به معنای جاهای مرتفع و بلند زمین است و «نسل» (ماده «ینسلون») در اصل به معنای جدا شدن از شیء است و هرگاه این ماده در باره رونده به کار رود، به معنای حرکت سریع خواهد بود. پس «ینسلون»؛ یعنی، به سرعت می روند و می تازند.

4- پیش گویی قرآن به هجوم سریع و فتوحات فراگیر یاجوج و مأجوج در سراسر زمین در آینده

حتّی إذا فتحت یاجوج و مأجوج و هم من کلّ حدب ینسلون

اضافه شدن لفظ عموم «کلّ» بر اسم نکره «حدب» بیانگر این است که ماجرای یاجوج و مأجوج مربوط به سرزمین خاصی نیست؛ بلکه شامل تمامی سرزمین ها و جهانی خواهد بود.

114- پیروزی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 7

7 - پیروزی بر کافران در پرتو قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آرمان یهودیان پیش از بعثت

و کانوا من قبل ینستفتحون علی الذین کفروا

از معانی «فتح» نصرت و پیروزی است. «استفتاح» به معنای طلب پیروزی است. آمدن فعل مضارع (ینستفتحون) قرین «کان» و مانند آن دلالت بر استمرار در زمان گذشته دارد. ارتباط جمله «و کانوا...» با قبل و بعد اقتضا می کند که: این پیروزی طلبی در ارتباط با نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح باشد. بنابراین «و کانوا...»؛ یعنی، یهودیان پیش از بعثت از زمانهایی دور در انتظار نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند تا در سایه آن بر کافران پیروز شوند.

115- پیشگویی پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - تاريخ آينده بشر ، شاهد شكست تمامى اديان و پيروزى و حاكميت دين اسلام خواهد بود .

هو الذى أرسل رسوله . . . ليظهره على الدين كله

ص: 401

116- پیشگویی پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 2

2 - اخبار خداوند، از دستیابی مسلمانان به پیروزی های بزرگ و فراتر از توان به کار گرفته شده از سوی آنان در فتح خیبر

و آخری لم تقدروا علیها

با توجه به این که آیات شریفه، در محدوده صلح حدیبیه و جنگ خیبر نازل شده است؛ تعبیر «لم تقدروا» می رساند که مؤمنان غنایمی در پیش دارند که اکنون توان دستیابی به آن را ندارند؛ یعنی، به دست آوردن آن غنایم، نیازمند توانی بیش از این است.

117- پیشگویی پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 16

16 - تحقق پیشگویی اعجازآمیز خداوند، از پیروزی های آینده مؤمنان، زمینه ساز هدایت ایشان به صراط مستقیم

وعدکم... و لتکون ایه للمؤمنین و یهدیکم صراطاً مستقیماً

«آیه» به معنای معجزه است؛ زیرا در پیشگویی قطعی از آینده، اعجاز نهفته است. مقدمه قرار گرفتن این معجزه برای هدایت مؤمنان را، می توان از تقدم «آیه» بر «یهدیکم» استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- خیر های خداوند از آینده پیروزمند مؤمنان ، متکی به علم گسترده و همه جانبه او

وعدکم الله... و آخری لم تقدروا علیها قد أحاط الله بها

از ارتباط «قد أحاط..» با مطالب قبل، برداشت بالا استفاده می شود.

118- ترس از پیروزی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 6

ص: 402

6 - « عن أمير المؤمنين بن (ع) : لم يوجس موسى (ع) خيفة على نفسه بل أشفق من غلبه الجهال و دُول الضلال ;

از امیرالمؤمنین (ع): روایت شده است: موسی (ع) بر جان خویش نترسید، بلکه ترسید که مبادا جاهلان و حکومت های گمراه غلبه یابند».

119- تسريع در پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 37 - 8

8- مؤمنان صدر اسلام ، در انتظار غلبه و پیروزی سریع بر کافران بودند .

سأوريكم آيتي فلا تستعجلون

برداشت یاد شده براساس این است که مقصود از «آیات» هلاکت و عذاب دنیوی کافران، و مخاطب «سأوريكم.. .. فلا تستعجلون» مسلمانان باشند.

120- تضمين پیروزی غزوه تبوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 4

4 - تضمين پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در جنگ تبوك) از سوی خداوند ، علی رغم احتمال کوتاهی دیگران در یاری رساندن به آن حضرت

إلا تنصروه فقد نصره الله

121- تقدير پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 3

3 - تحقق جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد ، امری از پیش رقم خورده و تقدیر شده

ليقضى الله أمرا كان مفعولا

«أمرًا» به معنای کار است و مراد از آن تحقق جنگ بدر و پیروزی مسلمانان در آن نبرد می باشد. فعل «كان» دلالت می کند که ثبوت خبر

«مفعولا» برای اسمش (تحقق جنگ بدر) از دیرباز تحقق پیدا کرده بود. و تحقق جنگ بدر از دیرباز، به قرینه «لیقضی»، به معنای تقدیر آن است. بنابراین «لیقضی الله ...» یعنی تا انجام پذیرد کاری که از پیش تقدیر شده بود.

122- تقوا در پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 403

11 - رعایت تقوا در حل پیروزی و اقتدار توصیه خداوند به مؤمنان *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتُنظَرَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از آیات مربوط به غزوه بنی نضیر و پیروزی مسلمانان بر کافران و منافقان، سخن از بایستگی تقوا به میان آمده است.

123- حتمیت پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 1 - 2

2 - با رسیدن نصرت الهی ، پیروزی بر دشمن قطعی است .

إذا جاء نصر الله و الفتح

124- حتمیت پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 11

11- تحقق وعده خداوند ، به ورود پیروزمندانه مسلمانان به مکه ، گواه تحقق پذیری وعده او در غلبه اسلام بر تمامی ادیان *

لتدخلنَّ المسجد الحرام . . . هو الذی أرسل رسوله ... لیظهره علی الدین کله

خداوند در آیه قبل، به مؤمنان وعده داد که با ایمنی وارد مکه خواهند شد و این وعده تحقق یافت. حال در این آیه، نوید داده است که اسلام نه بر مشرکان مکه؛ بلکه بر تمامی ادیان غلبه خواهد کرد و این وعده، همانند وعده پیشین تحقق پذیر خواهد بود.

125- حتمیت پیروزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 172 - 1

1 - پیروزی پیامبران ، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

إنهم لهم المنصورون

آمدن موضوع نصرت انبیا با دو حرف تأکید «إِنَّ» و لام در «لهم»، می رساند که این نصرت، حتمی و به صورت یک سنت و قضای تغییر ناپذیر است.

ص: 404

126- حتمیت پیروزی حزب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 28

28 - رستگاری و ظفر مندی ، فرجام قطعی حزب خدا (مؤمنان راستین)

ألا إنَّ حزب الله هم المفلحون

127- حتمیت پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 1

1 - سنت الهی حاکم بر جوامع انسانی ، علی رغم ناخوشایندی تبه کاران و مجرمان ، پایدار کردن و بر کرسی نشاندن حق است .

و يحق الله الحق بكلمته ولو كره المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 1

1- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اعلام غلبه حتمی حق و اضمحلال قطعی باطل ، به مشرکان مکه

وقل جاء الحقّ وزهق البطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 2

2- غلبه حق بر باطل ، قانون مکتوب الهی است .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

128- حتمیت پیروزی حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 1

1- پیروزی جبهه حق و لشکریان الهی ، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . و إنّ جنّنا لهم الغلبون

129- حتمیت پیروزی مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 4

ص: 405

4- امداد های الهی و پیروزی بر دشمن ، وعده قطعی خداوند به جبهه ایمان و مجاهدان راه او

یغفر لکم . . . و أُخْرِی تحبونها نصر من الله وفتح قریب

130- حتمیت پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 3 - 6

6- تأکید خداوند ، بر پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناکامی کافران تکذیب گر

و کذبوا . . . و کلّ امر مستقرّ

بیان کلی خداوند در تحقق و استقرار برنامه های از پیش تعیین شده، در حقیقت نویدی به مؤمنان و تهدیدی به کافران است که رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) سرانجام تثبیت خواهد شد و تکذیب گران کاری از پیش نخواهند برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 10

10 - تضمین عزت و پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، از سوی خداوند در قبال توطئه های منافقان

لیخرجنّ الأعزّ . . . و لله العزّه و لرسوله و للمؤمنین

131- حتمیت پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 3

3- کافران ، از جلوگیری از تحقق وعده الهی مبنی بر حاکمیت فراگیری اهل ایمان و پیروزی و امنیت آنان در هر جای دنیا ، ناتوانند .

وعد الله الذین ءامنوا . . . لیستخلفنهم فی الأرض . . . لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین

برداشت فوق، از ارتباط میان این آیه و دو آیه قبل، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 30 - 3

3- فرارسیدن روز فتح نهایی مؤمنان، قطعی است.

و انتظار

متعلق «انتظار» در آیه، بیان نشده است. احتمال دارد که مراد از انتظار، هلاکت کافران و در نتیجه پیروز شدن مؤمنان باشد که در آیه بیست و هشت - بنابر احتمالی - از آن سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 4

4- خط ایمان و جبهه مؤمنان، برخوردار از پیروزی قطعی و نهایی

ص: 406

وَأَنْتُمْ الْأَعْلُونَ

«وَأَنْتُمْ الْأَعْلُونَ» ممکن است در مقام تعلیل باشد؛ به این که چون شما در نهایت پیروزید و به پیروزی نهایی ایمان بر کفر ایمان دارید، پس نباید در مبارزه با کافران، سستی کرده و با سازش بگرایید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 3 - 4

4 - نصرت الهی در حق مؤمنان ، نصرتی حتمی و بدون شکست *

و ینصرك الله نصرًا عزیزًا

«نصرًا عزیزًا» می تواند قید توضیحی باشد؛ یعنی، اصولاً نصرت خداوند نصرتی بدون شکست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 28

28 - رستگاری و ظفر مندی ، فرجام قطعی حزب خدا (مؤمنان راستین)

أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 4

4 - امداد های الهی و پیروزی بر دشمن ، وعده قطعی خداوند به جبهه ایمان و مجاهدان راه او

یغفر لکم . . . و أُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 10

10 - تضمین عزت و پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، از سوی خداوند در قبال توطئه های منافقان

لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزَّ . . . وَ لِلَّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 5

5 - تنها خداوند شایسته آن است که برای درخواست یاری و پیروزی بر دشمنان دین به پیشگاه او روی آورد .

إذ تستغيثون . . . و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 3، 1

1 - دعا و درخواست پیروزی انبیا از خداوند ، به دنبال تهدید شدنشان از سوی اقوام کافر

وقال الذين كفروا لرسلم لنخرجنكم . . . واستفتحوا

ص: 407

مرجع ضمیر «استفتحوا» می تواند «رسل» و می تواند «رسل» و «الذین كفروا» باشد. برداشت فوق بنابر احتمال اول است.

3- انبیا و اقوام کافر مخالف آنان، هر یک خواستار پیروزی بر یکدیگر شدند.

و استفتحوا

بنابر اینکه مرجع ضمیر «استفتحوا» هر دو گروه انبیا و اقوام کافر باشد، قرینه «و خاب کل جبار عنید» حاکی است که هر کدام از آنان، در پی پیروزی بر دیگری بوده اند؛ اما اقوام کافر از پیروزی محروم شدند.

133- دعای پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبتت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربیبون» برگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 2

2 - مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند.

إن تستفتحوا فقد جاءكم الفتح

جمله «إن تستفتحوا» اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

134- دلایل پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 6

6- ناپایداری و شکست پذیری جریان باطل، دلیل و نشان پیروزی قطعی جریان حق. به هنگام ظهور و بروزش در صحنه پیکار

جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل كان زهوقاً

از اینکه خداوند ناپایداری و شکست پذیری را ذاتی باطل معرفی کرد (إن الباطل كان زهوقاً) استفاده می شود که خود همین ناپایداری، دلیل پیروزی حق است.

ص: 408

135- ذکر پیروزی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 13

13- توجه و باور به پیروزی اهل تقوا، زمینه ساز پیشه ساختن صبر و مقاومت در برابر مشکلات راه تقوا و ایمان

فاصبر إن العقبه للمتقين

136- زمینه پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 3

3 - یاد خدا، زمینه ساز پیروزی بر دشمنان

اعدد للكفرین عذاباً مهیناً.. فاذكروا الله قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 16

16 - پیروزی در سایه صبر و مقاومت، سنت تغییرناپذیر خداوند است.

فصبروا علی ما کذبوا و ادوا حتی أتهم نصرنا و لا مبدل لکلمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 4

4 - صبر در راه ایمان، مقدمه پیروزی و مایه فرارسیدن فرج از جانب خداوند

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 5

5 - وحدت و الفت قلبی میان افراد جامعه، زمینه ساز پیروزی آنان در مبارزه با دشمنان خویش

هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین. و ألف بین قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 409

9 - نحل - 16 - 41 - 9

9- هجرت از جوامع ستم پیشه ، از راه های گریز از ستم و زمینه ساز پیروزی

و الذین هاجروا فی الله من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 8

8 - ایمان و عمل صالح ، رمز پیروزی فراگیر و عامل جلب امداد های الهی برای بشر در طول تاریخ

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض کما استخلف الذ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 8

8 - صبر و شکیبایی در برابر آزار ها و کارشکنی های دشمنان ، زمینه ساز پیروزی و جلب نصرت الهی

فاصبر إن وعد الله حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 16

16 - آرامش و اطمینان روحی ملت ها زمینه ساز دستیابی آنان به پیروزی

فأنزل السکینه علیهم و أثبهم فتحاً قریباً

تقدم «أنزل السکینه» بر «أثبهم..» اشاره به تقدم معنوی و ملازمه بین آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 2

2 - فتح سنگر های دشمن و پیروزی برق آسا بر آنان ، نیازمند نصرت و امداد های الهی در نگاه مجاهدان راه خدا

و آخری تحبونها نصر من الله و فتح قریب

ذکر عبارت «نصر من الله» پیش از «فتح قریب»، می تواند برای بیان مطلب بالا باشد.

137- زمینه پیروزی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 15

15 - پیمان وفاداری با رهبری الهی ، در پی دارنده آسایش روحی و پیروزی عملی برای امت *

یبايعونک . . فانزل السکینه عليهم و اثبهم فتحًا قریبًا

می توان از مورد آیه، الغای خصوصیت کرده و به موارد مشابه سرایت داد.

ص: 410

138- زمینه پیروزی در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 13، 17

13 - رهنمود ها و دستورات الهی در زمینه مسائل جنگ ، حکیمانه و به کارگیری آنها زمینه ساز پیروزی است .

ما کان لنبی . . . و الله عزیز حکیم

17 - سرکوبی دشمنان دین و پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از استقرار حکومت حق ، زمینه ساز پیروزی دین و امری حکیمانه است .

و الله عزیز حکیم

139- زمینه پیروزی در غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 19 - 7

7 - صلح حدیبیه و فتح خیبر ، در پی وفاداری مؤمنان ، نمودی از عزت و حکمت خداوند

و أثبهم فتحًا قریبًا . و مغانم کثیره . . . و کان الله عزیزًا حکیمًا

از ارتباط «کان الله . . .» با آیه قبل ، مطلب بالا استفاده می شود.

140- زمینه پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 17

17 - سرکوبی دشمنان دین و پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از استقرار حکومت حق ، زمینه ساز پیروزی دین و امری حکیمانه است .

و الله عزیز حکیم

141- زمینه پیروزی دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ایمان توأم با اعمال صالح ، رمز پیروزی فراگیر دین داران و موجب جلب کمک ها و امداد های الهی

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض و لیمکنن لهم

ص: 411

142- زمینه پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 3

3- نقش مهم صلح حدیبیه، در پیروزی های شگرف بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

با توجه به این که صلح حدیبیه در ظاهر فتح به شمار نمی آمده، ممکن است اطلاق «فتح مبین» بر آن، از آن جهت باشد که این صلح، سرآغاز فتح مکه و یا دیگر پیروزی های مهم پس از آن بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 9

9 - صلح با مشرکان، در شرایط سخت و دشوار مکه، نعمتی بزرگ و راه گشای حرکت های سرنوشت ساز بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا... وَ يَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

با توجه به این که صلح حدیبیه، در شرایط دشوار صورت گرفته است؛ احتمال می رود که نعمت شمرده شدن آن، از این جهت بوده که فرصتی برای تجدید قوا پدید آورده و راه را به سوی حرکت های مهم بعدی گشوده است (و یهدیک صراطاً مستقیماً).

143- زمینه پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 3

3- نقش مهم صلح حدیبیه، در پیروزی های شگرف بعدی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

با توجه به این که صلح حدیبیه در ظاهر فتح به شمار نمی آمده، ممکن است اطلاق «فتح مبین» بر آن، از آن جهت باشد که این صلح، سرآغاز فتح مکه و یا دیگر پیروزی های مهم پس از آن بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - صلح حدیبیه ، پیش درآمد پیروزی ها و غنایمی گسترده برای امت اسلامی

وعدکم الله... فعجل لکم هذه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذه» اشاره به صلح حدیبیه داشته باشد؛ یعنی، خداوند غنایم زیادی را برای مؤمنان در نظر گرفته؛ اما قبل از آن صلح حدیبیه را پیش درآمد آن غنایم قرار داده است.

144- زمینه پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 3

ص: 412

3 - پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فأثبتوا و اذكروا الله كثيرا لعلمكم تفلحون

«لعلمكم» علاوه بر اینکه متعلق بر «اذکروا الله» است، می تواند متعلق به «فأثبتوا» نیز باشد. در این صورت مراد از «فلاح»، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 21

21 - عبادت خالصانه خدای یکتا، زمینه ساز حاکمیت، پیروزی و امنیت مؤمنان

وعد الله الذين ءامنوا .. يعبدونني لايشركون بي شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 6

6- وعده خداوند به پیروزی و ثبات قدم مؤمنان، در صورت اقدام به جهاد و حمایت از دین

يأتيها الذين ءامنوا إن تنصروا الله .. ويثبت أقدامكم

145- سنت پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 23 - 3، 1

1 - پیروزی جبهه مؤمنان راستین و مقاوم و شکست دشمنان آنان، سنت همیشگی خداوند

سنه الله التي قد خلت من قبل

سنت در این آیه، نظر به آیه قبل دارد که درباره پیروزمندی مؤمنان بر کافران است.

3 - سنت الهی در پیروز ساختن جبهه ایمان بر سپاه کفر، دارای نمود های عینی در گذشته تاریخ

سنه الله التي قد خلت من قبل

146- شرایط پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 22 - 6

6 - انتظار فتح و پیروزی بدون جهاد و مبارزه ، انتظاری نابجا و به دور از خرد

فان یخرجوا منها فانا دخلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 15،16،17،18،20

15 - آگاهی یوشع و کالب از روش برخورد با جباران سرزمین مقدس برای دستیابی به پیروزی

قال رجالان . . . ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

ص: 413

16 - پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران ، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

17 - پیروزی حق بر باطل ، در گرو کوشش و تلاش صاحبان حق *

فاذا دخلتموه فانکم غلبون

18 - اهل ایمان ، وظیفه دار شناسایی ، طراحی و به کارگیری شیوه های مناسب برای دستیابی به پیروزی بر دشمنان

ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

20 - توکل بر خداوند ، کارساز در پیروزی مؤمنان بر دشمنان خویش

فانکم غلبون و علی الله فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 24 - 5,6

5 - فتح سرزمین مقدس بدون مبارزه ، انتظار نابجای قوم موسی (ع)

إنا لن ندخلها ابداً ما داموا فیها

6 - آرزوی پیروزی بدون کوشش و تلاش ، نابجا و به دور از خرد

إنا لن ندخلها ابداً ما داموا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 56 - 5

5 - پیروزی اهل ایمان در گرو همبستگی آنان بر محور ولایت الهی

فان حزب الله هم الغلبون

به اصحاب و یارانی که همفکر شخصی باشند و از وی پیروی کنند، حزب آن شخص می گویند. (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 3

3- نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی، در گرو نبرد با آنان است.

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم و يخزهم و ينصرکم عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 49 - 12

12- صبر و تقوا، دو شرط اساسی برای پیروزی نهایی بر کافران و نایل شدن به فرجامی نیکوست.

فاصبر إن العقبه للمتقين

147- شرایط پیروزی بر مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 89 - 6

ص: 414

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران ، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است .

قال قد أجيب دعوتكما فاستقيما

148- شرایط پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 14

14 - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. یاخذوا بأحسنها سأوریکم دار الفسقین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «ساوریکم» جواب فعل امر «فخذها بقوه و أمر قولک یاخذوا» باشد ; یعنی: «ان تاخذها و یاخذوا سأوریکم دار الفسقین» قابل ذکر است که مجزوم نشدن «اوریکم»، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود «سین» است.

149- شرایط پیروزی مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 13

13 - صبر و مقاومت مستضعفان شرط تحقق امداد های الهی برای پیروزی آنان است .

تمت کلمت ربک .. بما صبروا

150- شک در پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 9

9 - رخداد صلح حدیبیه ، پاسخی قاطع به بدگمانی منافقان و مشرکان درباره موفقیت های اسلام *

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا . لیغفر لک ... و یعدّب المنفقین و ... الظّائین باللّ

چنانچه «و یعدّب. ...» عطف بر «لیغفر لک...» باشد؛ آیه شریفه می تواند بیانگر این مطلب باشد که منافقان و مشرکان، به سرنوشت اسلام

بدگمان بودند و می پنداشتند که خداوند از مؤمنان حمایت نخواهد کرد؛ ولی صلح پیروزمند حدیبیه، نادرستی پندار آنان را اثبات کرد.

151- شک در پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 415

7 - تردید در پیروزی رومیان پس از شکست آنان، برخاسته از سطحی نگری و بی توجهی مردمان عصر بعثت به حقایق نهان زندگی دنیا است.

سیغلبون... يعلمون ظهراً من الحیوه الدنیا

نکته یاد شده بر این اساس است که «ال» در «الناس» عهد باشد و مراد از آن، مردمی باشند که درباره وعده خداوند به پیروزی رومیان شکست خورده تردید داشتند.

صبر در تأخیر پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور صبر و شکیبایی در مدت مهلت یافتن کافران تکذیب گر و به تأخیر افتادن نصرت و پیروزی مسلمانان بر آنان

و أُملی لهم... فاصبر لحکم ربک

به گفته مفسران، آیه شریفه اشاره به مسأله مهلت یافتن مشرکان است که در آیه پیش ذکر شده است.

152 - علاقه به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 1,5

1 - مجاهدان راه خدا، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

و آخری تحبونها نصر من الله و فتح قریب

5 - مسلمانان صدر اسلام، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

و آخری تحبونها نصر من الله و فتح قریب

153 - عوامل پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - صبر، ثبات قدم و نصرت الهی، از عوامل پیروزی بر دشمنان

قالوا ربنا افرغ علينا صبراً... فهزموهم باذن الله

فء تفریع در «فهم موهم» بیانگر این است که پیروزی اهل ایمان و هزیمت جالوتیان، نتیجه مطالب گذشته (صبر، ثبات قدم و...) بوده است.

2 - نقش دعا در پیروزی رزمندگان جبهه حق

قالوا ربنا... فهزموهم باذن الله

9 - ضرورت ضربه زدن به قلب لشکر و فرماندهی آن، جهت دستیابی به پیروزی بر دشمن

ص: 416

فَهْزِ مَوْهَمِ بَاذِنِ اللّٰهَ وَ قَتَلَ دَاوُدَ جَالُوتَ

بنابراینکه «واو» در «و قتل ...» حالیته باشد و با الغای خصوصیت از مورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 2

2 - پیروزی ایمان بر کفر ، از وعده های الهی

قل للذین کفروا ستغلبون و تحشرون الی جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 16

16 - پیروی واقعی از انبیا ، عامل پیروزی بر کافران

و جاعل الذین اتبعوک فوق الذین کفروا

از اینکه، اسناد پیروزی به کسانی داده شده که پیرو باشند، معلوم می شود که علت پیروزی، پیروی از پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 7,9

7 - انحصار پیروزی آفرینی به خداوند ، برخاسته از عزّت و اقتدار مطلق اوست .

و ما التّصرّ الآ من عند اللّٰه العزیز الحکیم

9 - ضرورت اتکای اهل ایمان ، تنها به خداوند ، برای نیل به پیروزی

فلیتوکّل المؤمنون . . . و ما التّصرّ الآ من عند اللّٰه العزیز الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 3,4

3 - پیروزی مؤمنان پیکارگر بدر ، تنها به دست خدا بود ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لقد نصرکم اللّٰه ببدر . . . لیس لک من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر» برای جنس باشد، پیروزی در جنگ بدر مصداقی از آن خواهد بود و اگر عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی در آن جنگ است.

4 - شکست و پیروزی به دست خداست ، نه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیس لك من الامر شیء

اگر «ال» در «الامر»، عهد ذکری باشد، اشاره به پیروزی مسلمانان در جنگ بدر و شکست کافران در آن جنگ است. و جنگ بدر به عنوان مثال خواهد بود، نه اینکه دارای خصوصیتی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 130 - 16

16 - تقوای الهی ، رمز پیروزی بر دشمنان دین است ، نه تقویت بنیه اقتصادی به وسیله ربا *

یا ایها الذین امنوا لا تأکلوا الرِّبوا . . . و اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

برخی از مفسران به قرینه آیات پیشین که در آن به شکست جنگ احد اشاره شده، بر آن شده اند که مراد از فلاح، پیروزی بر

ص: 417

دشمنان است و آیه، رهنمونی است به اینکه مبدا برای تقویت بنیه نظامی، به رباخواری که بی تقوایی است، رو آورید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 9,12

9 - پیروزی بر دشمنان دین، تنها از جانب خداست؛ گر چه تمامی عوامل طبیعی آن فراهم باشد.

قال معه ربّون كثير فما وهنوا .. فاتيهم الله ثواب الدنيا

در آیه شریفه به کلیه عوامل پیروزی و نیز استقامت و پایداری نیروها (فما وهنوا ..) اشاره شده است؛ ولی در عین حال خداوند پیروزی مجاهدان را عطایی از جانب خویش می شمارد. (فاتيهم الله).

12 - معتقدین به خدایی بودن پیروزی ها و جویندگان بخشایش الهی، از نیکوکاران و محبوبان خدا هستند.

ربنا اغفر لنا .. وثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين ... والله يحب

کلمه «المحسنين» پس از آیات گذشته بیانگر این معناست که دارندگان ویژگیهای شمرده شده، مصداق محسنان هستند و از جمله آن ویژگیها، اعتقاد به ربوبیت خداوند و باور به خدایی بودن پیروزیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 6

6 - پذیرش ولایت خداوند، موجب بهره مندی از پشتیبانی وی و زمینه ساز پیروزی بر کافران

بل الله مولیکم و هو خیر النصیرین

تقدیم ذکری ولایت الهی بر یاری او، نشانه تقدّم خارجی آن است؛ یعنی آنگاه خداوند شما را یاری خواهد کرد که تنها ولایت او را پذیرا باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 9,9

3 - امداد غیبی خداوند، در شکست کافران شرک پیشه

و هو خیر النصیرین. سنلقى فی قلوب الذین کفروا الرعب بما اشركوا

9 - تأثیر وضعیت روحی و حالات قلبی آدمی، در سرنوشت او (شکست و پیروزی)

و هو خير التّاصرين. سنلقى في قلوب الذين كفروا الرّعب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 18

18 - تدبير تمامی امور جهان و پیروزی در نبرد ها ، در دست خداوند است .

قل إنّ الامر كلّه لله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 160 - 1،4

1 - حتمی بودن پیروزی با نصرت و یاری خداوند

ان ينصرکم الله فلا غالب لکم

4 - پیروزی و شکست ، تنها منوط به خواست و قدرت خداوند است .

ص: 418

ان ينصرکم اللّٰه . . . و ان یخذلکم فمن ذا الذی ینصرکم من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 3

3 - جریان حوادث و امور عالم (شکست ها ، سختی ها و دشواری های مردمان) در حیطه اذن الهی

و ما اصابکم . . . فباذن اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 2,7

2 - شمول نعمت و فضل بزرگ الهی بر مؤمنان شرکت کننده در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا ، عامل آسیب ندیدن آنان

فانقلبوا بنعمه من اللّٰه و فضل لم یمسسهم سوء

در برداشت فوق «باء» در «بنعمه»، سببیه و متعلق به «انقلبوا»، گرفته شده است.

7 - پیروزی و شکست به دست خداوند است .

فانقلبوا بنعمه من اللّٰه و فضل لم یمسسهم سوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 76 - 14

14 - نقش عمده و اساسی نقشه ها و شیوه های مبارزه در شکست و پیروزی

انّ کید الشّیطان کان ضعیفاً

از اینکه خداوند برای تحریک مؤمنان در رویارویی با کافران ضعف و ناتوانی نقشه های آنان را یادآوری می کند، معلوم می شود شیوه های مبارزه و برنامه های جنگی، نقش بسزایی در پیروزیها دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17 - نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 7

7 - رهبری و تشکیلات ، دارای نقشی عمده در دستیابی به پیروزی

و من يتول الله ورسوله و الذين ءامنوا فان حزب الله هم الغالبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 3

3 - تقویت روحیه نیروهای رزمنده دارای تأثیری عمیق در کسب پیروزی

بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ .. وَ مَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَ لِتَطْمَئِنُّ بِه قُلُوبُكُمْ

ص: 419

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 10

10 - کثرت نیروها تعیین کننده پیروزی نیست .

و لن تغنی عنکم فنتکم شیئا و لو کثرت و أن الله مع المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 8

8 - صبر و مقاومت در صحنه کارزار از عوامل مهم پیروزی مؤمنان بر کافران

إن یکن منکم عشرون صبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 25 - 1,8

1 - نصرت و امداد های غیبی الهی ، عامل اصلی پیروزی مسلمانان صدر اسلام در بسیاری از عرصه های کارزار

لقد نصرکم الله فی مواطن کثیره

8 - کثرت نیروهای رزمی ، بدون امداد های الهی ، تضمین کننده پیروزی نیست .

إذ أعجبتکم کثرتکم فلم تغن عنکم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 3

3 - آرامش روحی ، از مهمترین عوامل پیروزی در نبرد است .

ثم أنزل الله سكينته على رسوله و على المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 13

13 - آرامش روحی در سختی ها ، نعمتی الهی و رمز موفقیت و پیروزی است .

فقد نصره الله .. فأنزل الله سكينته عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 11

11 - بشارت در ایجاد روحیه و امید به پیروزی ، نقشی مؤثر دارد .

ص: 420

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . . . وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 20

20- عزّت ، غلبه و کمال ، پیامد پیمودن راه خدا و پیروی از آموزه های قرآن است .

کتب . . . إلى صراط العزيز الحميد

اضافه شدن «صراط» به «العزيز الحميد» اشاره به این نکته دارد که سالک این راه، راه عزّت و کمال را می پیماید؛ زیرا حمد و ستایش در برابر کمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 111 - 5

5- دستیابی به پیروزی واقعی و رستگاری اخروی ، در گرو صبر و تحمل مشکلات در راه دین

إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 11

11 - اطاعت از خدا و رسول او و پذیرش داوری متکی بر احکام الهی ، موجب رستگاری و پیروزی است .

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا . . . لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 52 - 2

2- فرمان بری از خدا و رسول او و خدا ترسی و تقوایبشگی ، از عوامل ظفر مندی و کامیابی است .

وَمَنْ يَطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 17

17 - عزت و پیروزی در عرصه جدال و ستیزش اندیشه‌ها و عقاید، از آن اندیشه و عقیده‌ای است که بر عقل، فطرت و طبع آدمی استوار باشد.

فَللَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ . . . وَ مَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که مکر شکست خورده کافران، در مقابل کلام طیب خداوند و صعود و موفقیت آن قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 9

9- روحیه قوی و ثبات قدم، مؤثرترین عامل پیروزی در مبارزه علیه دشمن

و يَثْبُتْ اَقْدَامَكُمْ

بیان «یثبت...» پس از «ینصرکم» و اختصاص به ذکر یافتن آن، مطلب بالا را می‌رساند.

ص: 421

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 17

17 - ثبات و تزلزل روانی ، از عوامل مهم پیروزی و شکست در نبرد

فأتيهم الله... وقذف في قلوبهم الرعب

154- عوامل پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 7

7- وجود رهبری ، نظام هدایت گری و قوانین بایسته ، راز پیروزی نهایی اسلام بر سایر ادیان

بألهدي ودين الحق ليظهره على الدين كله

155- عوامل پیروزی بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 10

10- رشد اقتصادی و ازدیاد جمعیت به منظور برتری و فزونی یافتن بر نیروی انسانی و اقتصادی دشمن ، سیاستی است شایسته و بایسته

و أمددکم بأموال و بنین و جعلنکم أكثر نفیراً

جمله «و جعلناکم...» بمنزله نتیجه برای جمله «و امددناکم...» است؛ چرا که «نفیر» در لغت به عده ای از مردان گفته می شود که امکانات لازم برای کوچ کردن و حرکت دسته جمعی را داشته باشند (مفردات راغب)، و مقصود از آن به مناسبت مورد، این است که خداوند با کمک اموال و فرزندان به شما، این توانایی را داد که بر دشمن خود فزونی داشته و چیره شوید.

156- عوامل پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 3

3 - تضمین تحقق حق و محو باطل در پرتو ریشه کن شدن کافران است .

و یقطع دابر الکفرین. لیحق الحق و یبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یقطع . . .» در آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 3

3 - خداوند ، با کلمات خود حق را بر کرسی نشانده و پایدار می کند .

ص: 422

157- عوامل پیروزی در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 4

4 - خداوند با القای وحشت و دلهره در دل های کفرپیشگان تقویت کننده روحیه جامعه ایمانی در رویارویی با آنان

سنلقى فى قلوب الذين كفروا الرعب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 8

8 - سرنوشت ساز بودن آمادگی رزمی و مانور مسلمین بعد از جنگ احد

الذين استجابوا لله و الرسول من بعد ما اصابهم القرع

سازماندهی سپاه اسلام پس از مصیبت‌های وارد آمده در جنگ احد و دعوت مجدد حتی از مجروحان برای شرکت در جنگ، حکایت از سرنوشت ساز بودن این آمادگی و بسیج نیرو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 9

9 - فرستادن آرامش خاطر به سوی بنی اسرائیل از جانب خداوند ، به منظور استقامت و کاستن دلهره و اضطراب آنان در پیکار با دشمنان

ابعث لنا ملكاً نقاتل .. ان ياتيكم التابوت فيه سكينه

مراد از «سکینه» به مناسبت آیات قبل که درباره جهاد و نبرد با دشمنان بود، یا خصوص آرامش و رفع نگرانی و دلهره در رویارویی با متجاوزان است و یا مصداق بارز و مورد نظر از آرامش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 26,27

26 - توجه و باور به امکان پیروزی جمعیت های کیفی - هر چند کم باشند - بر نیرو های عظیم کمی ، تسکین بخش رزمندگان

کم من فئه قليلة غلبت فئه كثيره

معتقدان به لقاء الله (الذين يظنون ..) در مقابل عدّه دیگر چنین گفتند: «کم من ...» تا آنان را برای مقابله با دشمن مُهتیا سازند و ترس و دلهره آنان را بزدايند.

27 - معتقدان به لقاء خداوند ، پیروزی در جنگ را از جانب خداوند می دانند .

قال الذين يظنون .. غلبت فئه كثيره باذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 251 - 1,2,4,9

ص: 423

1 - صبر، ثبات قدم و نصرت الهی، از عوامل پیروزی بر دشمنان

قالوا ربنا افرغ علينا صبراً .. فهزم موهم باذن الله

فء تفریع در «فهم موهم» بیانگر این است که پیروزی اهل ایمان و هزیمت جالوتیان، نتیجه مطالب گذشته (صبر، ثبات قدم و ..) بوده است.

2 - نقش دعا در پیروزی رزمندگان جبهه حق

قالوا ربنا .. فهزم موهم باذن الله

4 - هزیمت و شکست سپاهیان جالوت به اذن الهی، در برابر نیروی اندک طالوتیان

فهم موهم باذن الله

9 - ضرورت ضربه زدن به قلب لشکر و فرماندهی آن، جهت دستیابی به پیروزی بر دشمن

فهم موهم باذن الله و قتل داود جالوت

بنابراینکه «واو» در «و قتل ..» حالیه باشد و با الغای خصوصیت از مورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 8,9

8 - نقش تعیین کننده برآورد نیروهای دشمن، در روحیه رزمندگان و سرنوشت جنگ

یرونهم مثلهم رأی العین

9 - بهره گیری از عملیات فریب نیروی، عاملی مؤثر در پیروزی

یرونهم مثلهم رأی العین

برآورد نادرست مشرکان از نیروهای مسلمانان، موجب شکست آنها در جنگ بدر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 8

8 - توجه به ولایت الهی و اعتقاد به یاری حتمی خداوند، از عوامل تقویت روحیه اهل ایمان در هنگامه های دشوار و نبرد با دشمنان

بل الله مولیکم و هو خیر التاصرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 14

14 - روحیه رزمندگان دارای تأثیری بسزا در اقدام به جنگ و پیروزی و شکست آنان

إذ یریکهم الله . . . إنه علیم بذات الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 15

15 - پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از سرکوبی کامل دشمن ، امری حکیمانه و موجب پیروزی دشمنان دین است .

ما کان لنبی . . . و الله عزیز حکیم

توصیف خداوند به عزتمندی و کاردانی پس از تأکید بر حرمت گرفتن اسیر پیش از سرکوبی دشمن، اشاره به این دارد که این

ص: 424

حکم، حکمی حکیمانه است و اجرای آن زمینه ساز عزتمندی و پیروزی مسلمانان است.

158- عوامل پیروزی در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 13، 14، 9، 3، 1

1 - وعده الهی به نصرت و یاری پیکارگران مؤمن، در رویارویی و نبرد با دشمنان دین

و لقد صدقکم اللہ وعده اذ تحسّونهم باذنه

جمله «و لقد صدقکم اللہ وعده»، حاکی از این است که خداوند از پیش سرکوبی دشمنان و پیروزی مؤمنان را وعده داده بود.

3 - تحقق وعده الهی به نصرت و پیروزی پیکارگران احد، آنگاه که در آغاز نبرد، مشرکان را تا آستانه انقراض کشتند.

و لقد صدقکم اللہ وعده اذ تحسّونهم باذنه

«اذ تحسّونهم» متعلق به «و لقد صدقکم اللہ» است؛ یعنی بیان زمان تحقق وعده الهی است. و «تحسّونهم» از ماده «حَسَّ» به معنای کشتن تا حد انقراض و نابودی است.

9 - تحقق وعده الهی به پیروزی جامعه ایمانی در گرو اتحاد صفوف، پایداری و پیروی آنان از رهبری

و لقد صدقکم اللہ وعده .. حتّی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

13 - استواری در نبرد، اتحاد و یکدلی رزمجویان و پیروی از دستورات رهبران الهی، عامل جلب اذن خداوند برای پیروزی بر دشمن

اذ تحسّونهم باذنه حتّی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

کلمه «باذنه» بیانگر این است که پیروزیها در گرو اذن خداوند است و از اینکه مسلمانان در مرحله اول، یعنی قبل از اختلاف و سستی و سرپیچی، مأذون به پیروزی شدند و آنگاه که سستی کردند و اختلاف ورزیدند و سرپیچی نمودند، اذن به پیروزی برداشته شد، معلوم می شود اذن الهی به پیروزی، دایره مدار عملکرد رزمجویان خواهد بود.

14 - پیروزی جامعه ایمانی بر دشمنان خویش، برخاسته از اراده الهی

من معد ما اریکم ما تحبّون

فاعل در «اری» خداوند است؛ و منظور از «ما» در «ما تحبّون»، پیروزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توکل پیکارگران جنگ بدر بر خدا، موجب یاری خدا و پیروزی آنان در آن نبرد*

ان ینصرکم اللّٰه فلا غالب لکم . . . و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

خداوند پس از شروع بیان جنگ احد، اشاره ای نیز به مسائل جنگ بدر داشت (و لقد نصرکم اللّٰه ببدر، آیه 123) بنابراین جمله «ان ینصرکم اللّٰه» می تواند اشاره به علّت آن پیروزی باشد.

8 - توکل بر خداوند، زمینه ساز یاری و نصرت الهی و غلبه بر دشمنان

ان ینصرکم اللّٰه . . . و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 25,30

ص: 425

25 - چه بسا جمعیت اندکی که با پایداری ، به اذن الهی بر انبوه جمعیت ها پیروز شدند .

کم من فئه قلیله غلبت فئه کثیره

30 - پیروزی در پیکار ، در گرو استقامت و استواری است ؛ نه انبوهی لشکر

کم من فئه .. و الله مع الصابرين

جمله «و الله ..» ، به منزله بیان شرط برای غلبه گروه اندک بر گروه انبوه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 3,4

3 - نیروهای اندک طالوت با امید به نصرت الهی ، به جنگ با جالوتیان رفتند .

ولما برزوا الجالوت .. و انصرنا علی القوم الکافرين

4 - استواری قدم پیکارگران ، از نتایج شکیبایی آنان در پیکار و زمینه ساز نصرت الهی *

قالوا ربنا افرغ .. و انصرنا علی القوم الکافرين

بنابراینکه سه جمله ای که به عنوان دعا ذکر شده است، هر یک مقدمه انجام پذیری جمله بعدی باشد. یعنی صبر، عامل ثبات قدم و ثبات قدم، عامل نصر و پیروزی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 15, 17

12 - غلبه مسلمانان در جنگ بدر ، علی رغم توان برتر کافران

قد کان لکم ایه .. یرونهم مثلهم

زیرا در صورتی جنگ بدر، آیه و عبرت است که بر حسب شرایط طبیعی، تحصیل پیروزی برای مسلمانان میسر نباشد و کافران، توان برتری داشته باشند.

15 - پیروزی جنگجویان راه خدا، در جنگ بدر بر کافران ، در پرتو مشیت الهی

قد کان .. و الله یؤید بنصره من یشاء

17 - تصرف در عوامل طبیعی ، از وسائط تحقق امداد الهی

یرونهم مثلهم رأی العین و اللّٰه یؤید بنصره من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 4,6

4 - مجاهدان جنگ بدر با نداشتن ساز و برگ کافی در مقابل دشمنان ، توانستند با ایمان و توکل به خدا بر آنان پیروز شوند .

و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون. و لقد نصرکم اللّٰه ببدر و انتم اذّله

جمله «و لقد نصرکم اللّٰه ببدر»، می تواند نمونه ای باشد از حقیقت بیان شده در آیه قبل: یعنی عامل نصرت شما در بدر، توکل شما بر خداوند بود.

6 - ساز و برگ و آمادگی نظامی و نیروی انسانی ، تنها عامل پیروزی در پیکار با دشمنان نیست .

و اذ غدوت . . . و لقد نصرکم اللّٰه ببدر و انتم اذّله

چون نه ساز و برگ نظامی احد (تبویء المؤمنین مقاعد للقتال)، عامل پیروزی شد و نه کمبود نیرو در بدر (انتم اذّله)، باعث شکست؛ بلکه آنچه عامل پیروزی است، توکل بر خدا و یاری اوست.

ص: 426

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 124 - 6

6 - نقش تعیین کننده امداد های غیبی برای پیروزی مؤمنان در پیکار با دشمنان

الن یکفیکم ان یمدکم ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 1

1 - کفایت فرشتگان امدادگر ، برای پیروزی رزمندگان در برابر دشمنان

الن یکفیکم .. بلی ان تصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 126 - 1,2,4,5,6

1 - نزول فرشتگان و یاری آنان ، تنها مژده ای است برای مؤمنان پیکارگر و آرامش دهنده دل های آنان ، نه تعیین کننده پیروزیها

و ما جعله الله الا بشری لکم و لتطمئن قلوبکم به

ضمیر در «ما جعله الله» ، به امداد، که از «یمددکم» استفاده می شود، برمی گردد.

2 - نیاز پیکارگران به بشارت و تقویت روحیه و آرامش دل ، برای پیروزی بر دشمنان

و ما جعله الله الا بشری لکم و لتطمئن قلوبکم به

4 - فتح و پیروزی بر دشمنان ، تنها از جانب خدای « عزیز و حکیم »

و ما النصّر الا من عند الله العزيز الحكيم

5 - پیروزی جبهه مؤمنان ، پرتویی از عزّت و حکمت خداوند

و ما النصّر الا من عند الله العزيز الحكيم

6 - خداوند ، تعیین کننده اصلی و نهایی پیروزی مؤمنان است ؛ نه فرشتگان و یا توانایی های شخصی رزمندگان

و ما جعله الله الا بشری لکم .. و ما النصّر الا من عند الله

بیان انحصار پیروزی آفرینی به خدا و نقش امداد ملائکه تنها به عنوان بشارت و اطمینان قلب، در حقیقت نفی هر گونه عاملی (توانایی نیروها از نظر عدّه و عدّه، امداد ملائکه و ..)، غیر از خواست الهی در پیروزیهاست.

159- عوامل پیروزی در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 10

10 - امداد های ویژه الهی ، منشأ پیروزی مسلمانان در جنگ بدر *

و ایدکم بنصره

ص: 427

160- عوامل پیروزی غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 11 - 14

14 - ریزش باران در آستانه جنگ بدر ، از عوامل مؤثر در پیروزی مسلمانان در آن جنگ

و ينزل عليكم . . . و يثبت به الأقدام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 2

2 - حرکت های پیروزی آفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ بدر در حقیقت فعل الهی بود .

فلم تقتلوهم و لكن الله قتلهم و ما رمیت

«رمی» به معنای پرتاب کردن است و در اینجا می تواند کنایه از تمامی حرکت هایی باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ بدر انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 6

6 - توکل مسلمانان به خداوند در جنگ بدر عامل پیروزی آنان

إذ يقول المنفقون . . . و من يتوكل على الله فإن الله عزيز حكيم

161- عوامل پیروزی غزوه حنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 8

8 - امداد های الهی ، عامل اصلی پیروزی مسلمانان در جنگ حنین

ثم وليتم مدبرين. ثم أنزل الله سكينته . . . و أنزل جنوداً لم تروها و عذب الذين كف

162- عوامل پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 44 - 5

5 - خداوند تحقق دهنده جنگ بدر و پیروزکننده مسلمانان در آن نبرد

ليقضى الله أمرا كان مفعولا

163- عوامل پیروزی مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 428

8 - قدرت مطلق خداوند ، عامل شکست یهود بنی قریظه و پیروزی مسلمانان مدینه بود .

أَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ... فَرِيقًا تَقْتُلُونَ... وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا

164- عوامل پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 15 - 6

6 - آیات الهی (معجزات) توشه راه و حربه پیروزی موسی و هارون (ع)

قال كلاً فاذهبنا بايتنا

165- عوامل پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 17 - 1

1 - امداد های الهی عامل اصلی و اساسی کشته شدن کافران در جنگ بدر و پیروزی اهل ایمان

فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم

جمله «فلم تقتلوهم...» متفرع بر آیاتی است که امداد های الهی را در جنگ بدر برمی شمرد؛ یعنی توجه به قضایای جنگ بدر و امداد های الهی بیانگر این است که در حقیقت خداوند مشرکان را کشت و آنان را شکست داد.

166- عوامل پیروزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 15 - 6

6 - آیات الهی (معجزات) توشه راه و حربه پیروزی موسی و هارون (ع)

قال كلاً فاذهبنا بايتنا

167- گواهان پیروزی اسلام

12- خداوند ، والاترین گواه بر حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و غلبه اسلام بر سایر ادیان

هو الذی أرسل رسوله . . . لیظهره علی الدین کله و کفی باللّه شهیداً

تعبیر «کفی باللّه شهیداً» محتوای این آیه را تأکید کرده است.

168- معجزه پیروزی در غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 13

13 - تحقق نوید الهی به فتح خیبر ، معجزه ای هدایتگر برای مؤمنان

فَعَجَّلْ لَكُمْ هَذِهِ... وَلِتُكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

169- منافقان مدینه و وعده پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 5

5 - منافقان و بیمار دلان مدینه ، وعده خدا و پیامبر را بر پیروزی ، فریب و خدعه ای بیش نمی دانستند .

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا

170- منافقان و پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 8

8 - پیروزی و موفقیت اسلام و مسلمانان ، ناخوشایند و غیر قابل تحمل برای منافقان

حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَرِهُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 50 - 7

7 - دآوری غلط منافقان در مورد شکست و پیروزی مسلمانان

وَإِنْ تَصْبِكُمْ مِصْبِيهَ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ

171- منشأ پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حاکمیت اذن خداوند بر پیروزی‌ها و شکست‌ها

فهم موهم باذن الله

کلمه «باذن الله» متعلق به «هم موهم»، قید هر دو معنایی است که در آن نهفته؛ یعنی شکست جالوتیان و پیروزی

ص: 430

طالوتیان. پس هم شکست و هم پیروزی به اذن خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 21

21 - اعطای حاکمیت و پیروزی به انسان ها از جانب خداوند ، از قدرت مطلق او نمی کاهد .

مالک الملک .. انک علی کل شیء قدیر

از اینکه قبل از یادآوری عزّتها و قدرتهای خدادادی، مالکیت خدا ذکر شده؛ و پس از آن، بر قدرت مطلق خداوند تأکید شده، برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 5

5 - خداوند ، منشأ پیروزی مجاهدان ، و مقام او پیراسته از تحمیل شکست بر ایشان

فان اصابتکم مصیبه .. و لئن اصابتکم فضل من اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 6

6 - پیروزی مؤمنان در جنگ ، موهبت خداوند و از جانب اوست .

فإن کان لکم فتح من اللّٰه

قید «من اللّٰه» ظاهراً قید توضیحی است. یعنی هرگاه مسلمانان پیروز شوند، این پیروزی از ناحیه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 4,6

4 - خداوند سرچشمه همه پیروزی ها و امداد ها نه فرشتگان و دیگر عوامل و اسباب

و ما جعله اللّٰه إلا بشری .. و ما النصر إلا من عند اللّٰه

6 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر ، گسیل هزاران فرشته برای امداد مجاهدان در آن جنگ ، بشارت دهی و اطمینان بخشی به واسطه آنان

، پرتوی از عزتمندی و کاردانی خداوند

و ما النصر إلا من عند الله إن الله عزيز حكيم

جمله «إن الله عزيز حكيم» تعلیلی است برای تمامی مسائلی که در این آیه و آیه قبل مطرح شده بود. یعنی سرچشمه آنچه بیان شد، عزت و حکمت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 18 - 2

2- ضرورت توجه اهل ایمان به فرجام شوم کافران ستیزه گر و نقش اصلی خدا در پیروزی های مؤمنان

ذلكم

حرف «کم» در «ذلكم» خطاب به اهل ایمان است. یعنی ای اهل ایمان سرنوشت مشرکان ستیزه جو همان است که بیان شد.

ص: 431

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 11

11 - پیروزی بر دشمنان ، وابسته به اراده و اذن خداوند است .

فإن يكن . . . بإذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 10، 3

3 - پیروزی و یا شکست سپاه اسلام ، منوط به مشیت خدا و تنها بر اساس تقدیر اوست .

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا

10 - ایمان و اعتقاد به اینکه خوشی ها و ناخوشی ها ، و شکست ها و پیروزی ها بر اساس تقدیر خداست ، مقتضی توکل بر او و روی بر تافتن از دیگران

قل لن يصيبنا إلا ما كتب الله لنا . . . و على الله فليتوكل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 10 - 10

10 - منشأ پیروزی مؤمنان ، خداوند است .

ولئن جاء نصر من ربك ليقولن إنا كنا معكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 3 - 5

5 - لزوم توجه مؤمنان به حاکمیت اراده پیروزمند الهی ، در هر فتح و گشایش

إنّا فتحنا . . . ليغفر لك الله ... و ينصرك الله

خداوند با نسبت دادن مکرر پیشامدهای مثبت «صلح حدیبیه» و یا «فتح مکه» به خود، در حقیقت به مؤمنان تذکر می دهد که در اوج این پیروزی ها، از نقش اراده الهی غافل نباشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 3

3 - با رسیدن نصرت الهی و امداد های غیبی ، پیروزی بر دشمن قطعی است .

نصر من الله و فتح قریب

172- منشأ پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 6

6- تعلق اراده الهی ، بر غلبه و پیروزی دین اسلام بر تمامی ادیان

هو الذی أرسل .. لیظهره علی الدین کلّه

ص: 432

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 10

10 - تعلق اراده الهی بر غلبه دادن دین اسلام بر دیگر ادیان ، به رغم ناخرسندی مشرکان

أرسل رسوله بالهدى و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

ضمیر «یظهره» می تواند به رسول و یا «دین» برگردد. در هر دو صورت، معنا یکی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 16

16 - مجاهدت مستمر مؤمنان با مال و جان خویش ، مجرای تحقق اراده خداوند بر پیروزی جهانی اسلام

والله متم نوره .. و دین الحق لیظهره علی الدین کله ... و تجهدون فی سبیل ا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، پس از بیان اراده خویش مبنی بر غلبه اسلام بر سایر ادیان، مؤمنان را به جهاد با مال و جان خویش تشویق فرموده است.

173- منشأ پیروزی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 3

3- تحولات تاریخ (شکست و پیروزی امت ها) تحت اراده الهی است .

بعشنا علیکم عباداً .. ثم ردنا لکم الکفره

174- منشأ پیروزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 3,6

3 - خداوند ، پیامبران خود را با تضمین پیروزی آنان و شکست جبهه دشمن فرستاد .

کتب الله لأغلبنّ أنا ورسلی

6 - نیرومندی و شکست ناپذیری خداوند ، تضمین کننده پیروزی پیامبران بر دشمنانشان

كتب الله لأغلِبَّ أنا ورسلي إنَّ الله قویّ عزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 10

10 - پیروزی رسولان الهی بر کافران ، به اراده و مشیت خداوند است .

و لكنَّ الله یسلِّط رسله علی من یشاء

ص: 433

175- منشأ پیروزی باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 5

5- مالکیت مطلقه الهی بر جهان هستی، پشتوانه و تضمین کننده تحقق پیروزی حق بر باطل است.

بل نقذف بالحقّ . . . و له من فی السموت والأرض

جمله «و له من فی السماوات . . .» عطف بر جمله «لو أردنا . . . بل نقذف بالحقّ . . .» است و تبیین و تفسیر کننده حق بودن آفرینش جهان و نیز پیروزی حق بر باطل می باشد؛ زیرا وقتی جهان در ملک خدا بود، پیروزکردن حق بر باطل، امری ممکن و آسان بر او خواهد بود.

176- منشأ پیروزی بر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 16

16- دلیل و حجت نیرومند و توان پیروزمند در صحنه رویارویی با منکران حق و حقیقت، در گرو امداد الهی است.

و اجعل لی من لدنک سلطناً نصیراً

177- منشأ پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 2

2- پیروزی بنی اسرائیل بر دشمنان جنگجوی خویش با اراده خداوند پس از نخستین شکست

ثمّ ردّنا لکم الکرّه علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 2

2- غلبه و پیروزی موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان بر فرعونیان، نتیجه نصرت الهی بود.

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 5

5- مالکیت مطلقه الهی بر جهان هستی ، پشتوانه و تضمین کننده تحقق پیروزی حق بر باطل است .

بل نقذف بالحقّ . . . و له من فی السموت والأرض

جمله «و له من فی السماوات . . .» عطف بر جمله «لو أردنا . . . بل نقذف بالحقّ . . .» است و تبیین و تفسیر کننده حق بودن

ص: 434

آفرینش جهان و نیز پیروزی حق بر باطل می باشد؛ زیرا وقتی جهان در ملک خدا بود، پیروزکردن حق بر باطل، امری ممکن و آسان بر او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 116 - 4

4- در صورت یاری خداوند، پیروزی سپاه دین و جریان حق بر کفر و باطل، قطعی است.

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 17

17 - علم و آگاهی گسترده خداوند، پشتوانه پیروزی دین حق و شکست جبهه کفر و باطل

و یمح الله البطل . . . إنه علیم بذات الصدور

جمله «إنه علیم بذات الصدور» می تواند علت برای جمله «و یمح الله البطل» باشد.

179- منشأ پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 17

17 - علم و آگاهی گسترده خداوند، پشتوانه پیروزی دین حق و شکست جبهه کفر و باطل

و یمح الله البطل . . . إنه علیم بذات الصدور

جمله «إنه علیم بذات الصدور» می تواند علت برای جمله «و یمح الله البطل» باشد.

180- منشأ پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 2

2- شکست و پیروزی روم، براساس مشیت خداوند بود.

غلبت الروم .. لله الأمر من قبل و من بعد

مضافاً اليه محذوف «قبل» و «بعد»، «شكست و پیروزی رومیان» است. بنابراین، مراد از «لله الأمر من قبل و...» نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 5 - 1

1 - پیروزی رومیان بر ایرانیان ، به امداد و نصرت الهی بود .

و هم من بعد غلبهم سیغلبون .. بنصر الله

بنابراین که «بنصر الله» متعلق به «سیغلبون» باشد، نکته یاد شده را بیان می کند.

ص: 435

181- منشأ پیروزی غزوه بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 6 - 13، 11

11 - تسلط و غلبه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر یهود بنی نضیر، معلول اراده و عنایت خداوند بود؛ نه صرفاً تلاش مسلمانان.

فما أوجفتم عليه .. و لكن الله يسلم رسله على من يشاء

13 - فتح دژهای مستحکم و استوار یهود بنی نضیر بدون جنگ و درگیری، نمودی عینی از قدرت نامحدود الهی است.

هو الذي أخرج الذين كفروا .. و ظنوا أنهم مانعتهم حصونهم ... والله على كل ش

182- منشأ پیروزی غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 14

14 - آرامش درونی، و پیروزی صلح حدیبیه و فتح خیبر، نتیجه بیعت مهم مؤمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إذ يباعدونك تحت الشجرة .. فأنزل السكينة عليهم وأثبهم فتحاً قريباً

عبارت «فتحاً قريباً» ممکن است اشاره به «فتحاً مبيناً» (صلح حدیبیه) و یا فتح خیبر داشته باشد؛ چه این که هر دو فتح با فاصله ای نه چندان دور، صورت گرفته و اطلاق فتح قریب بر هر دو ممکن است.

183- منشأ پیروزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 3 - 3

3 - فتح مکه، پیروزی بزرگ و بدون شکست پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پرتو امداد های الهی *

و ينصرک الله نصرًا عزیزًا

آرمان فتح مکه و مقهور ساختن مشرکان لجوج آن، از بالاترین آرزوها و اهداف مسلمانان به شمار می رفت. با توجه به این نکته احتمال می رود که نوید الهی به نصرت بدون شکست، نوید به تحقق همین آرمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - تسلط و غلبه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر یهود بنی نضیر ، معلول اراده و عنایت خداوند بود ؛ نه صرفاً تلاش مسلمانان .

فما أوجفتم عليه . . . ولكن الله يسأل رسله على من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 11

ص: 436

11 - تعلق اراده الهی، بر عزت و پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لله العزّه و لرسوله و للمؤمنین

184- منشأ پیروزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 25 - 1

1 - نصرت و امداد های غیبی الهی، عامل اصلی پیروزی مسلمانان صدر اسلام در بسیاری از عرصه های کارزار

لقد نصرکم الله فی مواطن کثیره

185- منشأ پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 3

3 - تعلق اراده الهی بر تسلط بخشیدن به موسی و هارون (ع)، در عرصه های مبارزه و ناکام گردانیدن فرعون و دارودسته وی

و نجعل لکما سلطناً فلیصلون إلیکما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 2

2 - غلبه و پیروزی موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان بر فرعونیان، نتیجه نصرت الهی بود.

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

186- منشأ پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 35 - 7

7- همراهی امداد های الهی با مؤمنان مجاهد، مایه پیروزی و برتری آنان

و أنتم الأعلون و الله معکم

تذکر به همراهی خداوند با مؤمنان، در پی تشویق آنان به ادامه جنگ و یادآوری برتری و پیروزی آنان، مطلب بالا را می‌رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 4 - 15

15 - فتح و پیروزی مؤمنان در پرتو امداد الهی، جلوه‌ای از حاکمیت خدا بر عوامل و امکانات جهان هستی

ص: 437

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا . . . وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

«لله جنود...» ممکن است در مقام تعلیل برای «إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ...» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 5,8

5 - ورود مسلمانان به سرزمین مکه و آسیب ندیدن از ناحیه دشمن ، ظفری الهی برای ایشان

و هو الذی کفّ . . . من بعد أن أظفرکم علیهم

8 - لزوم توجه مؤمنان به الهی بودن تمامی پیروزی ها و پیشرفت های آنان

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم

خداوند در این آیه و آیات پیشین پیروزی ها و موفقیت های مؤمنان را به خود نسبت داده است. بنابراین مؤمنان باید پیروزی ها را از خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 11

11 - تعلق اراده الهی ، بر عزت و پیروزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لله العزّه و لرسوله و للمؤمنین

187- منشأ پیروزی مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 15

15 - غلبه یافتن پیروان حضرت عیسی (ع) بر کافران بنی اسرائیل ، در نتیجه تأییدات و امداد های الهی

فأیدنا الذین ءامنوا . . . فأصبحوا ظهیرین

188- منشأ پیروزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تعلق اراده الهی بر تسلط بخشیدن به موسی و هارون (ع)، در عرصه های مبارزه و ناکام گردانیدن فرعون و دارودسته وی

و نجعل لکما سلطناً فلا یصلون إلیکما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 116 - 2

2 - غلبه و پیروزی موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان بر فرعونیان، نتیجه نصرت الهی بود.

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

ص: 438

189- موارد پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 8

8- هلاکت و نابودی جوامع ستمگرگذاشته ، نمونه ای از پیروزی حق بر باطل

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه. .. بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه فإذا هو زاهق

190- موانع پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 34

34 - دشمنی و کینه توزی در جامعه ، مانع پیروزی و موفقیت

القینا بینهم العدو و البغضاء إلی یوم القیمه کلما اوقدوا ناراً للحرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 5

5- کافران با پیمان شکنی و خیانت های خود ، قادر به کسب پیروزی پایدار نخواهند بود .

و إما تخافن من قوم خیانه . . . و لایحسبن الذین

191- موانع پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 10

10 - منافقان ، مانع پیروزی مؤمنان

قالوا ألم نستحوذ علیکم و نمنعکم من المؤمنین

«نمنعکم من المؤمنین»، یعنی جان و مال شما را از دست مؤمنین حفظ کردیم و نگذاشتیم مؤمنین بر شما پیروز شوند.

192- موجبات پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

ص: 439

و تمت كلمت ربك الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

193- مؤمنان و پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 1

1 - مؤمنان راستین، پیروزی با شهادت را - که در جنگ نصیبشان شود - خیر و نیک می شمارند .

قل هل تربصون بنا إلا إحدى الحسنيين

194- مؤمنان و پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 4 - 6

6 - پیروزی رومیان بر ایرانیان، عامل سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و يومئذ يفرح المؤمنون

195- نشانه های پیروزی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11- پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقوایندگان مقاوم و صبور، بر کفرپیشگان است .

تلك من أنباء الغيب .. فاصبر إن العقبه للمتقين

196- نگرانی از پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 5

5 - بیم فرعون از ناگزیر شدن قبطیان به ترک سرزمین خویش با پیروزی موسی (ع)

يريد أن يخرجكم من أرضكم بسحره

ص: 440

197- وعده به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 15,22

15 - تردید برخی از مسلمانان نبرد احد در حقیقت اسلام و وعده رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به پیروزی مسلمانان بر دشمنانشان

و طائفه ... یقولون هل لنا من الامر من شیء

برخی از مسلمانان گمان می کردند چون به اسلام گرویده اند و اسلام دین حق و الهی است، باید همه امور بر طبق خواسته آنان پیش رود؛ ولی آنگاه که شکست خوردند، به تردید افتادند و گفتند گویا اختیار امور به دست ما نیست و در نتیجه اسلام دین حق نیست و وعده های رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بی مورد است.

22 - انکار حقیقت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و نادرست پنداشتن وعده های الهی به پیروزی، چیزی است که خودگزینان شرکت کننده در نبرد احد از رسول خدا پنهان می داشتند.

و طائفه ... یخفون فی انفسهم ما لایبدون لک

198- وعده پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 9

9 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مشکلات رسالت و دادن وعده پیروزی به آن حضرت

و اصبر حتی یحکم الله و هو خیر الحکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 2

2 - وعده خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر یاری کردن او و پیروز شدن آن حضرت در مبارزه با کافران حق ستیز

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 4,6

4- امداد های الهی و پیروزی بر دشمن ، وعده قطعی خداوند به جبهه ایمان و مجاهدان راه او

يَغْفِرْ لَكُمْ . . . وَ أُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَ فَتْحَ قَرِيبٍ

6- خداوند ، مجاهدان صدراسلام را به امداد های غیبی خود و غلبه سریع بر دشمن وعده داده است .

وَ أُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَ فَتْحَ قَرِيبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 47 - 3، 2

2- عذاب و هلاکت ستم پیشگان و پیروزی رسولان ، وعده خداوند به آنان

وَ أَنْذَرَ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا . . . وَ قَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ . . . فَلَاتِح

برداشت فوق از ارتباط این آیه با آیات قبل، که درباره عذاب ستمگران بود، استفاده می شود. گفتنی است «فاء» تفریع در

ص: 441

«فلاتحسبن» مؤید این ارتباط است.

3- وعده های خداوند به پیامبران مبنی بر پیروز گردانیدن آنان بر دشمنان ، تخلف ناپذیر است .

الذین ظلموا... وقد مکروا مکرمهم... فلاتحسبنّ الله مخلف وعده رسله

199- وعده پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 41 - 2

2- توجه به گسترش اسلام و توسعه روزافزون آن ، دلیلی فراروی کفرپیشگان بر تحقق وعده های الهی (نابودی شرک و پیروزی توحید) به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم یروا أنّا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

جمله «أولم یروا...» به منزله دلیلی است بر پدیدار شدن و تحقق یافتن تهدیدهای الهی به مشرکان و وعده های الهی به اهل ایمان.

200- وعده پیروزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 1

1- نجات پیامبران و مؤمنان از دست دشمنان و پیروزی بر آنان ، وعده خداوند به ایشان است .

و ما أرسلنا قبلك رجلاً... ثمّ صدقنهم الوعد فأنجینهم و من نشاء

201- وعده پیروزی به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 10

10- پیروزی بر مشرکان ، وعده خداوند به پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

ثمّ صدقنهم الوعد

آیه شریفه در مقام دلداری به پیامبراسلام است و خداوند با بیان جریان عمومی (وعده پیروزی همه پیامبران)، در واقع به آن حضرت نیز وعده پیروزی می دهد.

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به امداد خویش مطمئن ساخت و به آن حضرت وعده پیروزی بر دشمنان داد .

إذا جاء نصر الله و الفتح

«نصر» به معنای پیروز ساختن و «فَتْح» به معنای گشودن است. (برگرفته از «مقایس اللغه») حرف «إذا» دلالت بر وقوع

حتمی شرط در آینده دارد.

202- وعده پیروزی به مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 4,5

4 - خداوند و پیامبرش ، به مسلمانان وعده داده بودند که در صورت مواجهه آنان با دشمنان شان ، پیروز خواهند شد .

ما وعدنا الله ورسوله إلا غرورًا

5 - منافقان و بیمار دلان مدینه ، وعده خدا و پیامبر را بر پیروزی ، فریب و خدعه ای بیش نمی دانستند .

و إذ يقول المنفقون و الذين في قلوبهم مرض ما وعدنا الله ورسوله إلا غرورًا

203- وعده پیروزی به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 16

16 - وعده خداوند به موسی (ع) در مورد برتری و غلبه او در میدان مبارزه با ساحران ، به بهترین شکل تحقق یافت .

إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى . . . فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَجْدًا قَالُوا آمَنَّا

204- وعده پیروزی توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک ، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان ، مطمئن ساخت

و لا يحزنك قولهم إن العزة لله جميعاً

205- وعده پیروزی در غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - وعده الهی به مسلمانان ، در دستیابی به فتح خیبر و غنایم آن ، پس از صلح حدیبیه

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ

آیه شریفه، در زمینه جنگ خیبر است و خداوند از حرکت مسلمانان به این جنگ به عنوان حرکت به سوی غنایم یاد کرده است. از این نکته استفاده می شود که خداوند به طور ضمنی، نوید فتح خیبر و غنایم آن را به جبران مشکلات سفر حدیبیه،

ص: 443

به مسلمانان داده است.

206- وعده پیروزی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 4

4 - شکست کافران و پایان داده شدن به سلطه آنان و پیروزی مؤمنان دارای عمل صالح ، با در دست گرفتن اداره سرنوشت بشر در زمین ، وعده اکید خداوند

وعد الله الذين آمنوا منكم وعملوا الصلحت ليستخلفنهم في الأرض

207- وعده پیروزی مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 2

2 - پیروزی لشکریان الهی و مجاهدان راه خدا ، در تمامی صحنه های مبارزاتی ، سنت و وعده خداوند است .

وإنّ جندنا لهم الغلبون

208- وعده پیروزی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 174 - 2

2 - پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

فتولّ عنهم حتّى حين

توصیه خداوند به اعراض موقت از مشرکان ، دلیل پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 178 - 2

2 - پیروزی قریب الوقوع پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

و تولّ عنهم حتّى حين

209- وعده پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 174 - 2

ص: 444

2- پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

فتولّ عنهم حتی حین

توصیه خداوند به اعراض موقت از مشرکان، دلیل پیروزی قریب الوقوع پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 178 - 2

2- پیروزی قریب الوقوع پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت بر مشرکان ، وعده خداوند به آنان

و تولّ عنهم حتی حین

210- وعده پیروزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 66 - 2

2- موسی (ع) ، برخوردار از اعتمادی قوی به وعده های خداوند در پیروزی بر مخالفان

قال بل ألقوا

در آیات پیشین، خداوند به موسی (ع) اطمینان داد که بر رخدادها، اشراف کامل دارد و جای نگرانی نیست (لاتخافا إني معكما أسمع و أرى). واگذار کردن صحنه کارزار به دشمنان و به تماشا نشستن موسی (ع) حاکی از اعتماد کامل او به آن وعده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 35 - 7

7- شکست نهایی فرعون و غلبه موسی ، هارون (ع) و پیروانشان بر وی ، وعده الهی به موسی در وادی طور

أنتما و من أتبعكما الغلبون

211- وعده پیروزی مومنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 1

1- هلاکت و شکست کافران مکه و پیروزی مؤمنان ، وعده الهی

سأوریکم ءایتی . . . و یقولون متی هذا الوعد

برداشت یادشده مبتنی براین است که مقصود از «وعد» دراین آیه، غلبه مؤمنان و شکست کافران باشد.

212- وعده پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 445

1- نجات پیامبران و مؤمنان از دست دشمنان و پیروزی بر آنان ، وعده خداوند به ایشان است .

و ما أرسلنا قبلك رجلاً .. ثم صدقناهم الوعد فأنجینهم و من نشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- هلاکت و شکست کافران مکه و پیروزی مؤمنان ، وعده الهی

سأوریکم آیتی .. و یقولون متی هذا الوعد

برداشت یادشده مبتنی براین است که مقصود از «وعد» در این آیه، غلبه مؤمنان و شکست کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - شکست کافران و پایان داده شدن به سلطه آنان و پیروزی مؤمنان دارای عمل صالح ، با در دست گرفتن اداره سرنوشت بشر در زمین ، وعده اکید خداوند

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وعده الهی ، به فروپاشی جماعت مشرکان و ناپایداری آنان در برابر جبهه ایمان

سیهزم الجمع و یولون الدبر

213- وعده پیروزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - شکست نهایی فرعون و غلبه موسی ، هارون (ع) و پیروانشان بر وی ، وعده الهی به موسی در وادی طور

أنتما و من اتبعكما الغلبون

214- وقت پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 12،13

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آگاه نبودن خود از زمان دقیق وقوع عذاب الهی بر مشرکان و کافران لجوج و پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان را به مردم اعلام کرد .

وإن أدری أقرب أم بعید ماتوعدون

«إن» در «إن أدری» نافیہ است.

ص: 446

13- محدودیت علم پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به زمان وقوع عذاب بر مشرکان و کافران حق ناپذیر و زمان دقیق پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان

إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

215- یأس از پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 6 - 6

6 - برخی از مؤمنان مأیوس از پیروزی در جنگ بدر و مطمئن به شکستی مرگ آفرین در آن کارزار

یجدلونک .. کأنما یساقون إلی الموت و هم ینظرون

ص: 447

1- آثار پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 54 - 5

5- پیری و سالمندی ، از موانع زاد و ولد در انسانها

علی أن مسنی الکبر

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) در توضیح اظهار شگفتی خود از بشارت فرزنددارشدنش با جمله حالیه «علی أن مسنی الکبر» پیری را مطرح می کند، می تواند به خاطر نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 4

4- پیری و سالمندی ، از عوامل یأس انسان از فرزنددار شدن

مسنی الکبر فبم تبشرون .. فلا تکن من القنطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 70 - 15

15- « روی : أن أرذل العمر أن یکون عقله عقل ابن سبع سنین ؛

روایت شده است که «أرذل العمر» آن است که [در اثر پیری] عقل انسان مانند عقل بچه هفت ساله باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 68 - 4

4- آغاز جوانی ، شروع تکامل و رشد قوای جسمی و عقلی ، و آغاز پیری ، اول سستی و سیر نزولی آن قوا است .

و من نعمّره ننگسه فی الخلق

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، دوران پیری را از نظر قوای جسمی و عقلی، مانند دوران طفولیت دانسته است. بنابراین لازمه این سخن، مطلبی است که در برداشت بالا آمده است.

2- آثار پیری زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 4,5

4- استخوان زکریای پیغمبر در اثر پیری ، سست شده بود .

إِتی وهن العظم متی

5- موی سر زکریا ، در اثر پیری سپید گشته بود .

واشتعل الرأس شیباً

3- آثار پیری والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 10,13

10- کهولت و به سن پیری رسیدن والدین ، عامل سنگین تر شدن وظایف فرزند نسبت به آنها

إِما یبلغنّ عندک الکبر أحدهما أو کلاهما فلا تقل لهما أفّ و لاتنهرهما و قل لهما قو

13- پدران و مادران در سن پیری و سالخوردگی ، در معرض بی احترامی از سوی فرزندان هستند .

إِما یبلغنّ عندک الکبر . . . فلا تقل لهما أفّ و لاتنهرهما و قل لهما قولاً کریماً

خطاب مطلق احسان به والدین، شامل هر والدینی در هر سن و سالی می شود. ذکر «إِما یبلغنّ عندک الکبر» ممکن است جهت یادآوری نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 2

2- ضعف و سالخوردگی پدر و مادر ، زمینه ابتلای فرزند به غرور و سرکشی است .

إِما یبلغنّ عندک الکبر . . . و اخفض لهما جناح الذلّ

تذکر خداوند برای رعایت حال پدر و مادر در حال پیری، احتمال دارد به خاطر وجود زمینه لغزش و تکبر فرزندان در این فصل از زندگی پدر و مادر باشد.

4- امیدواری به فرزندداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 56 - 4

4- ابراهیم (ع) امیدوار به فرزنددار شدن در کهنسالی، در پرتو لطف و رحمت الهی

فبم تبشرون... فلا تکن من القنطین. قال و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

بارداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 449

2- ساره با توصیف خود و شویش به پیری، دارا شدن فرزند را امری بس شگفت تلقی کرد.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخاً إن هذا لشیء عجیب

«یاویلتی» (ایوای بر من) عبارتی است که معمولاً به هنگام تعجب ایراد می شود. همزه در «ءألد...» نیز برای تعجب است و جمله «إن هذا...» نیز تصریح به شگفتی است. این همه حکایت از تعجب بیش از حد همسر ابراهیم دارد.

3- توانمند شدن سالخوردهگان بر فرزنددار شدن، بیرون از روند عادی و جای بسی شگفتی است.

إن هذا لشیء عجیب

5- پیری ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخاً

2- ساره با توصیف خود و شویش به پیری، دارا شدن فرزند را امری بس شگفت تلقی کرد.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخاً إن هذا لشیء عجیب

«یاویلتی» (ایوای بر من) عبارتی است که معمولاً به هنگام تعجب ایراد می شود. همزه در «ءألد...» نیز برای تعجب است و جمله «إن هذا...» نیز تصریح به شگفتی است. این همه حکایت از تعجب بیش از حد همسر ابراهیم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بشارت یافتن ابراهیم (ع) به فرزنددار شدن در سن کهولت، او را به پذیرش شفاعتش درباره قوم لوط (برطرف شدن عذاب از آنان) امیدوار ساخت.

فلما .. جاءته البشری یجدلنا فی قوم لوط

برداشت فوق، مقتضای ترتب «یجادلنا ..» بر «جاءته البشری» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 55 - 1

1- تأکید فرشتگان بر تحقق و عینیت یافتن بشارت پسر دار شدن ابراهیم (ع) در دوران پیری

قالوا بشرنک بالحقّ

مقصود از «بالحق» در آیه فوق یا خبر مطابق با واقع است و یا به معنای این است که بشارت ما حقیقت دار است (مجمع البیان). در هر صورت گویای این نکته است که: آنچه بشارت داده شد، تحقق یافتنی است و به وقوع خواهد پیوست.

6- پیری اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 450

18- « عن أبي عبد الله (ع) : . . . ان أصحاب الكهف كانوا شيوخاً فسّمّاهم الله عزّ وجلّ فتية ييمانهم ;

از امام صادق(ع) روایت شده که: اصحاب كهف، سال مند بودند و خدا، آنان را به خاطر ايمان شان، جوان (جوانمرد) نامید.».

7- پیری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 13

13- « عن أبي جعفر (ع) : إذا بلغ العبد مائه سنه فذلك أرذل العمر ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: هر گاه بنده خدا به صد سال می رسد، [عمر او] «أرذل العمر» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 24

24 - تنها برخی از انسان ها به مرحله پایانی پیری (أرذل العمر) می رسند .

و منکم من یردّ إلى أرذل العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 2

2 - آفرینش انسان از خاک ، رشد مرحله به مرحله او در رحم ، صعود تدریجی از طفولیت (مرحله ضعف جسمی و عقلی) به اوج جوانی و نزول تدریجی از اوج بتوانایی (جوانی) به حضيض ناتوانی (کهولت و پیری) ، جلوه های ربوبیت خدا و یگانگی او

فإنا خلقناکم من تراب . . . لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً . . . ذلک بأنّ الله هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 54 - 2,4,7,10

2 - مراحل مختلف حیات انسان ، از کودکی تا پیری ، به دست خداوند است .

الله الذی خلقکم من ضعف ثمّ جعل من بعد ضعف قوه ثمّ جعل من بعد قوه ضعفاً و شیبه

4- سیر مراحل زندگی آدمی ، از کودکی تا پیری ، تخلف ناپذیر و غیر قابل تغییر است .

خلقکم من ضعف ثم جعل من بعد ضعف قوه ثم جعل من بعد قوه ضعفاً و شبيهه

7- از ضعف به کمال جسمانی رسیدن انسان ها و سپس فرتوت و ناتوان شدن آنان ، از آیه های خداوند است .

اللّه الذی خلقکم من ضعف . . . و شبيهه

10- دوران پیری انسان ها ، دوران ناتوانی و وضعی ادامه دار است .

ثم جعل من بعد قوه ضعفاً و شبيهه

«شبيهه» به معنای پیری است و آورده شدن آن پس از «ضعفاً» به عنوان عطف بیان، با این که «ضعفاً» مقصود را می رساند، به خاطر یادآوری این نکته است که در این دوران، ضعف، قابل جبران نیست و تا مرگ ادامه دارد.

ص: 451

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 8

8 - پایان اوج مرحله جوانی (بلوغ اشد) نقطه آغاز منحنی نزول و سرانجام مرحله پیری، نقطه پایان این منحنی در زندگی انسان است.

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شیوخاً .. لتبلغوا أجلاً مسمىً

8- پیری زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 1

1- زکریا به هنگام پیری مفرط و سستی استخوان ها و سفیدی موهای سرش از خداوند خواهان فرزند شد.

قال ربّ إني وهن العظم مني واشتعل الرأس شيباً

«عظم» به معنای استخوان است. «وهن العظم مني»؛ یعنی، استخوان هایم سست شد کلمه «شيباً» تمییز و به معنای سفیدی مو است و «اشتعل»، یعنی آتش گرفتن (لسان العرب). بنابراین جمله «اشتعل» از ماده «شعل» سفیدی دم و پیشانی اسب) مشتق باشد؛ در این صورت جمله «اشتعل...»، یعنی «موی سر سفید شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 1,8

1- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر، برای او نویدی شگفت آور بود.

أني يكون لي غلم و كانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الكبر عتياً

«أني»، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). «عتياً» جمع «عات» از ماده «عتوّ» (از حد گذشتن) است و مفاد جمله «قد بلغت...» این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حد گذشته اند. برخی اهل لغت «عتياً» را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله در این صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

8- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع)، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت.

و قد بلغت من الكبر عتياً

9- پیری ساره

1- ابراهیم (ع) و همسرش ساره، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب، پیر و کهنسال بودند.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخاً

2- ساره با توصیف خود و شویش به پیری، دارا شدن فرزند را امری بس شگفت تلقی کرد.

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخاً إن هذا لشیء عجیب

«یاویلتی» (ایوای بر من) عبارتی است که معمولاً به هنگام تعجب ایراد می شود. همزه در «ءألد...» نیز برای تعجب است

و جمله «ان هذا...» نیز تصریح به شگفتی است. این همه حکایت از تعجب بیش از حد همسر ابراهیم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 29 - 4

4 - همسر ابراهیم ، فردی کهنسال و نازا به هنگام بشارت فرزنددار شدنش

فأقبلت امرأته .. و قالت عجوز عقیم

10- پیری شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 19،20

19 - شعیب (ع) ، پیر مردی سالخورده و ناتوان از رسیدگی به کار دام

قالتا .. و أبونا شیخ کبیر

20 - تقارن هجرت موسی (ع) به مدین با دوران پیری شعیب (ع)

قالتا .. و أبونا شیخ کبیر

11- پیری والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 15

15- فرزندان موظفند به خواسته های پدر و مادر کهنسالشان پاسخ مثبت داده و هرگز از تأمین آن خواسته ها دریغ نکنند .

ولاتنهرهما

«نهر» در لغت به معنای منع و زجر است (لسان العرب).

12- پیری همسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 6

6- همسر زکریا، علاوه بر عقیم بودن دیرین خود در شرایط پیری و یائسگی بود. *

و کانت امرأتی عاقراً

فعل «کانت»، ممکن است این معنا را افاده کند که همسر زکریا برای آوردن فرزند دو مشکل داشته است؛ 1- سن زیاد؛ 2- عقیم بودن دیرین او از جوانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 8 - 7

ص: 453

7- زکریا (ع)، هنگام بشارت تولد یحیی (ع)، همسری سال خورده داشت که از آغاز زندگی نازا بود.

و کانت امرأتی عاقراً

فعل «کانت» در آیه، با بیان دیرینه بودن نازایی، اشاره به گذشت زمان بارداری نیز دارد.

13- پیری همسر لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 171 - 1

1 - نجات همه خانواده لوط از عذاب الهی، به جز همسر پیر او

فنجینه و أهله أجمعین إلا عجوزاً فی الغبرین

«عجوز» به معنای پیر زن و «عجوزاً» مستثنی از «أهله» است. «غبور» (مصدر «غابرین») نیز به معنای باقی ماندن است. بنابراین، «غابرین» به کسی گفته می شود که همراهانش بروند و او باقی بماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 2

2 - همسر لوط به هنگام نزول عذاب، در سن پیری و فرسودگی قرار داشت.

إلا عجوزاً

«عجوز» به کسی گفته می شود که در سن پیری و فرسودگی باشد و نشاط برای کار و تلاش نداشته و از آن عاجز باشد.

14- پیری یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 4

4- یعقوب (ع) در زمان وزارت یوسف و داستان اتهام سرقت بنیامین، سالخورده و بسیار کهنسال بود.

إن له أباً شیخاً کبیراً

«شیخ» به معنای پیرمرد و «کبیر» به معنای بزرگ است و مراد از آن ظاهراً بزرگی در سن و سال می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 6

6- افول بینایی یعقوب (ع)، در زمان کهنسالی او و مصادف با دوران بازداشت بنیامین بوده است.

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً... وابتضت عيناه من الحزن

15- تعجب از بارداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 454

3- هیجان ، تعجب و ناباوری شدید همسر ابراهیم ، از باروری پس از پیری و عمری نازایی

فأقبلت امرأته فی صرّه فصکت وجهها وقالت عجوز عقیم

16- تعجب از فرزندداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 56 - 3

3- شگفتی ابراهیم (ع) از فرزنددار شدن ، به خاطر ناامیدی از رحمت خداوند نبود ؛ بلکه به سبب بعید دانستن بچه دار شدن در کهنسالی بود .

فبم تبشرون .. فلا تکن من القنطین . قال و من یقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

ابراهیم(ع) در پاسخ توصیه فرشتگان به او که «از فرزنددار شدن مأیوس نباش» فرمود: تنها گروه گمراهان از رحمت خدا مأیوسند. از این پاسخ به دست می آید که شگفتی ابراهیم(ع) از فرزنددار شدنش، به خاطر یأس از رحمت خدا نبود؛ بلکه صرفاً آن را یک امر شگفت آور می دانست.

17- تکاثر در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 9

9- انسان ، موجودی فزون طلب و حریص بر اموال و فرزندانش در دوران پیری

أتما الحیوه الدنیا .. و تکاثر فی الأموال و الأولد

18- جهل در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 70 - 7

7- دوران کهنسالی همراه با نادانی ، از پست ترین مراحل زندگی انسان

و منکم من یردّ الی أرذل العمر لکی لایعلم بعد علم شیئاً

19- دوران پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 18،22

18- پایان اوج مرحله جوانی (بلوغ الأشد) ، نقطه آغازین منحنی نزول است . و سرانجام مرحله پیری (أرذل العمر) ، نقطه

ص: 455

پایانی این منحنی در زندگی انسان می باشد .

فإنا خلقناكم من تراب. .. ثم لتبلغوا أشدكم... لكيلا يعلم من بعد علم شيئاً

22- مرحله پایانی پیری ، مرحله ناپسند دوران زندگی برای انسان است .

إلى أَرذل العمر

20- زایمان در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 8 - 8 - 19

8- زکریا (ع) در زمان دریافت بشارت تولد یحیی (ع) ، در نهایت پیری و از کف دادن قوای جنسی و شهوانی قرار داشت .

وقد بلغت من الكبر عتياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 40 - 1

1 - اظهار تعجب زکریا از اینکه در سن پیری همسر نازایش برای او پسری آرد .

قال ربّ ائى یكون لى غلام وقد بلغنى الكبر و امراتى عاقر

21- سستی در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 68 - 3

3- انسان ، در جلوگیری از تحلیل و سستی قوای خویش به هنگام پیری ، ناتوان است .

و من نعمره ننکسه فى الخلق

22- ضعف در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 5

5- ضعف قوای جسمی و فکری انسان در کهنسالی ، نمودار مقهور بودن او در برابر تدبیر الهی است .

و منکم من یردّ إلى أرذل العمر

تذکر خداوند به ناتوانی انسان پس از دوران توانایی، می تواند اشاره به مقهوریت انسان در برابر تدبیر الهی داشته باشد؛ زیرا واژه «یُرَدّ» که به صورت مجهول آمده، اختیار را از انسان نفی می کند و تعبیر «اللّه خلقکم» در صدر آیه می تواند اشاره به این داشته باشد که آن بازگشت در اختیار کسی است که حیات و مرگ به دست اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 456

21- قوای جسمی و عقلی در مرحله نهایی پیری، به درجه ای کاهش می یابد که انسان از فراگیری محروم می ماند و تمامی دانسته های پیشین خود را از دست می دهد.

منکم من یردّ إلى أرذل العمر لكيلا يعلم من بعد علم شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آفرینش انسان از خاک، رشد مرحله به مرحله او در رحم، صعود تدریجی از طفولیت (مرحله ضعف جسمی و عقلی) به اوج جوانی و نزول تدریجی از اوج بتوانایی (جوانی) به حضيض ناتوانی (کهولت و پیری)، جلوه های ربوبیت خدا و یگانگی او

فإنّا خلقناکم من تراب .. لكيلا يعلم من بعد علم شيئاً ... ذلك بأنّ الله هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - دوران پیری انسان ها، دوران ناتوانی و ضعفی ادامه دار است.

ثمّ جعل من بعد قوه ضعفاً و شبيهه

«شبيهه» به معنای پیری است و آورده شدن آن پس از «ضعفاً» به عنوان عطف بیان، با این که «ضعفاً» مقصود را می رساند، به خاطر یادآوری این نکته است که در این دوران، ضعف، قابل جبران نیست و تا مرگ ادامه دارد.

12 - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فرتوت ساختن آنان، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است.*

الله الذی خلقکم .. یخلق ما یشاء

عبارت «یخلق ما یشاء» به قرینه آیه پنجاه - که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود - و نیز آیه پنجاه و پنج - که درباره برپایی قیامت است - می تواند درباره معاد و باز آفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بازگشت انسان به حالت طفولیت پس از عمر طولانی و دوران پیری از نظر قوای جسمی و عقلی

و من نعمره ننكسه في الخلق

«تعمیر» (مصدر «نعمّر» و از ماده «عمر») به معنای طولانی کردن عمر و «تنکیس» (مصدر «ننگسه») به معنای واژگون ساختن است. مقصود از جمله «و من نعمره ننكسه في الخلق» واژگون شدن و بازگشت انسان از نظر قوای جسمی و عقلی در دوران پیری، به دوران ضعف و سستی طفولیت خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 8,9

8 - پایان اوج مرحله جوانی (بلوغ اشد) نقطه آغاز منحنی نزول و سرانجام مرحله پیری، نقطه پایان این منحنی در زندگی انسان است.

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شیوخاً .. لتبلغوا أجلاً مسمىً

ص: 457

9- منحنی صعود، قوس رشد و تکامل قوای جسمی و عقلی انسان و منحنی نزول، قوس ضعف و انحطاط آن قوا است.

ثم لتبلغوا أشدكم ثم لتكونوا شیوخاً

23- عوامل پیری در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 17 - 3

3- سختی و اندوه باری روز محشر، به گونه ای است که اطفال را مو سفید و پیر می سازد.

یوماً يجعل الولدن شییاً

24- فراموشی در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 70 - 8

8- برخی از انسان ها آن چنان به پیری می رسند که تمامی اندوخته های علمی خود را از دست می دهند.

و منکم من یردّ الی أرذل العمر لکی لایعلم بعد علم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 21

21- قوای جسمی و عقلی در مرحله نهایی پیری، به درجه ای کاهش می یابد که انسان از فراگیری محروم می ماند و تمامی دانسته های پیشین خود را از دست می دهد.

منکم من یردّ الی أرذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً

25- فرزندداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 39 - 10، 1، 9

1- حضرت ابراهیم (ع) به سبب فرزنددار شدنش در سالخوردگی، خدا را حمد و ستایش کرد.

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسمعیل و إسحق

9- نقش مؤثر دعا در فرزندان شدن انسان ، حتى در سالخوردگی و هنگام یأس از تأثیر عوامل طبیعی

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسمعیل و إسحق إن ربى لسمیع الدعاء

10- امکان فرزندان شدن انسان در سالخوردگی و هنگام یأس از تأثیر عوامل طبیعی ، با اراده و مشیت الهی

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسمعیل و إسحق إن ربى لسمیع الدعاء

13- حضرت ابراهیم (ع) تا سالخوردگی فاقد فرزند و از فرزندان شدنش از راه عوامل طبیعی و عادى مأیوس بود .

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسمعیل و إسحق إن ربى لسمیع الدعاء

ص: 458

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 54 - 1,2,3

1- ابراهیم (ع) از دریافت خبر فرزنددار شدنش در دوران پیری به شدت شگفت زده شد .

قال أبشرتمونی علی أن مسنی الکبر فبم تبشرون

2- ابراهیم (ع) آن گاه خبر فرزنددار شدنش را از فرشتگان دریافت کرد که کاملاً پیر و از فرزنددار شدن مأیوس بود .

قال أبشرتمونی علی أن مسنی الکبر فبم تبشرون

3- امکان فرزنددار شدن انسان کهن سال و مأیوس از فرزنددار شدن ، با لطف و قدرت خداوند

إننا نبشرك بغلم علیم . قال أبشرتمونی علی أن مسنی الکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 7 - 10

10- تبلور قدرت خداوند ، در اعطای فرزند به پدری فرتوت و مادری عقیم

و كانت امرأتی عاقراً .. یزکریا إننا نبشرك بغلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 9 - 2

2- پیدایش فرزند از پدری فرتوت و مادری عقیم ، کاری آسان برای پروردگار

قال ربک هو علیّ هین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 16

16- خداوند ، پاک و منزّه از ناتوانی در برابر اعطای فرزند به پدری کهن سال و مادری عقیم

أن سبّحوا

4 - انسان ، در هر مرحله ای از مراحل زندگی دنیوی (کودکی ، نوجوانی ، جوانی ، میان سالی و پیری) ، دارای روحیه و گرایشی متفاوت با مرحله قبل و مرحله بعد است .

اعلموا أنّما الحیوه الدنیا لعب . . . و تکاثر فی الأموال و الأولاد

برداشت یاد شده در صورتی به دست می آید که هر یک از خصلت های پنجگانه یاد شده در آیه شریفه، به ترتیب بیانگر یکی از مراحل زندگی انسان باشد.

27- مرگ قبل از پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 20

20- برخی از انسان ها ، پیش از رسیدن به مرحله پایانی پیری (أرذل العمر) زندگی را به درود گفته و از دنیا می روند .

و منکم من یتوفی و منکم من یردّ الی أرذل العمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 10

10 - برخی از انسان ها ، پیش از رسیدن به مرحله پیری ، زندگی را به درود گفته ، از دنیا خواهند رفت .

ثم لتکونوا شیوخاً و منکم من یتوفی من قبل

28- منشأ فرزندداری در پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 30 - 9

9- امکان فرزنددار شدن زن کهنسال و نازا ، در پرتو لطف و عنایت الهی

و بشروه بغلم علیم . . . قالت عجوز عقیم . قالوا کذلک قال ربک

29- نشانه های پیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 4

4- ناامیدی از زناشویی و بی میلی نسبت به امور جنسی ، نشان سالخوردگی زنان و مجوز فرونهادن حجاب و پوشش برای آنان است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحاً . . غیر متبرّجت بزینه

جمله «الّتی لایرجون نکاحاً» صفت و قید توضیحی برای «و القواعد من النساء» و بیان کننده مقصود از آن است.

30- ویژگیهای پیری

1 - بازگشت انسان به حالت طفولیت پس از عمر طولانی و دوران پیری از نظر قوای جسمی و عقلی

و من نعمّره ننگسه فی الخلق

«تعمیر» (مصدر «نعمّر» و از ماده «عمر») به معنای طولانی کردن عمر و «تنکیس» (مصدر «ننگسه») به معنای واژگون ساختن است. مقصود از جمله «و من نعمّره ننگسه فی الخلق» واژگون شدن و بازگشت انسان از نظر قوای جسمی و عقلی در

ص: 460

دوران پیری، به دوران ضعف و سستی طفولیت خویش است.

3- انسان، در جلوگیری از تحلیل و سستی قوای خویش به هنگام پیری، ناتوان است.

و من نعمّره ننگسه فی الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 9

9- انسان، موجودی فزون طلب و حریص بر اموال و فرزندانش در دوران پیری

أئما الحیوه الدنیا .. و تکاثر فی الأمول و الأولد

ص: 461

25- پیسی

1- شفا پیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 13

13 - بینایی بخشیدن به کور مادرزاد و شفای پیسی ، معجزه عیسی (ع)

و أبریء الاکمه و الابرص

2- شفای پیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 110 - 24,27,31

24 - حضرت مسیح توانا بر بیناسازی کور های مادرزاد و شفابخشی مبتلایان به پیسی

و تبری الاکمه و الابرص باذنی

27 - عیسی (ع) ، ارائه کننده معجزات خویش (حیات بخشی به اجسام بی جان ، درمان کوری و پیسی و زنده کردن مردگان) ، در بسیاری از مواقع

اذ تخلق ... و تبری الاکمه و الابرص باذنی و اذ تخرج

برداشت فوق از فعل مضارع «تخلق» و «تبری» و «تخرج» که حاکی از استمرار انجام کار می باشد، استفاده شده است.

31 - توانایی عیسی (ع) بر ارائه معجزاتی همانند روح بخشی به مجسمه ها ، درمان کوری و پیسی و احیای مردگان ، از نعمت های ویژه خداوند به آن حضرت

اذکر نعمتی ... و تبری الاکمه و الابرص باذنی و اذ تخرج الموتی باذنی

3- مرض پیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 15

15 - شیوع بیماری کوری مادرزاد و پیسی ، در زمان حضرت عیسی (ع) *

شفای کوری و پیسی از میان تمام بیماریهایی که در آن زمان قابل علاج نبود، حکایت از شیوع این دو بیماری در آن زمان دارد.

1- عوامل پیشرفت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 6

6 - تقویت مدیریت های شایسته و جبران نقاط ضعف آنان ، شرطی ضروری برای پیشرفت کار است .

واجعل لی وزیراً .. اشدّ به اُزری

2- عوامل پیشرفت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 121 - 8

8 - سنت الهی در پیشبرد هدف های مکتب حق (اسلام) ، در پرتو ایثار و تلاش خود مؤمنان است .

ذلک بأنهم لایصیبهم ظما .. و لاینفقون نفقه ... و لایقطعون وادياً إلا کتب لهم

از تشویق و ترغیب مؤمنان به انفاق و جهاد، چنین استفاده می شود که نتیجه عمل آنها، پیشبرد هدفهای مکتب است و اگر نیازی به تلاش مؤمنان نبود، ترغیب و تشویق آنان به این مهم تا بدین پایه ضرورتی نداشت.

3- عوامل پیشرفت رسالت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 3 - 8

8 - امداد های الهی در فتح مکه ، جلوه ربوبیت خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مایه پیشرفت اهداف رسالت آن حضرت بود .

إذا جاء نصر اللّٰه و الفتح .. فسبح بحمد ربّک

1- آسایش اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 1

1 - ره یافتگان به مقام قرب الهی در جهان آخرت (پیشتازان)، در اوج راحتی و آسایش

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ . فَرَوْحٌ

«روح» در معانی راحت (آسایش) و رحمت به کار می رود (القاموس المحيط). برداشت یاد شده بر پایه معنای اول است. گفتنی است که نکره آمدن «روح»، نشان دهنده کمال آسایش مقربان در سرای آخرت است.

2- استغفار برای پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 3

3 - مؤمنان، خواهان غفران الهی برای خویش و نیز برای پیشتازان راه دین

و الَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا

3- اقلیت پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 13 - 3

3 - پیشتاز شدن در راه خداوند، امری سخت و دشوار است و در طول تاریخ تنها دسته ای اندک از عهده آن بر آمده اند.

و السَّابِقُونَ... ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ

پیشتازان امت های پیشین، گرچه در مقایسه با پیشتازان بعد دارای تعداد زیادتری هستند؛ لکن تعداد آنان نسبت به مردم دیگر اندک است و این می رساند که رسیدن به مرتبه پیشتازی، بسی دشوار و سخت می باشد.

4- اقلیت پیشگامان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 14 - 2

2 - کم بودن انسان های پیشتاز راه خدا (سابقون) ، در میان جوامع پس از عصر بعثت

و قلیل من الآخرین

5- امکانات مادی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم . . . لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

6- امکانات معنوی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم . . . لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

7- پاداش اخروی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی اللہ عنہم . . . لهم جنت تجری

رضایت الہی، لطفی معنوی و بہشت جاودان، نعمتی مادی است.

8- پاداش پیشگامان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - واقعہ - 56 - 24 - 2

ص: 465

2- برخورداری پیشتازان (سابقون) ، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت ، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السبقون السبقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

9- پاداش پیشگامان عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 33 - 3

3- پیشگامان در انجام کار های خیر و وارثان قرآن کریم ، بهره مند از بهشت پاینده

جنّات عدن یدخلونها

10- پذیرایی از پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 17 - 1

1- گردش پروانهوار جوانکان بهشتی پیرامون پیشتازان راه خدا (سابقون) ، جهت خدمت گذاری به آنان در مجالس انس آنها

متّکین علیها متقبّلین . یطوف علیهم ولدن مخلّدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 20 - 2

2- جوانان خدمت گذار ، آماده پذیرایی از پیشتازان (سابقون) در بهشت با هر نوع میوه ای که آنان انتخاب کنند .

وفکّهم ممّا یتخیرون

واژه «فاکّه» عطف بر «أکواب» (در دو آیه پیش) است؛ یعنی، «و یطوف علیهم ولدان مخلّدون بفاکّه ممّا یتخیرون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 21 - 2

2- جوانان خدمت گذار ، پذیرایی کننده پیشتازان (سابقون) در بهشت باگوشت انواع پرندگان دلخواه

و لحم طير ممّا يشتهون

«لحم طير» عطف بر «أكواب» است؛ یعنی، «و يطوف عليهم ولدان مخلدون بلحم طير».

11- پیشگامان امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 13 - 4، 1

ص: 466

1 - وجود انسان های پیشتاز ، در میان امت ها و جوامع پیشین

ثَلَّة من الأولین

4 - « عن جعفر بن محمد (ع) فی قوله عزّوجلّ « ثَلَّة من الأولین » . . . قال : . . . ابن آدم الذی قتله أخوه ، و مؤمن آل فرعون و حبیب النجار . . . » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ «ثَلَّة من الأولین».. روایت شده که آنان، فرزند مقتول آدم(ع) (هابیل) و مؤمن آل فرعون (حزقیل) و حبیب نجار... هستند».

12- پیشگامان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله « فالسابقات سابقاً » یعنی أرواح المؤمنین تسبق أرواحهم إلى الجنة . . . و أرواح الكافرين إلى النار ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سابقاً» روایت شده است، مراد ارواح مؤمنان است که به سوی بهشت [بر یکدیگر] سبقت می گیرند. .. و [نیز] ارواح کافران که به سوی آتش [سبقت می گیرند]».

13- پیشگامان توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 4

4 - نوح (ع) ، پیشتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

و إنّ من شیعته لإبرهیم

پیرو بودن ابراهیم(ع) - با آن که خود از انبیای بزرگ بود - و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شیعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 9

9 - نسل ابراهیم (ع) ، پرچمدار توحید در طول تاریخ

و جعلها كلمه باقيه فى عقبه

14- پیشگامان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 62 - 13

13- مشرکان ، پیشگام در وارد شدن به آتش جهنم

ص: 467

لاجرم أن لهم النار وأنهم مفرطون

«مفرط» (از مصدر فرط) به معنای مقدم شدن، جلو افتادن، شتاب و سبقت گرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله «فالسابقات سبقاً» يعني أرواح المؤمنين تسبق أرواحهم إلى الجنّة . . . و أرواح الكافرين إلى النار ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سبقاً» روایت شده است، مراد ارواح مؤمنان است که به سوی بهشت [بر یکدیگر] سبقت می گیرند. . . و [نیز] ارواح کافران که به سوی آتش [سبقت می گیرند]».

15- پیشگامان در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 88 - 2

2 - انسان های پیشتاز (سابقون) جزء مقربان درگاه خدا در جهان آخرت

فأما إن كان من المقربين

«مقربان» همان دسته اند که در آیات آغازین این سوره، از آنان به عنوان «السابقون» یاد شده است.

16- پیشگامان در اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . وأمرت لأن أكون أول المسلمين

17- پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 24 - 3

3- خداوند، بی تردید به احوال انسان های پیشرو در میدان ایمان و عمل و مردم ناموفق در آن، آگاه است.

و لقد علمنا المستقدمین منکم و لقد علمنا المستأخرین

در اینکه تقدّم و تأخّر در آیه فوق، به چه چیز سنجیده شده؟ میان مفسران چند نظریه وجود دارد: یکی از آنها سبقت و تأخیر در رابطه با ایمان و عمل صالح است؛ زیرا دنیا میدان مسابقه برای انسانهاست «و لكل وجهه هو مولیها فاستبقوا الخیرات» (سوره بقره آیه 148). برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است.

ص: 468

18- پیشگامان در ایمان و خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 7

7- مؤمنان، حتی پیشتازان ایمان (مهاجران و انصار)، فاقد مصونیت از خطا و نیازمند غفران الهی

و الذین جاءو من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا بالإیمان

از تأیید خداوند نسبت به استغفار برای پیشتازان راه ایمان، به جا بودن این دعا و نیاز آنان استفاده می شود.

19- پیشگامان در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 12 - 1

1- بهشت، سرای اخروی سابقون (پشتتازان)

و السابقون... فی جنّات النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 15 - 2, 1

1- محل سکونت پیشتازان راه خدا در بهشت، آراسته به تخت های جواهرنشان

علی سرر موضونه

یکی از معانی «موضونه»، بافته شده به همراه جواهر است.

2- زندگی پیشتازان راه خدا (سابقون) در بهشت، در اوج شکوه و جلال

علی سرر موضونه

وجود تخت های جواهرنشان در قصرهای پیشتازان، نشان از زندگی بسیار با شکوه آنان در سرای بهشت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 16 - 2, 1

1 - پيشتازان راه خدا (سابقون) ، داراي مجلس انس با يکديگر در بهشت

علی سرر موضونه . متکين عليها متقبلين

از قيد «متقابلين» (رويه روی هم)، انس و الفت بهشتيان با همدیگر استفاده می شود.

2 - تکیه زدن پيشتازان راه خدا (سابقون) ، بر تخت های جواهرنشان در مجلس های انس خویش

علی سرر موضونه . متکين عليها متقبلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 18 - 1

1 - باده نوشی پيشتازان راه خدا (سابقون) ، در مجالس انس شان در بهشت

متکين عليها متقبلين . . . باکواب و أباريق و كأس من معين

ص: 469

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 20 - 1, 2

1 - وجود میوه های متنوع و گوناگون در بهشت پیشتازان (سابقون)

و فکّه ممّا یتخیرون

2 - جوانان خدمت گذار ، آماده پذیرایی از پیشتازان (سابقون) در بهشت با هر نوع میوه ای که آنان انتخاب کنند .

و فکّه ممّا یتخیرون

واژه «فکّه» عطف بر «أکواب» (در دو آیه پیش) است؛ یعنی، «و یتوف علیهم ولدان مخلدون بفکّه ممّا یتخیرون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 21 - 1, 2

1 - وجود گوشت انواع پرندگان در بهشت پیشتازان (سابقون)

و لحم طیر ممّا یشتهون

«طیر» (پرنده) جنس است و شامل انواع پرندگان می شود. «ممّا یشتهون» (آنچه دلشان می خواهد) تأکید بر همین معنا است.

2 - جوانان خدمت گذار ، پذیرایی کننده پیشتازان (سابقون) در بهشت با گوشت انواع پرندگان دلخواه

و لحم طیر ممّا یشتهون

«لحم طیر» عطف بر «أکواب» است؛ یعنی، «و یتوف علیهم ولدان مخلدون بلحم طیر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 1

1 - در بهشت پیشتازان (سابقون) ، هرگز کسی از دیگری سخن لغو و بیهوده و یا نسبت ناروا نخواهد شنید .

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

«لغو» به سخنی گفته می شود که هیچ فایده ای بر آن مترتب نباشد و «تأثیم» به معنای نسبت دادن گناه به کسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در بهشت پیشتازان (سابقون) ، جز سخنان سالم و پیراسته از لغو و نسبت های ناروا مبادله نمی شود .

لا يسمعون فيها لغواً .. إلا قياً سلماً سلماً

«قیل» معادل «قول» و موصوف «سلاماً» است؛ یعنی، «لا يسمعون فيها إلا قولاً هو سالم من اللغو والتأثيم».

2 - مکالمات در بهشت پیشتازان ، همراه با درود و تحیت پی در پی است ؛ نه آمیخته با لغو و نسبت های ناروا .

لا يسمعون فيها لغواً .. إلا قياً سلماً سلماً

کلمه «سلاماً» می تواند بدل برای «قلیلاً» باشد. گفتنی است که تکرار «سلاماً»، برای بیان تعاقب و پی در پی بودن است؛ یعنی، «سلاماً اثر سلام» (درود پی در پی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ره یافتگان به مقام قرب در آخرت (پشتازان) ، برخوردار از بهشتی سرشار از نعمت

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ... وَجَنَّتٍ نَعِيمٍ

واژه «نعمیم»، به معنای نعمت فراوان آمده است (مفردات راغب).

20- پیشگامان در تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 6

6- دعوت کنندگان به تعالیم الهی ، هر کدام برای تقرب بیشتر خود به خداوند ، در مسابقه و تلاش هستند .

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ

برداشت فوق، بنابراین نکته است که مراد از «أُولَئِكَ» دعوت کنندگان به خدا باشند که مشرکان آنان را می پرستیدند تا به خدا تقرب جویند و خداوند به مشرکان می گوید: «چگونه آنان را می پرستید در حالی که آنان، خود برای تقرب به خدا واسطه هایی قرار می دهند تا تقرب بیشتر هر یک معلوم شود.»

21- پیشگامان در عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 61 - 4

4- موحدانِ بیمناک از پروردگار و روز قیامت ، پشتاز در انجام کار های نیک

و هم لها سبفون

«لها» متعلق به «سابقون» است که مفعول آن محذوف می باشد. پس تقدیر آن چنین می شود: «و هم سابقون غیرهم لها». «سبق» به معنای پیشی گرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 2

2- کسانی که در دنیا در انجام امور خیر از دیگران سبقت می گیرند ، در آخرت نیز پیش از دیگران مشمول رحمت ، پاداش و غفران الهی خواهند بود .

برخی از مفسران بر آنند که مراد از سبقت در «السابقون» اول، سبقت در انجام امور خیر در دنیا و مراد از سبقت در «السابقون» دوم، پیشی گرفتن از دیگران در آخرت در دریافت رحمت و پاداش الهی است.

22- پیشگامان در عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 20

ص: 471

20 - عن ابی عبدالله (ع) [فی قوله تعالی : « و السّابِقون الأوّلون من المهاجرین و الانصار و الذین اتّبعوهم باحسان . . . » : فبدء بالمهاجرین الأوّلین علی درجه سبقهم ثم ثنی بالانصار ثم ثلث بالتابعین لهم باحسان فوضع کل قوم علی قدر درجاتهم و منازلهم عنده . . .]

از امام صادق (ع) درباره سخن خدای تعالی: «پیشگامان نخستین از مهاجرین و انصار و کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند . . .» روایت شده که فرمود: پس خدای عز و جل مهاجران نخستین را بر اساس سابقه ایمانی آنان، در آغاز ذکر فرمود؛ سپس انصار را در رتبه دوم و تابعین به احسان را در رتبه سوم یاد نمود. بدین ترتیب هر گروه را بر مبنای درجه و منزلتی که نزد او داشتند [در کلام خود] جای داد.».

23- پیشگامان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 7 - 1

1 - مردم در آخرت سه دسته اند : اصحاب المیمنه (نیک بختان) اصحاب المشئمه (نگون بختان) و سابقون (پیشتازان)

و کنتم أزواجاً ثلاثه

بیان «أزواجاً ثلاثه» محذوف و تقدیر آن چنین است: «و کنتم أزواجاً ثلاثه: اصحاب المیمنه و اصحاب المشئمه و السابقون». در آیات بعد به تفصیل وضعیت این سه دسته تبیین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 2

2 - کسانی که در دنیا در انجام امور خیر از دیگران سبقت می گیرند ، در آخرت نیز پیش از دیگران مشمول رحمت ، پاداش و غفران الهی خواهند بود .

و السابقون السابقون

برخی از مفسران بر آنند که مراد از سبقت در «السابقون» اول، سبقت در انجام امور خیر در دنیا و مراد از سبقت در «السابقون» دوم، پیشی گرفتن از دیگران در آخرت در دریافت رحمت و پاداش الهی است.

24- پیشگامان عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 9

9 - پیشتازان در انجام خیرات ، مهم ترین صفت مسلمانان پیرو قرآن و انسان های قرآنی

و منهم سابق بالخیرت

برداشت یاد شده به این خاطر است که پیشتازان در تمسک به قرآن و حافظان ارث الهی، در این آیه به عنوان پیشتازان در خیرات معرفی شده اند.

ص: 472

25- پیشگامان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 14 - 1

1 - وجود مردمان پیشتاز در میان امت اسلام

قلیل من الآخرين

26- تقرب اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 1

1 - سابقون (پیشتازان) ، برخوردار از مقام قرب الهی در آخرت

و السابقون السابقون . أولئك المقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 24 - 2

2 - برخورداری پیشتازان (سابقون) ، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت ، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السابقون السابقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 88 - 2،4

2 - انسان های پیشتاز (سابقون) جزء مقربان درگاه خدا در جهان آخرت

فأما إن كان من المقربین

«مقربان» همان دسته اند که در آیات آغازین این سوره، از آنان به عنوان «السابقون» یاد شده است.

4 - ره یافتگان به مقام قرب الهی (پیشتازان) ، در جهان آخرت برخوردار از شأنی ویژه نزد خداوند

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ

تقدیم مقرّبین بر دیگران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

27- خدمتکاران اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 17 - 3

3- خدمت گذاران پیشتازان راه خدا (سابقون) ، در بهشت جوانانی آراسته و گوشواره بر گوش

یطوف علیهم ولدن مخلصون

برخی احتمال داده اند که «مخلصون» مشتق از «خُلِّد» به معنای گوشواره باشد. بنابراین عبارت «ولدان مخلصون»؛ یعنی، جوانانی که بر گوش آنها، گوشواره آویخته شده است.

ص: 473

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 18 - 1

1 - باده نوشی پیشتازان راه خدا (سابقون) ، در مجالس انس شان در بهشت

متکین علیها متقبلین .. باکواب و أباریق و كأس من معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 20 - 2

2 - جوانان خدمت گذار ، آماده پذیرایی از پیشتازان (سابقون) در بهشت با هر نوع میوه ای که آنان انتخاب کنند .

و فکھه ممّا یتخیرون

واژه «فاکھه» عطف بر «أکواب» (در دو آیه پیش) است؛ یعنی، «و یتوف علیهم ولدان مخلدون بفاکھه ممّا یتخیرون».

28- سوگند به پیشگامان ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 4

4 - سوگند خداوند ، به فرشتگان پیشتاز

فالسبقت سباً

29- عطر زندگی اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 3

3 - فضای زندگی مقربان (پشتازان) در آخرت ، معطر به وسیله انواع گیاهان خوشبو

فأما إن كان من المقربین .. وریحان

«ریحان» اسم جنس و دربرگیرنده انواع گیاهان خوشبو و معطر است.

30- عظمت اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 15 - 2

2 - زندگی پیشتازان راه خدا (سابقون) در بهشت ، در اوج شکوه و جلال

علی سرر موضوعه

وجود تخت های جواهرنشان در قصرهای پیشتازان، نشان از زندگی بسیار با شکوه آنان در سرای بهشت دارد.

ص: 474

31- عمل صالح پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 24 - 2

2 - برخورداری پیشتازان (سابقون) ، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت ، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السبقون السابقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

32- فضایل اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 88 - 4

4 - ره یافتگان به مقام قرب الهی (پیشتازان) ، در جهان آخرت برخوردار از شأنی ویژه نزد خداوند

فأما إن كان من المقربین

تقدیم مقربین بر دیگران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 89 - 2

2 - مقربان (پیشتازان) ، بهره مند از رحمت بی کران و فراگیر الهی در جهان آخرت

فأما إن كان من المقربین . فروح

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که «روح» به معنای رحمت باشد.

33- فضایل پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی اللہ عنہم . . . لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 3

3- جنیان پیشتاز و گرویده به قرآن، برخوردار از موقعیتی ویژه در میان قوم خود *

قالوا یقومنا إنا سمعنا

از لحن آیه شریفه و موضع بالای جنیان در خطاب به قوم (یاقومنا)، می توان به دست آورد که آنان علاوه بر داشتن پیامی

ص: 475

بزرگ، جایگاهی والا در میان قوم شان داشته اند و چه بسا انتخاب آنان از سوی خداوند (صرفنا)، اشاره به این جهت باشد.

34- فضایل پیشگامان در عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 7

7- پیشتازان در انجام کار های خیر ، از بهترین مردم و والاترین آنان در پیشگاه خداوند

و منهم سابق بالخیرت

از تقسیم بندی سه گانه مردم در تمسک به قرآن و دین داری (ضعیف، قوی و ..) و آمدن گروه پیشتاز در انجام خیرات به عنوان آخرین و قوی ترین گروه، برداشت یاد شده به دست می آید.

35- کثرت پیشگامان امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 13 - 2

2- فراوانی پیشتازان (سابقون) ، در امت ها و جوامع پیش از اسلام

ثَلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ

«ثَلَّة» در اصل به دسته ای از پشم گفته می شود (مفردات راغب) و «ثَلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ» با توجه به آیه بعد (قلیل من آخرین) به معنای دسته ای بزرگ از پیشینیان است.

36- لذایذ اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 2

2- پیشتازان (سابقون) ، در بهشت ، در کنار لذات جسمی از لذات روحی سرشار نیز برخوردار خواهند بود .

فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ .. لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْتِيهَا

شنیدن سخنان لغو و یا نسبت های دروغ و ناروا، باعث آزار روح است. از این رونقی لغو و تأثیم در بهشت پیشتازان - پس از بیان نعمت های مربوط به لذات جسمی - بیانگر مطلب بالا است.

37- مراد از پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 3,4

3 - «عن أبي جعفر (ع) . . . واما ما ذكر من السابقين : فهم أنبياء مرسلون وغير مرسلين ؛

ص: 476

از امام باقر(ع) روایت شده: .. اما آنچه [در قرآن] از سابقین یاد شده، آنان پیامبران هستند، چه مرسلین و چه غیر مرسلین».

4- « فی المجمع وقد قیل فی السابقین أنّهم السابقون إلى الصلوات الخمس عن علی (ع) . . . » ;

در مجمع البیان آمده است: درباره سابقین گفته شده آنان سبقت گیرندگان برای ادای نمازهای پنجگانه اند و این مطلب از امام علی(ع) روایت شده است».

38- مراد از پیشگامان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 14 - 3

3- « عن جعفر بن محمد (ع) فی قوله عزّوجلّ « . . . وقلیل من الآخرین » قال : . . . علی بن ابی طالب صلوات الله علیه ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ « . . . وقلیل من الآخرین » روایت شده که مراد امام علی بن ابی طالب - صلوات الله علیه - است».

39- مسؤولیت پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 2 - 11

11 - پیش گامان ، موظف اند که پیش از دیگران ، به رسالت الهی خویش ، پابند بوده و به آن عمل کنند .

و اتّبع ما یوحی إلیک من ربّک إنّ الله کان بما تعملون خبیراً

از آن جا که ذیل آیه، قرینه است براین که همه موظف اند که از تعالیم وحی تبعیت کنند، ذکر پیامبر(صلی الله علیه و آله)، به عنوان دریافت کننده وحی، می تواند اشاره به نکته یاد شده داشته باشد.

40- مقامات اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 1

1 - مقام و منزلت والای سابقون (پیشتازان) در آخرت ، غیرقابل توصیف است .

و السبقون السابقون

«السابقون» دوم، می تواند تأکید برای «السابقون» اول باشد و نیز می تواند خبر برای آن باشد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است؛ زیرا با توجه به این که آیه شریفه در مقام شناساندن مقام و جایگاه سابقون است، معرفی آنان با همان عنوان «السابقون» بیانگر این است که مقام و منزلت سابقون، چنان عظیم است که در قالب هیچ لفظی نمی گنجد و تنها چیزی که درباره آنها می توان گفت، این است که بگوییم سابقون همان «سابقون» اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 1

ص: 477

1 - سابقون (پیشتازان) ، برخوردار از مقام قرب الهی در آخرت

و السابقون السابقون . أولئك المقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 24 - 2

2 - برخورداری پیشتازان (سابقون) ، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت ، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السابقون السابقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

41- نعمتهای اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 24 - 2

2 - برخورداری پیشتازان (سابقون) ، از مقام قرب الهی در جهان آخرت و دستیابی آنان به بهشت سرشار از نعمت ، پاداش الهی به آنان در قبال اعمال صالح شان

و السابقون السابقون . أولئك المقربون . فی جنّات النعیم ... جزاء بما كانوا یعم

42- نیازهای معنوی پیشگامان در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 7

7 - مؤمنان ، حتی پیشتازان ایمان (مهاجران و انصار) ، فاقد مصونیت از خطا و نیازمند غفران الهی

و الذین جاءو من بعدهم یقولون ربنا اغفر لنا و لإخواننا الذین سبقونا بالإیمان

از تأیید خداوند نسبت به استغفار برای پیشتازان راه ایمان، به جا بودن این دعا و نیاز آنان استفاده می شود.

43- ویژگیهای زندگی اخروی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 15 - 2

2- زندگی پیشتازان راه خدا (سابقون) در بهشت ، در اوج شکوه و جلال

علی سرر موضونه

وجود تخت های جواهرنشان در قصرهای پیشتازان، نشان از زندگی بسیار با شکوه آنان در سرای بهشت دارد.

ص: 478

44- همسران بهشتی پیشگامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 22 - 2

2 - پیشتازان در بهشت ، دارای همسرانی با چشم های سیاه و زیبا

و حور عین

«حور» جمع «حوراء» است و «حوراء» به چشمی گفته می شود که سیاهی آن بسیار سیاه و سفیدی آن بسیار سفید باشد. «عین» جمع «عیناء» است و «عیناء» در وصف چشم زیبا آورده می شود.

پیشگامی

45- آثار پیشگامی در عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 18،19

18- پیشی گرفتن در کار های نیک ، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع) ، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود .

و لقد آیتنا موسی و هرون .. إناهم کانوا یسرعون فی الخیرت ... و کانوا لنا خش

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- ضمیرهای جمع در جمله «إناهم کانوا یسرعون...» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2- جمله «إناهم کانوا یسرعون...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

19- نقش مؤثر پیشی گرفتن در کار های نیک و دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، در استجابت دعا

فاستجبنا له .. إناهم کانوا یسرعون فی الخیرت ... و کانوا لنا خشعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 11 - 2

2 - سبقت و پیشتازی در امور خیر ، مایه تقرب به درگاه خداوند در جهان آخرت

و السبقون السبقون . أولئک المقربون

46- ارزش پیشگامی در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 8

8 - پیشتازی در ایمان، دارای ارج و منزلت در بینش وحی

يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان

تمجید خداوند از مؤمنان، به سبب استغفار آنان برای پیشگامان ایمان، ارجمندی پیشتازان اسلام را افاده می کند.

ص: 479

47- ارزش پیشگامی در تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 57 - 7

7- تلاش برای راه یابی به بالاترین مرتبه کمال و سبقت بر دیگران در تقرب به خدا، تلاش و تکاپویی ارجمند و ستودنی

أولئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة أيهم أقرب

48- ارزش پیشگامی در عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 90 - 20

20- شتاب و پیشگامی در کار های خیر ، دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، از ارزش های والا و صفات برجسته مردان الهی

إنهم كانوا يسرعون في الخيرت و يدعوننا رغبا و رهبا و كانوا لنا خشعين

برداشت یاد شده به خاطر این است که آیه شریفه، در توصیف پیامبران الهی است و از میان ده ها صفات و ویژگی های ایشان، تنها به این سه صفت و ویژگی اشاره شده است.

49- اهمیت پیشگامی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 3

3- لزوم پیشتازی رهبر جامعه اسلامی در پایبندی به ارزش ها و عمل بر طبق آن

لكن الرسول و الذين ءامنوا معه

50- پیشگامی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذالکفل ،

یونس ، زکریا و یحیی (علیهم السلام) ، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون . . . یحیی . . . إناهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إناهم كانوا یسرعون. . .» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 9

ص: 480

9- ابراهیم (ع) و همگامانش ، پشتازان برائت از مشرکان و کافران

قد کانت لکم أسوه حسنه فی ابرهیم و الذین معه .. إذ قالوا

برداشت بالاب با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

51- پیشگامی ادریس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذالکفل ، یونس ، زکریا و یحیی (علیهم السلام) ، پیشگامان در کار های خیر

و لقد آتینا موسی و هرون .. یحیی ... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسرعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

52- پیشگامی اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذالکفل ، یونس ، زکریا و یحیی (علیهم السلام) ، پیشگامان در کار های خیر

و لقد آتینا موسی و هرون .. یحیی ... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسرعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

53- پیشگامی اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم کانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم کانوا یسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

ص: 481

54- پیشگامی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 106 - 3

3- ضرورت پیشگامی حاملان وحی و رسالت در عمل به محتوای پیام خویش

اتبع ما أوحى إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 10 - 3

3 - « عن أبي جعفر (ع) : . . . و أما ما ذكر من السابقين : فهم أنبياء مرسلون وغير مرسلين ؛

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . اما آنچه [در قرآن] از سابقین یاد شده، آنان پیامبران هستند، چه مرسلین و چه غیر مرسلین».

55- پیشگامی ایوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون . . . یحیی . . . إثم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثم كانوا یسرعون. . .» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

56- پیشگامی پیروان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 9

9- ابراهیم (ع) و همگامانش، پیشتازان براءت از مشرکان و کافران

قد كانت لكم أسوة حسنة فی إبرهیم و الذین معه . . . إذ قالوا

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که خداوند، از میان همه پیامبران و امت های پیشین، ابراهیم(ع) و همگامانش را الگوی برائت از مشرکان معرفی کرده است.

57- پیشگامی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 482

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسارعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

58- پیشگامی در ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 3

3 - پیشگامی در ارزش ها، خود ارزشی والا است .

فالسبقت سبقا

59- پیشگامی در ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 6

6 - پیش گامی در ایمان و آرمان های الهی، از ملاک های ارزشمندی و برتری معنوی

وَأُمرت لَأَن أَكون أَوَّلَ المسلمین

60- پیشگامی در عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 12

12 - اذن خداوند، شرط رسیدن به مقام پیشتازی در دین داری، زندگی قرآنی و انجام کارهای خیر

و منهم سابق بالخیرت یاذن الله

61- پیشگامی در عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 61 - 2،5

2 - شتاب ورزی در انجام کار های نیک نشانه مؤمنان راستین

أولئك يسرعون في الخیرت

ص: 483

5- شتاب در انجام کار های نیک و پیشتازی در میدان ارزش ها ، خصلت هایی ارجمند و مورد توصیه و ستایش خداوند

أولئك يسرعون في الخیرت و هم لها سبفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 14

14 - توفیق پیشتازی در انجام کار های خیر ، فضل بزرگ الهی است .

و منهم مقتصد و منهم سابق بالخیرت یاذن الله ذلك هو الفضل الکبیر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که «ذلک» اشاره به «سبق» در «سابق بالخیرات» باشد.

62- پیشگامی ذوالکفل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذالکفل ،

یونس ، زکریا و یحیی (علیهم السلام) ، پیشگامان در کار های خیر

و لقد آتینا موسی و هرون . . . یحیی . . . إثم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثم كانوا یسرعون. . .» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48

- 90) از آنان یاد شده است.

63- پیشگامی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد .

لا تقم فیه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- لزوم پیش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

أمرت لأن أكون أول المسلمين

64- پیشگامی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 484

17 - ضرورت پیشگامی رهبران الهی در پایبندی به اصول و مبانی خویش

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم ولا تكونن من المشركين

65- پیشگامی زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14، 12

12- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کارهای خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند .

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرِ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ..» به زکریا(ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتينا موسى و هرون .. یحیی ... إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرِ

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

66- پیشگامی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتينا موسى و هرون .. یحیی ... إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرِ

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

67- پیشگامی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 1,3

1- فرعون در روز قیامت ، پیشاپیش پیروانش به سوی دوزخ روانه خواهد شد .

يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

ص: 485

قدوم (مصدر یقدم) به معنای سبقت گرفتن و در پیشاپیش حرکت کردن است.

3- حرکت فرعونیان به سوی دوزخ به رهبری و پیشاهنگی فرعون، نمود برنامه های ناصواب او در دنیا است.

و ما أمر فرعون برشید. یقدم قومه یوم القیمه فأورد هم النار

جمله «یقدم قومه...» بیانگر فرجام پیروی از فرعون است و به منزله تفسیری برای «و ما أمر فرعون برشید» می باشد.

68- پیشگامی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5 - «عن أبي جعفر (ع) فی قوله «فالسابقات سبقاً» یعنی ارواح المؤمنین تسبق ارواحهم إلى الجنة... و ارواح الكافرين إلى النار؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سبقاً» روایت شده است، مراد ارواح مؤمنان است که به سوی بهشت [بر یکدیگر] سبقت می گیرند.. و [نیز] ارواح کافران که به سوی آتش [سبقت می گیرند]».

69- پیشگامی لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

70- پیشگامی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 16، 15

15 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، موظف به پیشگامی در تسلیم به درگاه خداوند

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اظهار موضع اعتقادی خویش و پیشگامی در اسلام

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 6

ص: 486

6- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صحنه های نبرد پیشاپیش مؤمنان و در کنار آنان

جهدوا مع رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 88 - 2

2- پیشتازی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جهاد با مال و جان

لكن الرسول .. جهدوا بأموالهم و أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 108 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد .

لا تقم فيه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 19 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، الگو و دارای نقش پیشتاز در درک معارف عالم آفرینش

ألم تر أن الله خلق السموت و الأرض بالحقّ

خطاب «ألم تر» اگرچه خطابی عام برای همه انسانهاست، اما مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند رهنمودی باشد به این نکته که آن حضرت در درک واقعیات عالم پیشتاز است و دیگران باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 24 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیشتاز در درک معارف دینی و دارای نقش الگویی در آن

ألم تر كيف ضرب الله مثلاً كلمه طيبه كشجره طيبه

استفهام «ألم تر» تقریری است. یعنی تو می بینی ... از اینکه خداوند، به جای عموم مردم پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد خطاب قرار داده است می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که وقتی پیامبر(صلی الله علیه و آله) در مثالهای خداوند دقت می کند، مردم باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 29 - 8

8 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، پیش گام فهم معارف عمیق عالم است .

ألم تر أنّ الله يُولج الليل في النهار

خطاب «ألم تر» اگر چه به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، اما به قرینه «بما تعملون» حکم اختصاص به او ندارد. مخاطب قرار دادن آن حضرت، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 487

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیش گام فهمِ معارف عمیق عالم است .

ألم تر أنّ الفلك تجرى

خطاب «ألم تر» اگرچه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، اما به قرینه «لیریکم» حکم اختصاص به آن حضرت ندارد. مخاطب قرار دادن او، می تواند به خاطر یادآوری نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . وأمرت لأن أكون أول المسلمين

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به پیش گام شدن در پذیرش اسلام ، به عنوان نخستین مسلمان ، مأمور و موظف شد .

وأمرت لأن أكون أول المسلمين

71- پیشگامی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 32 - 9

9 - پیشتازان در انجام خیرات ، مهم ترین صفت مسلمانان پیرو قرآن و انسان های قرآنی

و منهم سابق بالخیرت

برداشت یاد شده به این خاطر است که پیشتازان در تمسک به قرآن و حافظان ارث الهی، در این آیه به عنوان پیشتازان در خیرات معرفی شده اند.

72- پیشگامی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 61 - 4

4 - موحدانِ بیمناک از پروردگار و روز قیامت ، پیشتاز در انجام کار های نیک

و هم لها سبقون

«لها» متعلق به «سابقون» است که مفعول آن محذوف می باشد. پس تقدیر آن چنین می شود: «و هم سابقون غیرهم لها». «سبق» به معنای پیشی گرفتن است.

73- پیشگامی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

ص: 488

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسارعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

74- پیشگامی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 4 - 5

5- «عن أبي جعفر (ع) فی قوله «فالسابقات سبقاً» یعنی ارواح المؤمنین تسبق ارواحهم إلى الجنة... و ارواح الكافرين إلى النار؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «فالسابقات سبقاً» روایت شده است، مراد ارواح مؤمنان است که به سوی بهشت [بر یکدیگر] سبقت می گیرند... و [نیز] ارواح کافران که به سوی آتش [سبقت می گیرند]».

75- پیشگامی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسارعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 4

4- نوح (ع)، پیشتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

و إن من شیعته لإبرهیم

پیرو بودن ابراهیم(ع) - با آن که خود از انبیای بزرگ بود - و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شیعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

76- پیشگامی هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 489

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسارعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

77- پیشگامی همسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کارهای خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند.

إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسارعون..» به زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

78- پیشگامی یحیی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) شتابان به انجام کارهای خیر می پرداختند و در آن پیش قدم و پیشگام بودند.

إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسارعون..» به زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی) بازگردد.

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48) - (90) از آنان یاد شده است.

79- پیشگامی یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 490

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

80- پیشگامی یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذالكفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

81- سختی پیشگامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیشتاز شدن در راه خداوند، امری سخت و دشوار است و در طول تاریخ تنها دسته ای اندک از عهده آن بر آمده اند .

و السبقون... ثلثه من الأولین

پشتازان امت های پیشین، گرچه در مقایسه با پشتازان بعد دارای تعداد زیادتری هستند؛ لکن تعداد آنان نسبت به مردم دیگر اندک است و این می رساند که رسیدن به مرتبه پیشتازی، بسی دشوار و سخت می باشد.

82- فضیلت پیشگامی در سلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ارزش مبادرت به سلام ، هنگام ورود بر دیگران

إذ دخلوا عليه فقالوا سلماً

مطلب بالا، با توجه به این نکته است که خداوند، ابتدا وصف «مکرم» را برای میهمانان ابراهیم(ع) آورده و سپس نخستین عمل آن میهمانان شریف (سلام به هنگام ورود) را یاد کرده است.

ص: 491

83- نگرانی از پیشگامی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 3

3 - موسی و هارون (ع) از پیشدستی فرعون و اقدام او به کیفر فوری آنان، پیش از هرگونه فرصت اظهار معجزه و بیان حقیقت، نگران بودند.

قالا ربنا إنا نخاف أن يفرط علينا

«فَرَطٌ»؛ یعنی، پیشی گرفت بدون آن که افراط یا تقریط کرده باشد (مفردات راغب). مراد موسی و هارون(ع)، احتمال دست زدن فرعون به کاری است که فرصت ابلاغ پیام الهی را از آنان بگیرد.

ص: 492

1- پیشگوی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 89 - 9

9 - « و قد روی : إته عنی بقوله « سقیم » ای سأسقم . . . » ;

روایت شده که مراد ابراهیم از سخنش «سقیم» این بود که به زودی مریض می شوم. «..».

2- پیشگوی ارتداد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 15 - 2

2- اخبار خداوند از رفع محدود عذاب دنیوی مشرکان مکه و بازگشت دوباره آنان به کفر و شرک

إنا كاشفوا العذاب قليلاً إنكم عائدون

برداشت یادشده بر این اساس است که عذابی که در آیات پیشین از آن یاد شده، عذاب دنیوی باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: ما عذاب دنیوی را برای زمانی اندک بر خواهیم داشت؛ یعنی، در دنیا که اصولاً مجالی اندک است عذاب را از شما برمی داریم؛ اما انتقام به قیامت موکول خواهد شد.

3- پیشگوی پیدایش منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 12

12 - هشدار خداوند ، به ظهور جمعیتی منافق در آینده نزدیک ، در میان جامعه اسلامی

و ليقول الذين في قلوبهم مرض

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از بیماردلان، منافقان اند؛ چنان که در آیه 10 از سوره «بقره» بدان تصریح شده است. از آن جایی که این سوره مکی است و در مکه گروه منافقان به وجود نیامده بودند، از این رو آیه شریفه هشدار به پیدایش چنین جمعیتی، در آینده ای نزدیک است.

4- پیشگویی پیروزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 14

14 - تاریخ آینده بشر، شاهد شکست تمامی ادیان و پیروزی و حاکمیت دین اسلام خواهد بود.

هو الذی أرسل رسوله... لیظهره علی الدین کلّه

5- پیشگویی پیروزی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 21 - 2

2- اخبار خداوند، از دستیابی مسلمانان به پیروزی های بزرگ و فراتر از توان به کار گرفته شده از سوی آنان در فتح خیبر

و آخری لم تقدروا علیها

با توجه به این که آیات شریفه، در محدوده صلح حدیبیه و جنگ خیبر نازل شده است؛ تعبیر «لم تقدروا» می رساند که مؤمنان غنایمی در پیش دارند که اکنون توان دستیابی به آن را ندارند؛ یعنی، به دست آوردن آن غنایم، نیازمند توانی بیش از این است.

6- پیشگویی پیروزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 16

16 - تحقق پیشگویی اعجازآمیز خداوند ، از پیروزی های آینده مؤمنان ، زمینه ساز هدایت ایشان به صراط مستقیم

وعدکم ... و لتکون ءایه للمؤمنین و یهدیکم صراطاً مستقیماً

«آیه» به معنای معجزه است؛ زیرا در پیشگویی قطعی از آینده، اعجاز نهفته است. مقدمه قرار گرفتن این معجزه برای هدایت مؤمنان را، می توان از تقدم «آیه» بر «یهدیکم» استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 494

5- خبر های خداوند از آینده پیروزمند مؤمنان ، متکی به علم گسترده و همه جانبه او

وعدکم الله .. و آخری لم تقدروا علیها قد أحاط الله بها

از ارتباط «قد أحاط..» با مطالب قبل، برداشت بالا استفاده می شود.

7- پیشگویی تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 3,5

3- پیشگویی تورات درباره دوبار فساد انگیزی مهم بنی اسرائیل

وقضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب لتفسدن فی الأرض مرتین

5- پیشگویی تورات درباره سرکشی بزرگ و برتری جویی حتمی بنی اسرائیل در زمین

وقضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب .. و لتعلن علواً کبیراً

8- پیشگویی جنگ با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 14 - 4

4- خبردادن خداوند از درگیری های آینده کافران (یهود) با مؤمنان ، از درون دژ ها و از پس دیوار های بلند

لا یقتلونکم جمیعاً إلا فی قری محصنه أو من وراء جدر

با توجه به معنای مضارع (یقاتلون)، مطلب بالا قابل برداشت است.

9- پیشگویی جنگ سخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 2

2- اخبار الهی از نبرد قریب الوقوع مسلمانان با دشمنی نیرومند ، پس از جنگ خیبر

قل للمخلفين من الأعراب استدعون إلى قوم أولى بأس شديد

10- پیشگوی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 14

14- خداوند به یوسف (ع) خبر داد که ملاقات او با برادرانش ، پس از داستان چاه کنعان ، در آینده ای دور تحقق خواهد

ص: 495

یافت .

لَتَنْبِتْهُمْ بِأَمْهَمِ هَذَا وَهَمِ لَإِشْعَرُونَ

جمله حالیه «و هم لایشعرون» متعلق به «لتنبتن» است؛ یعنی، به آنان خبر می دهی در حالی که متوجه نیستند [و تو را نمی شناسند]. از اینکه هیچ یک از برادران یوسف به هنگام ملاقات با وی، او را نخواهند شناخت، معلوم می شود ملاقات مذکور با فاصله زمانی بسیار اتفاق خواهد افتاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 170 - 4

4- اعلام خداوند مبنی بر شکست خوردن مشرکان مخالف قرآن و گرفتار شدن آنان به پی آمد های سوء کفرشان در آینده نزدیک

فكفروا به فسوف يعلمون

11- پیشگویی خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 72 - 1

1- خضر (ع) اعتراض موسی را دلیل صحت پیش بینی خویش از ناشکیبایی موسی (ع) دانست و پیش گویی خود را به وی یادآور شد .

قال ألم أقل إنك لن تستطيع معي صبرًا

12- پیشگویی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 98 - 8

8- ذوالقرنین ، از بقا و جاودانگی سدش تا قیامت خبر داد . *

فإذا جاء وعد ربِّي جعله دكًا

اگر مراد از «وعد ربِّي» قیامت باشد، در این صورت، از آیه چنین برمی آید که تا قبل از قیامت، این سد برپا است. «دکاء» به معنای «مستوی و مسطح»، صفت برای موصوف محذوف است (جعله أرضاً دكًا). مفاد آیه، این است که هرگاه قیامت فرارسد، خداوند آن سد را زمینی مسطح خواهد ساخت.

13- پیشگویی شکست بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 12 - 6

6 - خیر دادن خداوند ، از شکست حتمی یهود و برخوردار نشدن آنان از هیچ امداد

ص: 496

14- پیشگویی شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالک مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

15- پیشگویی شکست رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالک مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

16- پیشگویی شکست فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 10

10 - موسی (ع) با توجه به افتراهای فرعونیان بر خداوند، به آنان هشدار داد و شکست و ناکامی را برای آنان پیش بینی کرد.

ویلکم لاتفتروا علی الله... و قد خاب من افتری

17- پیشگوی شکست کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

ص: 497

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّی حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّی حین . و أبصر فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 2

2- پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

سنسمه علی الخرطوم

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

18- پیشگویی شکست مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّی حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّی حین . و أبصر فسوف یبصرون

19- پیشگویی شکست مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 2

2 - پیشگویی قرآن و بشارت خداوند به شکست خفت بار کافران تکذیب گر

سنسمه علی الخراطوم

برخی از مفسران، بر این عقیده اند که آیه شریفه درصدد پیشگویی و بشارت به شکست ذلت بار کافران در جنگ های آتی است.

ص: 498

20- پیشگویی عذاب کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّی حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّی حین . و أبصر فسوف یبصرون

21- پیشگویی عذاب مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

فتولّ عنهم حتّی حین . و أبصرهم فسوف یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 4

4- اخبار خداوند به شکست و عذاب قریب الوقوع کافران و مشرکان معاند و مشاهده شدن آن برای آنان

و تولّ عنهم حتّی حین . و أبصر فسوف یبصرون

22- پیشگویی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 2

2 - پیشگویی علمای یهود و نصارا، در باره آمدن قرآن و ظهور پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علمؤا بنی إسرءیل

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که صرف آگاهی و اطلاع علمای بنی اسرائیل تا زمانی که اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار نداده اند، نمی تواند آیه و نشانه باشد.

ص: 499

23- پیشگویی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 2

2 - پیشگویی علمای یهود و نصارا، در باره آمدن قرآن و ظهور پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أولم یکن لهم آیه أن یعلمه علموا بنی اسرائیل

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که صرف آگاهی و اطلاع علمای بنی اسرائیل تا زمانی که اطلاعات خود را در اختیار دیگران قرار نداده اند، نمی تواند آیه و نشانه باشد.

24- پیشگویی غزوه بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 4

4 - خبر دادن خداوند، از وجود رویارویی مجدد مسلمانان و یهود (پس از غزوه بنی نضیر)

أخرج الذین کفروا... لأؤل الحشر

قید «لأؤل...» این پیام را در بر دارد که برای این تجمع و برخورد، موارد دیگری نیز هست.

25- پیشگویی فتح مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 4

4 - اخبار ضمنی خداوند، از فتح مکه به دست مسلمانان*

عسی الله... موده

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این مودت، عملاً با فتح مکه تحقق یافت.

26- پیشگویی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 2

2 - ناتوانی انسان ها از آوردن همانند برای قرآن ، از پیشگویی های قرآن است .

ولن تفعلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 3

3 - یهود به قرآن ایمان نمی آورند و اسلام را نخواهند پذیرفت . *

وإذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

ص: 500

حذف فاعل و آوردن فعل به صورت مجهول (قیل) حاوی این نکته است که: پاسخ منفی یهود به دعوت قرآن، مخصوص یهود عصر بعثت نیست؛ بلکه آیندگان اینان نیز همین رویه را خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 6

6 - دنیاپرستی یهود از پیشگویی های قرآن

لتجدنهم أحرص الناس على حيوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 100 - 11

11 - بسیاری از یهودیان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ایمان نخواهند آورد .

بل اکثرهم لایؤمنون

برداشت فوق مبتنی بر این است که: متعلق «لایؤمنون»، به دلیل آیه قبل، قرآن و پیامبر اسلام باشد. مضارع بودن فعل «لایؤمنون» این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 19

19 - سرکوبی کفرپیشگان مسلط بر مساجد عصر بعثت و گرفتار شدنشان به خواری و ذلت، از اخبار غیبی قرآن و از نوید های خدا به مسلمانان

لهم فی الدنيا خزی

چنانچه گذشت، آیه شریفه اشاره به قضایای صدر اسلام و بازداری مسلمانان از ورود به مسجد الحرام و مانند آن دارد . با توجه به این حقیقت، جمله «لهم فی الدنيا خزی» نویدی است به مسلمانان که کفرپیشگان مانع از ورود به مساجد، به خواری و ذلت گرفتار خواهند شد، که به مناسبت مورد، مقصود از خواری و ذلت، کوتاه شدن دست آنان از مساجد اسلامی و سیطره مسلمانان بر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 6

6 - پیشگویی قرآن از موضعگیری مخالفان اسلام درباره تغییر قبله

سيقول السفهاء من الناس ما وليهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 145 - 8

8 - هيچ يك از يهود و نصارا ، قبله يكدیگر را نخواهند پذيرفت .

و ما بعضهم بتابع قبله بعض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 7

ص: 501

7 - خبر غیبی قرآن از شکست قریب الوقوع یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل للذین کفروا ستغلبون

بنابراینکه منظور از «الذین کفروا»، یهودیان باشند؛ چنانچه در شأن نزول آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 11

11 - وعده خداوند به عیسی (ع) در مورد غلبه پیروان راستین آن حضرت بر کافران (یهودیان) تا قیامت

و جاعل الذین اتبعوک فوق الذین کفروا الی یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 1

1 - پیشگویی خداوند به اینکه نصارای نجران، دعوت به مباحله را نمی پذیرند . *

فقل تعالوا ندع . . . فان تولّوا فانّ الله علیم بالمفسدین

ظاهراً جمله «فان تولّوا . . .»، اشاره به این است که مسیحیان، دعوت به مباحله را نمی پذیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 5

5 - پیشگویی قرآن در عجز اهل کتاب، از ضرر رسانیدن به مسلمانان و شکست و فرار آنان در پیکار با مسلمانان

لن یضروکم إلا اذی و إن یقتلوکم یؤلّوکم الادبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 1

1 - در صورت نزول کتابی ملموس از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بأیدیهم لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پیشگویی قرآن در مورد عملی شدن وعده های عذاب بر مشرکان مکه و قبیله پیامبر*

و کذب به قومک و هو الحق

از معانی حق، «ثابت» و «واجب» است و در مورد آیه به دلیل اینکه خبر از وقوع حادثه ای در آینده است، یعنی چیزی که تثبیت شده و واقع خواهد شد. لذا اگر مرجع ضمیر «به»، «عذاب» در آیه قبل باشد، جمله «و هو الحق» تأکید بر وقوع حتمی آن در آینده خواهد بود. همان گونه که تاریخ نیز این نکته را به وضوح تأیید کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - پیشگویی قرآن از تمسک مشرکان در آینده به جبر برای توجیه عقاید و عملکرد خویش

سيقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

ص: 502

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 33 - 6,7

6 - گرایش کافران مکه به قرآن در آینده دوران بعثت ، دلیل گرفتار نشدن آنان به عذاب استیصال ، نه حقانیت ایشان در انکار قرآن

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «و هم استغفرون» حال مقدر باشد. یعنی خداوند اکنون (زمان انکار قرآن) کافران مکه را عذاب نمی کند، در حالی که در آینده توبه خواهند کرد. گفتنی است که استغفار و توبه کافر به ایمان آوردن اوست.

7 - پیشگویی قرآن از گرایش کافران مکه به اسلام و پذیرش توحید

و ما كان الله معذبهم وهم يستغفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 8

8- پر کردن جهنم از انسان ها و جنیان ، حقیقتی که خداوند از پیش بیان داشته بود .

تمت كلمه ربك لأملأن جهنم من الجنة والناس

«تمت»؛ یعنی، به طور کامل و بدون هیچ نقصی تحقق یافت. مفسران برآنند که مقصود از «کلمه ربك» - که با جمله «لأملأن...» تفسیر شده است - همان سخنی است که خداوند در داستان آدم و ابلیس فرمود: «فالحق والحق أقول. لأملأن جهنم منك و ممن تبعك منهم أجمعين»؛ حق این است - و من جز حق نمی گویم - که جهنم را از تو و از همه کسانی که از تو پیروی می کنند پر خواهم کرد. سوره ص، آیه 84 و 85».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 16

16- شکست و نابودی کفرپیشگان مکه و حوالی آن ، از پیشگویی های قرآن

لايزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه . . . حتى يأتي وعد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 14 - 1,2

1- اگر دری از آسمان به قدرت خداوند گشوده شود که کافران مکه برای دریافت حقایق به آنجا بروند ، ایمان نخواهند آورد .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به ... و لو فتحنا علیهم باباً من السماء

2- مجرمان هدایت ناپذیر ، در صورت گشوده شدن دری از آسمان و راه یافتن آنان به آنجا جهت مشاهده حقایق ، باز ایمان نخواهند آورد .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به ... و لو فتحنا علیهم باباً من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 15 - 1

1- کافران هدایت ناپذیر مکه ، در صورت مشاهده گشایش دری از آسمان برای بالا رفتن خود و درک حقایق ، آن را نوعی چشم بندی و سحر وانمود خواهند کرد .

ص: 503

و لو فتحنا عليهم بابًا من السماء فظلموا فيه يعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

«سكر» در لغت حالتی را گفته اند که عارض بر عقل می شود. بنابراین مراد از ادعای آنان این می شود که: آنان خود را گرفتار نوعی چشم بندی می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 5

5- خداوند ، پیشاپیش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اعلام کرد که منکران معاد ، پس از دریافت جواب شبهه استبعاد معاد ، از پدیدآورنده آن سؤال خواهند کرد .

فسیقولون من یعیدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 13

13- هیچ گاه میان کافران و مسلمانان ، با حفظ مواضع اصولی تسالم کامل و دوستی حقیقی برقرار نخواهد شد .

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک . . . وإذا لاتخذوک خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 99 - 3

3- از پیدایش درگیری های داخل میان یاجوج و ماجوج ، پس از ویرانی سد ذوالقرنین خبر داده است . *

فإذا جاء وعد ربی جعله دگاء . . . و ترکنا بعضهم یومئذ یموج فی بعض

بدان احتمال که ضمیر در «بعضهم» به یاجوج و ماجوج بازگردد؛ یعنی، پس از ویرانی سد، آن ها، به کشمکش ها و تهاجمات گسترده به هم دست خواهند زد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 9

9- قرآن پیشاپیش از سرخوردگی سریع مشرکان و ناکامی آنان در رسیدن به آرزوی عزّت و ثروت ، و ضدیت آنان با معبود های موهوم خویش ، خبر داده است .

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

قرینه ای وجود ندارد که موجب انصراف آیه به وضعیت قیامت مشرکان باشد؛ بنابراین بعید نیست مراد آیه، اخبار از آینده نزدیک مشرکان مکه و روگردانی آنان از شرک و بت پرستی باشد. در این برداشت، ضمیر فاعلی «سیکفرون» و «یکنونون» به مشرکان بازگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 5

5- پیشگویی قرآن، مبنی بر ایمان نیاوردن برخی از مشرکان صدراسلام، حتی پس از نزول معجزات درخواستی آنان

ماء امننت قبلهم . . . أفهم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 504

5- پیشگویی قرآن از پیروزی اسلام و مرگ سران شرک و کفر، قبل از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفاین متّ فهم الخلدون

همزه در «أفاین» استفهام انکاری و متضمن معنای نفی است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پیامبر) صلی الله علیه و آله)) «بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیش گویی قرآن به هجوم سریع و فتوحات فراگیر یاجوج و ماجوج در سراسر زمین در آینده

حتّی إذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کلّ حدب ینسلون

اضافه شدن لفظ عموم «کلّ» بر اسم نکره «حدب» بیانگر این است که ماجرای یاجوج و ماجوج مربوط به سرزمین خاصی نیست؛ بلکه شامل تمامی سرزمین ها و جهانی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - پیشگویی قرآن به شکست جبهه کفر و شرک و پیروزی فراگیر و گسترده جبهه توحید و اسلام در عصر بعثت

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت لیستخلفنّهم فی الارض و لیمکننّ لهم

27- پیشگویی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کتب آسمانی پیشین، بیانگر اوصاف پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و پیشگویی رسالت آن حضرت

قل أى شیء أكبر شهده . . . الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به عنوان خبری غیبی، در کتب آسمانی گذشته مطرح بوده است.

و هذا کتب أنزل نه مبارک مصدق الذی بین یدیه

از معانی محتمل برای «مصدق» تصدیق خبرهای کتب گذشته مبنی بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است، یعنی بدان جهت که این اخبار در آن کتب معهود بوده، نزول قرآن و بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) صدق آن خبرها را معلوم ساخته است.

28- پیشگویی کشتی های غول پیکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 505

8 - پیش بینی قرآن، از ساخت و حرکت کشتی های کوه پیکر در اقیانوس ها *

و من ءایته الجوار فی البحر کالأعلم

بنابراین که در عصر نزول، کشتی های کوه پیکر هنوز ساخته نشده بود، آیه شریفه می تواند نظر به آینده کشتی سازی بشر داشته باشد.

29- پیشگویی ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 30 - 8

8 - فرشتگان با پیش بینی فسادگری انسان، او را شایسته خلافت نمی دیدند .

قالوا أتجعل فیها من یفسد فیها و یسفک الدماء

30- پیشگویی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 77 - 6,7

6 - حضرت موسی (ع)، از پیش به پیروزی و دستیابی به هدف های خود و شکست فرعون، آگاهی داشت .

و لا یفلح السحرون

«فلاح» به معنای ظفر و دست یافتن به هدف است (مفردات راغب).

7 - حضرت موسی (ع)، همراه با نفی ساحریت از خود، فرعون و اطرافیانش را تهدید به شکست کرد و پیروزی قطعی خود را به آنان اعلام نمود .

و لا یفلح السحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 10

10 - موسی (ع) با توجه به افترا های فرعونیان بر خداوند، به آنان هشدار داد و شکست و ناکامی را برای آنان پیش بینی کرد .

ويلکم لاتفتروا علی اللہ . . . وقد خاب من افتری

31- پیشگوی نجات محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 4 - 5

5- قرآن پیشاپیش ، رهایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از روی گردانی و خشم خداوند تا پایان عمر آن حضرت ، خبر داده است .

ص: 506

و للأخره خير لك من الأولى

مراد از «آخرت» و «أولى» چه دنیا و آخرت باشد و چه آغاز و فرجام زندگانی دنیوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) - چنانچه برخی از مفسران احتمال داده اند - آیه شریفه سلامت کامل پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، از هرگونه انحراف که به خشم خداوند بینجامد، پیشگویی کرده است.

32- پیشگویی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 9

9- نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 1

1- نوح (ع)، به کفرپیشگان قومش اعلام کرد که به عذاب دنیوی و اخروی، گرفتار خواهند شد.

فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه و يحلّ عليه عذاب مقيم

با توجه به تکرار کلمه «عذاب» و توصیف عذاب دوم به همیشگی بودن، می توان گفت: مراد از «عذاب یخزیه»، عذاب دنیوی و مقصود از «عذاب مقيم»، آتش دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 15

15- «عن الصادق (ع): لما حضرت نوحاً (ع) الوفاء دعا الشيعه فقال لهم: إعلموا أنه ستكون من بعدى غيبه تظهر فيه الطواغيت و أن الله عزوجل يفرّج عنكم بالقائم من ولدى اسمه هود...»

از امام صادق (ع) روایت شده: هنگامی که وفات نوح فرارسید، پیروانش را فرا خواند و فرمود: بدانید همانا به زودی بعد از من غیبتی خواهد بود که در آن طاغوتها پدید می آیند و خدای عزوجل بهوسیله فردی قیام کننده از نسل من، که نام او هود است، برای شما گشایش پدید می آورد...».

33- پیشگویی وسایل حمل و نقل

6- پیشگویی قرآن درباره اختراع وسایل پیشرفته و جدید برای حمل و نقل ، مسافرت و سایر وسایل آسایشی و رفاهی انسان

و الأنعم خلقها لكم فيها دفءٌ و منفع . . . و لكم فيها جمال ... لتركبوها وزينه و

متعلق «یخلق» نامعلوم و فواید آن محذوف است، ولی با توجه به فوایدی که برای اشیای خلق شده ذکر کرده، می توان حدس زد که فواید مخلوقهای جدید نیز در راستای بهره‌وری انسان است.

34- پیشگویی یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 6

6- یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد.

فیکیدوا لک کیدا

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 94 - 3

3- یعقوب (ع) هم زمان با حرکت فرزندان از مصر، یافته خویش (شنیدن بوی یوسف) را برای اطرافیانش ابراز کرد.

ولما فصلت العیر قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 95 - 3

3- یعقوب (ع) در طول فراق یوسف (ع) همواره به زنده بودن او اعتقاد داشت و آن را برای اطرافیانش اظهار می کرد.

قال أبوهم إني لأجد ريح يوسف .. قالوا تالله إنك لفي ضللك القديم

35- پیشگویی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 41 - 9

9- اطلاع یوسف (ع) از آینده و آگاهی او به غیب

قضى الأمر الذى فيه تستفتيان

مفاد «قضى الأمر ..» تأویل و تفسیر رؤیای هم بندها یوسف نیست؛ بلکه بیان حقیقتی است که آن حضرت در حاشیه تأویل رؤیا بیان داشت و این نشان دهنده آن است که آن حضرت علاوه بر تعبیر رؤیا، به اموری از آینده نیز آگاه بود.

1- پیشگویی یوسف (ع) بر مبنای رؤیای پادشاه، به حقیقت پیوست و قحطی و خشکسالی، مصر و اطراف آن (کنعان...) را فرا گرفت.

و جاء إخوه يوسف فدخلوا عليه

آمدن برادران یوسف از کنعان به مصر برای دریافت آذوقه و نبود آذوقه در غیر آن دیار - که «منع منا الکیل» در آیه 63 حاکی از آن است - دلالت می کند که قحطی علاوه بر مصر، اطراف و نواحی آن را نیز فرا گرفته بود.

36- تحقق پیشگویی خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 75 - 3

3- پیش بینی خضر (ع) در مورد ناشکیبایی موسی (ع) در برابر کار های او ، مطابق واقع بود .

لقد جئت شيئاً نكراً . قال ألم أقل لك إنك لن تستطيع معي صبراً

37- تحقق پیشگویی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 96 - 5

5- پیشگویی یوسف (ع) مبنی بر بینا شدن یعقوب (ع) به وسیله پیراهنش ، تحقق یافت .

اذهبوا بقميصي هذا فألقوه على وجه أبي يأت بصيراً .. ألقيه على وجهه فارتد بصيراً

ضمير «ه» در «ألقاه» به قميص باز می گردد و مراد از ضمير در «وجهه» و «ارتد» يعقوب(ع) است و در مرجع ضمير فاعلي «ألقى» دو نظر ابراز شده است: برخی گفته اند به «بشير» باز می گردد و برخی مراد از آن را يعقوب(ع) دانسته اند.

38- درخواست پیشگویی از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 9 - 7

7- مشرکان ، خوستار اخبار و پیشگویی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آینده و سرنوشت افراد

و ما أدری ما یفعل بی و لا بکم

از پاسخ آیه شریفه، انتظار مذکور دانسته می شود.

39- شرایط پیشگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 27 - 8

8- لزوم متکی ساختن هر پیشگویی و پیشبینی ، به مشیت خداوند

لتدخلنَّ . . . إن شاء الله

از این که حتی خداوند در وعده و پیشگویی خود، امر را معلق بر مشیت خویش ساخته است؛ مطلب بالا در حق بندگان به طریق اولی استفاده می شود.

ص: 509

40- منشأ پیشگویی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 110 - 6

6 - اخبار خداوند از روحیه هدایت ناپذیر منافقان ، متکی بر علم گسترده اوست .

لا يزال بنينهم الذي بنواريه في قلوبهم . . . و الله عليهم حكيم

41- نهی از پیشگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 23 - 1,3

1- خداوند ، پیامبر را از قطعی دانستن انجام کاری در آینده ، برحذر داشت .

و لا تقولنّ لشيءٍ إني فاعل ذلك غداً

3- وعده و تضمین انجام حتمی کاری در آینده ، به اتکای توان و امکانات خویش ، مورد نهی اکید خداوند است .

و لا تقولنّ لشيءٍ إني فاعل ذلك غداً

«إلا أن يشاء الله» - در آیه بعد - گویای این است که نهی «لا تقولنّ» در مورد اتکای به توان خویش است.

ص: 510

1- برادران یوسف و پیشنهاد لاوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 1

1- پیشنهاد لاوی (نکشتن یوسف (ع) و افکندن او در چاه) از طرف دیگر برادران پذیرفته شد و مورد تأیید قرار گرفت.

لا تقتلوا یوسف و ألقوه فی غیبت الجب .. قالوا یاأبانا ما لک

بیان حضور برادران در نزد یعقوب(ع) به منظور جلب رضایت او برای بردن یوسف(ع) به مراتع، پس از بیان پیشنهاد لاوی (ألقوه فی غیبت الجب) گویای این نکته است که: آخرین پیشنهاد - که همان طرح لاوی بود - مورد پذیرش همگان قرار گرفت.

2- پوچی پیشنهاد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 3

3 - تصریح به آمادگی نداشتن مشرکان برای پذیرش توحید در هیچ زمان و تأکید بر واهی بودن پیشنهاد سازش از سوی آنان، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل .. و لا أنتم عبدون ما أعبد

آیات آغاز سوره - که تسامح طرفین را در زمان آینده منتفی دانست - با مفهوم خود، تکلیف زمان حال را نیز روشن کرده است. در این حال، وضعیت زمان حال به صراحت در این آیه، بیان شد تا موضع گیری ها شفاف باشد.

3- پیشنهاد ارائه کتاب هدایتگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 9

9 - پیشنهاد آوردن کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات، به کافران حق ستیز از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به فرمان خداوند

قل فأتوا بکتب .. هو أهدی منهما

4- پیشنهاد ازدواج به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 2, 1

1 - تصمیم شعیب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

2 - اقدام شعیب (ع) به در میان گذاشتن تصمیم خود با موسی (ع) در حضور دخترانش و با رضایت آنان

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

اسم اشاره «هاتین» نشان دهنده آن است که هر دو دختر شعیب، در آن لحظه حضور داشتند. گفتنی است که حضور دختران شعیب حکایت از رضایت آنان نسبت به مسأله ازدواج با موسی (ع) دارد.

5- پیشنهاد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 1

1 - پیشنهاد مشاوران فرعون به خود وانهادن موقتی موسی و هارون (ع) و شتاب نکردن در مجازات آنان (زندانی کردن)

قال لئن اتخذت إلهًا غيري لأجعلنك من المسجونين . . . فماذا تأمرون . قالوا أرجه و

«ارجاء» (مصدر «ارج») به معنای وانهادن و مهلت دادن است. گفتنی است که «ارج» در اصل «ارجی» بوده که لام الفعل آن حذف شده است. ضمیر «ه» ساکن در آخر آن، مفعولی و راجع به موسی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 37 - 1

1 - گردآوری تمامی ساحران کارآموده و ماهر برای مقابله با معجزات موسی ، طرح مشاوران فرعون بود .

و ابعث في المدائن حشرين . يأتوك بكلّ سحرٍ عليهم

6- پیشنهاد اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- رفتن به غار ، پیشنهاد برخی از اصحاب كهف به دیگر افراد گروه بود .

و إذ اعتزلتموهم و ما يعبدون إلاّ الله فأووا إلى الكهف

ص: 512

7- پیشنهاد بت پرستی به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 5

5 - « سأل [الأحول] بأعبدالله (ع) عن ذلك فقال : كان سبب نزولها و تكرارها أن قریشاً قالت لرسول الله تعبد آلہتنا سنہ و نعبد إلهك سنہ و تعبد آلہتنا سنہ و نعبد إلهك سنہ فأجابهم الله بمثل ما قالوا ;

[ابوجعفر احوول] از امام صادق (ع) درباره سبب تکرار آیات [در سوره کافرون] پرسید؛ امام فرمود: سبب نزول آن آیه ها و تکرار آن، این بود که قریش به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گفتند: یک سال تو خدایان ما را عبادت کن و یک سال ما خدای تو را عبادت می کنیم. [دوباره] تو یک سال خدایان ما را عبادت کن و ما یک سال خدای تو را عبادت می کنیم. خداوند نیز به آنان مانند سخنشان جواب داد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 1,6

1 - برخی از کافران عصر بعثت ، مدعی آمادگی برای عبادت خداوند ، در صورت اظهار آمادگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای عبادت معبود های آنان

و لا أنتم عبدون ما أعبد

خبر دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سر سختی کافران - پس از نفی کوتاه آمدن خود - بیانگر آن است که کافران در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود را برای عبادت خداوند آماده می خواندند.

6 - کافران ، خود را در اقدام به خداپرستی - در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان - پیش قدم معرفی کرده و زمان پیوستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان را ، پس از مرحله پیوستن خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده بودند .

لا أعبد ما تعبدون . و لا أنتم عبدون ما أعبد

در آیه قبل، پیامبر (صلی الله علیه و آله) عبادت آینده خود از معبودهای مشرکان را منتفی دانست؛ ولی در این آیه، عبادت کنونی مشرکان از خداوند را نفی کرد. می توان گفت: اختلاف دو تعبیر - که از فعلی بودن آیه قبل و اسمی بودن این آیه استفاده می شود - ناظر به ترتیبی است که مشرکان برای توافق با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیشنهاد کرده بودند. آنان گفته بودند: یک سال ما بنده خدای تو می شویم؛ مشروط به این که سال بعد تو خدایان ما را پذیرا باشی.

8- پیشنهاد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 6

6- بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او ، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أهدنا مكانه

9- پیشنهاد به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 9

ص: 513

9 - پیشنهاد آوردن کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات ، به کافران حق ستیز از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به فرمان خداوند

قل فأتوا بكتب . . هو أهدى منهما

10- پیشنهاد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 1

1 - ساحران فرعون ، در میدان مبارزه و رویارویی با موسی (ع) ، تعیین آغازکننده را به آن حضرت محول کردند .

قالوا یموسی إِمّا أن تلقی . . ألقى

11- پیشنهاد خواهر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 8

8 - اعلام آمادگی خواهر موسی ، برای راهنمایی کسان فرعون به خانواده ای مناسب جهت سرپرستی وی

قالت هل أدلکم علی أهل بیت یکفلونه لکم و هم له نصحون

12- پیشنهاد دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 1

1 - پیشنهاد یکی از دختران شعیب به پدر برای استخدام موسی (ع)

قالت إحدیهما یأبت استئجره

13- پیشنهاد سوزاندن ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 1

1 - توصیه دسته جمعی مشرکان به یکدیگر ، مبنی بر ساختن بنایی برای سوزاندن ابراهیم (ع)

قالوا ابنوا له بنيًا فألقوه فى الجحيم

ص: 514

14- پیشنهاد شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 2, 1

1 - تصمیم شعيب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

2 - اقدام شعيب (ع) به در میان گذاشتن تصمیم خود با موسی (ع) در حضور دخترانش و با رضایت آنان

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

اسم اشاره «هاتین» نشان دهنده آن است که هر دو دختر شعيب، در آن لحظه حضور داشتند. گفتنی است که حضور دختران شعيب حکایت از رضایت آنان نسبت به مسأله ازدواج با موسی (ع) دارد.

15- پیشنهاد فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 4

4 - صلاحید مشاوران فرعون، مبارزه با موسی به شیوه ای همسان شیوه خود وی بود و نه زندان و قتل.

قالوا أرجه وأخاه و ابعث في المدائن حشرين

برداشت یاد شده از آن جا است که منطق فرعون «لأجعلنك من المسجونين» بود؛ ولی مشاوران وی با دیدن معجزات موسی این راه را نپسندیدند؛ بلکه در پیش گرفتن راهی منطقی تر و ظاهراً همسان راه موسی را ترجیح دادند.

16- پیشنهاد قريش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 5

5 - «سأل [الأحول] أباعبدالله (ع) عن ذلك فقال: كان سبب نزولها و تكرارها أن قريشاً قالت لرسول الله تعبد آلهمتنا سنه و نعبد إلهك سنه و تعبد آلهمتنا سنه و نعبد إلهك سنه فأجابهم الله بمثل ما قالوا؛

[ابوجعفر احول] از امام صادق (ع) درباره سبب تکرار آیات [در سوره کافرون] پرسید؛ امام فرمود: سبب نزول آن آیه ها و تکرار آن، این بود

که قریش به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) گفتند: یک سال تو خدایان ما را عبادت کن و یک سال ما خدای تو را عبادت می کنیم.
[دوباره] تو یک سال خدایان ما را عبادت کن و ما یک سال خدای تو را عبادت می کنیم. خداوند نیز به آنان مانند سخنشان جواب داد».

17- پیشنهاد کاشفان اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 25،27

25- بازدید کنندگان از اصحاب کهف ، جملگی بر آن شدند که برای اجساد آنان ، حفاظی بنا کنند .

ص: 515

فقالوا ابنوا عليهم .. لتتخذن عليهم مسجداً

27- برخی از بازدید کنندگان اصحاب کهف، دیگران را به اکتفا بر ایجاد یک ساختمان عادی در جایگاه آنان، ترغیب کردند.

فقالوا ابنوا عليهم بنياناً ربهم أعلم بهم

جمله «قال الذين غلبوا...» در ذیل آیه، قرینه این است که تنها، بخشی از بازدید کنندگان پیشنهاد بنای ساختمان عادی را مطرح کردند. نکره بودن «بنياناً» بیان کننده بی تفاوتی آنان در برابر نوع و هویت ساختمان است.

18- پیشنهاد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 9

9- رد پیشنهاد کافران (نزول دفعی قرآن) از سوی خداوند ، به خاطر عدم صداقت آنان در خواسته خویش

أولم يكفروا بما أوتي موسى من قبل

مقصود از آیه این است که اقتراح کافران، بهانه ای بیش نیست؛ زیرا اگر راست می گویند پس چرا به تورات - با این که به صورت دفعی نازل شده بود - پیش از این کفر ورزیدند.

19- پیشنهاد کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 6، 1

1 - برخی از کافران عصر بعثت ، مدعی آمادگی برای عبادت خداوند ، در صورت اظهار آمادگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای عبادت معبود های آنان

و لا أتم عبدون ما أعبد

خبر دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سر سختی کافران - پس از نفی کوتاه آمدن خود - بیانگر آن است که کافران در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) خود را برای عبادت خداوند آماده می خواندند.

6 - کافران ، خود را در اقدام به خداپرستی - در صورت سازش پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان - پیش قدم معرفی کرده و زمان پیوستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به آنان را ، پس از مرحله پیوستن خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده بودند .

لا أعبد ما تعبدون . و لا أتم عبدون ما أعبد

در آیه قبل، پیامبر(صلی الله علیه و آله) عبادت آینده خود از معبودهای مشرکان را منتفی دانست؛ ولی در این آیه، عبادت کنونی مشرکان از خداوند را نفی کرد. می توان گفت: اختلاف دو تعبیر - که از فعلی بودن آیه قبل و اسمی بودن این آیه استفاده می شود - ناظر به ترتیبی است که مشرکان برای توافق با پیامبر(صلی الله علیه و آله)، پیشنهاد کرده بودند. آنان گفته بودند: یک سال ما بنده خدای تو می شویم؛ مشروط به این که سال بعد تو خدایان ما را پذیرا باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 1

1 - برخی از کافران عصر بعثت ، آمادگی خود را برای عبادت خداوند به صورتی مشروط ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) عرضه کردند .

و لا اَنتُم عبدون ما أَعبد

ص: 516

20- پیشنهاد لاوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 8, 5, 3, 1

1- یکی از برادران یوسف (لاوی) در جلسه توطئه، سایر برادران را از کشتن او برحذر داشت.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف

مفرد بودن کلمه «قائل» گویای این است که تنها یکی از برادران یوسف با کشتن وی مخالفت کرد و او بر اساس روایتی که در پایان آیه خواهد آمد، «لاوی» بوده است.

3- لاوی به برادرانش پیشنهاد کرد اگر مصمم بر دور ساختن یوسف هستند او را در نهانگاه چاهی در مسیر کاروان ها بیفکنند.

قال قائل منهم لا تقتلوا يوسف و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

«جب» به معنای چاه است و برخی از اهل لغت برآنند که «جب» به چاه عمیق و پر آب گفته می شود. در مجمع البیان آمده است: «غیبت الجب» حفره و یا طاق مانندی است که بالای آب چاه قرار می دهند و «سیاره» به گروهی که مسافرت می کنند (کاروان) اطلاق می شود.

5- چاه پیشنهاد شده از طرف لاوی جهت افکندن یوسف (ع)، چاهی مشخص و مورد نظر بوده است.

ألقوه فی غیبت الجب

ظاهر آن است که «ال» در «الجب» عهد ذهنی و اشاره به چاهی معهود می باشد.

8- «عن أبی جعفر (ع): . . . فقال لاوی لایجوز قتله و نغیبه عن أبینا»

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . پس لاوی گفت: کشتنش روا نیست و [لیکن] او را از پدرمان دور می سازیم».

21- پیشنهاد لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 25

25- «عن أبی عبدالله (ع) فی قول لوط «هؤلاء بناتی هنّ أطهر لکم» قال: عرض علیهم التزویج»

از امام صادق(ع) درباره سخن لوط که فرموده: «اینها دختران منند برای شما پاکیزه ترند» روایت شده است که فرمود: به آنان پیشنهاد

ازدواج داد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 71 - 10، 3، 1

1- حضرت لوط (ع) قوم خود را به زناشویی با دخترانش به جای همجنس بازی و تعرض به مهمانان، پیشنهاد کرد.

قال هؤلاء بناتی إن كنتم فعلین

3- حضرت لوط (ع) قوم خود را به جای همجنس بازی به ازدواج با زنان فرا خواند.

قال هؤلاء بناتی إن كنتم فعلین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «بناتی» زنان قوم باشند؛ چون پیامبران به منزله پدر برای امت خویشند.

ص: 517

بعلاوه بسیار بودن تعداد کسانی که به منزل حضرت لوط(ع) هجوم آورده بودند و محدود بودن دختران آن حضرت، می تواند مؤید این نظریه باشد.

10- « عن أحدهما : . . . ثم عرض عليهما بناته نكاحاً . . . » ;

از امام باقر یا امام صادق(ع) روایت شده است: لوط(ع) دختران خود را برای ازدواج به قوم خود پیشنهاد کرد. «..».

22- پیشنهاد محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 10، 9

9- پیشنهاد آوردن کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات، به کافران حق ستیز از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به فرمان خداوند

قل فأتوا بكتب . . . هو أهدى منهما

10 - تعهد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پیروی از کتابی برتر از قرآن و تورات، در صورت ارائه آن از سوی کافران

قل فأتوا بكتب . . . أتبعه

عبارت «أتبعه» جواب برای شرط محذوف است؛ یعنی، «ان تأتوا بكتاب أهدى منها أتبعه؛ اگر کتابی هدایتگر بیاورید، من از آن پیروی خواهم کرد».

23- پیشنهاد مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 23

23- خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از پذیرش پیشنهاد رفاه مندان در خصوص گسستن از طبقه محروم و عطف توجه به طبقه اشراف، برحذر داشت .

و لاتطع من أغفلنا قلبه

24- پیشنهاد موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 3

3 - اظهار آمادگی موسی ، برای ارائه دلیلی روشن و محسوس (معجزه) بر صدق رسالت خویش

قال أولوجتتک بشی ء مبین

مراد از «بشی ء مبین» به قرینه آیات بعد، معجزه عصا و ید بیضا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 43 - 1

1 - پیشنهاد موسی (ع) به ساحران ، برای پیشقدم شدن در نمایاندن سحر خویش

ص: 518

قال لهم موسى ألقوا ما أنتم ملقون

25- پیشنهاد مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 14

14 - اطمینان دادن مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن موسی (ع) در صورت دروغ گو بودن ایشان در ادعاهای خود

و إن یک کذباً فعلیه کذبہ

26- رد پیشنهاد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 1

1- یعقوب (ع) پیشنهاد فرزندانش را نپذیرفت و با روانه ساختن بنیامین به سفر مصر مخالفت کرد .

قال هل ءامنکم علیہ إلاّ کما أمنتکم علی أخیه من قبل

27- رد پیشنهاد شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 15

15 - شعیب (ع) ، نگران رد شدن پیشنهاد وی از سوی موسی (ع)

و ما أُرید أن أشقّ علیک

این که حضرت شعیب(ع) بلافاصله اعلام می کند من قصد ندارم بر تو سخت بگیرم، در بردارنده نوعی درخواست از سوی شعیب(ع) است که موسی(ع) پیشنهاد او را رد نکند.

28- رد پیشنهاد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 3

3 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر سازش نکردن با کافران تکذیب گر و نپذیرفتن هرگونه پیشنهاد سازش

فلا تطع المكذبین . و دّوا لوتدهن فیدهنون

ص: 519

29- رد پیشنهاد لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 79 - 1,3

1- تبه کاران قوم لوط ، پیشنهاد او (ازدواج با دخترانش و ترک تعرض به مهمانان) را نپذیرفتند .

هؤلاء بناتی هنّ أطهر لكم .. قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق

3- گرایش به لواط و همجنس بازی و عدم اشتیاق به زنان ، دلیل های قوم تبهکار لوط برای نپذیرفتن پیشنهاد حضرت لوط (ازدواج با دختران او و تعرض نکردن به مهمانان)

قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق و إنک لتعلم ما نرید

30- رد پیشنهاد متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 15 - 9

9- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در رد پیشنهاد غایبان از حدیبیه ، برای شرکت در جنگ خیبر

ذرونا تتبعکم .. قل لن تتبعونا کذلکم قال اللّٰه من قبل

«لن تتبعونا» می تواند اخبار در مقام انشا باشد.

31- روش ارائه پیشنهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 87 - 12

12- توجیه پیشنهاد ها و توصیه ها با بیان فرجام و نتیجه آنها ، امری شایسته و نیکوست .

لاتأیسوا من روح الله إنه لا یأیس من روح الله إلاّ القوم الکفرون

جمله «إنه لا یأیس ..» تعلیل برای «لاتأیسوا...» است. یعقوب (ع) توصیه خویش (مأیوس نشدن از رحمت الهی) را با بیان فرجام آن (سقوط به ورطه کفر) تعلیل و توجیه کرد و این درسی است برای همگان که توصیه و یا فرمان خویش را با دلیل و بیان فرجام آن قرین سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 10 - 4,6

4- لاوی با پیشنهاد خود (انداختن یوسف به چاه) درصدد حفظ جان یوسف (ع) و پیشگیری از کشته شدن او بود .

لاقتلوا یوسف . . . و ألقوه فی غیبت الجب یلتقطه بعض السیّاره

پیشنهاد لاوی مبنی بر اینکه یوسف را در چاهی بر سر راه کاروانها بینکنید، در مقابل این نظر که او را در بیابانی رها سازید (أو اطحوه أرضاً) و نیز، تصریح به اینکه کاروانی او را بیابد (یلتقطه بعض السیّاره) دلالت می کند که وی درصدد پیشگیری از

ص: 520

تلف شدن یوسف(ع) و از میان رفتن او بوده است.

6- لاوی قرار دادن یوسف (ع) را در چاه ، مقدمه دستیابی کاروان ها به یوسف (ع) و مایه نجات او از مرگ می دید .

يلتقطه بعض السياره

التقاط (مصدر يلتقطه) به معنای یافتن و برگرفتن است.

33- قبول پیشنهاد اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 38 - 1

1 - پیشنهاد مشاوران مبنی بر فراخوانی ساحران از همه شهر ها ، مورد پذیرش فرعون

قالوا .. و ابعث في المدائن ... فجمع السحرة

34- قبول پیشنهاد خواهر موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 8

8 - دایه پیشنهادی خواهر موسی ، از سوی درباریان فرعون پذیرفته و از وی استقبال شد .

هل أدلکم علی من یکفله فرجعنک إلی أمک

«فاء» در «فرجعناک» فصیحه است؛ یعنی، از جملاتی محذوف خبر می دهد که از پذیرش پیشنهاد خواهر موسی حکایت دارد.

35- قبول پیشنهاد دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 10

10 - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران ، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما یأبت استنجره .. القویّ الأمين

36- قبول پیشنهاد دختر شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 9

9- استقبال شعيب (ع) از پیشنهاد دختر خویش برای استخدام موسى (ع)

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

ص: 521

سکوت شعيب(ع) در برابر پيشنهاد دختر خویش، نشانگر پذيرفته شدن آن از سوی وی می باشد. آيه بعد نیز گویای همین مطلب است.

37- قبول پيشنهاد شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 28 - 1

1 - پذيرفته شدن پيشنهاد شعيب (هشت تا ده سال کار در قبال ازدواج) از سوی موسی (ع)

قال إني أريد . . . أيما الأجلين قضيت فلاعدون عليّ

38- قبول پيشنهاد لاوی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 11 - 1

1- پيشنهاد لاوی (نکستن يوسف (ع) و افکندن او در چاه) از طرف ديگر برادران پذيرفته شد و مورد تأييد قرار گرفت .

لاقتلوا يوسف و ألقوه في غيبث الجب . . قالوا ياأبانا ما لك

بيان حضور برادران در نزد يعقوب(ع) به منظور جلب رضایت او برای بردن يوسف(ع) به مراتع ، پس از بيان پيشنهاد لاوی (ألقوه في غيبث الجب) گویای اين نکته است که: آخرين پيشنهاد - که همان طرح لاوی بود - مورد پذيرش همگان قرار گرفت.

39- قبول پيشنهاد موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 31 - 1

1 - موافقت فرعون با پيشنهاد موسی (ع) مبنی بر ارائه دليل محسوس و روشن بر صدق رسالت خویش

قال أولوجئتک بشيء مبین . قال فأت به

40- يوسف(ع) و پيشنهاد برادران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 79 - 1

1- یوسف (ع) پیشنهاد فرزندان یعقوب (بازداشت یکی از آنان به جای بنیامین) را نپذیرفت .

فخذ أحدنا مكانه .. قال معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا

«معاذ» مصدر میمی و مفعول مطلق برای فعل محذوف است (نعوذ بالله معاذاً). عبارت «أن نأخذ» به تقدیر «من» و متعلق

ص: 522

به «معاذ الله» می باشد. بنابراین جمله «معاذ الله أن نأخذ...» ; یعنی، به خدا پناه می بریم پناه آوردنی از اینکه بگیریم (بازداشت کنیم) مگر کسی را که متاع خویش را نزد او یافتیم.

ص: 523

1- آثار جهل به پیشینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 69 - 5

5- مشخص نبودن پیشینه زندگی شخص ، مانع از پذیرش ادعای او در رابطه با نبوت و وحی

أم لم يعرفوا رسولهم فهم له منكرون

2- آثار حسن پیشینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 7

7- حسن سابقه افراد از نشانه های بی گناهی آنان است .

لقد علمتمم . . . و ما كنا سرقین

3- آثار سوء پیشینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 6

6- سوء سابقه افراد ، کافی در لزوم احتیاط و باور نکردن به قول و قرار ایشان

هل ءامنکم علیه إلا کما أمنتکم علی أخیه من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 8

8- سوء پیشینه افراد ، مجوز بازداشت و بازجویی آنان به مجرد سوء ظن به ایشان

تالله لقد علمتمم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- گذشته نادرست افراد ، مانع از گرایش آنان به صلاح و پذیرش ایمان نیست .

واتبعك الأذلون . قال و ما علمى بما كانوا يعملون

مراد از «ما كانوا يعملون» - به قرینه «الأذلون» و نیز آیه بعد - کردار ناصواب است؛ نه صرفاً مشاغل پایین اجتماعی؛ زیرا اگر مراد صرف مشاغل بود، گناهی متوجه آنان نبود که محاسبه آن برعهده خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 6

6- تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه ، زمینه های نزول عذاب الهی و هلاکت

الذین کذبوا بآیتنا إنهم كانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

4- ادعای پیشینه برای قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 12

12- کافران ، مدعی دروغ بودن قرآن و پیشینه داشتن آن

فسیقولون هذا إفک قدیم

5- اهمیت پیشینه مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 5

5- ضرورت توجه به پیشینه افراد در اعتماد به آنان و اعطای مسؤولیت به ایشان

هل ءامنکم علیه إلا کما أمنتکم علی أخیه من قبل

6- پیشینه انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 4

4- خداوند، پیامبران را از میان انسانهایی که خوش نام و به نیکی معروفند، انتخاب می کند .

قد كنت فينا مرجوًا قبل هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 16

16- خداوند، پیامبران را از میان انسانهایی که به نیکی معروفند، انتخاب می کند .

ص: 525

إنك لأنت الحلیم الرشید

7- پیشینه جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 21 - 3

3 - جهنم ، از دیرباز آفریده و مهیا شده است .

إنَّ جهنم کانت مرصداً

فعل ماضی «کانت»، ممکن است بر حتمی بودن حوادث آینده دلالت کند. هم چنین می تواند بر زمان گذشته و مهیا بودن جهنم در آن دلالت داشته باشد. برداشت یاد شده بر مبنای دوم است.

8- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 10

10 - حق ناپذیری و ایمان نیارودن مردم مصر در عصر موسی (ع) ، دارای پیشینه در تاریخ گذشته آنان و به ارث رسیده از اجدادشان

لقد جاءكم يوسف من قبل . . . فمازلتم فی شكّ ممّا جاءكم به حتّى إذا هلك قلمم لن یبع

9- پیشینه کفر به رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 7

7 - توجه به سابقه دار بودن امتناع کفرپیشگان از پذیرش فرستادگان الهی و کتاب های آسمانی ، تسلا بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لم یکن . . . منفکین . . . و ما تفرّق الذین أوتوا الکتب إلاّ من بعد ما جاءتهم ال

10- پیشینه کفر به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 7

7 - توجّه به سابقه دار بودن امتناع کفرپیشگان از پذیرش فرستادگان الهی و کتاب های آسمانی ، تسلاّبخش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لم یکن ... منفکّین ... و ما تفرّق الذّین أُوتوا الکتب إلاّ من بعد ما جاءتهم ال

ص: 526

11- پیشینه همراهی محتضر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 84 - 3

3 - حضور نزدیکان در کنار شخص به هنگام احتضار وی ، دارای سابقه در تاریخ

إذا بلغت الحلقوم . و أنتم حينئذ تنظرون

12- حسن پیشینه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 3,6

3- فرزندان یعقوب نزد کارگزاران یوسف به حسن سابقه و منزه بودن از فساد و سرقت شناخته شده بودند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

6- فرزندان یعقوب با بیان حسن پیشینه خویش و منزه بودنشان از سابقه سرقت ، متهم شدنشان را به سرقت جام شاهی امری نابجا شمردند .

لقد علمتم .. ما كنا سرقین

13- حسن پیشینه متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 16 - 4

4 - پیشینه درخشان تقواییشان و پابندی آنان بر نیکی و احسان ، مایه دستیابی آنان به بهشت و هدایای پروردگار

ءاخذین ما ءاتیهم .. إثمهم كانوا قبل ذلک محسنین

14- حسن پیشینه متهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 6

6- سابقه نیک متهمان و سوگند آنان بر بی گناهی ، مانع جواز بازرسی و تحقیق درباره اتهام آنان نمی شود .

قالوا تالله لقد علمتم . . . فما جزؤه إن كنتم كذبین

از آن جا که کارگزاران یوسف به حسن سابقه فرزندان یعقوب اعتنایی نکردند و به سوگند آنان بر بی گناهی خویش وقعی ننهادند ، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

ص: 527

15- حُسن پیشینه مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 4

4- مریم (س)، دارای گذشته ای درخشان و خالی از هرگونه انحراف از مسیر قدس و پاکی بود.

قالت أتی یكون لی غلم... و لم أك بغياً

«بغی» به زنی گفته می شود که با نامحرمان، تماس نامشروع داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 27 - 4

4- مریم (س)، نزد قوم خود، دارای پیشینه ای سالم و پاک و عاری از هرگونه بدنامی بود.

قالوا یمریم لقد جئت شیئاً فریاً

«فریاً» دال بر آن است که مردم به تصور واهی، مریم(س) را خطاکار دانسته، از این عمل شگفت زده شده و آن را قطع روند گذشته مریم دانستند؛ بنابراین سابقه او نزد مردم سابقه ای نیکو بوده است.

16- حُسن پیشینه والدین مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 28 - 5

5- پدر و مادر مریم (س) میان مردم زمان خود، به پاکی و صلاح مشهور بودند.

ما کان أبوک امرأ سوء و ما کانت أمک بغیاً

17- ذکر پیشینه کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 7

7- توجه به سابقه دار بودن امتناع کفرپیشگان از پذیرش فرستادگان الهی و کتاب های آسمانی، تسلیبخش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لم يكن ... منفكين ... و ما تفرّق الذين أوتوا الكتب إلا من بعد ما جاءتهم ال

18- سوء پیشینه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 10

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعمل الخبیث إنهم كانوا قوم سوء فسقین

ص: 528

جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعمل الخبائث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبائث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «کانوا» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

19- سوء پیشینه قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 4,5

4- سابقه زشت کاری قوم نوح ، زمینه ساز تکذیب آیات الهی از سوی آنان بود .

الذین کذبوا بآیتنا إِنَّهُمْ کَانُوا قوم سوء

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «إِنَّهُمْ کَانُوا..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین باشد. گفتنی است فعل «کانوا» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر دوام وصف سوء در میان قوم نوح است و از آن جایی که فعل ماضی است، از آن به سوء سابقه تعبیر شده است.

5- خداوند ، تمامی افراد قوم نوح را به خاطر تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه غرق کرد .

الذین کذبوا بآیتنا إِنَّهُمْ کَانُوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «إِنَّهُمْ کَانُوا..» ضمن این که تعلیل برای جمله پیشین است، مقدمه ای برای جمله «فأغرقناهم...» نیز باشد.

20- عفو از سوء پیشینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 19

19 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به پذیرش بیعت متعهدان به شرایط ایمان ، با وجود پیشینه ناشایست آنان

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ .. فَبَايَعَهُنَّ وَاسْتَغْفَرَ لَهُنَّ اللَّهُ

از سیاق آیه و شرایط تاریخ نزول آن، استفاده می شود که برخی از زنان بیعت کننده، خطاهایی در گذشته داشته اند که چه بسا پذیرش بیعت آنان دشوار می نموده است؛ ولی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داده تا بیعت ایشان را بپذیرد و برای آنان طلب آمرزش کند.

21- فراموشی پیشینه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 7

7- یوسف (ع) از برادرش بنیامین خواست گذشته برادرانش را نادیده انگارد و از رفتار ناروای پیشین آنان اندوهی به خود راه ندهد.

فلاتبتس بما کانوا یعملون

ص: 529

22- ممنوعیت تجسی از پیشینه انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 112 - 4

4 - هدایتگران و مبلغان الهی ، نباید در باره زندگی خصوصی گذشته گروندگان به دین تحقیق کنند .

قال و ما علمی بما کانوا یعملون

23- نقش پیشینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 4

4 - گذشته زندگی هر فرد ، از ملاک های قابل اتکا در داوری نسبت به آینده وی *

و ما ینطق عن الهوی

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مقدم یاد شدن «ما ضلّ» (با صیغه ماضی) قبل از «و ما ینطق» (با ساختار مضارع) - که بیانگر استمرار است و نظر به آینده دارد - به مطلب بالا اشاره داشته باشد؛ یعنی، کسی که از آغاز تا کنون پاک و شایسته بوده در آینده نیز پاک خواهد زیست.

ص: 530

1- آثار گناه پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 5

5 - عذاب نازل شده بر متمردان بنی اسرائیل ، سزای گناهان پیشین آنان و گناه رعایت نکردن آداب مقرر شده برای ورود به بیت المقدس

فبدل الذین ظلموا منهم .. فأرسلنا علیهم رجلاً من السماء بما كانوا یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ظلم و گناه در «بما كانوا یظلمون» غیر از گناهی باشد که جمله «فبدل ..» بیانگر آن است. بنابراین تفریع «فأرسلنا ..» بر «فبدل ..» می رساند که عذاب به خاطر تبدیل فرمان الهی بوده و «باء» سببیه در «بما كانوا ..» می رساند که عذاب به سبب ظلم و گناه سابق بنی اسرائیل بوده است. یعنی گناه تبدیل، به ضمیمه گناهان سابق باعث ارسال عذاب بر آنان شد.

2- ارزش رسوم پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 10

10 - استناد به سنن پیشینیان در تعیین ارزشها، مخالف اخلاص در عبودیت خداوند است.

قالوا وجدنا علیها آباءنا. .. و ادعوه مخلصین له الدین

3- اطاعت از رسوم پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 4

4 - لزوم پیروی از سنن و قوانین صحیح پیشینیان

و یهدیکم سنن الذین من قبلکم

ص: 531

4- افسانه های پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 31 - 4

4 - کافران مکه معارف قرآن را نوشتارها و سخنان بی اساس مردمان نخستین قلمداد می کردند .

إن هذا إلا أسطير الأولین

«اساطیر» به معنای نوشتارهای بی اساس است و «الأولین» به معنای انسانهای نخستین. گفتنی است که «اساطیر الأولین» می تواند به این معنا باشد که این اسطوره ها در باره انسانهای اولیه است و می تواند به این معنا باشد که اینها اسطوره هایی است ساخته و پرداخته انسانهای نخستین.

5- بدعت در پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 104 - 13

13 - احکام ویژه بحیره ، سائبه ، وصیله و حامی بدعتهایی دیرینه و میراثی به جا مانده از مردمانی نادان و گمراه .

ما جعل الله من بحیره ... قالوا حسبنا ما وجدنا علیه ءاباءنا

6- تاریخ پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 14

14 - بیان سرنوشت شوم بدکاران و تحلیل تاریخ گذشتگان ، از روش های قرآن برای هدایت بشر و بازداري آنان از رفتار های ناپسند

قل هل انبئکم بشرّ من ذلك مثوبه عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 1

1 - توییح کافران به آیات الهی به جهت تدبر نکردن در تاریخ و درس نگرفتن از سرنوشت هلاکتبار امتهای گذشته

ألم یروا کم أهلکنا من قبلهم من قرن

7- تبیین رسوم پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 26 - 11، 3، 2

2 - اراده خداوند بر تبیین سنت های اقوام گذشته برای مردم

یرید الله لیبئن لکم . . سنن الذین من قبلکم

ص: 532

بنابر اینکه «سنن الّذین»، مفعول «لیبّین» نیز باشد. یعنی هر دو فعل «لیبّین» و «یهدیکم» از باب تنازع در «سنن» عمل کرده باشند.

3- بیان احکام از سوی خداوند، در جهت تبیین سنت های صحیح پیشینیان*

یرید الله لیبّین لکم و یهدیکم سنن الّذین من قبلکم

در برداشت فوق جمله «یهدیکم»، غایت بیان احکام گرفته شده است و با توجه به کلمه «یهدیکم»، مراد از سنتهای پیشینیان، آداب و احکام صحیح آنان می باشد که خداوند با بیان احکام خویش آنها را به مخاطبان می شناساند.

11- تبیین احکام و ارائه سنن پیشینیان از سوی خداوند، برخاسته از علم و حکمت او

یرید الله .. و الله علیم حکیم

8- تذکر سرنوشت پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 5

5- توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای یگانه

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء .. فاذکروا ءالاء الله

9- تقلید از پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 2

2- تقلید از سنتهای زشت پیشینیان، امری نکوهیده در بینش الهی

و إذا فعلوا فحشه قالوا وجدنا علیها ءاباءنا

10- جانشینی از پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 14، 9

9- اگر خداوند بخواهد نسلی از آدمیان را قبل از موعد طبیعی خود نابود می سازد و نسلهای دیگری را جایگزین آن می کند.

إن یشأ یذهبکم و یشتخلف من بعدکم ما یشاء

چون آمد و شد نسلها امری عادی و طبیعی است، جمله «إن یشأ . . .» باید بیان امری خلاف عادت و سیر طبیعی باشد. از موارد محتمل آن است که نسلی قبل از درنگ عادی خود از صحنه تاریخ حذف و نابود گردد.

14 - پدید آوردن نسلها و جوامع موجود به جای اقوام پیشین، نشان قدرت الهی بر نابود ساختن جوامع ستم پیشه

إن یشأ یذهبکم . . . کما أنشأکم من ذریه قوم ءآخرین

ص: 533

11- رسوم پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 104 - 10،11

10 - احترام و اهمیت دادن به سنت های پیشینیان از عوامل گرایش جوامع به خرافات

ما جعل الله من بحيره .. قالوا حسبنا ما وجدنا عليه اباونا

11 - وفاداری جوامع به آراء و اندیشه های باطل پیشینیان ، جلوگیری بروز اندیشه های نو و بر حق در میان آنان

و اذا قيل لهم تعالوا .. قالوا حسبنا ما وجدنا عليه اباونا

12- عبرت از پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 13

13 - ضرورت پندآموزی و عبرت گیری ، از سرنوشت گذشتگان

يسئلك اهل الكتب .. فأخذتهم الصعقه بظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 102 - 8

8 - لزوم عبرت گیری از سرگذشت پیشینیان

قد سألتها قوم .. ثم اصبحوا بها كفرين

13- عبرت از سرنوشت پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 6

6 - مطالعه سرنوشت پیشینیان ، تأثیری بسزا در پندگیری انسان دارد .

إذ جعلكم خلفاء من بعد عاد

14- عذاب پیشینیان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 1

1 - برخی از اقوام پیشین بر اثر کفرپیشگی و ارتکاب گناه به عذاب الهی گرفتار شدند و توان درک معارف دینی از آنان سلب شد .

ص: 534

أولم يهد للدين يرثون . . . أن لو نشاء أصبئهم بذنوبهم و نطبع على قلوبهم

15- عقیده پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 12

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

16- علم به پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 24 - 2، 1

1- خداوند، بی تردید به احوال نسل های پیشین و نسل های آینده، آگاه است .

و لقد علمنا المستقدمین منکم و لقد علمنا المستئخرین

مقصود از علم خداوند به پیشینیان و آیندگان، می تواند علم به وجود خود آنان باشد و می تواند علم به احوال آنها باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

2- به یقین، خداوند به نسل های پیشین و به وجود نسل های آینده بشر، آگاه است .

و لقد علمنا المستقدمین منکم و لقد علمنا المستئخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 25 - 8

8- به دست خداوند بودن مرگ و حیات انسان ها، دلیل علم او بر احوال انسان ها در گذشته و آینده

و إنا لنحن نحي و نمیت . . . و لقد علمنا المستئخرین . و إن ربك هو يحشرهم

برداشت فوق، بر این احتمال که ذکر «إنا لنحن نحي و نمیت» قبل از «و لقد علمنا . . .» و ذکر «إن ربك هو يحشرهم» پس از آن، می تواند به منظور اقامه دلیل برای آن باشد. طبق این احتمال، معنای آیه چنین می شود: ما به احوال پیشینیان و آیندگان آگاهی داریم؛ چرا که خود ما میراننده و زنده کننده همه هستیم.

17- عوامل ابتلای پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 42 - 3

3 - گرفتاری امتهای گذشته به سختیها و کاستیها بر اثر مخالفت با انبیای الهی

و لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فأخذناهم بالبأساء والضراء

با توجه به آیات قبل، که درباره تکذیب آیات الهی و انبیا بود، می توان گفت جمله «فأخذناهم» نتیجه تکذیب آنان است ;

ص: 535

یعنی: «فكذبوا فأخذناهم».

18- فرجام پیشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 3

3 - لزوم تحقیق در سرگذشت امت های پیشین و پندآموزی از تاریخ آنان

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ .. فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 3

3 - آگاهی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سرنوشت امتهای پیشین

أَلَمْ يَرَوْا كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنْهُمْ فِي الْأَرْضِ

از اینکه می فرماید «الم یروا»، معلوم می شود تاریخ گذشتگان در دسترس کافران بوده و از آن اطلاع داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 100 - 4

4 - پندناپذیری مردم از عاقبت شوم گذشتگان ، امری نابخردانه و شگفت آور

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرْتُونَ .. أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبِنَهُمْ

همزه استفهام در «اولم یهد» برای تعجب است. یعنی عقل اقتضای پندپذیری دارد و از انسان مدعی عقل شگفت آور است که پند نگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 3

3 - گرفتار شدن به سرنوشت شوم پیشینان ، تهدید الهی نسبت به کافران ستیزه گر علیه اسلام

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولین

جواب شرط «إن يعودوا ..» حذف شده و جمله «فقد مضت ...» جانشین آن می باشد و تقدیر کلام چنین است: «وإن يعودوا فانتقمنا

منهم كما انتقمنا من الأولين ...»

19- قصه پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 1

1 - خداوند بیان کننده داستانهایی از سرگذشت اقوام پیشین برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تلک القرى نقص علیک من أنبائها

ص: 536

20- کتب آسمانی پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 131 - 6

6 - اعطای کتاب آسمانی به امت های پیش از اسلام

و لقد وصینا الذین اتوا الکتب من قبلکم

21- لعن بر پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 14

14 - امتهای مشرک و گمراه به خاطر فراهم سازی زمینه های ضلالت برای نسلهای بعد، در قیامت مورد لعن و نفرین آنان قرار می گیرند.

لعنت أختها .. قالت أخرجهم لأولیهم ربنا هؤلاء أضلونا

چنانچه مخاطب «ادخلوا» به قرینه آیه 35 همه بنی آدم باشد، مراد از «أمم قد خلت ..» انسانها و جنیان مشرکی خواهد بود که پیش از نسل بنی آدم می زیسته اند. و اگر مخاطب آن انسانهایی باشد که پس از نزول قرآن به وجود آمده و می آیند، مقصود از «أمم» امتهای مشرک و کافری از نسل بنی آدم است که پس از امت مشرک پیشین به صحنه زندگی می آیند. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است. گفتنی است که بر این فرض مراد از «امت اولی» نسل قبل و مراد از «امت آخری» نسل بعدی می باشد.

ص: 537

1- پیمانہ در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 4

4 - پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

و إذا كالوهم أو وزنوهم

2- پیمانہ در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 4

4- وجود وزن و کیل رسمی و قانونی در مصر زمان یوسف *

قالوا نفقد صواع الملك

اضافه «صواع» به «ملک» (پیمانہ پادشاه) می رساند که آن پیمانہ را پادشاه تعیین کرده بود؛ چه برای همه اشیایی که با پیمانہ کردن داد و ستد می شد و چه برای خصوص پیمانہ کردن سهمیه غلات افراد در زمان قحطی.

3- پیمانہ در معامله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 152 - 6، 7

6 - پرکردن پیمانہ ها و مطابق بودن کالا با وزنه های ترازو، امری واجب در مبادله کالاها

و أوفوا الكيل و الميزان

«کیل» به معنای پیمانہ کردن و نیز به چیزی که با آن کیل می کنند (پیمانہ) گفته می شود و در اینجا مراد معنای دوم است. ایفاء (مصدر اوفوا) به معنای اکیال و اتمام است. اتمام و اکیال پیمانہ به این است که پیمانہ مورد استفاده تا حد معمول آن پر شود و ایفاء و اکیال ترازو به این است که کالای توزین شده مطابق با وزنه های ترازو بوده و کمتر از آن نباشد.

7 - در مبادله کالا باید از پیمانہ و ترازو و وزنه های صحیح استفاده کرد.

وأوفوا الكيل والميزان بالقسط

ص: 538

«میزان» به ترازو و نیز وزنه های آن گفته می شود. «بالقسط» هم می تواند برای «أوفوا» باشد، که در این صورت قیدی توضیحی و برای تأکید است، و هم می تواند قید برای کیل و میزان باشد. یعنی پیمان، ترازو و وزنه ها باید متعادل بوده، پیمان کوچکتر از حد متعارف نباشد و ترازو خراب نبوده و وزنه ها کاستی نداشته باشد.

4- پیمانہ دوران قحطی مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 3

3- جام شاهی ، وسیله پیمانہ کردن غلات برای تعیین سهمیه افراد در دوران قحطی هفت ساله مصر

جعل السقايه في رحل أخيه . . . نفقد صواع الملك

تعبیر کردن از جام گمشده به «سقایه» (جام) و «صواع» (پیمانہ) گویای این است که پیمانہ مورد استفاده برای تعیین سهمیه افراد، همان ظرفی بود که پیش از سپردن آن به یوسف (ع) برای نوشیدن آب و مانند آن مورد استفاده پادشاه قرار می گرفته بود.

5- تاریخ پیمانہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 4

4- وجود وزن و کیل رسمی و قانونی در مصر زمان یوسف *

قالوا نفقد صواع الملك

اضافه «صواع» به «ملک» (پیمانہ پادشاه) می رساند که آن پیمانہ را پادشاه تعیین کرده بود ; چه برای همه اشیایی که با پیمانہ کردن داد و ستد می شد و چه برای خصوص پیمانہ کردن سهمیه غلات افراد در زمان قحطی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 2 - 2

2 - سابقه دیرینه تجارت و سنجش کالا با پیمانہ

اكتالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیمانہ و ترازو، دو ابزار معتبر برای سنجش کالا و مرسوم در عصر بعثت

و إذا كالوهم أو وزنوهم

ص: 539

6- شعيب (ع) و پیمانہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - ہود - 11 - 84 - 27

27- « عن علی ابن الحسین (ع) قال : إن أوّل من عمل المکیال والمیزان شعیب النبی (ع) عملہ بیدہ . . . » ;

از امام سجّاد (ع) روایت شدہ است کہ فرمود: اول کسی کہ ابزار کیل و وزن ساخت، شعیب پیغمبر بود و با دست خود آن را ساخت».

ص: 540

1- بشارت به تابعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 11

11 - بشارت خداوند به مهاجران و انصار و تابعان نیک کردار ، به مهیّا بودن بهشت برای آنان

أعد لهم جنت تجرى تحتها الأنهر

2- پاداش اخروی تابعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم . . . لهم جنت تجرى

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

3- رضایت از تابعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 1

1 - خدا از نخستین پیشگامان از مهاجران و انصار و نیز دنبال کنندگان راه آنان ، راضی و ایشان نیز از خدا راضی اند .

و السبقون الأولون من المهاجرين والأنصار و الذين اتبعوهم یاحسن رضی الله عنهم و

4- فضایل تابعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 14

14 - پیشگامان در ایمان و تابعان نیک کردار ، برخوردار از الطاف مادی و معنوی خداوند در آخرت

رضی الله عنهم . . . لهم جنت تجری

رضایت الهی، لطفی معنوی و بهشت جاودان، نعمتی مادی است.

ص: 542

1- تمدن تاتارها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 4

4- تمدن منطقه شمال زمین در عهد ذوالقرنین ، ضعیف بوده است .

وجد من دونهما قومًا لا يكادون يفقهون قولاً

چنان چه مراد از یاجوج و ماجوج، همان مغول و تاتار باشند، آیه در توصیف ساکنان شمال سرزمین ذی القرنین خواهد بود.

2- خطر تجاوز تاتارها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 94 - 3

3- خطر هجوم یاجوج و ماجوج (مغول و تاتار) و تأمین امنیت ، عمده ترین مشکل مردم نواحی شمالی در زمان ذوالقرنین بود .

إنّ یاجوج و ماجوج مفسدون فی الأرض

ص: 543

1- آثار خیانت تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 1

1 - تاجرانی که در سنجش کالا خیانت ورزیده و هنگام فروش آن از پیمانانه و وزن می کاهند، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

و إذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون

2- آثار کم فروشی تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 3 - 1

1 - تاجرانی که در سنجش کالا خیانت ورزیده و هنگام فروش آن از پیمانانه و وزن می کاهند، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

و إذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون

3- دقت در خرید تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 2 - 3

3 - مراقبت شدید بر کم نبودن کالا هنگام خرید آن، شیوه ای نکوهیده برای ترازوداران *

ويل للمطففين . الذين إذا اکتالوا علی الناس یستوفون

گرچه ظاهر این آیه و آیه بعد، مذمت کسانی است که با فروشنده و خریدار برخورد دوگانه ای دارند؛ یعنی، از فروشنده کامل می گیرند و به خریدار ناقص می دهند؛ ولی این احتمال نیز وجود دارد که دقت نظر در کامل بودن کالا هنگام خرید آن در این آیه، اخلاق ناهنجاری دانسته شده است.

4- روش برخورد تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 2 - 1

1 - برخورد دوگانه تاجران ، هنگام فروش کالا و خرید آن و به کار بردن سنجش دقیق با پیمانانه کامل تنها به هنگام خرید ، مایه زیان جامعه و زمینه ساز عذاب الهی است .

ویل للمطفّین . الذین إذا اکتالوا علی الناس یتوفون

«اكتالوا»؛ یعنی، با پیمانانه کالا را دریافت کردند. حرف «علی» در آیه شریفه جایگزین حرف «من» شده است تا نشانگر متضرر شدن مردم از این گونه تجارت باشد.

5- عمل ناپسند تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 2 - 3

3 - مراقبت شدید بر کم نبودن کالا هنگام خرید آن ، شیوه ای نکوهیده برای ترازو داران *

ویل للمطفّین . الذین إذا اکتالوا علی الناس یتوفون

گرچه ظاهر این آیه و آیه بعد، مذمت کسانی است که با فروشنده و خریدار برخورد دوگانه ای دارند؛ یعنی، از فروشنده کامل می گیرند و به خریدار ناقص می دهند؛ ولی این احتمال نیز وجود دارد که دقت نظر در کامل بودن کالا هنگام خرید آن در این آیه، اخلاق ناهنجاری دانسته شده است.

6- فضایل تاجران نمازگزار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 17

17 - « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزّوجلّ « رجال لا تلهيهم تجاره ولا بيع عن ذكر الله » قال : كانوا اصحاب تجاره فإذا حضرت الصلاة تركوا التجاره وانطلقوا إلى الصلاة . . . » ;

از امام صادق (ع) درباره قول خدای - عزّوجلّ - « رجال لا تلهيهم تجاره ولا بيع عن ذكر الله » روایت شده است که فرمود: [آن مردان] تاجرانی بودند که به هنگام نماز، تجارت را رها کرده و به سوی نماز می شتافتند. . . .».

7- کم فروشی تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 2 - 1

1 - برخوردار دوگانه تاجران ، هنگام فروش کالا و خرید آن و به کار بردن سنجش دقیق با پیمانہ کامل تنها به هنگام خرید ، مایہ زیان جامعہ و زمینہ ساز عذاب الہی است .

ویل للمطففین . الذین إذا اکتالوا علی الناس یتوفون

ص: 545

«اكتالوا»؛ یعنی، با پیمانانه کالا را دریافت کردند. حرف «علی» در آیه شریفه جایگزین حرف «من» شده است تا نشانگر متضرر شدن مردم از این گونه تجارت باشد.

8- مقدار تهجد تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 15

15 - رعایت حال مریضان ، مسافران تاجر و سوداگر و جنگ جویان خداجو ، فلسفه تخفیف دادن تکلیف شب زنده داری و کاستن از آن ، به میزان میسور و ممکن

فاقرءوا ما تيسر من القرءان علم أن سيكون منكم مرضى و .. وء اخرون يقتلون في سبي

عبارت «ضرب في الأرض» در معانی سفر برای تجارت و خارج شدن برای جنگ آمده است؛ ولی با آمدن «و آخرون يقتلون في سبيل الله» معنای اول مراد است.

9- موجبات عذاب تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظففين - 83 - 3 - 1

1 - تاجرانی که در سنجش کالا خیانت ورزیده و هنگام فروش آن از پیمانانه و وزن می کاهند ، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

و إذا كالوهم أو وزنوهم يخسرون

ص: 546

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

